

**ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ’NİN İLKÖĞRETİM ROGRAMLARINDAKİ
YERİ VE SÖZLEŞME’YE YÖNELİK ÖĞRETMENLERİN VE OKUL
YÖNETİCİLERİNİN GÖRÜŞLERİ**

Şükran UÇUŞ

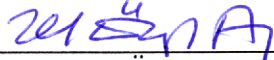
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

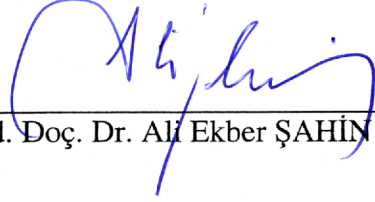
Ankara, 2009

KABUL VE ONAY

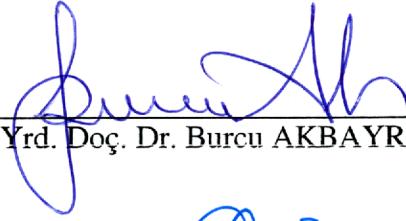
Şükran UÇUŞ tarafından hazırlanan “Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin İlköğretim Programlarındaki Yeri ve Sözleşme’ye Yönelik Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri” başlıklı bu çalışma, 8. 06. 2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Veysel SÖNMEZ (Başkan)

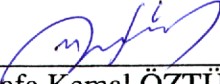
Yrd. Doç. Dr. Ali Ekber ŞAHİN (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Burcu AKBAYRAK

Yrd. Doç. Dr. Esed YAĞCI

Öğrt. Gör. Dr. Mustafa Kemal ÖZTÜRK

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İrfan ÇAKIN

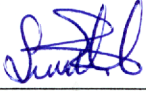
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

8.06.2009

Şükran UÇUŞ

ÖNSÖZ

Değişen ve gelişen dünyamızda ülkeler çağdaş uygarlık düzeyine erişebilmek, maddi ve manevi doygunluğa ve kaliteye ulaşabilmek için öncelikle yetiştirmek istediği insan tipine yoğunlaşması gerekmektedir. Toplumun kaliteli bir geleceğe sahip olması için yetiştireceği nesillerin etkili bir eğitimi ve donanımlı yaşantılara yönlendirilmesiyle ilişkili olmalıdır. Bir toplumun mutluluğu; toplumun sorumlu olduğu çocuk kitlesine sağlıklı yaşama, büyüme ve gelişmesine yönelik tüm imkânları seferber etmesiyle gerçekleşir. Bu araştırmada, çocukların Magna Cartası kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuklarla doğrudan ilgili olan eğitim süreçlerindeki ve eğitim programlarındaki durumuna dair bir durum tespiti özelliği taşımaktadır.

Bu çalışmada esnasında, hem lisansta danışmanım, hem de yüksek lisansta tez danışmanım olan değerli hocam Yard. Doç Dr. Ali Ekber Şahin'e rehberliği, hoşgörüsü, keyifli çalışma süreci ve bilgi birikiminden yararlanma olanakları için teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışmayı ortaya koymamda bilgi birikimlerinden yararlandığım tüm lisans ve yüksek lisans hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi eder, saygılarımı sunarım. Kuşkusuz bu çalışmayı ortaya koymamda hepsinin emeği vardır. Bununla beraber; yüksek lisansım boyunca manevi desteğini ve rehberliğini esirgemeyen değerli büyüğüm ve hocam Araş. Gör. Sıddıka Oruç'a da teşekkürlerimi sunarım.

Verilerin toplanması aşamasında, görüşmelere gönüllü katılan tüm öğretmenlere ve okul yöneticilerine görüşmeyi önemsemeleri, ilgi ve anlayışlarından dolayı teşekkür ederim.

Bu çalışmayı yürütürken; maddi ve manevi desteğini, teşviklerini esirgemeyen beni yetiştiren aileme tüm minnetimle teşekkür eder, sevgi ve saygılarımı sunarım. Ayrıca destekleri, teşvikleri ile her zaman yanımda olan, beni motive eden arkadaşlarım Nilay Çelik'e, Sevin Özyer'e ve Fatma Altuntaş'a teşekkür ederim.

Bu çalışmanın yeni çalışmalar için bir başlangıç olması dileğiyle...

ÖZET

UÇUŞ, Şükran. *Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin İlköğretim Programlarındaki Yeri ve Sözleşme'ye Yönelik Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009

Bu araştırmanın amacı, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilke ve hükümlerinin ilköğretim programlarında yer alma düzeyi ile Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin okullarda uygulanması ve yaşatılmasına ilişkin öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşlerini belirlemektir. Bu çalışmada, birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar tüm eğitim programları kazanım, içerik, öğretme-öğrenme durumları açısından taranmış, ilgili bölümler Sözleşme ilke ve hükümleriyle ilişkilendirilmiştir. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin görüşleri için ise, aykırı ve aşırı durum örneklemesine göre birbirinden oldukça farklı performansla sahip iki okul seçilerek, bu okulların konuyla ilgili ders öğretmenleri, sınıf öğretmenleri ve okul yöneticileriyle görüşülmüştür.

Yapılan çalışma sonucunda, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilköğretim programlarındaki yerine yönelik, 2005'ten bu yana uygulanan programın çocuk merkezli olduğu ve çocuk yararını göz önünde bulundurma ilkesine bağlı olarak hazırlandığı ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda programda öğrencilerin katılım hakları (görüş bildirme, görüşünü istediği şekilde ifade etme, düşünce özgürlüğü vb.), çocukların bireysel farklılıklarının göz önünde bulundurulması ve çocukların bireysel farklılıklar göz önünde bulundurularak geliştirilmesi, ayrımcılığın engellenmesiyle ilgili ilkeler ayrıca özel durumdaki çocuklar da (özellikle engelliler) göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Ancak savaşa, depreme ve benzeri durumlara maruz kalan çocuklarla, çalışan çocuklarla ve mülteci çocuklarla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Bununla beraber programda çocukların boş zamanlarını değerlendirme, sosyal etkinliklere katılma, oyun oynama hakkı, eğitim hakkı (fırsat eşitliği, yönlendirme ve yöneltme, alınması gereken eğitimin özellikleri açısından) ile ilgili bulgulara ulaşılmışken; çocukların korunma haklarına, dernek kurma ve barışçıl bir şekilde toplanma özgürlüğü ve sömürü ve istismarla yönelik yeterli kazanım, içerik ve etkinliklere ilgili yeterli bulguya rastlanmamıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin okullarda uygulanması ve yaşatılmasına ilişkin ise, öğretmen ve okul yöneticileri ile yapılan görüşmeler sonucunda öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin çocuk haklarını yeterince bilgiye sahip olmadığı, doğrudan çocuk haklarına yönelik uygulamalar yapmadıkları, ders programında ele alındığı zaman öğrencilerle paylaştıklarını ifade etmişlerdir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk Hakları, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Eğitim Programı

ABSTRACT

UÇUŞ, Şükran. *The Level of Appearing in the Primary School Programs of the Principles and Rules of Children's Right Convention and Determine the Views of the Teachers and School Directors about Convention Of Children Rights*, Master Thesis, Ankara, 2009

The aim of this study is to determine the views of the teachers and school directors that are related to the matter that the level of appearing in the primary school programs of the principles and rules of Children's Right Convention and the application and keeping alive of Children's Rights Convention. In this study, all the educational programs from the class one to class eight has been scanned in terms of acquisition, content, teaching-learning and the related parts have been associated with principles and rules of Convention. To get the views of school teachers and directors, two schools which have totally different performance in terms of divergent and extreme sampling and teachers related to the subjects, class teachers and directors of these schools were interviewed.

In the result of this study, Children's Right Convention in primary school programs appeared that the program which has been in application since 2005 is child-centred and was prepared for the benefit of children. In the education programs examined, there are features related to Children's Right Convention that covers the children's attendance rights, (telling their point of views in a free way, the freedom of thought, etc), taking the individual difference of children into consideration and developing this, stopping the discrimination and protecting the children who are in a special situation (especially handicapped ones). However there is nothing about the children that have had a war, the kids who work or are refugees. And also there is nothing enough about protection rights of children. While assessing spare time, attendance social activities, the right of playing, education right (the equality of the opportunaties, leading and directing children in terms of the educational features that have to be taken) are all available in the program, there is nothing about establishing a society, the freedom of gathering in a free way or exploiting and abusing. It has appeared that the teachers and the school managers do not

have enough information about the application of Children's Rights Convention at schools when they were interviewed.

Keywords: Children Rights, Convention of Children Rights, Curriculum

İÇİNDEKİLER

KABUL ve ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
I.BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1 PROBLEM DURUMU	1
1.2 PROBLEM CÜMLESİ	12
1.3 ALT PROBLEMLER	12
1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	12
1.5 SAYILTILAR	13
1.6 SINIRLILIKLAR	13
1.7 TANIM VE KISALTMALAR	13
1.7.1 Tanımlar	13
1.7.2 Kısaltmalar	13
1.8 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	14
II. BÖLÜM	21
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ	21
2.1 Çocuk	21
2.2 Çocuk Hukuku	26
2.3 Çocuk Hakları	29
2.3.1 Çocuk Haklarının Önemi	33
2.3.2 Çocuk Haklarının Tarihçesi	35
2.4 Çocuk Hakları Sözleşmesi	38
2.4.1 Çocuk Hakları Sözleşmesinin Amacı, Yapısı ve Dayandığı İlkeler	40
2.4.2 Sözleşme'nin Çocuklara Getirdiği Haklar	41
2.4.3 Sözleşme'ye Konan Çekinceler	43
2.5 Çocuk Haklarının Öğretimi	44

2.6 İlköğretim Programı	48
III. BÖLÜM	51
YÖNTEM.....	51
3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ	51
3.2. ÇALIŞMA GRUBU	52
3.3 VERİLERİN TOPLANMASI	53
3.3.1 Görüşme	53
3.4. VERİLERİN ANALİZİ	54
3.5 GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK	55
IV. BÖLÜM	58
BULGULAR VE YORUMLAR.....	58
V. BÖLÜM	111
SONUÇ VE ÖNERİLER	111
KAYNAKÇA	114
EKLER.....	120

BÖLÜM I

Bu bölümde; araştırmanın problem durumuna, problem cümlesine, alt problemlerine, sayıtlılarına, sınırlılıklarına, tanımlara, kısaltmalara ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Çocuğun temel hakları ve sahip olması gereken temel özgürlüklerinin çocuğa tanıtılması, yaşadığımız çağın gerekliliklerinden biri hâline gelmiştir. Çocukların yüksek yararı temel alınarak, çeşitli ihtiyaçları ve istekleri bir hukukî metin olan “Çocuk Hakları Sözleşmesi” (ÇHS) kapsamında ortaya konmuştur. Sözleşme ilke ve hükümleri, çocukla ilgili tüm birimleri (aile, okul, toplum, devlet v.b) kapsamaktadır. Çocuk hakları kapsamlı bir ifadedir. Bu hakların alt başlıklara ayrılması, gereksinim duyulan hakların çok sayıda ve çeşitli olduğunu göstermektedir. Çocuk haklarının içeriğine bakılmadan “*çocuk*” ve “*hak*” kavramlarını tanımlanmalıdır.

Çocuk, doğumdan ergenliğe kadar süren hayat dilimine ait olan insan yavrusudur (Doğan, 2000:175). Başka bir ifadeyle çocuk; ilerinin yetişkininden ibarettir (Bumin, 1993; Akt: Çetinkaya, 1998:1). Çocukluk; bilişsel, duyuşsal, psiko-motor gelişimi açısından Piaget’in soyut işlemler döneminin sonuna kadar olan süreci kapsamaktadır (Senemoğlu,2004). Çocuk kavramı ya bir evlat ya da bir toplumda yetişkinlerle aynı ölçüde tam bir ekonomik ve hukuksal statü kazanamamış birisi anlamında kullanılır. İnsanlar, çocukluk diye bilinen ve yaşla bağlantılı bir dönemden geçmektedirler. Çocukluk kültürleri ve tarihsel dönemlere göre değişiklikler göstermektedir (Marshall, 1999, Akt: Yapıcı, 2004). ÇHS’nin 1. maddesi “Daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” ifadesiyle çocuğu tanımlar. Türk Medeni Kanunu’na göre reşit olma durumu 18 yaşın doldurulmasıyla kazanılır; yani reşit olmakla çocuk, çocukluktan çıkarak medenî hakları kullanma bakımından tam olarak bir yetişkin konumunu elde eder.

Hak kavramı ise; hak sahibi olduğu varsayılan kişinin bir şeye yetkili olduğunu veya o kişinin bir şeyi meşru olarak talep edebileceğini vurgular. Hukuk alanındaki hak kavramı da özünde, böyle bir yetki veya meşru talebin hukukî biçimde ifade edilmesinden başka bir şey değildir (Çoşkun, 1999). Başka bir ifadeyle hak; bir bireyin çıkarlarını, başka birey ya da topluma karşı, belirli ilkeler çerçevesinde koruma altına alır. Hak hukuken korunmayı ve sahibine bu yetkisini kullanma menfaatinin sunar.

Hak kavramı insanın doğal yaşam döngüsü içinde ortaya çıkan bir olgudur. Haklar insanların sahip oldukları yetkileri kapsar. Hak bilincinin oluşması ise, yetkilerin kullanılmasıyla başlar. Bir hakkın varlığından anlamlı olarak bahsedebilmek için yetki, talep, tanınma ve saygı gösterilme unsurlarının bulunması gerekir (Çoşkun, 1999).

Çocuk hakları, çocuk olarak tanımlanan bireylerin sahip olduğu yetkiler ve kazançlardır. Çocuk hakları, insan haklarını temel alarak oluşturulmuş bir yapıdır. Bu haklar tüm çocuklar için ortak iyiyi oluşturmada, çocuğun bir birey olarak temel haklarını ve ödevlerini bilmede, kendisiyle ilgili konularda doğrudan rol almasını sağlamayı amaçlamaktadır. Çocuk hakları, kanunen ve toplumsal normlara bağlı olarak, dünya üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu fiziksel, psikolojik, sosyolojik ve politik açıdan nitelendirilen hakların hepsini birden içine alan evrensel bir kavramdır.

Çocuk hakları genel başlığı altında dört ayrı haklar kategorisi ortaya konulmuştur (Wald, 1979; Akt: Franklin,1993: 30). Kolaylık açısından bu kategoriler refah hakları, koruyucu haklar, yetişkin hakları ve ana babalara karşı haklar olarak adlandırılmıştır. Refah hakları olarak anlaşılan çocuk hakları en açık ifadesini Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Beyannamesi'nde bulur. Bu haklar bütün çocukların beslenme, tıbbî hizmet, barınma ve eğitim ihtiyaçlarını sağlar. İkinci kategori olan korumacı haklar; çocukları yetersiz ilgiden, ev içindeki ihmal, fiziksel ya da duygusal kötü muameleden ya da herhangi başka bir tehlikeden koruyacak haklarla ilgilidir. Üçüncü kategori olan yetişkin hakları, şu anda yetişkinlerin tek

başına sahip oldukları aynı haklara çocukların da sahip olmaları gerektiğini ileri sürer. Çocuk haklarının son kategorisinde çocukların var olan reşitlik yaşına ulaşmadan önce ana babaları karşısında daha fazla bağımsızlığa sahip olmaları gerektiği ileri sürülmüştür. Yetişkin hakları gibi bu hakların amacı da çocukları korumak değil, kişisel özerkliklerini artırmaktır (Franklin, 1993:30–32).

Çocuk haklarının tarihsel gelişimine bakıldığında, ilk kararlar 1912’de Washington’da alınan, genel olarak işçi çocuklarının haklarını ve yararlarını kapsayan bir belgedir. Birinci Dünya savaşı sonrası bir araya gelen Birleşmiş Milletler (BM), toplumda çocuğun huzur ve refahına dair bazı temel düzenlemelerin yapılması gerektiğini vurgulayarak, 26 Eylül 1924’te bu haklar bildirgesini Cenevre’de kabul etti. Çocukların yaşatılmaları, gelişmeleri ve korunmalarının uluslararası bağlamda ilk kez temel ilke olarak ele alındığı 5 maddeden oluşan bildirgeyi imzalayan devlet büyüklerinin arasında genç Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal de yer alıyordu. Ancak II. Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla birlikte bu haklar uygulamaya geçememiştir. Savaş sonrası 1948’de İnsan Hakları Beyannamesi kabul gördükten sonra çocuğun haklarına dair bir düzenleme yapılarak çalışmalar artırılıp 20 Kasım 1959’da BM tarafından kabul edildi. İkinci Dünya Savaşı birincisine oranla çocukları daha fazla şiddet ve felâketlere maruz bırakmıştı. İşte bunun önlenmesi amacı ile 1959 Çocuk Hakları Bildirgesi’nde çocuğun fiziksel ve ruhsal olarak olgunlaşmamış olduğu göz önünde tutularak, doğum öncesi ve sonrasında özel bakıma ve korunmaya muhtaç olduğu vurgulanarak, artık çocuklar arasında ayırım yapılmaması, çocukların gelişmelerini sağlayacak tüm imkân ve olanaklardan yararlanmaları gerekliliği vurgulanıyordu. Ayrıca fiziksel, zihinsel veya ruhsal özürlü çocukların eğitim ve bakım görmeleri öngörülüyor, bu tür çocukların sevgi ve anlayışa ihtiyaç duydukları ve eğitim hakları olduğu fikri savunuluyordu. Uluslararası topluluk, çocuk refahı ile ilgili konularda yol gösterici olarak bu bildirgeyi yıllarca göz önünde tutmuştur (Müftü, 2001).

23 Haziran 1963 tarihinde UNESCO (BM Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü) Türkiye Millî Komisyonu Genel Kurulu Türk Çocuk Hakları Bildirgesi, Türkiye’nin eğitim

bilim ve kültür alanında çalışmalarının ve değerlerinin başka ülkelerde tanınması için toplantılar, seminerler düzenlemekte ve yayınlar ile bilimsel toplantılar yapmaktadır. UNESCO Türk Milli Komisyonu Yönetim Kurulunca çeşitli çocuk hakları beyannamelerinden faydalanılarak bir çocuk hakları kanun tasarısı hazırlanmış ve bu çalışma Türk Çocuk Hakları Beyannamesi olarak kabul edilmiştir. 30 Eylül 1990 tarihinde BM tarafından New York'ta gerçekleştirilen Çocuk Zirvesi'ne katılan yetkililer ve devlet başkanları, ülkelerine döndüklerinde burada imzaladıkları hakların amaçlarına ulaşabilmesi için gerekli çalışmaları başlatmışlardır. Türkiye ise, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi 1990 Dünya Çocuk Zirvesi'nde imzalamış ve 1994 yılında onaylamıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989 yılında BM tarafından kabul edilmiş, dünya üzerinde hemen hemen bütün ülkelerde kabul edilmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi, bir birey olarak çocuğa hakları olduğunu resmî olarak bildiren, dünya üzerindeki her çocuğun yaşam standardını istenen düzeye getirmeyi amaçlayan 54 maddeden oluşan bir sözleşmedir.

Bu sözleşme, dünya çocuklarının “*İnsan Hakları Yasası*” olarak nitelendirilmektedir. Sözleşmenin dayandığı temel fikir şudur: Tek tek her çocuk, içinde bulunduğu durumun geliştirilmesi, toplumun aktif ve sorumlu bir üyesi durumuna gelebilmesi için ayrılan kaynaklardan yararlanma hakkına sahiptir. Sözleşme'nin amacı; çocukların korunması için evrensel ilkeler belirlemek, onları her türlü ihmal, istismar ve kötü muamelelere karşı korumaktır. Bunun yanında Sözleşme, çocukların potansiyellerinin ve yeteneklerinin gelişmesini sağlayacak programlar için bir çerçeve oluşturmak amacını da gütmektedir (Akyüz 2000:19, Akt: Aktürk, 2006:18).

Sözleşme'nin birinci kısmında, 18 yaşından küçük çocukların sahip olduğu haklar ve bunların gerçekleştirilmesi için devlete düşen görevler belirtilmiştir. İkinci ve üçüncü kısımlarda, Sözleşme'de yer alan hakların taraf devletlerce uygun araçlarla yetişkinlere ve çocuklara yaygın biçimde öğretilmesi yükümlülüğü 42. madde ile belirtildikten sonra, 43. ve devamındaki maddelerde, Sözleşme'nin yürürlüğe

girmesini ve Sözleşme'ye uyulmasını düzenleyen kurallara yer verilmiştir (Akyüz 2000:19, Akt: Aktürk, 2006:18).

Sözleşme'ye hâkim olan temel ilkeler; ayırım gözetmeme (Madde 2), “çocuğun yüksek yararı” (Madde 3), “yaşama ve gelişme hakkı” (Madde 6) ve “çocuğun görüşlerine saygı” (Madde12) ilkeleridir. Sözleşme'de yer alan diğer ilke ve hükümler yaşama, gelişme, korunma ve katılım üst başlıkları altında toplanmaktadır (Aras, Birinci ve Uluç, 2001). Bu haklar şu şekilde sınıflandırılabilir:

Yaşamsal Haklar: Çocuğun temel gereksinimlerinin karşılanmasını öngören haklardır.

Gelişme Hakları: Eğitim, oyun ve dinlenme, bilgi edinme hakkı, din, vicdan ve düşünce özgürlüğünü kapsayan haklardır.

Korunma Hakları: Her türlü ihmal, istismar ve sömürüye karşı çocukların korunmasını sağlayan haklardır.

Katılım Hakları: Çocuğun ailede ve toplumda aktif bir rol kazanmasına yönelik haklardır.

Ana babalarla veya bakıcılarla olan tutarsız ve güvenilmez ilişkiler, aşırı yoksulluk ve yoksunluk içinde yaşama ve diğer olumsuz durum ve koşullar özellikle küçük çocuklara zarar vermektedir (İCC,2008: 13). Bu koşullar özel korunmaya gereksinim duyan çocukları karşımıza çıkarmaktadır. Bu durumdaki çocuklar Sözleşme maddelerinde belirtilmiştir.

İstismar ve İhmal(Madde 19): İhmal ve istismarı birbirinden ayıran en temel nokta istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir olgu olmasıdır. Çocuk ihmal ve istismarı, çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı olan fiziksel, duygusal ve cinsel ihmal ve istismarı içermektedir. Ancak bunları birbirinden ayırmak oldukça zordur (Aral ve Gürsoy 2001: 37, Akt: Aktürk, 2006:34). Çocuk ihmali, çocuğun beslenme, barınma, giyim, temizlik, oyun, eğitim, güvenlik, sevilme ve sağlık hizmetini sağlama görevinin reddedilmesi ya da yerine getirilmemesidir. Bunların

yanında zihinsel ve fiziksel şiddet çocukları zor durumlara sokmaktadır (Alkan,2007:51). Okulda ve ailede çocuklar fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Aileler çocuklarını terbiye etmek, disiplin altına almak için; öğretmenler ise sınıfta istenmeyen davranışları ortadan kaldırmak için fiziksel şiddete başvururlar. Çocuk istismarı ise, çocuğa kötü muamele ve sömürü ile fiziksel, zihinsel, manevi ve sosyal gelişimini engelleyecek durumlara maruz kalmasıdır.

Cinsel Sömürü (Madde 34): Türk Ceza Kanunu, cinsel amaçlı satış, ticaret veya diğer türden sömürü niyetiyle çocukların istismarı, sömürülmesi, kaçırılması, kullanımı, yasa dışı yollarla bir yerden başka bir yere götürülmelerinin bütün biçimlerini yasaklar. Sadece 15 yaş ve altındakiler küçük kabul edilir ve dolayısıyla bu çocuklara karşı işlenen suçlar da daha ağır cezalandırılabilir (Müftü, 2001).

Ailesinden yoksun olan çocuklar (Madde 20 ve 21): Çocuklar anasız babasız kaldıklarında, terk edildiklerinde, aile bakımından yoksun kaldıklarında, ilişkileri uzun süreli koptuğunda veya ayrılmalar yaşandığında (örneğin doğal felaket veya diğer olağanüstü durumlarda, HIV/AIDS gibi salgınlar sonucunda, ana baba hapse girdiğinde, silahlı çatışma, savaş veya göç gibi durumlarda) gelişme hakları ciddi risk altına girer (ICC, 2008:13). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), özel korunmaya muhtaç olan çocuklara, doğal ailesi içinde bakım, uygun kurumlarda bakım ve koruyucu bakım ve evlât edinmeyi de içeren hizmetler sunmaktadır. Devletin korunması altına alınan çocuklar SHÇEK yönetimindeki kurumlara yerleştirilirler. Son yıllarda kurum bakımındaki çocukların koruyucu aileler yanına verilmesi programları başlatılmıştır (Müftü, 2001).

Çalışan Çocuklar(Madde 32): Henüz gelişimini tamamlamadan is yaşamına girmek zorunda kalan 300 milyon dolayında çocuk olduğu tahmin edilmektedir. Bu sayıya ev işlerinde düzenli olarak çalıştırılan çocukların sayısı da eklendiğinde sorunun ciddiyeti anlaşılabacaktır. Çalışan çocukların büyük çoğunluğu uzun saatler boyunca genellikle zor şartlar altında çalışmaktadır. Sanayi devrimi ile çocuklar kırsal alanların yerine fabrikalarda çalışmaya başlamışlardır. Kentleşme ve

sanayileşmenin geniş alanlara yayılması ile çocuklar bugün yoğunlukla hizmet ve üretim sektöründe çalışmaktadır.(Aktürk, 2006: 46)

Bir ülkede çocuk işçiliğinin sayısı ne kadar fazla olursa o ülkedeki yoksulluk oranı da o derece fazladır. Ekonomik sebeplerden dolayı pek çok aile ek gelir sağlamak için çocuklarının eğitimini yarıda kesip onları çalıştırmaktadırlar. İşverenlerin ucuz işgücünü çekici bulmaları da çocukların küçük yaşlarda iş hayatına atılmalarında önemli bir nedendir. Çocuk sorunlarının yaşanmasında önemli bir etken de eğitimsizliktir. Eğitimin bireye ve topluma katkısı çok büyüktür. Çünkü eğitim gelişimi hızlandırma, yetenekleri ortaya çıkarma, insanları güçlendirme ve haklarını koruma bakımından diğer girişimlere oranla tek başına bile oldukça büyük bir etki yaratmaktadır (Koman, 2001, Akt: Aktürk, 2006:47). Bu etki her çocuk açısından oluşmayabilir. Çocuklar çeşitli kötü koşullara maruz kalabilir. Bunlardan içinde en başat sorun, milyonlarca çocuğun okula gitme şansına sahip olmamasıdır. Yapılan işler arasında potansiyel olarak tehlikeli, sömürücü, çocuğun eğitimi, sağlığı ve geleceği açısından zararlı olan dilencilik, televizyon veya reklâmcılık gibi medya tarafından eğlence endüstrisinde sömürülen v.b tehdit altında olan çocuklar vardır (ICC, 2008: 14). Bu durumların dışında; savaşa maruz kalan, engelli çocuklar, madde bağımlılığı olan, mülteciler, ağır cezalara maruz kalan, eğitimde fırsat eşitliği sağlanmayan, cinsiyet ayrımcılığından etkilenen, HIV/AIDS'e v.b salgın hastalıklara yakalan çocuklar diğer tehdit altında olanlardır. Her yıl on milyonlarca çocuk sömürü, şiddet ve suistimalin kurbanı olmaktadır. Bu çocuklar evlerinden ve okullarından kopartılarak silahlı çatışmalara itilmektedir. Kaçırılarak fuhuş sektöründe ya da berbat koşullara sahip iş yerlerinde köle gibi çalıştırılmaktadır. Ana baba bakımından yoksun bırakılmakta, erken evliliğe zorlanmaktadır. Evlerinde, okullarında ve toplumlarında şiddet ve istismara terk edilmektedir. Bu tür durumların yol açtığı sonuçlar kapsamlı ve kalıcıdır; çocuklar böylece çocukluk dönemlerini yaşayamamakta, sahip oldukları potansiyelin önemli bir bölümünü hiç gerçekleştirememektedir (UNICEF,2005).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 42. maddesi gereğince taraf devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da

yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt etmişlerdir. Bu madde sözleşmenin yaşama geçirilmesi gerekliliğini vurgular. Bu maddeye göre; taraf devletler çocukların sahip oldukları hakların öğretilmesine yönelik bir yükümlüğe sahiptir. Haklarını bilmeyen bir kişide hak bilincinin ve hakkını kullanma yetisinin oluşması beklenemez. Bilgili, sorumlu, haklarından yararlanma yeteneği gelişmiş çocukların topluma kazandırılabilmesi ancak iyi bir temel eğitim olanağının sağlanmasına bağlıdır. Sözleşme'nin 28. maddesi ile hiçbir ayırım gözetilmeksizin bütün çocukların eğitim hakkına sahip olduğu belirtilmekte; eğitimin kalitesini belirleyen bir çerçeve sunulmaktadır. 29. madde çocuk merkezli bir öğretme ve öğrenme modelini öngörerek; öğrencilerin eğitim sürecine aktif biçimde katılacakları, kendi başlarına sorunlarını çözebilecekleri, yaşam boyu öğrenerek doğru kararlar verebilecek özgüveni kazanacakları bir yapıyı gündeme getirmektedir (Aktürk, 2006: 42). Sahip oldukları haklar konusunda bilgilendirilen çocuklar, yetişkinlik yıllarında da hakları kullanma, korunmasını sağlama ve başkalarının haklarına saygı duyma konusunda bilinçli insan olacaklardır (Kepenekçi, 2000: 26).

Sözleşme'nin izleme organı BM Çocuk Hakları Komitesi, Sözleşme uyarınca taraf devletlerce sunulması gereken ilk ve periyodik raporlarla ilgili hazırladığı kılavuzda taraf devletlerin Sözleşme ilke ve hükümlerinin öğrenilmesini sağlamak amacıyla alınan ve öngörülen önlemleri belirtmelerini istemiştir. Bu çerçevede Taraf Devletler;

- Sözleşme'nin ulusal, yerel, azınlık veya yerli dillere çevrilme ölçüsü,
- Sözleşme'yi genel kamuoyuna ilan etmek için alınan önlemler, rapor döneminde yapılan parlamento veya hükümet toplantıları, atölye çalışmaları, seminer, Sözleşme'yi açıklayan radyo ve televizyon programlarının ve basılı yayınların sayısı,
- Sözleşme'nin okul müfredatlarına yansıtılma ve ana baba eğitimi programlarında dikkate alınma ölçüsü,
- Sözleşme hakkında kamu görevlilerine eğitim verilmesinin yanında öğretmenler, yargıçlar, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları gibi çocuklarla

ve çocuklar için çalışan meslek gruplarının eğitilmesi amacıyla alınan önlemler,

- Sözleşme'nin tanıtılması kampanyalarına hükümet dışı kuruluşların katılımının sağlanması, konularında bilgi sağlayacaklardır.

Komite ilk raporların görüşülmesinin ardından taraf devletlere gönderdiği sonuç gözlemlerinin birçoğunda 42. maddenin uygulanmasına ilişkin olarak çeşitli düşünceler geliştirmiştir. Sözleşme'nin kamuoyuna duyurulması ve okul programları ile çocuklarla ve çocuklar için çalışan meslek gruplarının hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programlarına dâhil edilmesi konusunda önerilerde bulunmuştur (Hodgin ve Newel, Akt: Aras, Birinci ve Uluç, 2001). Bu bağlamda, çocuk olgusunda buluşan tüm kurumların ve yetkililerin bu Sözleşme ile doğrudan bağlantısı olduğu vurgulanmış ve bilinmesi gerekliliği taahhüt edilmiştir.

Bloom tarafından irdelenen araştırma sonuçlarına göre, çocukların 18 yaşına kadar gösterdikleri başarının % 33'ü okul öncesindeki, % 42'si ilköğretim devresindeki, %25'i ise ortaöğretim devresindeki başarıları ile açıklanabilmektedir. Eldeki bulgular bize, öğrencilerin orta öğretim ve yüksek öğretim kademesindeki başarı farklılıklarının büyük bir kısmının okulöncesi ve ilköğretim dönemlerindeki öğrenmeleri ve eğitimleri ile ilgili olduğunu göstermektedir. Yukarıda bir kısmı verilen araştırma sonuçları insan yaşamında 0–18 yaş arasında özellikle de okulöncesi ve ilköğretim döneminde bireyin içinde yaşadığı çevrenin ve bu çevrede kazandığı yaşantıların, kısacası aldığı eğitimin onun sonraki yaşamını biçimlendirmede can alıcı bir öneme sahip olduğunu göstermektedir (Bloom, 1964, Akt: Senemoğlu, 2001, 151).

İlköğretim, öğrencinin nitelikli insan olarak topluma katılmasında büyük önem taşır. Dolayısıyla sahip olduğu hakları en iyi öğrenebileceği ve hak bilincine kazanabileceği dönem ilköğretim kademesine denk düşer. Her çocuk bu durumda ilköğretimde öğrendiği sahip olduğu hakları ilerleyen eğitim yaşamında kullanma bilincine varır ve haklarını korur. Save the Children (2006) tarafından ifade edildiği gibi, İngiltere'de Uluslararası Gelişim Birimi (The Department for International

Development) tarafından “Öğretim Programında Evrensel Boyut Geliştirme” amacıyla yayınlanan belgede, altı çizilen sekiz kavramdan biri ÇHS’nin öğretimidir. Bu belge, hakların öğretiminin öğretim programı ile birleştirerek yapılmasını vurgular. ÇHS, bu bağlamda İngiltere’de tüm çocuklar ve gençler için aşağıdaki rehber olacak ilkelerini saygın bir yere koymaktadır. Bu ilkeler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Çocuklar haklara sahiptir.
- Çocuklar hakları hakkında bilgilendirme hakkına sahiptirler
- Onlara haklarını kullanma, uygulama, savunma fırsatı verilir (Save the Children, 2006:7)

Bütün çocukların eşit haklara sahip olması düşüncesi “Çocukları Koruyun” çalışmasının temelidir. Çocuk haklarının tanıtımını çocuklara yaparak sağlıklı kişisel gelişim için bir platform oluşturabilir ve istikrarlı dernekleri destekleyen sivil ve politik güçler adına saygı uyandırabilir.

BMÇHS, çocuklara ve gençlere temel insan haklarını, adaletin temel prensiplerini tanıtır. İnsan haklarının kişiler ve toplumlar için ne anlama geldiği, hakların sadece, sorumluluklarla dengelendiğinde nasıl bir anlama sahip olduğu, günlük hayatta gençlerin, haklarını nasıl inceleyeceğine dair görüş alışverişini teşvik eder. BMÇHS, belli hakları desteklemenin İngiltere’den daha önemli ve gerekli olduğu diğer toplumlarda, gençlerin hayatlarının keşfedilmesini de teşvik eder. Haklar ve sorumluklar, eğitim amaçları için esastır ve vatandaşlık, kişisel ve sosyal sağlık eğitimi gibi belli alanlara destek verir. BMÇHS’nin 29. Maddesi, anlayış, barış, hoş görü hoşgörü, cinsiyetler arası eşitlik bütün insanlar arasında, etnik ve dini dinî gruplar ve köken olarak yerli kişiler arasında arkadaşlık anlayışıyla, özgür bir toplumdaki sorumlu yaşam için, çocuğu hazırlamak üzere eğitim amacından bahseder (Save the Children,2006).

Ülkemizdeki duruma bakıldığında, ilköğretim müfredatında bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler 2005 yılı itibariyle uygulamaya geçirilmiştir. Müfredatta artık tümevarımsal öğretme yöntemleri yer almakta ve çocuk

katılımının teşvik edilmesi ve öğrenme sürecinin daha ödüllendirici olması beklenmektedir (Ulusal Eylem Planı, 2007:5). Uygulamaya geçen programın anlayış ve ilkeleri arasında, “Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmeleri” ifadesi bulunmaktadır (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2005). Sözleşme’nin 12. ve 13. maddelerinin kapsamında çocuğun kendini ifade edebilme özgürlüğü ve düşüncesini özgürce söyleyebildiği eğitim ortamlarının oluşturulması amaçlanmıştır. 2005’te uygulamaya geçen eğitim programları, öğrenciyi merkeze alan ve öğrenme-öğretme sürecine aktif öğrenci katılımının sağlanacağı eğitim ortamlarını sağlama amacını taşımaktadır. İlköğretim programlarında çocuk haklarına ilişkin içeriğin “İnsan Hakları ve Vatandaşlık” ara disiplini ile derslere yansıtılması amaçlanmıştır. Sözleşme’nin 29. maddesinde taraf devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler:

- a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;
- b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Şartı’nda benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;
- c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;
- d) Çocuğun, anlayış, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dinî gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;
- e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.

Çocuk Hakları Komitesi 17 Nisan 2001’de, 29. maddenin uygulanmasında yön gösterici açıklamaları içeren eğitimin amaçlarına ilişkin genel yorumunu yayınlamıştır. Türkiye’nin, yorumunun dayandığı 29. maddeye çekince koymuş olmasına karşın, Millî Eğitim Temel Kanunu’nda da belirtilen eğitimin amaçlarına uygunluk gösteren genel yorumdan bir kaynak olarak yararlanmasına bir engel

bulunmamaktadır (Aras, Birinci ve Uluç,2001). Buradan hareketle uygulanan eğitim programlarında ve okullardaki çalışmalarda yararlanılmasında da hiçbir engel teşkil etmemektedir.

1.2. Problem Cümlesi

İlköğretim ders programları kapsamında ÇHS ilke ve hükümlerinin çocuklar tarafından öğrenilmesini sağlayamaya yönelik kazanım, içerik, öğretme-öğrenme etkinliklerinin yer alma düzeyi ve bu ilkelere, hükümlere yönelik öğretmenlerin, okul yöneticilerin görüşleri nelerdir?

1.3. Alt Problemler

1.3.1 İlköğretim ders programları kapsamında Sözleşme ilke ve hükümlerinin çocuklar tarafından öğrenilmesine ilişkin kazanımlar ve içerik nedir?

1.3.2 Sözleşmenin ilke ve hükümlerinin öğretilmesine ilişkin oluşturulan kazanım ve içerik hangi öğretme-öğrenme etkinlikleri yoluyla gerçekleştirmektedir?

1.3.3 Okulda Sözleşme ilke ve hükümlerinin öğretilmesi ve yaşatılmasına ilişkin sınıf içinde ve okul genelinde hangi uygulamalara yer verilmektedir?

1.4. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı ilköğretimin birinci sınıfından sekizinci sınıfına kadar Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilke ve hükümlerinin çocuklar tarafından öğrenilmesini sağlamaya yönelik hangi uygulamalara yer verildiğini belirlemek, bu konuya yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşlerini ortaya koymaktır. Bu araştırma çocuk haklarının eğitim programlarına hangi ölçüde yansıtılabildiği ve ilköğretim süreci boyunca bu hakların uygulanması ve yaşatılmasına ilişkin istendik düşüncelerin gelişip gelişmediğine dair durumu belirleme özelliği taşır. Bu araştırmanın çocuk haklarının öğretilmesine, geliştirilmesine ve korunmasına yönelik yeni araştırmalar için yararlı olacağı düşünülmektedir.

1.5. Sayıtlar

1. Toplanan veriler gerçeği yansıtmaktadır.
2. Ölçme aracının kapsam geçerliliği için başvuru olan uzman kanısı yeterlidir.

1.6 Sınırlılıklar

Bu çalışma;

2008–2009 öğretim yılında uygulanmış olup, Aydın İli Nazilli İlçesi'nde bulunan farklı sosyo-ekonomik düzeydeki iki ilköğretim okulunda görev yapmakta olan öğretmenler ve okul yöneticileri ile ilköğretim programlarında bulunan derslerin öğretim programları ile sınırlıdır.

1.7. TANIMLAR ve KISALTMALAR

1.7.1 Tanımlar

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Kasım 1959'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda "Çocuk Hakları Bildirgesi" olarak kabul edilen 54 maddeden oluşan ve çocuğun bir birey olarak hakları olduğunu anlatan, dünya çocuklarının yaşam kalitesini hak ettikleri düzeye çıkarmayı amaçlayan bir sözleşmedir.

1.7.2 Kısaltmalar

BM: Birleşmiş Milletler

ÇHS: Çocuk Hakları Sözleşmesi

BMÇHS: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

HRA: İnsan Hakları Kanunu

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuk Yardım Fonu

SHÇEK: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu

1.8. İlgili Araştırmalar

Alan yazını tarandığında araştırma konusu ile ilgili olabilecek çalışmalar ve projeler aşağıda belirtilmiştir:

Çetinkaya'nın (1998) yaptığı “ Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Çocuk Haklarına Bakışının Değerlendirilmesi” başlıklı araştırmada anket sonuçlarına göre bütün haklar ev ve okul ortamında önemli görülmüş; ancak bu hakların ev ve okul ortamındaki varlık derecesi istenen düzeyden aşağı seviyededir. Öğrenciler hakların önem derecesine ve varlık derecesine okula oranla ev ortamında daha yüksek puan vermişlerdir. Öğretmenlerin çocuk haklarına bakışı öğrencilerin bakışı ile benzerlik göstermektedir. Ancak öğrenciler ev ve okul ortamında hakları öğretmenlere oranla daha önemli görmüşleridir. Öğretmenler ise ev ve okul ortamındaki hakların varlık derecesinin öğrencilere oranla aşağı seviyede olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca özel okul öğretmenlerinin hakların korunmasına ve önem verilmesine dair daha özverili oldukları ortaya çıkmıştır.

Tunç'un (2008) yaptığı “Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eğitim politikalarına yansımaları konusunda milli eğitim bakanlığı uzmanlarının görüşleri” başlıklı çalışmada ÇHS'nin eğitim politikalarına yansımaları konusunda Milli Eğitim Bakanlığı uzmanlarının görüşlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın amacı çerçevesinde hazırlanan görüşme formunda yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım hakları çerçevesinde eğitim politikaları ile ilgili olarak genel görüşlerine başvurulmuştur. Uzmanlar daha demokratik toplum olmak baskıcı eğitimden kurtulmak, kendine güvenen, haklarının bilincinde adı geçen hakların eğitim politikalarına yansıtılması konusunda görüş birliği içindedirler; ancak ÇHS'nin belirlediği yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım haklarının eğitim politikalarına yansımaları konusunda görüş farklılığı olduğu ortaya konmuştur.

Neslitürk ve Ersoy'un (2007) yaptığı “Okulöncesi Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarının Öğretime İlişkin Görüşleri” ile ilgili araştırmada okulöncesi

öğretmenliği programı 4. sınıfta öğrenim gören 13 gönüllü öğretmen adayı katılmıştır. Araştırma verileri, öğretmen adaylarıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Öğretmen adaylarının çocuk haklarının öğretimi amacıyla geliştirdikleri uygulamalara ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, öğretmen adayları çocuk hakları öğretiminde çoğunlukla drama, anadili ve oyun etkinliklerinden yararlanmışlardır. Öğretmen adayları, etkinliğin uygulanması sonrasında, ilk önce zor gibi görünmesine karşın hazırladıkları etkinliği kolaylıkla uyguladıklarını ve çocukların etkinlikten zevk aldıklarını belirtmişlerdir. Öğretmen adayları okulöncesi dönemde çocuk hakları öğretimine çocukların düzeyine uygun etkinlikler yoluyla verilebileceğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının tamamı, çocuklardaki davranış gelişmesine katkıda bulunma, ileride haklarını bilen kişiler olma, kendilerini savunabilme, empati geliştirme gibi nedenlerle okulöncesi dönemde çocuk haklarının öğretimine yer verilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Aktürk'ün (2006) yaptığı “Avrupa Birliği sürecinde Türkiye’de çocuk hakları ve güvenliği” ile ilgili araştırmasında çocuk hakları konusunda Türkiye’de önemli mevzuat değişiklikleri gerçekleştirilmiştir. Ancak bu mevzuat değişiklikleri çocuk ve çocuk hakları ile ilgili toplumsal bilincin oluşması yönünde etkili olamamıştır. Geleneksel kültürün toplumsal yaşamın her alanında etkisini sürdürmesi çocuk hakları konusundaki çağdaş değerlerin yerleşmesini zorlaştırmakta olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Çelen’in (1995) Bursa ilinde yapılan daha sonraki bir araştırmaya temel oluşturacak küçük kapsamlı bir araştırmada; farklı yaş gruplarından oluşan (11–15) 200 denekten “çocuk hakları hakkındaki görüşlerini” yansıtan kompozisyon yazmaları istenmiştir. Sonuçlar değerlendirildiğinde, çoğunluğunun ana-babaya, öğretmene söz söyleme hakkı, oyun sahalarında oynama hakkında söz ettikleri, sadece ikisinin eğitimde fırsat eşitliği hakkının farkında olduğu birinin de çocuklar savaş ve sonuçlarından koruma hakkını dile getirdiği gözlemlenmiştir.

Shumba (2006), yaptığı araştırmada Zimbabwea ilkokullarındaki öğretmenler tarafından yapılan çocuk suiistimalini epidemiyoloji ve etiyolojisini inceleyen daha

geniş bir çalışmanın bir bölümüdür. “Okuldaki öğretmenler ne biliyor?” başlığı altında, öğretmen ve stajyer öğretmenlerin çocuk hakları konundaki bilgisini incelemektedir. Veriler nispeten Masvingo bölgesindeki 300 ilkokul öğretmeni ve 150 stajyer öğretmen üzerinde, Öğretmen ve Stajyer Öğretmen Anketi kullanılarak toplanmıştır. Bu çalışmada kullanılan stajyer öğretmenler, öğretmenlikleri sırasında birlikte oldukları tecrübeli ilkokul öğretmenlerine eklenmiştir. Çalışma, öğretmenlerin çoğunun(% 76.3), öğretmenlik yaptıkları sırada Kamu Hizmeti (Disiplin) Kanunu ile karşı karşıya kaldığı gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Öte yandan stajyer öğretmenlerin çoğunluğu (%60) öğretmenlikleri sırasında bu kanuna maruz kalmamıştır. Kamu Hizmeti (Disiplin) Kanunu, okuldaki çocuk haklarını çiğneyen öğretmenlere sorumluluk vermek için kullanılır. Stajyer öğretmenlerin çoğu (%60) bu kanunun modasının geçtiğini ve değiştirilmesi gerektiğini düşünürken, öğretmenlerin çoğu (%59.3) faydalı olduğunu düşünmektedir.

Sönmez’in (2006) yaptığı “Dizgeli Eğitimle Sınıf Ortamında Doğrudan Demokrasi” başlıklı çalışmada, 1990- 1995 yılları arasında beş yıl süre ile dizgeli eğitim yaklaşımı ile doğrudan demokrasi uygulaması yapılarak öğrencilerin etkin katılımı sağlanmıştır. Ankara’da şans yoluyla seçilen bir ilköğretim okulunda beş yıllık süreyle uygulama yapılmıştır. Kurallar öğrenciler tarafından belirlenmiş ve yaptırımlara öğrencilerin ve öğretmenlerin uyma zorunluluğu getirilmiştir. Oluşturulan sınıf mahkemesi ve sınıf anayasası kendilerini özgürce ifadelerine, katılım ve görüş bildirme hakkına katkı getirmiştir. Öğrencilerin hak ve sorumluluk bilincini birlikte aldıkları için, adalet ve eşitlik gibi kavramların kazanımı sağlanmıştır.

Türkiye’de kız çocuklarının okullulaşmasına destek kampanyası **MEB** ve **UNICEF**’in ilgili kurum ve kuruluşların ve kişilerin katılımı ile kız çocukların okullaşma oranının en az olduğu elli ilde kaliteli temel eğitim aracılığıyla okullulaşma oranını artırmak ve 2005 yılına kadar ilköğretimde cinsiyet eşitliğini sağlamayı amaçlayan “*Haydi Kızlar Okula*” isimli bir proje başlatılmıştır. Bu proje 2003 yılında ilk on ilde başlamış, 2004’te yirmi üç, 2005’te yirmi ve 2006 yılında yirmi sekiz il eklenerek yurt çapında uygulanmaktadır.

Bugüne dek elde edilen sonuçlar

- Haydi, Kızlar Okula! Kız Çocuklarının Eğitimi Kampanyası ile 2003–2006 yılları arasında 231,879 kız ve 114,734 erkek çocuk ilköğretime kazandırılmıştır.
- İlköğretime hiç kaydolmamış veya ayrılmış olan 10–14 yaşları arasındaki çocuklara ikinci bir şans veren *Telafl Eğitimi Programı* hazırlanmıştır. 2008 yılı başında ülke çapında yaygınlaştırılan bu program ile okula hiç kaydolmamış veya ayrılmış olan 10–14 yaş grubundan 500.000 kız ve erkek çocuğa ulaşılması hedeflenmektedir.
- Haydi Kızlar Okula! Kampanyasının başlamasından bu yana Milli Eğitim Bakanlığı (MEB); özel sektör ve AB işbirliği ile 101,497 den fazla yeni derslik yapmıştır.
- Haydi Kızlar Okula! Kampanyasının aktiviteleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'nun (SYDTF) şartlı nakit transferi uygulamasının ve yaygınlaşmasının (%80) oranında artmasına destek olmuştur. Bu düşük gelir grubundan pek çok aileyi kızlarını okula gönderme konusunda teşvik etmiştir. *Haydi Kızlar Okula!* Kampanyasında kız çocuklarına verilen şartlı nakit desteği ayrıca kız ve erkek çocuklar arasındaki ilköğretimdeki cinsiyet farkının azaltılmasında da etkin olmuştur.
- MEB raporlarına göre ilköğretimdeki kız ve erkek öğrencilerin çocuk hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve yaşam becerileri konularındaki öğrenme kazanımları yenilenmiş ilköğretim müfredatı sayesinde artmıştır.
- İlköğretimde geliştirilmiş veri toplama ve izleme sisteminin kurulmasıyla daha doğru verilere ulaşılması sağlanmıştır.
- İlköğretimde kız ve erkek eşitliğini sağlamaya yönelik yürütülen kampanya cinsiyetler arası farkların daha fazla olduğu illerde sürdürülmüş ve

bu çalışma orta öğretimi de kapsayacak şekilde genişletilmiştir (UNICEF, 2008).

- *Çocuk Dostu Okullar* Projesi, ilköğretimde kalitenin yükseltilmesini hedeflemektedir. Bu çerçevede, ilköğretim öğrencilerinin olumlu bir ortamda derslerine çalışabilmeleri ve potansiyellerini geliştirebilmeleri için rutin ve ek kaynaklara başvurulacaktır.

Bugüne dek elde edilen sonuçlar

MEB raporlarına göre ilköğretimdeki kız ve erkek öğrencilerin çocuk hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve yaşam becerileri konularındaki öğrenme kazanımları yenilenmiş ilköğretim müfredatı sayesinde artmıştır.

- Proje, pilot alanlardaki bir dizi seçilmiş okulda aktif öğrenme, okuma, temiz içme suyu, çocuk ve veli katılımında artış ve şiddete sıfır tolerans gibi başlıklarda çocuk dostu ölçütler oluşturulmasına yardımcı olmuştur.
- Güvenli ve öğrenim kazanımları yüksek bir eğitim ortamı yaratmaya olanak sağlayan ilköğretim kurumları için bir Strateji ve Eylem Planı hazırlanmış ve ülke çapında yaygınlaştırılmıştır (UNICEF, 2008).
- Sosyal Politika, Çocuk Hakları Konusunda Bilinçlendirme ve İzleme Projesi başlığında, veri oluşturulmasına ve analizine yönelik kurumsal kapasitenin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Böylece çocukların ve kadınların hakları konusunda daha sağlam bilgiler edinilecektir.

Bugüne dek elde edilen sonuçlar

- Parlamento, okullarda, topluluklarda ve evde kız ve erkek çocuklara yönelik şiddet konusunda iki araştırma yaptırmıştır. Bu araştırmalardan elde

edilen bulgular ve sonuçlar, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet konusunda Başbakanlıkça hazırlanan genelgeye katkıda bulunmuştur.

- Çocuk yoksulluğu, 9. Ulusal Kalkınma Planında, Ortak Katılım Belgesinde ve diğer stratejik hükümet belgelerinde ulusal öncelik taşıyan bir sorun olarak kabul edilmiştir.
- Taslak hâlindeki kamu denetçisi yasasında çocuk şikâyet mekanizması oluşturulması da öngörülmektedir.
- 2007 yılı süresince başında çocukların yer aldıkları 81 ildeki çocuk hakları komitelerinden 25'i çocuk haklarına ilişkin bilinç ve duyarlılık kampanyası gerçekleştirmiştir.
- Çocuk Dostu Medya Ağının kapasitesi, çocuklarla ilgili konularda yayınlanan 3000'i aşkın haber ve yazıyla artmıştır.

Önce Çocuklar Projesi”, “Çocuklara Evet” kampanyasının devamı olarak geliştirilen çocuk haklarının hayata geçirilmesini amaçlanmıştır. Türkiye, Önce Çocuklar ile birlikte çocuk bakımı ve korunması alanında bir değişime tanıklık edecektir. Bu değişim, Türkiye’de kız ve erkek çocuklarının haklarını tanıyıp koruyacak ve sağlam bir rotaya yerleştirecektir. Türkiye’nin çocuklar için öncelikleri şunlardır:

- Her Çocuğa Eğitim
- Tüm Çocuklar Eşit Haklara Sahiptir.
- Yoksullukla Savaş: Çocuklara yatırım yapmaktır (Önce Çocuklar, UNICEF, 2008).

Çocuk Forumu, 2000 yılından bu yana her yıl düzenlenen Türkiye’de bulunan tüm illerden çocukların katıldığı bir çalışmadır. Her ilde oluşturulan Çocuk

Hakları Komitesi illerinde ve ülke genelinde bulunan tüm çocukları temsil etmek amacıyla toplanır. Çocuk hakları komiteleri her yıl illerinde çocuk haklarını tanıtmaya ve bilinçlendirme çalışmalarına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Avrupa Birliği, UNICEF, Türkiye Cumhuriyeti katkısı ve desteğiyle yürütülmektedir (8. Çocuk Oturumu, 2007).

Belirtilen araştırmalardan yola çıkarak; çocuk haklarının çok boyutlu bir konu olduğu, kendi başına bir disiplin olarak ele alınması gerçeğini ortaya koymaktadır. Yapılan çalışmalara bakıldığında; gerek yasal gerekse uygulama boyutunda çocuk hakları konusunda kapsamlı ve yeterli çalışmanın olmadığı ve gereken önemin verilmediği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin yaptığı çalışmaların ise, Türkiye'nin tüm bölgelerine ulaşamadığı için yetersiz kaldığı ve sivil toplum örgütlerine ilgili resmi kurumlardan destek sağlanması zorunluluğu kendini göstermektedir. ÇHS'nin 42. maddesi gereğince çocukların doğrudan ilişkili olduğu kurum özelliği taşıyan okullarda çocuk haklarının öğretilmesine yönelik herhangi bir araştırma göze çarpmamaktadır. Bu bağlamda, bu araştırmanın ÇHS'nin 42. maddesiyle bağlantılı olarak çocuklara hakların öğretimi açısından uygulanan ders programlarının içeriği, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri ilgili madde açısından aydınlatıcı olacağı düşünülmektedir.

II. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde “çocuk”, “çocuk hukuku”, “çocuk hakları”, “Çocuk Hakları Sözleşmesi”, “çocuk haklarının öğretimi” başlıkları altında kuramsal kısım incelenecektir.

2.1 Çocuk

Çocuk kavramı farklı alanlarda değişik tanımlara sahiptir. Çocukluk evrensel bir boyutta tanımlanabilen bir kavram olmadığı için sürekli olarak değişkenlik gösterir. Çocukluğun neyi ifade ettiği, hangi yaşlar arasını kapsadığı, tanımlı yapan bilim dalı açısından farklılık göstermektedir.

Hukukta çocuk kavramı, belli bir anne-babadan türeyen evlattır ve hukukta belli bir yaşın altındakiler çocuk kabul edilir. Çocuğun gelişim boyutu ve korunumu açısından 18 yaşın altı çocuk sayılmıştır. BMÇHS 1. maddesi de bununla örtüşmektedir. Sözleşme çocuğu şöyle tanımlar:

“Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar herkes çocuk sayılır.”

Hukuksal bakımdan çocuk kavramının ne anlama geldiği, çocuğun hangi andan hangi yaşa kadar yardıma ve korunmaya muhtaç olduğu sorusunun yanıtına bağlıdır. Çocukların yaşamın ilk anından itibaren korunmaya gereksinimleri vardır. Çocuk için korunmanın sağlanacağı süre çocuğun biyolojik gelişimine, bedensel olgunluğuna bağlıdır (İnan, 1968; Akt: Akyüz, 2000).

Çocuk kavramı tıbbi bakımdan da tam olarak tanımlanamaz. Genellikle psikolojideki çocuk kavramı ile tıptaki çocuk kavramı aynıdır. Çünkü bu alanda da çocukluk gelişime bağlıdır. Şu halde, erinliğin başlaması ile tıbbi bakımdan da çocukluk sona erer ve gençlik çağına girilir (Schenk/Danziger, Akt: Akyüz, 2000:66).

Çocuk olgusu, sosyolojide üç temel düşünce üzerine kurulmuştur: Çocuklar yetişkinlerden farklı bir biyolojik sınıftadır. Çocukların yetişkinliğe hazırlanması, yetiştirilmesi gerekir ve bunun sorumluluğu yetişkinliğe aittir (Tezcan,2005).

Çocuk kavramı tıbbi bakımdan da tam olarak tanımlanamaz. Genellikle psikolojideki çocuk kavramı ile tıptaki çocuk kavramı aynıdır. Çünkü bu alanda da çocukluk gelişime bağlıdır. Şu halde, erinliğin başlaması ile tıbbi bakımdan da çocukluk sona erer ve gençlik çağına girilir (Schenk/Danziger, Akt: Akyüz, 2000: 66).

Gelişim psikolojisinde çocuk bilişsel, duyuşsal, sosyal ve fiziksel açıdan incelendiği bir alandır. Psiko-sosyal ve bilişsel açıdan çocuğu tanımlamak için Piaget ve Erikson'un oluşturduğu gelişim evrelerini incelememiz gerekmektedir. Piaget'e göre çocukluk doğumla birlikte başlayan ve somut işlemler döneminin sonuna kadar süren bir dönemi kapsar. Piaget'e göre bilişsel gelişim dönemi duyuşsal motor dönemi ile başlar. Bu dönem 0–2 yaş arasını kapsamaktadır. Bu dönemde; çocuk kendini dış dünyadan ayırt etme, refleksif davranışlardan amaçlı davranışlara geçme, nesnenin sürekliliğini kazanma özelliklerini taşır. İşlem öncesi dönem 2–7 yaş arası kapsar. Bu dönemde çocuk; çevresindeki olay ve nesneleri çeşitli sembollerle ifade etme, tek yönlü sınıflandırmalar yapma ve tek boyutlu düşünme, benmerkezci (egosantrik düşünce) düşünme, canlandırmacılık (animizm) gibi davranış özelliklerini gösterir. Somut İşlemler Dönemi 7–11 yaş arasını kapsar. Bu dönem ilköğretimin ilk kademesine denk gelmektedir. Bu dönemde çocuk; mantıksal düşünme yeteneğinde gelişme ve tersine çevirebilme, dönüştürebilme, korunum kazanma, üst düzeyde sınıflama yapma, ben merkezlilikten uzaklaşma, somut yollarla problem çözme özelliklerini gösterir. Soyut İşlemler Dönemi 11- + yani ergenlik dönemini kapsar. Bu dönemde; soyut düşünme (tümevarımsal, tümdengelimsel, hipotetik düşünme v.b), bilimsel yöntemle problem çözme, değer ve inanç sistemini yapılandırma, fikir dünyasıyla aktif olarak ilgilenme ve düşüncesini etkinliklerine yansıtma, ergen benmerkezciliği görülür (Senemoğlu,2005).

Erikson'un psiko-sosyal gelişim adı altında geliştirdiği kişilik kuramına göre ise; çocuğun sosyal gelişiminde anne-baba, öğretmenler ve arkadaş çevresi önemli bir etkiye sahiptir. Erikson insanın psiko-sosyal gelişimini sekiz aşamada incelemiş, bireyin her gelişim aşamasında farklı bir kriz durumuyla karşı karşıya geldiğini savunmuştur. Bu krizlerin ya da çatışmaların başarılı olarak atlaması gerekmektedir. Eğer bir dönemdeki kriz atlatılmazsa, birey bir sonraki aşamaya geçse bile; fakat yaşamının ilerleyen kısımlarında bu kriz devam eder ve çözüme ulaşıncaya kadar bireyde bir problem olarak yaşar. Erikson bu kuramında çocukluğu ilk beş aşamada ele almıştır.

Temel güvene karşı güvensizlik evresinde, doğumdan bir yaşına kadar olan sürede anne ya da bir başka yetişkinle kurulan ilişkinin niteliği temel güven duygusunun ve toplumsallaşmanın özünü oluşturur. Anne bebeğini yeterince besler, sevgi ve ilgi gösterirse, onu korursa yani bebeğiyle gerektiği gibi ilgilenirse bebek kendini güvende ve rahat hisseder.

Bağımsızlığa karşı utanma ve şüphecilik aşaması, 1-3 yaş arasını kapsar. Bu evrede çocuğun yürümeye, koşmaya başlaması ile anneye olan ihtiyacı yavaş yavaş azalmaktadır. Öz bakım becerilerini geliştirmek ve bağımsız hareket etmeye başlar. Tuvalet eğitimi bu evrede ortaya çıkmaktadır. Kendi kendini kontrol etme ve saygının özü, bağımsızlık duygusu bu dönemde oluşturulur.

Girişkenliğe karşı suçluluk duyma, üç yaşından altı yaşına kadar olan dönemi kapsar. Bu dönemde çocuk, çevresine karşı olan duyarlılığı arttıkça, çevresindeki olayları anlayabilmek için sürekli soru sorar. Çocuğun kendini keşfetmesi ve girişkenliğinin desteklenmesi bir denge kurularak sağlanmalıdır.

Başarıya karşı aşağılık duygusu dönemi, altı yaşından on iki yaşına kadar sürer. İlköğretim birinci kademedeki öğrencileri kapsar. Çocuk için bir işi başarma, bir şey üretmek, yaptığı işler için beğeni toplamak çok önemli hale gelir. Akademik özgüven bu dönemde gelişir. Öğretmenlerin ve yetişkinlerin öğrencilerin çabalarını

destekleyip, çalışmaya karşı özgüvenlerinin geliştirmesi gerekmektedir. Bununla beraber; Yavuzer (2004), ilkokul çağı döneminde çocuğun ana-baba ile özdeşiminin yanı sıra, öğretmen ve arkadaş gibi başka kişilerle özdeşimleri de önem kazandığını, ana babanın çocuğa aktardığı değer kuralların yanı sıra çocuğun kendisinin de etkin olarak anladığı, benimsediği değer ve yargıların önem taşımaya başladığını belirtmiştir. Bu nedenle bu dönemde çocuğun ilişki kuracağı kişiler, özellikle öğretmen ve oyun arkadaşları önemli ögelerdir. Bireysel kimlik ve kendini keşfetme bu dönemde önemli özelliklerdendir. Çocuğun benlik kavramı onun özellikleri, yetenekleri ve koşullarıyla ilgili, kişisel bir değerlendirmedir; bu değerlendirme tam bir doğruluk taşıyıp kesinlikle gerçeğe uygun olabilse de, çocuklar genelde kendilerini olduklarından daha yüce görme veya küçümseme eğilimindedirler. Çocuklar diğer insanlarla ve fiziksel çevreleriyle etkileşime girerek ve çeşitli deneyimler yoluyla benlik imyelerini geliştirirler.

Erikson'un ergenlik dönemini kapsayan son aşaması ise; *Kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası dönemi*, 12 – 18 yaş arasını kapsar. Birey için akran grubu daha önemli hâle gelir. Kişi ailesinden ve öğretmenlerinden çok, arkadaş çevresini önemser. Ergen bu dönemde daha önceden oluşturduğu psiko-sosyal kimliğini gözden geçirir. Bu dönemde ergen kimlik kazanma sorununu çözerse kendine güvenen, başarılı bir kimse olarak yaşamına devam eder. Eğer bu dönemin krizi etkili bir şekilde atlatılamazsa; yaşamın gelecek dönemlerinde kriz çözümleninceye kadar kişi rol karmaşası yaşar (Senemoğlu,2005; Bacanlı,2003).

Yörükoğlu (2004) çocukluk dönemini; süt çocukluğu(0–12.Ay), özerklik dönemi (12–36.Ay), oyun dönemi (3–6 yaş), ilkokul dönemi (6–11 yaş), gençlik çağı (12–21 yaş) olarak sınıflandırmaktadır. Gelişimin ilkelerine göre; gelişimde kalıtım ve çevre etkilidir; gelişimde bireysel farklılıklar göz önüne çıkar. Dolayısıyla çocukların gelişim dönemlerine girme ve tamamlama yaşları birbirinden farklı olabilir. Bu yüzden çocukluk için kesin bir yaş sınırlaması getirmeden doğumdan ergenliğe kadar olan süre olarak tanımlanmaktadır (Senemoğlu, 2005).

Halk dilinde yetişkin olmayan kişiler “çocuk” diye adlandırılır. Günlük yaşamdaki çocukluk, psikolojide tanımlanan çocukluktan daha uzun sürmektedir. Çocukluk yaşından yetişkinlik yaşını ayıran sınır, bölgeye, sosyal çevreye, yaşa, dinsel veya kişisel görüşlere göre farklılık göstermektedir. Konuşma dilindeki çocukluk, örneğin belli bir yaşa ulaşmakla ya da reşit olmakla veya okulun bitirilmesiyle, çıraklık eğitimi v.b herhangi bir dış olayla biter. Buna göre, günlük dilde çocukluk 13–18 yaşları arasında sona erer. İkinci anlamda çocuk, anne-babasının evladıdır. Soybağı belirleyicisidir. Aynı zamanda çocuk, küçüklüğü anlatmak için de kullanılır (Akyüz,2000). Geleneksel kültürlerde çocukluk dönemi diye bir dönem ya hiç yoktur ya da hızla geçiştirilmesi gereken bir dönemdir. Çünkü bu toplumlarda asıl olan yetişkinliktir. Yaşamını kas gücüne dayandıran toplumlarda insanın, çocukluk gibi bir dönemle bu dönemin uzun ve yalıtılmış bir eğitim sürecine tabi tutulması gibi lükse itibar etmeyeceği açıktır. Ancak giderek modern zamanlara (sanayileşmeye) özgü olarak meydana çıkan toplumsal iş bölümü, eğitim yoluyla elde edilebilecek bilgi ve beceriye ihtiyaç doğurur. İşte bu toplumsal ihtiyaca cevap verebilecek niteliğiyle özel bir dönem olarak, çocukluk böyle ortaya çıkar (Doğan, 2000).

Franklin (1993), çocukluğa ilişkin beş noktanın ortaya konması gerektiğini savunmuştur. Birincisi, çocukluk herhangi sabit bir döneme ait tek bir evrensel deneyim değildir. Daha çok, tarihsel olarak değişen kültürel bir yapıdır. İkincisi; çocuklukla yetişkinlik arasındaki çizginin net bir şekilde ifade edilmediği, insanların bazı faaliyetler için yetişkin olurken bazı faaliyetler için çocuk sayılmaktadır. Üçüncüsü, çocukların negatif bir şekilde “yetişkin olmayanlar” olarak tanımlanmalarıdır. Çocukluk ilk bebeklikten on sekiz yaşına kadar geniş bir yaş dönemini kapsadığı ve bu uzun süre son derece çeşitli ihtiyaçları, yetenekleri ve potansiyelleri içerdiği savunulmaktadır. Dördüncüsü, “çocuk” terimi kronolojiden çok iktidarla ilgilidir. “Çocuk nedir ?” sorusu iktidardaki otoriteler tarafından cevaplandığı, terim belli bir yaşa hitap etmekten çok bir iktidar ilişkisini belirtmek içindir. Düşük statüye sahip olanlar, toplumsal olarak güçsüz olan yetişkinler “çocuk” olarak adlandırılabilir. Beşinci, çocukluk oldukça yeni bir buluştur.

Çocukluk yaşam döngüsünü, bütünlüğü birine çocukluk diğerine yetişkinlik ya da olgunluk denilen iki bölüme ayıran yapay bir dönemdir.

Semerci'ye göre (2006) çocuk, erişkinin küçük bir modeli değil, devamlı gelişen ve değişen bir varlıktır. Özellikle okul öncesi dönemde çocuğu yetiştiren ayıran özellikler vardır; çocuk güçsüzdür, bakılmak ve korunmak ister. Çocuklar bencildir, dürtü ve isteklerini dizginlemeyi beceremezler. Çocuk somut düşünür, canlı cansız ayrımı yapamazlar, duygu ve düşüncelerini gerçekle bir tutarlar (Akt: Tunç, 2008).

Günümüzde, ön yargılardan ve duygulardan arındırılmış nesnel bir çocuk kavramı oluşmuşsa, bunu insancıl duyguların gelişmesine, eğitim ve hukuk alanındaki yenilikler ve bilimsel çalışmalara sayesindedir. Darwin'in evrim kuramına, Rousseau'nun öncülüğünde tüm eğitimcilerin katkılarına, Freud'un ve Piaget'in araştırmalarına, büyük yazarların çocuk sözlüğüne borçluyuz. Fransız Devriminden başlayarak tüm dünyaya yayılan insanların özgürlüğü, eşitliği ve kardeşliği ilkeleri ve demokrasi düşünceleri insanlığın uyanışını hızlandırdı. İlginçtir, çocuğun nasıl geliştiği, kişiliğinin nasıl olgunlaştığı ve davranış özellikleri ancak yüzyıl önce bilimsel gözlem ve inceleme konusu olabilmıştır (Yörükoğlu, 1983: 213).

Yapılan çalışmalar doğrultusunda çocuğun yetişkinin küçük bir örneği olmadığı, özel ilgi ve ihtiyaçlarının olduğu, bunlar içinde bağımlı olduğu ortaya konmuştur. Çocuğun desteklenmek, sevilmek, güven içinde bulunmak gibi hakların ve ihtiyaçlarının yazılı metinlerle, belirli bir alan disiplinin içerisinde ele alınmasıyla "çocuk hukuku" doğmuştur. Bir sonraki bölümde çocuk hukukundan bahsedilecektir.

2.2 Çocuk Hukuku

Çocuklar toplumumuzun fiziksel, sosyal, psikolojik ve ekonomik açıdan en çok korunmaya ihtiyacı olan grubudur. Toplumun en güçsüz ve en savunmasız grubu olarak da istismar, ihmal ve şiddetle daha sık karşı karşıya gelirler. Kendilerine

yapılan haksızlığa direnemeyen ve menfaatlerini savunamayan çocuklar için bir yapıya sahip olunması gerekir.

Hukukun işlevi ise; adaleti sağlama, toplumsal ve bireysel çıkar çatışmalarının giderilmesini sağlamadır (Kepenekçi,2008). Başka bir ifadeyle hukukun işlevi; kendilerini zaten özgüleriyle koruyabilecek olanları değil de emekçileri, konut kiracıları, tüketicileri, kadınları, azınlıkları, muhalifleri korumak olduğuna göre, çocuklar hiç kuşkusuz hukukun başlıca konusunu oluşturacaktır. Bu bağlamda “Çocuk Hukuku” diye isimlendirilen bilim dalı karşımıza çıkmaktadır (Serozan, 2005: 4).

Çocuk hukuku devletçe tanınmış ve herkesçe uyulması yine devletçe zorla (yaptırımla) sağlanmış olan toplumsal davranış kuralları anlamına gelen “hukukun” çocuklara özgü dalıdır (Serozan,2005:1). Çocuk hukuku yalnızca ana-baba ve çocuklar arasındaki ilişkileri değil, devletin çocuğa karşı olan yükümlüklerini de kapsar. Bu nedenle çocuk hukuku kamu hukukuna ya da özel hukuk alanına tam olarak girdiği söylenemez. Her iki hukuk dalının ilkelerini bulunduran karma ve kendine özgü bir hukuk dalıdır (Akyüz, 2000).

Günümüzde çocuk hukukunun iki anlamı olduğu kabul edilmektedir. Birinci anlamı “geniş ve objektif anlamda çocuk hukuku”, ikinci anlamı ise “dar ve subjektif anlamda çocuk hukuku” olarak ifade edilmektedir. Objektif hukuk, çocuğun hukuki durumunu tespit etmedeki bütün hukuk kurallarını içerir. Özel hukuk, kamu hukuku, ceza hukuku, sosyal hukuk alanlarındaki çocuk ve çocuk haklarına ilişkin kuralları içerir. Subjektif çocuk hukuku ise, objektif çocuk hukukunun çocuklara tanıdığı hak ve mükellefiyetleri oluşturur. Çocuk hukukunun konusu “objektif ve geniş anlamda çocuk hukuku” ile çocuk hakları oluşturur (İnan, 1968, Akt: Çetinkaya,1998).

Çocuk hukuku sosyal boyutun yüksek olduğu ve hümanist yaklaşımın net bir şekilde görülebileceği bir hukuk dalıdır. Konusu toplumun en güçsüz ve savunmasız kesimini koruma amaçlı oluşturulan bu hukuk dalı tüm hukuksal

alanlarla bağdaştırıldığı için(kamu, özel, medeni hukuk v.b gibi) hukukçulara da derin ve geniş bakış açısı kazandırmaktadır. Bu hukuk dalının 20 Kasım 1989 günü BMÇHS çocuk haklarını tek bir çatı altında toplayarak çocuk hukukunun temelini atmıştır (Serozan, 2005).

Çocuk hukuku, çocuklar açısından hakları ele alınması için yeterli bir alan yazınına sahip değildir. Hangi hakların olduğu ya da olması gerektiği evrensel olarak kabul edilen bir yargıya varma gücüğü yaşanmaktadır. Haklar karmaşık bir yapıdadır ve çocuk hukukunda haklar toplumda gençlerin ve çocukların statüsü kadar problematik bir şekilde ortaya çıktığı savunulmaktadır (Adams,1990; Akt: Franklin, 1993). Bu hukusal sorunu Fortin'in kendi ülkesinden verdiği bir örnekle pekiştirilebilir. Fortin (2006), İnsan Hakları Kanunun Uygulanması 1998 (The HRA) şimdiki yasal hikâyemizin bir bölümü olduğunu savunmaktadır. Hukuksal alandaki HRA, radikal bir değişiklik yapmış ve ülkesindeki bütün çocuklara uluslar arası sözleşmedeki yetişkin haklarını vermiştir. Fakat ülkedeki mahkemelerin bu düşünceyi kabullenmesi görüldüğü kadar kolay değildir. Daha küçük çocuklar, arada bir kendi adlarına davanın öncülleri olmalarının, aslında daha çok yetişkin davalarının nesnesi olmalarının dezavantajını yaşamaktadırlar. Yetişkin ve çocukların dâhil olduğu yasal tartışmalarda esas strateji şu anda, yetişkinlerin nasıl en iyi şekilde hakkını alabileceğinin tartışması içine çocuğun ilgilerinin de yönlendirildiği tartışmalarla, sadece yetişkinlerin haklarını düzenlemektir. Sadece çocuklar kendileri mahkemeye başvurdıklarında, hak sahiplerinin yanı sıra, mecburen onların durumu da düşünülür.

Yetişkinler Çocukların katılımının onlarla güç paylaşımı gerektirdiğini; fakat bu işbirliğinin anarşi ya da saygı kaybıyla sonuçlanmayacağını öğrenmeleri gerekir. Gençleri dinlemek ve onları ciddiye almak, çocuğun gelişimini çoğaltan, korumasını güçlendiren, demokrasi anlayışını geliştiren, herkes için faydalı sonuçlar veren, temel bir insan hakkıdır (Lansdown ve Karkara, 2006) .Buradan hareketle çocukların farklı durumlarda ve farklı alanlarda haklarının gözetilmesine ilişkin aksaklıklar, düzensizlikler ve farklı düşünceler ortaya çıkmaktadır. Çocuk

hakların yapılanması ve oluşturulmasına yönelik birçok farklı görüş bulunmaktadır. Bir sonraki bölümde “çocuk hakları” konusu ele alınacaktır.

2.3 Çocuk Hakları

Çocuk hakları, çocukların en çaresiz varlıklar olarak özel durumlarını dikkate alan bir kavramdır. Bütün haklar temelde birtakım yükümlülük ve sorumlulukları akla getirir. Bunlar, güçlülerin güçsüzlere, yetişkinlerin yetişmekte olanların karşı yükümlülükleridir (Doğan, 2000:179). Çocuk hakları çocuğun yaşamasına, gelişmesine, korunmasına ve katılımını içeren bir yapıdır. Çocuğun en temel hakkı olan yaşama hakkı, gelişimine ve yaşamına katkı sağlayacak bütün haklardan serbestçe yararlanmayı öngörür.

Serozan (2000), çocuk haklarının insan haklarının ve anayasal temel hakların on sekiz yaşından küçük çocuklara da tanınmasıyla ortaya çıktığını belirtmektedir. Çocuk hakları, insan haklarının vazgeçilmez bir parçasıdır. Çocukluk ayrı bir yaşam bölümü olduğu, beklenti ve ihtiyaçları özel olduğu için insan hakları kapsamında daha özel olarak ele alınmıştır.

Çocuk hakları yetişkinlerce ve sorumlu bakıcılarca, suiistimale karşı tüm çocukları koruyan uluslararası insan haklarıdır. Çocuk hakları, BMÇHS’de kabul edilmiş, şimdi de BM’nin çoğu üyesi tarafından onaylanmıştır. Bu hakların arasında, bütün çocukların evrensel olarak bir kimlik, kendilerini ifade etme, bilgiye ulaşma, savaş zamanlarında özel koruma, engelliler için özel bakım, aile, sağlık hizmeti, eğitim, ayrımcılıktan koruma, zararlı işten koruma ve tutukluluk halinde özel muamele hakkı vardır. Okuldaki çocuk hakları farklı kültürlerde tartışmalı bir meseledir çünkü çocuklar ebeveynlerinin nezaretinde büyürler ve bundan dolayı, kendi haklarına sahip oldukları düşünülmez. Bununla beraber, BM’nin 10 Aralık 1948’de bildirdiği Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Beyannamesine göre, çocuklar da dâhil bütün insanların hakları vardır ve bu haklara saygı duyulmalıdır (BM Genel Meclisi, 1989; Akt: Shumba, 2003).

Çocuk hakları yetişkin haklarıyla çelişki içinde değildir; aksine insan hakları hukukunun bir parçasıdır. Çocukların diğer insanlara karşı özel haklara sahip olmasını değil, gelişme gereksinimleri nedeniyle özel insan haklarına sahip olması anlamına gelir. Bu bakımdan çocuk hakları, insan hakları öğretisinde olduğu gibi, doğal hukuk ve pozitif hukuk yaklaşımları ile ele alınabilir.

Doğal hukuk, insanın insan olması nedeniyle bağımsız bir değere, dolayısıyla doğuştan getirdiği haklara sahip olduğunu kabul eder. Doğal hukuk içerisinde çocuk hakları; çocuğun insan olması, bakıma ve özene gereksinim duyması nedeniyle doğuştan sahip olduğu hakların tümü şeklinde ifade edilir. Çocukların korunmasına ve yetiştirilmesine yönelik olan hakların tümüdür.

Pozitif hukuk ise; belli bir dönemde, belli bir toplumda organize biçimde fiilen uygulanan hukuktur. Çocuk hakları pozitif hukukta, kanunlarda ve uluslararası sözleşmelerde ayrıntıları ile düzenlenen, belirli bir güvenceye ve özellikle de yargı organlarınca gerçekleştirilecek koruma yollarına kavuşturulan haklardan oluşur. Çocuk haklarını, uluslararası alanda ve devletlerin iç hukuklarında güvence altına almayı amaçlayan ve bir pozitif hukuk metni olan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de, daha önce doğal hukukta sözü edilmeyen haklara da yer verilmiştir. Böylece, çocuk hakları alanında pozitif hukuk, doğal hukukun önüne geçmiştir denebilir (Akyüz, 2000:3).

“Çocuk Hakları” deyimini kesinlikten yoksundur ve “tanım peşinde bir slogan” olarak betimlenir. Çocuk hakları meselesi kuşkusuz karmaşıktır ve toplumsal sorunların yanı sıra felsefî, ahlakî ve yasal sorunları da getirir. Haklar terimi çok çeşitli anlamda kullanılmıştır. Haklar dizisinin karmaşıklığı çocuklar için talep edilen hakların çeşitliliğini yansıtır. Çocuklar adına uzun bir haklar listesi oluşturulmuştur. Yeterli beslenme, giyim, tıbbi bakım, uygun eğitim ve öğretim, sömürü, zulüm ve ihmale karşı korunma gibi temel hakları içine alır. Bu liste oy kullanma, çalışma, mülk sahibi olma, seyahat etme, koruyucusunu seçme, garantili bir gelire sahip olma, yasal ve mali sorumluluklar üstlenme, öğrenimi denetleme, ilaç kullanma ve araba kullanma gibi hakları da içermektedir (Franklin, 1998).

Littlechild (2000), çocuk haklarının farklı modellerinin iki ana bölümde gruplanabilir olduğunu, bunların özgürlükçü ve korumacı adlandırıldığını ifade etmektedir. Bu farkların ise Franklin (1955) ve Fox Harding'in (1996) eserlerinde detaylı olarak tartışıldığını belirtmiştir. Geniş olarak özgürlükçü bakış açısı, gençlerin, çocukluğun bunaltıcı ve ayrımcı, yetişkinlerce inşa edilen çocukluk dünyasından sıyrılmaları gerektiği görüşünü öne sürer. Hâlbuki korumacı bakış açısı, toplumdaki toyluklarından ve güçsüz durumlarından ötürü, gençlerin özel bir dikkate ihtiyaç duyduğunu onaylamaktadır. Korumacı model içinde, gençlerin, diğerleri tarafından yapılan tacizden ve yasal süreçte, özel korunma ihtiyacı içinde oldukları da görünmektedir. Littlechild, korumacı bakış açısının aynı zamanda, gencin, çocuk koruma faaliyetlerindeki karar aşamasında bakış açılarının sunum ve düşüncesini sağlayan gerçek ve bağımsız katılımını desteklediğini ifade etmektedir.

Çocuk hakları felsefî ve hukuksal olmak üzere iki yaklaşımla ele alınmaktadır. Felsefî yaklaşımda bu haklar; refah hakları, koruyucu haklar, yetişkin hakları, ana-babalara karşı haklar olarak dört kategoride toplanır: Refah hakları, korumacı haklar, yetişkin hakları, ana-babalara karşı haklardır. *Refah hakları*; bütün çocukların beslenme, tıbbi hizmet, barınma ve eğitim ihtiyaçlarını sağlar. Bu haklar çocuk güvenliğinin asgari koşullarını oluşturmaktadır. Anayasa hukuku tarafından ekonomik ve sosyal haklar olarak nitelendirilen bu haklar, anayasal sözleşmelerde ve uluslararası sözleşmelerde devletin ekonomik kalkınması ve malî gücü ile sınırlandırılmaktadır. *Korumacı haklar*; çocukları yetersiz ilgiden, ev içindeki ihmal, fiziksel ya da duygusal kötü muameleden ya da herhangi başka bir tehlikeden koruyacak haklarla ilgilidir. Çocuklar için sağlanması zorunlu görülen korumaların kapsamı çok geniş ve kısmen tartışmalıdır. Çocuk haklarını felsefî yaklaşımla ele alanlar korumacı hakların, çocukları yetişkinlere bağımlı kıldığını ve özerkliklerini yok ettiğini ileri sürerler. Bu nedenler, bu hakların tanınması ve uygulanmasında hassas olmak gerektiğini belirtirler. *Yetişkin hakları*, şu anda yetişkinlerin tek başlarına sahip oldukları hakların çocuklara da tanınması gerektiğini ileri sürer. Yetişkin haklarını genç insanlara tanımak, onların bu önemli alanlardaki özerkliklerini ve bağımsızlıklarını artırır. Çocuklar yetişkinlerin

yararlandığı, tam ve özgür yaşam için sahip olduğu haklardan yoksundurlar. Oy kullanma, çalışma, evlenme, araba kullanma hakları gibi haklar bu kategorideki haklara örnek gösterilebilir. *Ana-babalara karşı haklar*, çocukların var olan reşitlik yaşına ulaşmadan önce ana babaları karşısında daha fazla bağımsızlığa sahip olmaları gerektiğini ileri sürmektedir. Yetişkin hakları gibi bu hakların amacı da çocukları korumak değil, kişisel özerkliklerini arttırmaktır. Ana babalara karşı haklar “ne yenileceği, çocuğun saçlarının ne kadar uzun olacağı, hangi televizyon programını izleyebileceği gibi konulardan evi terk etmek ya da kürtaj yaptırmak önemli sorunlara kadar birçok konuda çocuklara karar özgürlüğü tanır(Franklin, 1993; Akyüz, 2000).

Çocuklara ilişkin değişik konulardaki haklar en geniş biçimde 20 Kasım 1989’da Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de yer almaktadır. ÇHS, çocukların haklarını en geniş biçimde tanımlayan hukuksal bir metindir. Sözleşmede yer alan çocuk hakları; yaşamsal haklar, gelişme hakları, korunma hakları ve katılma hakları olmak üzere dört grupta toplanabilir:

Yaşamsal haklar; çocuğun yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olma, tıbbî bakım, beslenme, barınma gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasını öngören haklardır. *Gelişme hakları*; çocuğun kendini en üst düzeyde gerçekleştirebilmesi için gerekli olan eğitim hakkı, oyun ve dinlenme hakkı, bilgi edinme hakkı, din, vicdan ve düşünce özgürlüğü gibi haklardır. *Korunma hakları*; çocuğun her türlü ihmal istismar ve sömürüye karşı korunmasını sağlayan haklardır. Bunlar yargı sisteminde, silahlı çatışmada, çocuk işçiliği; fiziksel, duygusal ve cinsel istismar, ilaç bağımlılığı ve mülteci çocuklar için özel bakıma ilişkin konularda çocukların korunmasını sağlayan haklardır. *Katılma hakları*; çocuğun ailede ve toplumda aktif bir rol kazanmasını sağlamaya yönelik haklardır.

Bu haklar, görüşlerini açıklama ve kendisini ilgilendiren konularda karara katılma, dernek kurma ve barış içinde toplanma haklarıdır. Bu haklar medeni medenî hukuk ve anayasa hukuku açısından kişisel haklar (medenî haklar); ekonomik, sosyal ve kültürel haklar ile katılma hakları olarak sınıflandırılabilir. Böylece insan haklarıyla

bağılantılı bütün haklar çocuklara tanınmıştır (Akyüz, 2000: 5–6). Çocuk haklarının varlığı ve gerekliliği bu bağlamda üzerinde durulması gereken diğer bir konudur. Bir sonraki bölümde çocuk haklarının önemine değinilecektir.

2.3.1 Çocuk Haklarının Önemi

Toplumların gelişmişlikleri topluma ait bireylerin niteliği ile ilgilidir. Ülkeler maddi ve manevi refaha ulaşmak için çocuklara kaliteli yaşam standardı sağlama ve yetenekleri doğrultusunda gelişmeleri için tüm çabaları gösterme yükümlülüğü vardır. Çocuk masum, duyarlı ve bağımlı bir varlıktır. Çocukluk özel bir dönemdir ve çocuğun bu dönemi ne kadar verimli geçerse, gelecek yaşamı o derecede kaliteli olur. Neşeli ve anlamlı öğrenmelerle geçen bir çocukluğa sahip birey toplum refahına da katkıda bulunmuş olur.

Çocukların hukukî, eğitsel ve psikolojik statüleri toplumun değerlerine, ahlak anlayışına, siyasi ve ekonomik isteklerine bağlıdır (Prosse,1991; Akt: Çelen, 1995). Çocuğun tarihsel gelişiminden de izlenebileceği gibi kilise (din), devlet ve ailenin çocuk üstündeki kontrollü gücü zaman içinde çocuğun lehine değişmiştir. Psiko-sosyal gelişim sürecine baktığımızda yaklaşık iki yaşından itibaren çocuğun kendini çevresindeki diğer insanlardan ayırt ettiğini “Ben” sözcüğünü sık sık tekrar etmesinde izlenebilir. Kendi koşullarına uymayan davranışları da “Hayır” sözcüğünü sık sık kullanarak ifade eder. Bu durum çocuğun birey olarak statü işgal ettiğinin göstergesidir. Burada bireyin yaşamaya başladığı kimlik kazanma kaygısı da yer almaktadır. Tarihsel süreçte “sosyal mülk” olarak kabul edilen canlının doğası bu görüşe aykırıdır. Çocuk hakları ile çocuğa kazandırılmak istenen aslında çocuğun doğasında var olan özerk kimlik kazanma kaygısının adını ortaya koymaktır (Kroger,1989; Akt: Çelen, 1995: 91).

Her çocuk öncelikle belirli bir aile ortamı, çevre; kısacası kültür içinde dünyaya gelir ve ilk yıllarında genellikle burada sosyalleşir, kültürün temel öğelerini edinir. İçinde bulunduğu toplumun çok kültürlülük niteliğine göre, toplumu oluşturan diğer alt kültürlerle ilgili algı dayanağını, referans çerçevesini oluşturur. Burada toplumun “niteliği” önemli bir etken olarak karşımıza çıkar; kültürel farklılığın

toplumda nasıl algılandığı, toplumu oluşturan alt kültür grupları arasındaki ilişkilerin gündelik yaşama yansıyan tarihsel ve geleneksel izleri çocuğun yetişmesinde ve “çokkültürlü toplum” a uyumunda başlıca rolleri oynarlar (Kartarı, 2007: 25) .

Çocuğun fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimi açısından sevgi dolu, huzurlu bir ortamda yetişmesi kuşkusuz gelişimi açısından en büyük unsurdur. Bu ortam çocuğun anne-babasıyla birlikte yaşadığı aile ortamıdır. Çocuğun yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan tüm ihtiyaçlarının yanı sıra, çocuğun sosyalleşmesinde ve topluma uyup göstermesinde anne-babaya sorumluluklar düşmektedir. Yavuzer (1996), çocuğun dış dünyayla kuracağı ilişkilerde önemi büyük olan ilk sosyal deneyimler, aile kurumunda gerçekleştiğini, çocukta “ben” i oluşturan tavır alışlar ailedeki kişiler arası ilişkilerle kurulduğunu ifade eder. Ayrıca aile içinde kurulan yapılar, dinamik yapılar olup, daha sonraki ilişkilere yön verdiğini belirtmektedir.

Ebeveynlik sürecinin temel öğelerinin özen ve bakım, denetim ve gelişim olduğu belirlenmiştir. Özen ve bakım, çocuğu hastalık, kaza, istismar ve benzeri olumsuzluklardan olabildiğince koruma anlamına gelir. Bu, çocuğun sadece hayatta kalabilmesini değil, aynı zamanda bedensel, duygusal ve sosyal olarak daha iyi yaşamasını sağlamaya da yöneliktir. Denetim, gelişim sürecinde çocuğa sınır ve kural koymayla ilgilidir. Disiplin olarak adlandırılabilen bu olgu, olumlu (konuşma, kuralları birlikte koyma gibi) veya olumsuz (dövme, azarlama gibi) şekilde ortaya çıkabilir. Diğer bir öge ise gelişimdir. İyi ana babalık yapmak, çocukların zihinsel, fiziksel, estetik ve diğer yeteneklerini ortaya koyup geliştirebilecekleri ortamı sağlamayı gerektirir. İlk yıllarında çocuğunun bakımına odaklanan ana baba, zaman geçtikçe dikkatini sınır koyma, kurallara uyma gibi konulara yönlendirir. Bu konularda ölçütler oluşturulduktan sonra ve çocuk, kabul edilebilir bir biçimde davranmayı alışkanlık edindikten sonra odak gelişime kaydırılır (Hoghughi,1997, Akt: Bağlı ve Sevim, 2007: 128).

Bireye yasalarla hak ehliyeti vermiş olan devlet, bu hakların uygun biçimde kullanılmasını da gerçekleştirmek zorundadır. Bu nedenle de devlet, çocuğun korunması ile ilgili bir sorundan haberdar olduğunda yasal koşulların bulunması durumunda kendiliğinden müdahale ederek onun ana-babasına karşı olan haklarını gerçekleştirmekle yükümlüdür. Devletin görevi aynı zamanda çocuğun yetenekleri doğrultusunda gelişmelerini güvence altına almak, çocukların ekonomik ve sosyal refahını sağlamaktır (Akyüz,2000:2).

Çocuk haklarının kalıcılığını sağlama ve gelişimine katkıda bulunma kuşkusuz çağdaş demokratik toplum kültürüne yapılan bir yatırım olacaktır. Nasıl bir çocukluk geçirilirse, öyle bir yetişkinlik yaşanır. Bireyler çocukluğunda kazandığı davranışları, toplumsal öğrenmeleri yaşamının geri kalanına transfer eder. Çocuklara sunulan imkânlar ve fırsatlar; çocuğun yararını öncelik alarak fikri, ahlakî, ruhi ve toplumsal yönden gelişimini sağlayacak durumda olması gerekmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi çocukların bu beklenti ve ihtiyaçlarının asgari düzeyde yerine gelmesi için hazırlanmış hukuki bir metindir. Çocuk haklarına tarihsel akış içerisinde verilen önem dönemden döneme farklılık göstermiştir. Bu nedenle çocuk haklarının kısa bir tarihçesine izleyen bölümde yer verilmiştir.

2.3.2 Çocuk Haklarının Tarihçesi

Çocukların “Manga Carta”sı olarak ifade edilen 20 Kasım 1959’da kabul edilmeden önce, çocuk haklarının gelişimi yaklaşık dört yüzyıl gerilere dayanır. 15. yüzyılın sonlarında İspanyol filozof Vives, çocukların korunmasına ilişkin ilkeler ortaya atmıştır. Bu ilkeler hukuksal bir nitelik taşımaktan ziyade, eğitimsel ilke niteliğindedir. 18. yüzyıl sonlarında İsviçreli Eğitimci Pestalozzi, fakir çocukların sorunlarına değinmiş ve çocukların aile içinde ana baba tarafından eğitilmelerinin önemi üzerinde durmuştur. Onun fikirleri aynı zamanda İsviçre Medeni Kanunu’na da yansımıştır. 19. yüzyılda Dr. Budin anneliğin ve çocukluğun korunması hakkında fikirler ortaya atmıştır (Akyüz,1980).

Uluslararası alanda çocukların korunmasına ilişkin bir örgütün oluşturulması fikri, ilk kez 1894 yılında Jules de Jeune tarafından ortaya atılmıştır. Çocukların korunması fikrine ilgi gösteren bazı Avrupa devletlerinin delegeleri, Paris'te yapılan özel bir toplantıda bir araya gelmişlerdir. Çocukların korunmasına ilişkin ilk resmi uygulama 1912'de İsviçre'de gençlik sorunları, çocukların ve annelerin korunması için bir merkez kurulmuştur. Bu merkezin görevi; Dünya devletlerinin çocukların korunmasına ilişkin kanunları, tüzüklerini ve eserleri toplamak, bu konudaki reformları bir yılda yayımlamak, korunmaya ilişkin uluslar arası bir anlaşma yapılmasını sağlamaktır. 1913 yılında Brüksel'de ise, benzer nitelikli bir amaçla bir kongre düzenlenmiştir. Çocuk mahkemeleri, çocuk ölümleri, gençliği gözetim ve denetim altında bulundurma örgütü, evlilik dışı doğan çocukların vesayeti bu kongrenin konusunu oluşturmuştur. Birinci Dünya Savaşı'ndan dolayı bir süre ara verildikten sonra Belçika Hükümetinin desteğiyle 1921 yılında Brüksel'de ikinci bir kongre toplanarak “Uluslararası Çocukları Koruma Birliği” kurulmuştur (Aktürk, 2006; Çetinkaya, 1998; Akyüz, 2000).

Birinci Dünya Savaşı sırasında çocukların çektiği acılardan çok etkilenen İngiliz çocuk hakları savunucusu Englantyne Jebb, tüm dünyaya hitaben “Çocukları Kurtarın!” çağrısı ile bir kampanya başlatmış ve bu çalışmaların neticesinde 1920'de “Milletlerarası Çocuk Güvenliği Birliği” kurulmuştur. Birlik, 1923 yılında ‘*Çocuk Hakları Bildirisi*’ni ilan etmiştir. Bununla birlikte uluslararası alanda çocuk haklarının korunmasına ilişkin gerçek anlamda ilk resmî adım, Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı olumsuzlukların düzeltilmesi ve insanlığın barışçı ve mutlu bir toplum oluşturması yolundaki çabalar neticesinde kurulan Milletler Cemiyeti'nin, 26 Eylül 1924 yılında ‘*Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi*’ni kabul etmesiyle gerçekleşmiştir. Çocukların yaşatılmaları, gelişmeleri ve korunmalarının uluslararası bağlamda ilk kez temel ilke olarak ele alındığı bu beş maddelik bildirgeyi imzalayan devlet büyüklerinin arasında genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal de yer alıyordu. Uluslararası iyi niyetin göstergesi olan bu çalışmalar ne yazık ki 1939'da patlak veren İkinci Dünya Savaşı ile önce Milletler Cemiyeti'nin geçerliliğini yitirmesi ve buna bağlı olarak Çocuk Hakları Bildirgesi'nin yalnızca bir kâğıt üzerinde kalmasından öteye gidememesine neden

oldu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 13 Avrupa ülkesindeki çocuklara yardım etmek amacıyla 1946'da "Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu" adı altında kurulan bugünkü UNICEF'in temelleri de atılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, 1946 yılında BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'ne "dünya halklarını 1924'lerdeki kadar birbirlerine bağlamak" amacıyla 1924 Cenevre Bildirgesi'nin canlandırılmasını önerdi. Bundan iki yıl sonra, 1948'de BM Genel Kurulu'nda İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi kabul edildi. Bildirge'de temel insan haklarının neler olduğu saptanmakta ve bu hakları ihlâl edenler sorumlu tutulmaktadırlar. İnsan Hakları Bildirgesi doğal olarak çocukların hak ve özgürlüklerini de içermektedir. Ancak çocukların yaradılışları icabı nedeniyle korunmaya ve gözetilmeye ihtiyaçları olduğu gerçeğinden hareketle, bildirgenin üzerinde yapılan ayrıntılı çalışmalarla yeniden 10 maddelik bir Çocuk Hakları Bildirgesi hazırlandı ve 20 Kasım 1959'da BM Genel Kurulu'nda oy birliği ile kabul edilmiştir (Aktürk, 2006; Ballar, 1998).

1979'da ise tüm dünyada Birleşmiş Milletler Çocuk Yılı olarak kutlanıldığında, Polonya'dan Prof. Adam Lopatka'nın başkanlığında ve belli başlı uluslar arası sivil toplum kuruluşlarının da katılımıyla 10 yıl süren çalışmalar sonucunda hazırlanan bugünkü Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 20 Kasım 1989'da New York'ta BM Genel Kurulu'nda oy birliği ile onaylandı. Sözleşme 26 Ocak 1990 tarihinde 1386 sayılı karar ile Birleşmiş Milletlere üye devletlerin imzalarına açılmıştır. Belgeyi aynı gün 61 ülke imzalamıştır. Sözleşme 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bugün Çocuk Haklarına dair Sözleşme, Amerika Birleşik Devletleri ve Somali dışında 191 ülke tarafından onaylanmıştır. Türkiye Sözleşme'yi 14 Eylül 1990'da imzalamıştır. T.B.M.M' de Bakanlar Kurulu kararıyla bir yasa çıkarılarak 23.12.1994'te yürürlüğe sokulmuştur (Müftü,2001).

Birleşmiş Milletler bu sözleşmenin dışında belli konularda bazı bildiriler yayınlamıştır. Bu bildiriler aşağıdaki gibidir:

- Küçükler için Adalet sistemine dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları, 1985)
- Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi İçin Birleşmiş Milletler Yönlendirici

İlkeleri (Riyad İlkeleri, 1985)

- Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları, 1985)
- Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunması için Kurallar (Havana Kuralları, 1990)

Çocuk hakları tarihçesi, çocuğun üzerinde serbestçe tasarruf edilebilir, devir ve terk edilebilir, hatta öldürülebilir bir “nesne” olmaktan çıkarılıp, haklara ehil, kişilik sahibi bir “özneye” dönüştürülmesinin serüveni olarak özetlenebilir (Serozan, 2000: 15). Bu görüşlerden sonra, ele aldığımız çocuk kavramına göre çocukluk en azından özel durumu ve ayrıcalıkları olan bir gelişme çağıdır. Çocuklar dokunulmaz hakları, tartışılmaz özel durumu ve ayrıcalıkları vardır. Çocukların dokunulmaz hakları, tartışılmaz gereksinimleri en iyi biçimde Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde ifade edilmiştir. Bir sonraki bölümde Çocuk Hakları Sözleşmesi’nden bahsedilecektir.

2.4 Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi, üzerinde uluslararası planda mutabakata varılmış, üzerinde pazarlık yapılması mümkün olmayan standartlar ve yükümlülükleri içermektedir. Belge, nerede doğduklarına, kim olduklarına; cinsiyetlerine, dinlerine ya da sosyal kökenlerine bakılmaksızın bütün çocukların haklarını tanımlamaktadır. On sekiz yaşın altındaki tüm çocuklar hiç bir ayırım gözetilmeksizin, çocuğun yüksek yararı gözetilerek tüm ihtiyaçları karşılanmak zorundadır. Devletler çocukların haklarının eksiksiz biçimde yerine getirilmesinden ve bu haklara saygı gösterilmesinden yükümlüdür (UNICEF, 2008).

Sözleşme çocuğu, aynı zamanda bir birey olarak yaşla ve olgunlaşma ile gelişen gereksinimlere sahip bir varlık olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla Sözleşme, çocuğu hakları ile ana babaların ya da çocuk yaşatma, geliştirme ve koruma alanlarında sorumluluk sahibi diğer kişilerin hakları ve görevleri arasında bir denge kurarak, ayrıca bugünkü durumunu ve geleceğini ilgilendiren kararlara katılma

hakkını çocuğa tanıyarak, bu alanda var olan diğer anlaşmaların ötesine geçmektedir (Ballar, 1998: 66)

ÇHS, imzalayan devletlerin uluslararası alanda devletlerin yükümlüklerinin uygulamalarını denetlemeyi amaçlamaktadır. Bunun için zorlayıcı, teftiş edici Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur. Sözleşme'yi imzalayan devletler belli aralıklarla raporlar sunmaktadır. Komite sivil toplum kuruluşlarının ve kişilerin, çocukların komiteyle iletişim kurmasında hiçbir sakınca yoktur (Yazgan,1998).

Yörükoğlu (1983), ÇHS'nin özünü şöyle ifade etmektedir: Her çocuk, iyi bir ailenin çocuklarına verdiği ve vermek istediği tüm olanaklardan yararlanmalıdır. İyi bir ana baba yemez çocuğuna yedirir, giymez çocuğuna giydirir. Devletler de toplumlar da bu özveri ilkesini benimsemeleri, çocukların gereksinimleri öncelik taşıdığını belirtmektedir. Çünkü yoksulluk içinde geçen bir çocukluk sonradan onarılamadığı, bu nedenle haklarından yoksun bırakılan ya da geç yararlanan çocuk sömürülen çocuk olduğunu vurgulanmaktadır. İyi beslenemeyen, korunamayan, sağlık bakımı yapılamayan, güvenli bir aile ortamında büyümeyen, eğitim olanaklarından yararlanmayan çocuğun topluma maliyeti ayrıca çok yüksektir. Bir anlamda, çocukluk çağında ondan esirgenenler, yetişkinlik çağında kat kat geri ödenir.

Çocukların konuşmasına fırsat verdikçe, onların hayatının doğasını daha iyi anlaşılmaktadır. Yetişkinler artık çocukların başlarına neler geldiğini, ne tür meydan okumalarla karşılaştıklarını, katlandıkları sorumlulukları, karşılaştıkları tacizleri tam olarak anlamadıklarını fark etmeye başladılar. Çocuklar ve yetişkinlerin görüş açısı arasındaki bu boşluğa belki de en çarpıcı örnek, şiddetle ilgili olarak görülmektedir; çocukların bize getirdiği dünya çapındaki şiddetin etkisinin, yaygınlığının, sıklığının, zararının büyüklüğünün detayları şoke edicidir (Lansdown ve Karkara, 2006). Bu açıdan ele alındığında, çocuk haklarını yazılı bir belge altında toplamının çocuklar için ortak iyinin oluşturulmasında bir zorunluluk olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

2.4.1 Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Amacı, Yapısı ve Dayandığı İlkeler

Sözleşme bir başlangıç ve üç bölümden oluşan sözleşme toplam elli dört maddedir. Başlangıç bölümü sözleşmenin dayandığı ilkeleri ortaya koyar. Birinci bölüm, sözleşmeyi onaylayan devletlerin görevlerini düzenleyen esasa ilişkin kurallardan oluşur. İkinci bölüm ve üçüncü bölüm sözleşmeye nasıl uyulacağı, nasıl denetleneceği, hangi şartlarda yürürlüğe gireceği, değişiklikler, geri çekilme ve çekincelerle ilgili maddeleri kapsamaktadır.

Başlangıç bölümü sözleşmenin dayandığı temel ilkeleri ortaya koymaktadır. Bu ilkeler aşağıdaki gibidir:

- Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ifade edilen ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilmez haklara sahip olmasının tanınmasının dünyada özgürlük, adalet ve barışın temelini oluşturduğu düşünülerek,
- Birleşmiş Milletler halklarının, insan temel haklarına ve bireyin insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını hatırd tutarak,
- Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesi gerekliliğini kabul ederek,
- Hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dâhil, hiç ayrım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilan ettiklerini kabul etmek,
- Çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu anımsamak, gerekli yardım ve korunmanın
- Çocukların toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda ilan edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğinin göz önünde bulundurmak,
- Çocuğun doğum sonrasında olduğu kadar doğum öncesinde de uygun yasal korumayı içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğunu hatırd tutmak,

- Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerin taşıdığı önemi göz önünde tutmak,
- Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslar arası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olmak

Taraf devletler bu ilkeler üzerine anlaşmaya varmıştır. ÇHS, toplumun çocuklara karşı sorumluluklarını hukuksal çerçeveye kavuşturan tarihsel bir belgedir. Yaşam, sağlık ve eğitim alanlarında gözetilecek en az standartları belirlemenin yanı sıra bu Sözleşme, evde ya da işyerinde, savaş sırasında ya da iç çatışma dönemlerinde, fiziksel ve cinsel nitelikte olanlar dâhil şiddet ve sömürüye karşı çocuklara açık bir koruma getirmeyi hedeflemektedir (Ballar,1998: 71). Ayrıca; ÇHS, çocuk hakları yasası olup çocukların her yönden nitelikli ve bilinçli bireyler olarak yetiştirilmesine, toplumun mutluluğu ve geleceğinin korunmasına dönük bir yatırımdır (Cılga, 2001).

2.4.2 Sözleşmenin Çocuklara Getirdiği Haklar

Çocukların yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım, eğitimsel hakları bulunmaktadır.

- Daha erken rüşt olma yaşı hariç, on sekiz yaşına kadar herkes çocuk sayıldığı(Madde1)
- Her çocuk yaşama hakkına sahiptir. Taraf devletler çocuğun yaşaması ve gelişmesi için her türlü imkânı ve çabayı göstermekle yükümlüdür. Çocuğun ölüm cezasına çarptırılması yasaktır. (Madde 6/37)
- Her çocuk isim ve kimlik hakkına sahiptir. Belli bir soya, yurttaşlığa sahip olma hakkı vardır. (Madde 7/8)
- Yargı organları çocukla ilgili konularda çocuğun yüksek yararını göz önünde bulundurarak, çocuğun görüşünü dikkate alacaktır.(Madde 3/12)
- Her çocuğun insanca yaşama standardına ve bakıma ihtiyacı vardır. (Madde 27)
- Her çocuk eğitim hakkına sahiptir. İlköğretim zorunlu ve parasızdır. (Madde 28)
 - a) Nitelikli eğitim- fırsat eşitliği (Madde 29)
 - b) Ana dilde eğitim (Madde 30)

- Çocuğun bilgi edinme, öğrenim, düşünce, din ve vicdan(inanç), örgütlenme ve toplanma özgürlükleri, onuru, saygınlığı ve özel yaşamı titizlikle korunmalıdır. (Madde 12–17, Madde 28)
- Özel durumda olan çocuklar özel muamele, eğitim ve bakım görme, korunma hakkına sahiptirler. Bu çocuklar şu şekilde isimlendirilir:
 - a) Mülteci Çocukların (Madde 22)
 - b) Engelli çocuklar (Madde 23)
 - c) Savaşa maruz kalan çocuklar (Madde 38)
- Çocukların boş zamanlarını etkili şekilde değerlendirme ve kültürel, sanatsal faaliyetlere katılım hakkı (Madde 31)
- Çocukların her türlü sömürü, istismar ve işkenceye karşı korunumu (Madde 36)
 - a) Aile içi sömürüye karşı korunması (Madde 19)
 - b) Cinsel sömürü ve istismara karşı korunması (Madde 37)
 - c) Çocuğun ekonomik sömürüye karşı korunması (Madde 32)
- Elverişsiz koşullardaki tüm çocukların durumunun iyileştirilmesi devlet tüm organlarının ve kuruluşlarının görevi olmalıdır.
- Çocuklar arasında din, dil, ırk, cinsiyet v.b nedenlerle ayrımcılık yapılması (Madde 2)
- Çocuğun sağlık, sosyal güvenlik, uygun yaşam koşullarında yaşama ve sağlık hizmeti alma hakkı (Madde 24/27)
- Çocukların dernek kurma ve barışçıl amaçlı toplantı özgürlüğü (Madde 15)
- Çocuğun zararlı alışkanlıklara karşı korunması (Madde 33)
- Çocuğun aile ilgili durumu için;
 - a) Çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve geliştirilmesi (Madde 18)
 - b) Çocuğun aile bütünlüğünün korunması (Madde 9)
 - c) Çocuğun ana-babası ile birlikte yaşama hakkı (Madde 10)
 - d) Aile birliğinin korunması (Madde 11)
 - e) Ailesinden yoksun olan ya da çocuğun yararına ailesinden ayrılması gereken durumlarda devletten özel koruma görmesi (Madde 20)
- Sözleşmede yer alan hakların gerek yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlanması (Madde 42)

2.4.3 Sözleşmede Bulunan Çekinceler

Sözleşme 191 ülke tarafından imzalanmıştır. İmzalayan ülkeler sözleşmenin bazı maddelerine ilişkin çekinceler belirtmişlerdir. Türkiye'nin de sözleşmeyi imzalamasına rağmen çekince koyduğu maddeler vardır. Türkiye Cumhuriyeti, BMÇHS'nin 17. , 29. ve 30. madde hükümleri T.C Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama haklarını saklı tuttuğunu belirtmiştir. Çekince konulan maddelerin içeriği aşağıda sunulmuştur.

Madde 17.

Taraf devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslar arası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

- a. Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29. maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler.
- b. Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslar arası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini kabul eder.
- c. Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik eder.
- d. Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özle önem göstermeleri konusunda teşvik ederler.
- e. 13. ve 18. maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 29.

1. Taraf devletler, çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

- a. Çocuğun kişiliğin, yeteneklerin zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi

- b. İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi,
- c. Çocuğun ana babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi
- d. Çocuğun anlayış, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması,
- e. Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi

2. Bu maddenin veya 28. maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş asgari kurallara uygun olması koşuluyla aykırı sayılacak biçimde yorumlanacaktır.

Madde 30.

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu devletlerde böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

2.4.4Çocuk Haklarının Öğretimi

Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuklar için ortak “iyi”nin oluşturulması ve çocuğun yüksek yararının göz önünde bulundurularak haklarının tespit edildiği bir sözleşmedir. Doğrudan çocuğu ilgilendiren bir belgede yer alan ilke ve hükümlerin doğrudan kendini ilgilendiren kısımların çocuk tarafından bilinmesi bir gerekliliktir. Bu durum BMÇHS'nin 42. maddesinde şu ifade ile açıklanmıştır:

“Taraflar devletler, sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.” Bu madde gereğince sözleşme hükümlerinin ve ilkelerinin yetişkinler kadar çocuklar tarafından öğrenilmesi ve öğretilmesi bir yükümlülüktür.

Daha çok çocuk hakları alanında eğitimi öngören bu madde, aynı zamanda, çocukların insan hakları eğitimi almalarına yönelik bir nitelik de taşımaktadır. Sahip oldukları haklar konusunda bilgilendirilen çocuklar, yetişkinlik yıllarında da haklarını kullanma, korunmasını sağlama ve başkalarının haklarına saygı duyma konusunda bilinçli insanlar olacaklardır. Bu yüzden, Sözleşme'nin 42. maddesinin, insan hakları eğitimi ile yakından ilişkili bir nitelik taşıdığı söylenebilir (Kepenekçi, 2000: 26).

Çocuk hakları düşüncesi insan haklarının önemli bir parçasıdır; tıpkı kadın hakları, tüketici hakları, hasta hakları gibi. Dolayısıyla ortaya çıkışı, gerçekleşmesi ve gelişmesi insan haklarının gelişim serüvenine bağlı olarak açıklanır (Doğan, 2000:1). İnsan hakları eğitiminin en temel amacının kişide başkalarına saygı duygusunu geliştirmek, haklarını öğretmek ve bu hakları koruma yollarını göstermek olduğunu belirtmektedir. Bu amaca ulaşmanın ilk yolu, çocuğun içinde yaşadığı ortamların demokratik ve insan haklarına saygılı ortamlar olmasından geçer. Hakların eğitiminde okul, sınıf ve öğretmen etkisi çok büyüktür (Kepenekçi, 1999). 1985 tarihli Okullarda İnsan Hakları Öğretimi ve Öğrenimi Tavsiyesi, insan hakları eğitimi alanında kabul edilişinden önceki son on yıl içinde sağlanan gelişmeleri ve üye devletlerin bu konudaki tutumlarını göz önüne alan daha ayrıntılı bir belgedir. Tavsiye (85)7'nin "Okullarda İnsan Hakları Öğretim ve Öğrenimi İçin Öneriler" başlıklı eki, bu konuda somut öneriler içermektedir. Bu öneriler; insan haklarının okul programlarında nasıl yer alacağı, insan haklarını anlamak ve savunmak için hangi becerilerin kazanılması gerektiği, hakların öğreniminde hangi bilgilerin kazanılacağı, okul ortamının taşıması gereken özellikler gibi konuları içermektedir (Gülmez, 2001).

Çocuğun topluma ve sosyal yaşantılara karşı tavırların biçimlenişi, başkalarıyla nasıl geçineceği, geniş ölçüde yaşamın ilk yıllarındaki öğrenme deneyimlerine bağlıdır. Bu deneyimlerde, çocuğa verilen olanaklara, bu olanakları değerlendirmek için sahip olduğu güdülenmeye (motivasyon), aile bireyleri, öğretmenleri ve öteki yetişkinlerin rehberliğine bağlıdır. Bütün bu etkenler, onun toplumsallaşmayı öğrenmesini, grup içindeki yerini ve toplumsal gelişimini etkiler. Toplumsal

gelişimin insan yaşamındaki yeri ve önemi incelendiğinde, karmaşık ve kişiye özgü gelişme süreci içinde bireyin algılama biçimlerinde, tepkilerinde, tutum ve alışkanlıklarda, grup normlarına ve değerlerine uyduğu görülür (Yavuzer,1996). Bu bağlamda; bir çocuğun yaşamında okul, çocuğun yaşamını şekillendirme açısından büyük ağırlığa sahip bir etkidir. Çocuklar zamanlarının büyük bir kısmını okulda geçirirler. Dolayısıyla çocuğun kişiliğinin oluşumunda ve yaşama dair beceri kazanmasında okul, önemli bir paya sahiptir. Bu durumda okul kavramının tanımlarına ve kapsamına bakmak gerekir.

Yavuzer'e (1989) okulun, sosyalleşme sürecinde ilk temel toplumsal kurum olduğunu ve bu kurumun belirli öğrenme kalıplarını gerçekleştirmesi sorumluluğunu taşıdığını vurgular. Okul; bireylerin toplumla uyum sağlayabilmeleri ve mutlu olabilmeleri yolunda gereksinim duydukları konuları öğrenmelerinin sağlandığı oranda başarılı sayılmaktadır. Dewey'e göre okul; karmaşık bilgileri basitleştiren zararlı çevresel etkenleri azaltarak arınmış eylem düzenini sağlayan ve bireyi yakın çevre sınırlamalarından kurtararak, daha geniş çevreyle ilişki kurmasına olanak hazırlayan bir özelliğe sahip olduğunu belirtir. Bir sosyal kurum olarak, okulun sosyalleştirme süreci içinde iki önemli işlevi vardır: Bunlardan birincisi, kendi başına birtakım öğrenme tiplerini gerçekleştirme sorumluluğu; ikincisiyse diğer sosyal kurumların boşluğunu doldurma görevidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuğun yüksek kalitede eğitim hakkı üzerindeki ısrarı, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de eğitim alanındaki yeniliklerin itici gücünü oluşturmaktadır. Eğitim kalitesi vizyonu, eğitim sisteminin yönetimine de uzanmaktadır. Kalite okulu, kalite odaklı öğretmenler ister. Liderce yönetimi benimsersek, öğretmenlerin baskıcı tutumları daha kolay azaltılabilir. Bu baskıcı tutumlar, günümüzün sisteminde salgın durumdadır ve öğretmenlerin etkinliğini düşürmektedir. Kalite okulu sistemi, tüm öğrencilerin hem yetkinlik düzeyinde hem de ek olarak kaliteli çalışma sergilemelerini temel alır. Kalite okulu asla cezalandırıcı değildir. Tüm öğrencilerin, öğrenme fırsatları vardır; öğrenme zamana endekslenmiştir; makinelerle ölçülebilen genel testlere asla başvurulmaz; hatta öğrencinin öz değerlendirmesi dâhil, alternatif değerlendirme yolları kullanılıyorsa testlerden tümüyle vazgeçilebilir (Cılga,2001; Glasser,1999). Millî Eğitim

Bakanlığı bu amaçla, 19.10.1999 tarihinde Toplam Kalite Yönetimi Uygulama Yönergesi ve Projesini yürürlüğe koyarak merkez ve taşra teşkilâtından çağdaş yönetim anlayışı ve felsefesini gündeme getirerek; 1999 yılında Ulusal Kalite Hareketine katılan kurumlar arasında yer almıştır (Cılga,2001:1).

Problem durumda daha önce değinildiği gibi; ;Bloom; tarafından irdelenen araştırma sonuçlarına göre, çocukların 18 yaşına kadar gösterdikleri başarının% 33'ü okul öncesindeki,% 42'si ilköğretim devresindeki % 25'i ise ortaöğretim devresindeki başarıları ile açıklanabilmektedir. Eldeki bulgular bize, öğrencilerin orta öğretim ve yüksek öğretim kademesindeki başarı farklılıklarının büyük bir kısmının okulöncesi ve ilköğretim dönemlerindeki öğrenmeleri ve eğitimleri ile ilgili olduğunu göstermektedir (Bloom, 1964, s.72–110; Senemoğlu, 2001). Bu bağlamda; çocuklara, hakları ile ilgili kavramların küçük yaşlardan (okul öncesinde ve ilköğretimde) başlanarak öğretildiğinde daha iyi kavranabileceği ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber, çocukların hak bilincini daha etkili kazabileceği ortaya çıkmaktadır. Osler ve Starkey (1998) de okulların, çocukların eğitim haklarını gerçekleştirmenin ötesinde, çocukların haklarını öğrendiği ve uygulandığı kurumlar olması gerektiğini savunmaktadır (Akt: Neslitürk ve Ersoy,2007).

Eğitim programları, öğretmenler ve okullardaki uygulamalar bu konudaki en önemli araçtır. İlköğretim programlarında hakların içeriği ve bilinci, derslerle bağlantı kurularak, eğitim ortamlarına yansıtıldığı takdirde haklarını bilen ve savunan bireyler yetişecektir. Starkey (1991), okulda öğretmenlerin uluslararası anlaşmaları derslerinde referans olarak kullanmalarını tavsiye etmektedir. Küreselleşmenin öneminin arttığının verildiği, haklara ilişkin uluslararası yayınlar için adres gösterilen “Dünya Çalışmaları” ile kaynak gösterilen faaliyet alanları bulunmaktadır. Bu faaliyet alanları millî eğitim bakanlıklarının oluşturdukları eğitim programları ile birlikte yer almalıdır. Osler(1994), bu konuda formal eğitim sisteminin araçlarının konuya göre düzenlemesinin, eğitim süreçlerinin çocukların haklarına aşına olarak yaratılmasının öğretmenlerin en göze çarpan rolü olduğunu savunmaktadır. Lansdown (1995) aynı zamanda haklar hakkında ciddi olarak düşünmek için çocuklara hakların öğretimini destekler; Griffiths ve Davies (1995)

okulların daha iyi toplumlar yaratmak için amacıyla, çocuklar için tarafsızlık, dürüstlük ve adaletin işlendiği yerler olması gerektiğini savunmuşlardır. Çocuk hakları ile ilgili diğer bir düşünceye göre haklara imkân vermek, çocukları diktatör yapmaz. Bu onları dışlamak ve kötülemekten ziyade değerleri ve sosyal yapıları içeren ve yaşamlarında bir katılımcı olarak kabul edilen kişisel ve sosyal ilişkileri yaratan bir olgudur (Akt: Jenkins, 1999: 156-157). Bu sebeple çocuk hakları konusunda kâfi derecede gerekçeye sahip bulunduğumuz kuşkusuzdur. Formal, informal eğitim programları ile okul içindeki düzenlemeleri ve ayarlamaları ile keşfedilebilir. Bununla beraber herhangi bir sosyal programla birlikte de işe koşulabilir.

Bu bağlamda; ilköğretimde haklarının ne olduğunu öğrenen ve hak bilincini kazanan çocuklar, ortaöğretimde, yükseköğretimde ve gerçek yaşama atıldıklarında haklarını savunabileceklerdir. Bu düşünce aynı zamanda demokratik toplumun temellerini atacağı gibi, vizyonumuzda yer alan yetiştirmek istediğimiz insan tipinin özelliklerine de teme oluşturacaktır. Bu düşünceden yola çıkarak bu araştırmanın, ilköğretim programlarına ve okullardaki uygulamaların çocuk hakları konusunda düzenlemelere ve fikirlere ışık tutması hedeflenmiştir.

2.5 İlköğretim Programı

Bir toplumun gelişmişliği ve toplumdaki insanların niteliği kuşkusuz alınan eğitimin kalitesi ile ölçülmektedir. İstendik davranışların kazandırılmasında nasıl bir yol izleneceği ve insan girdisinin nasıl şekillendirileceği düşüncesi örgün eğitimin ana amacıdır. Sosyal bir varlık olan insan; nitelikli eğitim programları ile bilgiyi yaşamına transfer eder ve bunu kullanır. Ülkelerin vatandaşlarına kazandırmak istediği davranışlar ve bilinç ancak eğitim programlarına yansıtılarak örgün eğitim kurumlarında verilebilir.

2005 yılında uygulamaya giren ilköğretim programı Türk Milli Eğitiminin amaç ve ilkeleri doğrultusunda;

- Milli ve evrensel kültür değerleriyle donanımlı,
- Atatürk ilkelerine ve inkılâplarına bağlı,

- Toplum ve çevreye duyarlı,
- İnsan haklarına saygılı,
- Yaşam boyu öğrenen,
- Araştırma, yaratıcılık, problem çözme, bilimsel düşünme, eleştirel düşünme gibi becerileri gelişmiş,

bireyler yetiştirmektir (MEB, 2005).

Uygulamaya geçen ilköğretim programı, geleneksel eğitim yaklaşımlarından uzaklaşarak, eğitim ortamlarında öğrenciyi daha aktif hâle getirmeyi amaçlamıştır. Programlara daha alt sınıflarda yer verilen konuların daha üst sınıflara kaydırıldığı, konuların verilme zamanlarında sarmal olmasına özen gösterildiği, birbirinin devamı olan kazanımlar arasında mantık bağının olması ve her kazanım verilmeden önce onun ön öğrenmelerine alt yapı oluşturacak eğitim ortamlarının düzenlenmesi gerektiği gözlenmektedir. Kazanımlar ve beceriler birbiriyle ilişkili olacak şekilde düzenlenmiştir. Bilgi ve beceri dengesi en üst düzeyde kurulmaya çalışılmıştır.

Program öğrenci merkezli öğrenme eğitimin yanı sıra, yapılandırmacı yaklaşım, çoklu zekâ gibi çeşitli eğitim yaklaşımlarından da yararlanmaktadır. Öğrencinin bilgiyi zihninde yapılandırması ve bilgiyi günlük yaşamına transfer ederek, kullanması temeline dayalıdır. Bilgiler zihinde sıralama, sınıflama, ilişkilendirme, sorgulama, analiz ve sentez yapma boyutlarından geçirilerek kavranır.

Öğretmen bu programda bilgiyi aktaran değil, bilgiyi bulmada rehberlik eden ve bilgiyi sorgulatan kişi rolüne sahiptir. Programa genel olarak bakıldığında çevreyle etkileşimin yüksek olduğu ve sosyal duyarlılığın ön plana çıkarılmaya çalışıldığı göze çarpmaktadır. Öğrencilerin çevreyle bağlantı kurarak, ön yaşantılarını kullanarak öğrenme ortamının daha aktif hâle getirilmesi amaçlanır.

Eğitim ortamının daha zengin hâle getirilmesi için sınıfta kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri de önemlidir. Tartışma, gözlem ve inceleme, problem çözme, yaratıcı drama, beyin fırtınası, kavram haritaları, altı şapkalı düşünme tekniği, drama, zihin haritası gibi birçok yöntem ve teknik ilköğretim programlarında yer

almaktadır. Öğrenci değerlendirilirken geleneksel değerlendirme yaklaşımlarının ağırlığı azaltılarak süreç değerlendirmesine ağırlık verilmiştir. Davranış ve tutumlar daha ön plandadır.

Programda araştırma konusuna temel oluşturulabilecek bir diğer kavram ara disiplindir. Ara disiplin; programda tek başına bir ders olarak yer almayan ancak diğer dersler içerisinde yer alan ve dersler (disiplinler) arası ilişkinin kurulmasını sağlayan bir yaklaşımı gündeme getirmektedir. Ara disiplin yaklaşımının kaynağını, bilginin belli bir alanla sınırlandırılmayacağı gerçeği ve öğrenme alanlarının birleşmesi gerekliliği oluşturur. Ara disiplinler tüm programa serpiştirilmiş ve bütün programın ortak hedefleri olarak kabul edilmiş derslerdir. Ara disiplinler bir yıl boyunca okutulan bütün derslere, öğrenme alanlarına yatay bütünleşme ve bütün öğretim yıllarına dikey bütünleşme uyarlanır. Programlarda ara disiplin yaklaşımı benimsenmiştir. Ara disiplin olan derslerin, programın ilgili diğer derslerin programlarıyla paralelliği ve bütünlüğü gözetilmiştir. Uygun olan yerlerde, işlenen konunun katkıda bulunduğu ara disiplin kazanımlarına gönderme yapılmıştır. Bu konu öğretmen inisiyatifiyle şekillenebilecek bir konudur. Bu yüzden, bu konunun öğretmen eğitimi ve hizmet içi eğitim programlarında da yeterince yer verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Konuyla ilgili olarak; insan hakları ve vatandaşlık, rehberlik ve psikolojik danışma, sağlık kültürü, özel eğitim, kariyer bilinci geliştirme ara disiplinleri araştırmanın problemine yönelik veri toplamada ve ilköğretim programlarını inceleme açısından etkili öğeler olmuştur.

Sonuçta; yeni ilköğretim programlarının etkinlik temelli ve birey merkezli bir yapılanma içerisinde sunulduğu görülmektedir. İstendik davranış değişiklikleri; bilgiyi öğrencinin yeniden kurması, anlamlandırması ve uygulaması ile oluşmasının beklendiği ifade edilebilir. Bireyin gereksinimleri, ihtiyaçları ve beklentileri bireyin yüksek yararı göz önünde alınarak hazırlanmaya çalışılmıştır.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama süreci, verilerin çözümlenmesinde yürütülen işlemler ve görüşme formunun uygulanması ile ilgili açıklamalar ele alınmıştır.

4.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, ÇHS'nin ilköğretim programlarında bulunan zorunlu derslerin öğretim programlarında yer alma düzeyi ve bu sözleşmeye yönelik öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşlerini tespit etmek amacıyla betimsel araştırma modeli kullanılmıştır. Bilginin anlaşılması ve araştırmasında betimsel araştırmanın büyük önemi vardır. Betimsel araştırma başarısı ölçme ve gözlemin niteliğine bağlıdır. İyi bir betimleme olmadan üst düzey araştırmalara ilerlemek mümkün değildir. Betimsel araştırmada bir konudaki hali hazır durum araştırılır. Araştırma verileri, örnekleme de yer alan bireylerin kendilerinden bilgi alınarak toplanır. Katılımcılardan anket aracılığıyla yazılı olarak bilgi alınabileceği gibi, görüşmeler yoluyla sözlü olarak da bilgi toplanabilir. Gözlem araştırmalarında ise veriler, katılımcıların araştırmacı tarafından gözlenmeleriyle toplanır (Karasar,2007).

Bu araştırmada ÇHS ders programlarındaki yerinin incelenmesine ve bulgular ışığında yorumlar getirilmeye çalışılmıştır. Çocuk hakları eğitimi ile ilgili konuların ders programları ve bununla beraber MEB'in yayımladığı ders kitapları içindeki yeri incelenmiş, mevcut durumlar ve koşullar aynen ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla 2008–2009 öğretim yılında ilköğretim okullarında uygulanan son haliyle, yenilenmiş öğretim programları ve okutulan ders kitaplarından kaynak taraması yapılmıştır.

Öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşlerini tespit etmek amacıyla ise araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme formu uygulanmıştır. İlgili alt problem kapsamında veriler çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

4.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmada Aydın ili Nazilli İlçesi'nde bulunan sosyo-ekonomik düzeyi birbirinden farklı olan okulları belirlemek için *aşırı ve aykırı durum örneklemesine* göre seçim yapılmıştır. Bu örnekleme tekniği, derin bir incelemeye tabi tutulabilecek sınırlı sayıda ancak aynı ölçüde de bilgi bakımından zengin durumların çalışmasını öngörür. Burada önemli olan nokta şudur:

Aşırı ve aykırı durumlar normal durumlara göre daha zengin veri ortaya koyabilir. Ve araştırma problemini derinlemesine ve çok boyutlu bir biçimde anlamamıza yardımcı olur. Çok iyi ve çok kötü performansa sahip birkaç okulun saptanması yoluyla saptanabilir. Bu okullarda derinlemesine durum çalışması yapılması bize, seçkisiz bir örnekleme oluşturulmuş bir dizi okulun çalışmasından elde edilen sonuçlardan daha zengin ve ayrıntılı sonuçlar verebilir (Şimşek ve Yıldırım, 2006).

Sosyo-ekonomik açıdan iyi ve kötü performansa sahip olan iki okul belirlenmiştir. . Bu okulların belirlenmesinde; okulun bulunduğu fiziksel ve sosyal çevre, okulun il ve ilçe çapındaki eğitsel başarısı (SBS v.b), velilerin yoğunlukta okulu tercih etme sebepleri etkili olmuştur. Sosyo-ekonomik açıdan ve performans açısından iyi performansa sahip olan okul “*A Okulu*”, kötü performansa sahip olan okul “*B Okulu*” olarak isimlendirilmiştir. A okulu; şehir merkezinde bulunmakta ve sosyo-ekonomik konumu iyi olan ailelerin çocukların oluşturduğu öğrenci kitlesine sahiptir. B okulu ise; eğitsel başarı açısından düşük diye tanımlayabileceğimiz bir okuldur.

Araştırma kapsamında okulların sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenleriyle görüşülmüştür. İlköğretim I. kademede her sınıf düzeyindeki sınıf öğretmenleri, II. Kademedede ise konu açısından yoğunluğun bulunduğu derslerin öğretmenleri ve okul yöneticileriyle görüşülmüştür. A okulunda; ilköğretim birinci kademede her sınıf

düzeyinden bir öğretmenle; ikinci kademede Türkçe, Sosyal Bilgiler, Din kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleriyle, bununla beraber, okulun rehberlik ve psikolojik danışmanı ve okul müdürü ile görüşülmüştür. B okulunda; ilköğretim birinci kademede her sınıf düzeyinden bir öğretmenle; ikinci kademede Türkçe, Sosyal Bilgiler, Din kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleriyle, bununla beraber, okulun rehberlik ve psikolojik danışmanı olmadığı için sadece okul müdürü ile görüşülmüştür.

4.3. Veri Toplanması

Araştırmanın birinci ve ikinci alt problemlerine ilişkin verilerin kaynağını 2008–2009 öğretim yılında ilköğretim okullarında birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar uygulanan ilköğretim ders programlarında ilgili bulunan kazanım, öğretme-öğrenme etkinlikleri ve ilgili MEB'in dağıttığı ders kitaplarının içeriği oluşturmaktadır. Veriler bu kaynaklardan tek tek incelenerek ve kaynak taraması yapılarak toplanmıştır. Üçüncü alt problemle ilgili olarak görüşme formu hazırlanmıştır.

4.3.1 Görüşme

Görüşme, sözlü iletişim yoluyla veri toplama (soruşturma) tekniğidir. Görüşmelerin çoğu yüz yüze yapılmakta ise de, telefon ve televizyonlu telefon gibi anında ses ve resim iletilicileriyle de olabilir. Görüşmenin amaçları arasında; işbirliği sağlamak ya da sürdürmek, sağaltım (tedavi kendine güveni artırmak) ile araştırma verisi toplamaktır (Karasar, 2007: 165–166).

Görüşme, temel boyutları açısından ele alındığında özel bir eğitimi gerektiren bir veri toplama yöntemidir. Bu temel boyutları; görüşme formunun hazırlanması, test edilmesi, görüşmelerin ayarlanması, hazırlıkların yapılması ve görüşmelerin gerçekleştirilmesi oluşturur. Bunların her biri, dikkatle üzerinde durulması gereken, geçerli ve güvenilir veri toplamada oldukça önemli yeri olan aşamalardır. (Şimşek ve Yıldırım, 2006: 128).

Nitel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniğinin amacı, görüşülen kişilerin bakış açılarını ortaya çıkarma olmaktadır. Bu nedenle görüşülenlerin, anlam dünyalarını duygu ve düşüncelerini anlamak, nicel görüşmelerden farklı olarak yüzeysel değil daha derin bilgi edinmek esastır. Rubin ve Rubin (1995), nitel görüşme yapmanın, araştırma

yapmaya ilişkin çok yönlü bir yaklaşım olduğunu belirtirler. Nitel görüşme sosyolog, eğitimci, siyaset bilimci, kriminolog, kamu yöneticisi, antropolog ve tarihçiler için temel bir araştırma aracıdır (Kuş, 2007: 87).

Bu araştırmadaki *yarı yapılandırılmış* görüşme formu kullanılarak bireysel görüşmeler yürütülmüştür. Dikkatlice yazılmış ve belli bir sıraya konmuş bir dizi sorudan oluşan ve her görüşülen bireye bu sorular aynı tarzda ve sırada sorulur (Patton, 1987:12, Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2006: 112). Bu yaklaşımı, bazı insanlardan daha yoğun ve çok, bazı insanlardan ise daha az sistematik ve yüzeysel bilgi edinmesine yol açabilecek olan “görüşmeci yanlılığı ve öznelliğini” azaltır(Şimşek ve Yıldırım, 2006). Araştırma kapsamında okulların sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenleriyle görüşülmüştür. İlköğretim I. kademede her sınıf düzeyindeki sınıf öğretmenleri, II. Kademedede ise konu açısından yoğunluğun bulunduğu derslerin öğretmenleri ve okul yöneticileriyle görüşülmüştür.:96).Hazırlanan görüşme formu ve görüşme formunun uygulanması için gerekli olan izin Ek 1’de sunulmuştur. Görüşme formu uygulanmadan önce uzman görüşüne sunulmuş, alt problemle, çalışmanın amacına uygunlu ve geçerliliği açısından incelenmiştir. Soruların içeriği, kapsamı gözden geçirilmiş, anlatım bozuklukları giderilmiş, bazı sorulara cevaplar açısından kontrol edici özellikte sorular eklenmiştir. Sorulara beklenen cevapların verilmesi, soruların anlaşılabilirliğinin tespit edilmesi için bir ilköğretim okulunda iki sınıf öğretmeni ve iki branş öğretmeni ile ön çalışma yapılmıştır. Ön çalışmada, öğretmenlerden sorulara beklenen cevaplar alınmıştır.

4.4. Verilerin Çözümü ve Yorum

Bu araştırmada, bütün ilköğretim ders programları ve ders kitapları taranarak elde edilen veriler, araştırma ilkelerine uygun olarak ilişkilendirilip, ilgili yerlere kaynak gösterilerek, örnekler verilerek kayıt altına alınmıştır. ÇHS maddeleri ilgili yerlere yerleştirilmiştir. İlgili derslere ait etkinlikleri ve içerikleri, kazanımları bir bütün halinde verilmiştir.

Görüşmelerden elde edilen veriler toplanırken dinleme cihazı ve not alma kullanılmıştır. Görüşülen kişilerin kayıt cihazıyla görüşme yapmak istemedikleri takdirde, not alma yöntemine başvurulmuştur. Bilginin kalıcılığı için görüşmenin hemen arkasından alınan

notlar gözden geçirilmiş, eksik yerler tamamlanmıştır. Elde edilen veriler bilgisayar ortamında deşifre edilerek, anlamlı metinler haline getirilmiştir.

Görüşme formundan elde edilen veriler ise içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu amaçla toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde organize edilmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir. İçerik analizi yoluyla, verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarmayı amaçlanır. Birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek, bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır (Şimşek ve Yıldırım, 2006:162). Öğretmen ve okul yöneticileriyle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ÇHS'nin hükümleri ve ilkeleri göz önünde çözümlenmiştir. Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin orijinal ifadelerine yer verilerek, gerekli maddeleri ÇHS ile bağlantısı kurularak araştırmanın verileri yorumlanmıştır.

3.5 Geçerlik ve Güvenirlik

Bir araştırmada geçerlilik, güvenilirliği belirleyen bir etmendir ve geçerlilik güvenilirliğe göre daha kapsamlıdır. Dolaylı ölçmelerde, değişkenlerin, gerek kavramı tam karşılayamaması, gerekse gözlenebilen ölçütlerin yeterince duyarlı konulmaması nedeniyle geçerlilik daha düşük olabilir (Karasar, 2007:151).

Nitel araştırmada araştırmacının esnek olması ilkesi geçerlik konusunda önemli bir araştırmadır. Araştırmacı araştırma süresinde gerekli gördüğü takdirde, yeni stratejilere başvurabilir; görüşmeye yeni sorular ekleyebilir; daha önce planlanmayan yeni görüşmeler yapabilir; elde ettiği bilgileri teyit etmek amacıyla farklı veri toplama yöntemleri kullanabilir. Aynı şekilde ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplama, olayın geçtiği doğal ortam içinde bilgi toplama, uzun süreli bilgi toplama ve elde edilen bulguların teyit edilmesi için alana geri gidebilme ve ek bilgi toplama olanağının olması nitel araştırmada geçerliği oluşturmayı sağlayan önemli özelliklerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2006:77).

Geçerlik iç ve dış geçerlik olmak üzere iki bölümde incelenebilir.

İç Geçerlik: İç geçerlik konusunda araştırmacıdan gerek veri toplama süreçlerinde, gerekse verilerin analizi ve yorumlanması süreçlerinde tutarlı olması ve bu tutarlığın nasıl sağlandığını açıklaması beklenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 79).

Araştırmanın iç geçerliği konusunda şu özellikler belirtilebilir.

- a) Araştırma bulguları, verilerin elde edildiği ortam dikkate alındığında anlamlı bulunmuş ve bu ortama bağlı olarak tanımlanmıştır.
- b) Bulguların kendi içinde tutarlı ve anlamlı olup olmadığı sürekli olarak kontrol edilmiştir. Ortaya çıkan kavramların anlamlı bir bütün oluşturması sağlanmıştır.
- c) Araştırmada elde edilen bulgular, farklı veri toplama yöntemleri ile teyit edilmiştir. Farklı kaynaklara ve yöntemlere göre elde edilen bulgular anlamlı bir bütün oluşturmaktadır.
- d) Elde edilen bulgular, daha önce oluşturulan kavramsal çerçeve ve kuramla uyumlu olduğu gözlenmiş, bu çerçevenin veri toplamada rehber olduğu görülmüştür.
- e) Bulguları teyit etmek için, kayıt kasetleri rast gele seçilmiş ve görüşme notları ile karşılaştırılmış bir strateji olarak belirlenmiştir. Bu stratejiler uygun bir biçimde kullanılmıştır.

Dış Geçerlik: Araştırma sonuçlarının genellenebilirliğine ilişkindir. Sosyal olayların değişkenliği sebebiyle nitel araştırmaların genellenebilirliği zayıftır. Ancak bir dereceye kadar benzer ortam ve durumlara genellenebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006:79).

Bu araştırmanın dış geçerliği konusunda şu özellikler belirtilebilir:

- a. Araştırma, bulguların başka araştırmalarda test edilebilmesi için, gerekli açıklamaları sağlar özelliktedir.
- b. Okuyucunun araştırma sonuçlarını kendi deneyimleri ile ilişkilendirebilmesi, alan yazınına uygun düzenlemeler yapılmıştır.

Dış Güvenirlik: Araştırmacının araştırmada takip ettiği aşamaları açık ve ayrıntılı biçimde sunması, dış güvenirlik açısından önemlidir.

Bu araştırmanın dış güvenirliği konusunda şu özellikler belirtilebilir:

- a) Araştırmacı araştırmanın yöntemlerini ve aşamalarını açık şekilde tanımlamıştır.
- b) Veri toplama, işleme, analiz etme, yorumlama ve sonuçlara ulaşma konularında gerekli açıklamalar ayrıntılı olarak yapılmıştır.
- c) Sonuçlar ortaya konan verilerle açık bir biçimde ilişkilendirilmiştir.

İç Güvenirlik: Araştırmacı, araştırmaya yaklaşımını ve araştırmanın çeşitli aşamalarında yaptığı kontrolleri açık bir biçimde tanımlamalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006:84). Bu araştırmanın iç güvenirliği konusunda şu özellikler belirtilebilir:

- a) Araştırma soruları açık şekilde ifade edilmiştir.
- b) Araştırma sonuçları verilerle uyumludur.
- c) Veriler, araştırma sorularının gerektirdiği biçimde ayrıntılı ve amaca uygun olarak toplanmıştır.

Görüşmeler esnek bir yapıda yürütülmüştür. Derinlemesine ve gerçek bilgi edinimi sağlayabilmek için gerekli durumlarda; bazı durumların açıklığa kavuşmasına yönelik ek sorular sorulmuş, öğretmenin beden dili dikkate alınmış, sorular doğrusal bir biçimde sorulmamış, amaçlardan sapılmadan soru çeşitlemesine gidilmiş, açık olmayan yanıtlara yönelik doğru algılamaları sağlamak için teyit edici sorular sorulmuştur. Bunun dışında sorulan sorulara karşı tarafın rahat, doğru ve dürüst cevaplar vermesini sağlamak amacı ile görüşülen bireylere verilerin gizli tutulacağı, isimlerinin ve okul isimlerinin açıklanmayacağı ve verilerin yüksek lisans tezi için kullanılacağı belirtilmiştir. Böylelikle araştırmacı ile görüşmeciler arasında bir güven ortamı oluşturulmuştur.

Görüşme sorularının tümü araştırmacı tarafından yönetilmiştir. Görüşmelerin başında öğretmenlerin rahat olmalarını sağlamak ve görüşmeye yönelik güdülerini arttırmak için onlara karşı resmi bir davranış sergilenilmesinden kaçınılmıştır. Görüşmenin sıcak ve samimi bir ortam çerçevesinde yürütülmesine çalışılmış, öğretmenlerin sorulara yönelik duygu ve düşüncelerinin tüm gerçekliği ile dışa vurması için cesaret verici tavır ve tutumlar sergilenmiştir.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde; araştırmada elde edilen bulgular alt problemleri temel alınarak ilköğretim programları birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar kazanım, içerik, öğretme-öğrenme etkinlikleri sunulmuştur. Bütünselliğin ve anlaşılabilirliğin sağlanabilmesi için, birinci ve ikinci alt probleme ait bulgular birlikte verilmiştir. Her sınıf düzeyinde kazanım, içerik, öğrenme-öğretme durumları (eğitim durumları) ilgili olan ÇHS maddesiyle veya ilkesiyle birlikte verilmiştir. Ayrıca bu bölümde görüşmelerden aktarılan orijinal ifadelere de yer verilmiştir. Bulgular ve yorumlar alt problemlere göre sunulmuştur.

4.1 Birinci ve İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu bölümde ÇHS'nin maddelerine ve ilkelerine ilköğretim programında yer alan tüm derslerin programlarında (kazanım, içerik, öğretme-öğrenme durumları) yer verilip verilmediği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla tüm derslerin kazanımları ve içerikleri taranmış, bunlardan ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olanlar belirlenmiştir. Bu çerçevede yapılan analiz sonucunda Hayat Bilgisi, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Fen ve Teknoloji ve Matematik derslerinin bazı kazanım ve içeriklerinin ÇHS'nin maddeleri ile ilgili olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular ders başlıkları temelinde aşağıda sunulmuştur.

4.1.1 İlköğretim Hayat Bilgisi ders programının ÇHS maddeleri ile ilgili olarak kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi

İlköğretim Hayat Bilgisi ders programları ele alındığında birinci, ikinci ve üçüncü sınıf düzeyinde ÇHS maddeleri ile ilişkilendirilebilecek özellikler bulunmuştur. Ancak her sınıf düzeyi için ÇHS maddeleriyle ilişkili özelliklerin yer alma düzeyi farklılık göstermektedir. Bu çerçevede elde edilen bulgular sınıf düzeyleri gözetilerek sunulmuştur.

4.1.1.2 Hayat Bilgisi dersi birinci sınıf kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

Birinci sınıf düzeyinde Hayat Bilgisi ders programındaki 12 kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur.

Bazı kazanımlara bağlı olarak içerik ve eğitim durumlarına ilişkin örnekler Ek 2-EK 10 kapsamında sunulmuştur.

Tablo 1.

ÇHS'nin Maddelerinin Hayat Bilgisi Birinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Görüş Bildirme Hakkı –Madde 12	Okul ve sınıf kurallarını belirleme çalışmalarına katılır ve bu kurallara uyar.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Düzenlenen öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	Bknz. Ek 2
Çocuğun boş zamanlarını değerlendirme, sosyal-kültürel etkinliklere katılmak hakkı- Madde 31	Neleri kolayca yapabildiğine ve neleri yapmaktan hoşlandığına karar verir.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Düzenlenen öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	Bknz. Ek 3
Bireysel farklılıklara saygı, ayrımcılığın engellenmesi- Madde 2	Arkadaşları ile benzer ve farklı yönlerini fark eder.	İçerik kazanımla ÇHS maddesi açısından istenen düzeyde örtüşmemektedir.	Düzenlenen öğretim etkinlikleri, öğretmenin bireysel farklılıklara ve ayrımcılığa vurgu yaptığı takdirde kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	Bknz. Ek 4
Çocuğun boş zamanlarını değerlendirme, sosyal-kültürel etkinliklere katılmak hakkı- Madde 31	Arkadaşlarıyla eğlenmenin doğal bir ihtiyaç olduğunu kabul ederek, özel gün kutlamalarına katılmaya istekli olur.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Düzenlenen öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	Bknz. Ek 5
Bilgi edinme hakkı- Madde 17	Bilgi edinebilmek için uygun sorular sorar ve resimli kaynaklardan yararlanır.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Kazanımda kaynak sınırlılığı getirilmesi bilgi edinme özgürlüğünü kısıtladığından dolayı, etkinlik kazanımı kazandırabilecek düzeyde değildir.	Bknz. Ek 6

Tablo 1'in devamı

ÇHS'nin Maddelerinin Hayat Bilgisi Birinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Çocuğun temel yaşam hakkı –Madde 6	Her canlının bir yuvaya ihtiyacı olduğunu fark eder.	İçerik insanların barınma ihtiyacı açısından yeterli düzeyde değildir.	Düzenlenen öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	Bknz. Ek 7
Çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve geliştirilmesi- Madde 18	Fiziksel özelliklerini tanıyarak bu özellikleri hakkında olumlu düşünür.	İçerik çocuğun aile içindeki durumuna vurgu bakımından yeterli değildir.	Düzenlenen öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	
	Ailenin dayanışma ve iş birliği yapılan özel bir çevre olduğunu kavrar.			
Çocuk eğitiminin nitelikleri- Madde 29/c	Ailesinde ve akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler.	İçerik çocuğun aile içindeki durumuna vurgu bakımından yeterli değildir.	Düzenlenen öğretim etkinlikleri aile içindeki ve çocuk açısından değerleri kazandırabilecek düzeyde değildir.	Bknz. Ek 8
Çocuğun yüksek yararı – Madde 3	Kendisinin ve ailesindekilerin hata yapabileceğini ve bunun doğal olduğunu kabul eder.	Çocuğun yaptığı hatalara ailesinin verdiği tepkilerin olumlu ya da olumsuz olması açısından yeterli içerik yoktur.	Hatanın doğal bir olgu olduğuna dair, düzenlenen öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	Bknz. Ek 9
Çocuğun görüşlerini ifade edebilme hakkı -Madde 13	Evi ve ailesiyle ilgili duygu ve düşüncelerini özgün bir biçimde ifade eder.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir. Ancak kazanıma uygunluğu açısından yeterince geliştirilmemiştir.	Düzenlenen öğretim etkinliği kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	Bknz. Ek 10

4.1.1.3 Hayat Bilgisi dersi ikinci sınıf kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

İkinci sınıf düzeyinde hayat bilgisi ders programındaki dokuz kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur. Dokuz kazanımından bir tanesi belirli gün ve haftalar kapsamında ele alınmıştır. Bazı kazanımlara bağlı olarak içerik ve eğitim durumlarına ilişkin örnekler Ek 11-Ek 15 kapsamında sunulmuştur.

Tablo 2.

ÇHS'nin Maddelerinin Hayat Bilgisi İkinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları ile İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Ayrımcılığın engellenmesi- Madde 2	Arkadaşları ile farklılıklarının doğal olduğunu kabul eder.	İçerik kazanıma uygun organize edilmiştir. Ancak bireysel farklılıklara saygı açısından içerik kazanımı karşılar düzeyde değildir.	Öğretim etkinliği kazanıma uygun ve etkilidir; ancak bireysel farklılığa saygı vurgusu artırılmalıdır.	Bknz. Ek 11
Sağlık Hizmeti hakkı- Madde 24	Sağlığını koruma sorumluluğunu üstlenir ve okulda sağlığını korumak için yapması gerekenleri açıklar.	İçerik kazanıma uygun düzenlenmiştir. Ancak sağlığı koruma açısından koruma hakkına yönelik vurgu azdır.	Öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	Bknz. Ek 12
Sağlık Hizmeti hakkı- Madde 24	Neden dengeli ve düzenli beslenmesi gerektiğini araştırır ve anlatır.	İçerikte kazanımın amacına hizmet etmesi için gerekli ifadelerle rastlanmamıştır.	Öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeyde değildir.	ÇHS'de yer alan özel durumdaki (müteci, korunmaya muhtaç, savaşa maruz çocuklar) çocuklardan kesitlerle dengeli ve düzenli beslenmenin önemine vurgu yapılabilir.
Çocuğun kişiliğinin gelişimi- Madde 29/a	Okulda, kendisinin ve arkadaşlarının güçlü yanlarını tanıır.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	
Ulusal değerlere saygı geliştirme- Madde 29/c	Yaşadığı yerleşim biriminin ve vatanının kendisi için özel bir yer olduğunu fark ederek ülkesini de bir "yuva" olarak görür.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	

Tablo 2'nin devamı

ÇHS'nin Maddelerinin Hayat Bilgisi İkinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Görüş bildirme hakkı-Madde 12, İnsan Hakları ve hürriyetlerine saygı geliştirme-Madde 29/b, Çocuk haklarının öğretimi Madde 42	Aileyi ilgilendiren konularda karar alırken görüş bildirir ve bunun insan hak ve hürriyetleriyle ilişkisini kurar.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	Bknz. Ek 13 Öğretmen süreçte Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde bahsedeceği vurgulanmaktadır.
Ulusal değerlere saygı geliştirme-Madde 29/c	Yaşadığı yerleşim biriminin ve vatanının kendisi için özel bir yer olduğunu fark ederek ülkesini de bir "yuva" olarak görür.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	
Çocuk haklarının öğretimi-Madde 42	Belirli gün ve haftalar-"Dünya Çocuk Günü"	İçerikte, haklar çocuk seviyesine uygun olarak geniş şekilde yer verilmemiştir. Çocukların sahip olduğu haklar açısından ayrıntılı bilgiye rastlanmamıştır.	Öğretim etkinliklerine rastlanmamıştır. Kuramsal kısımla sınırlı kalmıştır. Uygulamalı örnekler bulunmamaktadır.	Bknz. Ek 14
İnsan hak ve hürriyetlerine saygı geliştirme-Madde 29/a, Çocuk haklarının öğretimi-Madde 42	Atatürk'ün önderliğinde Türk Milletinin sahip olduğu hak ve hürriyetleri araştırır.	İçerik kazanımı uygun olarak düzenlenmiştir. Çocuk haklarıyla ilgili şiirde çocukların haklarına vurgu yapılmıştır.	Öğretim etkinliklerinde sadece seçme ve seçilmeye (katılım hakkı) hakkına vurgu yapılmıştır. İnsan hak ve hürriyetlerine yönelik başka haklara vurgu yapılmamıştır.	Bknz. Ek 15
Anne-baba sorumluluğu-Madde 5, Çocuğun zihinsel yeteneklerinin geliştirilmesi-Madde 29/a	Evde uygun bir öğrenme ortamı yaratmak için büyüklerinden yardım alır.	Öğrenme yöntemleri ve ortamları açısından örnek sıkıntısı vardır. Yardım alma konusunda, rehberlik servisinin ve ailenin etkisinin vurgusuna rastlanmamaktadır.	Öğretim etkinliği kazanımı kazandırabilecek düzeyde değildir.	

4.1.1.4 Hayat Bilgisi dersi üçüncü sınıf kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

Üçüncü sınıf düzeyinde hayat bilgisi ders programındaki 12 kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur. Bazı kazanımlara bağlı olarak içerik ve eğitim durumlarına ilişkin örnekler Ek 16- Ek 22 kapsamında sunulmuştur.

Tablo 3.

ÇHS'nin Maddelerinin Hayat Bilgisi Üçüncü Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Ayrımcılığın engellenmesi- madde 2, Bireysel farklılıklara saygı geliştirme- Madde 29/d	Öğrenciler arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların doğal olduğunu kabul eder.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğretim etkinliğinin işlevselliği, kazanım açısından uygundur.	Bknz.16 Ders kitabında bulunan resimde örtük olarak engelli öğrencinin bulunmasıyla engellilere karşı saygı geliştirme de vurgulanmıştır.
Görüş bildirme hakkı- Madde 12, Anlayış ve hoşgörü geliştirme- Madde 29/d	Başkalarının duyarlılıklarına saygı göstererek kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini ifade eder.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	
Görüş bildirme hakkı- Madde 12	Ailesiyle birlikte eğlenmenin aile bireylerine katkılarını açıklar, bunun için planlar yapar ve planıyla ilgili düşüncelerini etkili bir biçimde sunar.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	

Tablo 3'ün devamı

ÇHS'nin Maddelerinin Hayat Bilgisi Üçüncü Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Görüş bildirme hakkı- Madde 12, Çocuk haklarının öğretimi ve bilinci- Madde 42	Kulüp çalışmalarında alınacak kararlar ve yapılacak çalışmalarla ilgili fikirler üretir ve bunları cesaretle uygular.	ÇHS maddesi içerikle doğrudan bağlantılıdır. İçerik 42. maddeye uygun olarak geliştirilmiştir.	Öğretim etkinlikleri ilgili özelliklere uygundur. Öğretmen inisiyatifine de bağlı olarak etkinlikler etkili olarak uygulanır.	Bknz. 17 Bu kazanım proje ile değerlendirilmektedir.
Çocuğun temel yaşam hakkı –Madde 6	Barınmanın insanın temel ihtiyaçlarından biri olduğunu kavrar ve bu ihtiyacın karşılanmasının önemini belirtir.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	Bknz. 18
Ayrımcılığın engellenmesi- Madde 2, Anlayış ve Hoşgörü geliştirme- Madde 29/d	Farklı sosyal ve ekonomik gruplara mensup kişilerin bakış açılarının farklı olabileceğini kabul ederek bu kişilere ön yargısız davranır.	İçerik ve kazanım ÇHS maddesi açısından uygundur. İnsan haklarını içeren bir konu seçilmiştir.	Öğretim etkinliği insan haklarına yönelik olarak planlanmış ve kazanım, ÇHS maddesi açısından etkilidir.	Bknz. 19
Görüş bildirme hakkı- Madde 12	Ailede kararlar alınırken görüş bildirir ve kendisinin üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretir bunları uygular.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	
İnsan hak ve hürriyetlerine saygı- Madde 29/b	Ailesinde ve yakın çevresinde (akrabaları, komşuları, vb.) birbirlerinin haklarına ne ölçüde saygı gösterildiğini gözlemler.	Aileden yola çıkılarak hazırlanmıştır. Hangi insan hakkına vurgu yapıldığı kesin değildir.	Düzenlenen etkinlik çocukların insan haklarını yaptırmaması açısından yeterli değildir.	
İnsan haklarına ve temel özgürlüklere karşı saygı geliştirme- Madde 29/b	Atatürk'ün insan hak ve hürriyetlerine verdiği önemi açıklar.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	Bknz. 20
Ayrımcılığın engellenmesi ve bireysel farklılıkların önemi- Madde 2	Farklılıkların doğal olduğunu kabul eder ve farklı özelliklere sahip kişilere hoşgörüyle yaklaşır.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	Bknz. 21
Çocuğun yüksek yaran- Madde 3, Kitle iletişim ve çocuk- Madde 17	Çocuklara yönelik reklamların işlevlerini; reklamlar, ihtiyaçlar ve imkânlar arasındaki ilişkiyi sorgular.	Sadece reklâmın işlevine yönelik içerik vardır. Çocuk açısından reklâm ele alınmamıştır.	Öğretim etkinlikleri uygundur.	Bknz.22
Çocuğun boş zamanlarını değerlendirme, sosyal-kültürel etkinliklere katılmak hakkı- Madde 31, Eğitsel rehberlik- Madde 28/d	Kişisel olarak gelişimine uygun amaçlar belirleyerek bu amaçlara ulaşmak için izleyeceği aşamaları planlar.	İçerik kazanıma uygun düzenlenmiştir.	Etkinlikler sadece sınıf öğretmenin uygulaması açısından etkili değildir.	Bu kazanımda rehberlik ve psikolojik danışmanla sınıf öğretmenin işbirliği ile düzenlenmesi gerekmektedir.

4.1.2 İlköğretim Sosyal Bilgiler ders programının ÇHS maddeleri ile ilgili olarak kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi

İlköğretim Sosyal Bilgiler ders programları ele alındığında dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci sınıf düzeyinde ÇHS maddeleri ile ilişkilendirilebilecek özellikler bulunmuştur. Ancak her sınıf düzeyi için ÇHS maddeleriyle ilişkili özelliklerin yer alma düzeyi farklılık göstermektedir. Bu çerçevede elde edilen bulgular sınıf düzeyleri gözetilerek aşağıda sunulmuştur.

4.1.2.1 Sosyal Bilgiler dersi dördüncü sınıf kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

Dördüncü sınıf düzeyinde sosyal bilgiler ders programındaki beş kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Çocuk haklarının öğretilmesine yönelik doğrudan hiçbir kazanım ve içeriğe rastlanmamıştır. İlişkili olarak sadece beş kazanım sunulmaktadır. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur.

Tablo 4.

ÇHS'nin Maddelerinin Sosyal Bilgiler Dördüncü Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanım	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Düşünce Özgürlüğü- Madde 14	Başkalarının duygu ve düşüncelerini saygı ile karşılar.	İçerik bu kazanımın anlaşılabilirliği açısından örnek eksikliği göze çarpmaktadır.	Farklı duygulara sahip insanlar hakkında hoş görüş geliştirmeye yönelik etkinlikler bulunmaktadır.	
Engelli Çocukların korunması hakkı- Madde 23	Bireysel farklılıkları tanıır ve kabul eder.	Genel olarak tüm engelli vatandaşları kapsayan bir içerik sunulmuştur.	Eğitim durumu içerik ve kazanıma uygun düzenlenmiştir.	Engellilerin korunma haklarına yönelik öğretmene yapılan açıklamalar kısmında hiçbir bilgiye rastlanmamıştır.
Görüşlerini ifade edebilme hakkı- Madde 13	Farklı durumlara ait duygu ve düşüncelerini ifade eder.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Empati, drama, resim yoluyla farklı duygu ve düşünceleri ifade etme özgürlüğünü içermektedir.	
Çocuğun isim ve vatandaşlık hakkı, kimliğinin korunması – Madde 7, Madde 8	Sahip olduğu resmi kimlik belgelerindeki bilgileri analiz ederek, kişisel kimliğine ilişkin çıkarımda bulunur.	Vatandaşlık hakkı açısından nüfus cüzdanı ile vurgu yapılmaktadır. Çocuğun vatandaşlık haklarının ve kimliğinin korunmasına yönelik özellikler bulunmamaktadır.	Nüfus cüzdanı oluşturma etkinliği dışında, kişisel kimliğine yönelik yapılan etkinliğe rastlanmamıştır.	
Boş zamanları değerlendirme ve Kültürel etkinliklere katılma hakkı- Madde 31	Okulunda ve yakın çevresinde katılacağı sosyal ve eğitsel etkinliklere karar verir.	İçerik kazanım açısından yeterli düzeydedir.	Sosyal ve eğitsel etkinliklere katılma amacına yönelik hiçbir etkinliğe rastlanmamıştır.	

4.1.2.2 Sosyal Bilgiler dersi beşinci sınıf kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

Beşinci sınıf düzeyinde sosyal bilgiler ders programındaki sekiz kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur. Bazı kazanımlara bağlı olarak içerik ve eğitim durumlarına ilişkin örnekler Ek 23– Ek 25 kapsamında sunulmuştur.

Tablo 5.

ÇHS'nin Maddelerinin Sosyal Bilgiler Beşinci Sınıf Ders Programının Kazanımları

İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Çocuk Haklarının Öğretimi- Madde 42, Toplumdaki normlara uygun değerler edinme ve sorumluluk sahibi olmaya yönelik eğitim- Madde 29/c	Bulunduğu çeşitli grup ve kurum içindeki yerini belirler.	Hak ve sorumlulukların birlikte anlamlı olduğu ve bunların bütünlüğü vurgulanmaktadır. Kazanımlarla uyumlu içerik bulunmaktadır.	Düzenlenen öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırma açısından uygundur.	“Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi kapsamında ele alınmıştır. Ancak çocuk haklarına doğrudan ayrılan ders saati sayısı yeterli değildir. Bknz. Ek 23, Ek 24
	İçinde bulunduğu gruplar ile gruplara ait rolleri ilişkilendirir. Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir. Çocuk olarak haklarını fark eder.	Yaşamsal, gelişimsel olarak haklar ve katılım hakları ele alınmıştır. Ancak korunma haklarına yer verilmemiştir.	Haklara yönelik yapılanlar, bilgilendirmeye dayalı etkinliklerdir. Haklara yönelik bilgilendirme açısından yereli değildir. Sınıf dışı uygulamalı çalışmalara yer verilmemiştir.	
Ekonomik, kültürel ve sosyal haklara sahip olma- Madde 4, İnsan haklarına ve hürriyetlerine saygı oluşturma- Madde 29/b	Görsel kanıt kullanarak Atatürk İnkılabları öncesi ile sonrası günlük yaşamı karşılaştırır.md4	İçerik kazanıma uygundur.	Öğretim etkinlikleri kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	
Çocuğun dernek kurma ve barışçıl toplanma özgürlüğü-Md15	Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur.	İçerikte ÇHS maddesine yönelik özellikler doğrudan özellikler bulunmamaktadır.	Öğretim etkinlikleri kazanımı uygun olarak düzenlenmiştir.	“Gruplar, Kurumlar Sosyal Örgütler: Toplum İçin Çalışanlar” ünitesi kapsamında ele alınmaktadır.
Görüş bildirme hakkı- Madde 12, Düşünce özgürlüğü- Madde 14	Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar.	Demokrasinin insan haklarının vazgeçilmez bir parçası olduğuna vurgu yapılmıştır.	Demokrasiyle bağlantılı olarak çocuğun katılım hakkına vurgu yapılmasına yönelik etkinlikler düzenlenmiştir.	Bknz. Ek 25

4.1.2.3 Sosyal Bilgiler dersi altıncı sınıf kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

Altıncı sınıf düzeyinde sosyal bilgiler ders programındaki dört kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur. Bazı kazanımlara bağlı olarak içerik ve eğitim durumlarına ilişkin örnekler Ek 26 ve Ek 27'de sunulmuştur.

Tablo 6.

ÇHS'nin Maddelerinin Sosyal Bilgiler Altıncı Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları ile İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
İnsan hakları ve hürriyetlerine saygı geliştirme- Madde 29/ b	Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.	İçerikte, bütün insanların hakları yönünden eşit ve özgür olmaları gerektiğini savunularak, vatandaşlık görevlerine de vurgu yapılmıştır.	Hak, sorumluluklar ve özgürlükler kavramlarının anlamını hatırlamadan doğrudan uygulamalı etkinliğine geçilmiştir.	
Din, düşünce, vicdan özgürlüğü- Madde 14	Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur.	Kazanıma uygun içeriğe rastlanmamıştır.	Eğitim etkinliği kazanımın geniş kapsamlı olmasından dolayı kazanımı kazandırabilecek düzeyde değildir.	Bknz. Ek 26
İnsan hakları ve hürriyetlerine saygı geliştirme- Madde 29/ b	Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder.	İçerik kazanıma uygun düzenlenmiştir.	Öğretim etkinlikleri kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir. Ayrıca i ÇHS' deki 32. maddeye atıfta bulunarak çalışan çocuklara yönelik etkinlik bulunmaktadır.	Bknz. Ek 27
Mesleki yönlendirme- Madde 28	İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği eğitim, beceri ve kişilik özelliklerini araştırır.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Eğitim, beceri ve kişilik özellikleri açısından sınıflama gerektirecek öğretim etkinliği mevcut değildir.	

4.1.2.4 Sosyal Bilgiler dersi yedinci sınıf kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

Yedinci sınıf düzeyinde sosyal bilgiler ders programındaki altı kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur. Bazı kazanımlara bağlı olarak içerik ve eğitim durumlarına ilişkin örnekler Ek 28 ve Ek 29'da verilmiştir.

Tablo 7.

ÇHS'nin Maddelerinin Sosyal Bilgiler Yedinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları ile İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Bilgi Hakkı- Madde 17, Düşünce özgürlüğü- Madde 14	Doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğretim etkinliği kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	“Kitle İletişim Özgürlüğü” Doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantı kurularak işlenmiştir.
Bilgi Hakkı- Madde 17, Özel yaşamın korunması- Madde 16	Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını, birbirleriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar.	Kitle iletişim özgürlüğü, özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığı kavramları, ilgili anayasa maddeleri çerçevesinde incelenir. Yer alan içerik kazanıma uygundur.	Düzenlenen eğitim etkinliği kazanıma uygundur.	
Eğitim hakkı- madde 28, Çocuğun ekonomik sömürüye karşı korunması- Madde 32	Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkitendirir.	İçerik kazanıma uygundur; ancak çalışmaya hakkının ve eğitim haklarına yönelik ayrıntılı bilgi mevcut değildir.	Çalışmaya hakkı üzerine yapılan etkinlik kazanıma uygundur. Ancak eğitim hakkına yönelik yapılan etkinlik kazanıma yönelik değildir.	Bknz. Ek 28
İnsan haklarına karşı görüş geliştirme - Madde 29	Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.	İçerik insanların göç etme boyutunda ele alınmakta seyahat ve yerleşme özgürlüğünün hangi boyutta önemli olduğu belirtilmemektedir.	Eğitim durumları, kazanımla ilişkili olarak doğrudan seyahat ve yerleşme özgürlüğüne vurgu yapılmamaktadır.	Bu kazanım doğrudan ÇHS maddesiyle bağlantı kurulmamaktadır; ancak insan hakları çerçevesinde ve aile bütünlüğünün korunması (ÇHS-Madde 9) kapsamında bu kazanım ilişkilendirilmiştir.
Mesleki yönlendirme- Madde 28	Eğitimin meslek edinirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda meslek tercihlerine yönelik planlama yapar.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğretim etkinlikleri kazanıma uygun olarak planlanmıştır.	Bknz. Ek 29
Kültürel değerlere ve doğal çevreye saygı geliştirme- Madde 29/c, Madde 29/d	Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğretim etkinliği kazanıma uygundur.	Kültürel değerlere karşı duyarlılık geliştirme ve saygı geliştirme vurgulanmıştır.

4.1.3 İlköğretim İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders programının ÇHS maddeleri ile ilgili olarak kazanım, içerik ve öğretim öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi

İlköğretim İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders programı ele alındığında altı kazanımına bağlı içeriğin ve eğitim durumunun ÇHS maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu kazanımlar çerçevesinde ilgili özellikler aşağıdaki gibidir. Kazanım, içerik ve eğitim durumu örneği Ek 30'da sunulmuştur.

Tablo 8.

ÇHS'nin Maddelerinin İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Sekizinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
İnsan haklarına saygılı tutum geliştirme- Madde 29/b	Bir Türk vatandaşı olarak cumhuriyetin Türk milletine kazandırdığı vatandaşlık temel hak ve sorumlulukları bilincini kazanır.	İçerik vatandaşlık hakkı üzerine uygun olarak düzenlenmiştir.	Planlanan öğretim etkinliği kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	
İnsan haklarına saygılı tutum geliştirme- Madde 29/b	1. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de meydana gelen toplumsal, kültürel ve ekonomik gelişmeleri fark eder. 2. 1945 sonrası insan hak ve özgürlükleri ile demokratik anlayışın gelişimine yönelik uygulamalara örnekler verir.	Toplumsal alandaki inkılâplar kapsamında içerik düzenlenmiştir.		
Eğitim hakkı- Madde 28, Nitelikli eğitimin özellikleri- Madde 29	3 Mart 1924'te kabul edilen kanunların gerekçelerini ve toplum hayatında meydana getirdiği değişimleri fark eder.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Eğitim durumunda toplumsal hayata yönelik eğitimdeki değişim üzerinde durulması vurgulanmaktadır.	Bknz. Ek 30
Görüş Bildirme Hakkı- Madde 12	Örnek olaylardan yararlanarak Atatürk'ün sanata ve spora verdiği önemi fark eder	İçerik kazanıma uygundur.	Sanat alanında görüşleri özgürce ifade edebilmeye yönelik ÇHS maddesiyle ilişkilendirilmiştir.	

4.1.4 İlköğretim Türkçe ders programının ÇHS maddeleri ile ilgili olarak kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi

İlköğretim Türkçe ders programları ele alındığında birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci sınıf düzeylerinde ÇHS maddeleri ile ilişkilendirilebilecek özellikler bulunmuştur. Kazanım açısından ele alındığı gibi Türkçe dersinde işlenen metinler açısından da ÇHS maddeleri ile ilgili özellikler bulunmaktadır. Türkçe programı sarmal program tasarımına göre düzenlendiği için bir önceki sınıftaki kazanımlar bir sonraki üniteye ya da bir sonraki sınıfta genişletilmiş olarak tekrar etmiştir. Ancak her sınıf düzeyi için ÇHS maddeleriyle ilişkili özelliklerin yer alma düzeyi farklılık göstermektedir. Bu çerçevede elde edilen bulgular sınıf düzeyleri gözetilerek sunulmuştur.

4.1.4.1 Türkçe dersi birinci sınıf kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

Birinci sınıf düzeyinde Türkçe ders programındaki 10 kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur. Bazı kazanımlara bağlı olarak içerik ve eğitim durumlarına ilişkin örnek Ek 31'de verilmiştir. (Bknz. ss: 72)

Tablo 9.

ÇHS'nin Maddelerinin Türkçe Birinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Çocuğun Görüşlerini İfade Edebilme Hakkı- Madde 13	Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle ortaya koyar.	İçerikte doğrudan bulguya rastlanmamıştır.	Öğretim etkinliği doğrudan kazanımı kazandırabilecek düzeyde değildir.	
	Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü olarak ifade eder.	Oluşturulan içerik kazanıma uygundur.	Canlandırma yaptırılarak öğrencilerin kendilerini farklı şekillerde ifadesi üzerine yoğunlaşmıştır.	
	Hoşlanıp hoşlanmadığı olay, durum, kişi vb. hakkında konuşur.	Oluşturulan içerik kazanıma uygundur.	Öğretim etkinliği kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	
	Grup çalışmalarında duygu ve düşüncelerini paylaşır.	İçerikte doğrudan bulguya rastlanmamıştır.	Grup çalışmaları içindeki yerini belirlemede ve görüşlerini özgürce ifade edebilme açısından öğretim etkinlikleri kazanıma uygundur.	
	Duygu, düşünce ve hayallerini anlatan yazılar yazar.	Ders kitaplarında yer alan metinlerde bu kazanımların, uygun metinlerin içeriğiyle desteklendiği saptanmıştır.	Örnek etkinlik olarak, “Bir uçurtma olsaydınız nereye uçardınız?” sorusuyla öğrenciler yazmaya yönlendirilmiştir.	Bknz. Ek 31 “Deniz Kızı Okulda” metni örnektir.
	Bilgi, düşünce ve izlenimlerini resim, şekil ve sembol kullanarak gösterleştirir.	Oluşturulan içerik kazanıma uygundur.	Verilen bir kelime, cümle veya paragrafın anlamlıklarını resimlemeleri istenebilir.	
	Duygu, düşünce ve bilgilerini gösterleştirmede renkleri kullanır.	Kazanım kitaptaki okuma parçalarında desteklenmiştir.	Renklerle duyguların ifadesine vurgu yapılmaktadır.	Bknz. Ek 31 “Deniz Kızı Okulda” metni örnektir.
Bilgi Edinme Hakkı- Madde 17	Bilgi edinmek için okur.	Kazanım, metinleri okuma amaçlarından biri olarak yer almaktadır.	Bilgi edinmek için kütüphanelerden yararlanmalarını sağlayıcı etkinlikler mevcuttur.	Kütüphane tanıtımını amaçlayan bir gezi düzenlemesi yapılır.
	Bilgi edinmek amacıyla soru sorar.	Metinlerde desteklenmiş içerik bulunamamıştır. Ancak bilgi edindirici özellikte metinler bulunmaktadır.	Uygun soru sorma stillerini öğrenme üzerinde durularak kazanım içeriğe uygun olarak desteklenmiştir.	

4.1.3.2 Türkçe dersi ikinci sınıf kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

Birinci sınıf düzeyinde Türkçe ders programındaki 11 kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur. Bazı kazanımlara bağlı olarak ilgili eğitim durumu ve içeriğe yönelik örnek Ek 32'de sunulmuştur. Ayrıca çocuk haklarının öğretimine yönelik (ÇHS- Madde 42) “Atatürk çocuk olmuş.” ve “Atatürk diyor ki...” okuma metnlerinin içeriği ilgili ÇHS maddesiyle örtüşmektedir. “Atatürk diyor ki” okuma metni de Ek 33'te sunulmuştur.

Tablo 10.

ÇHS'nin Maddelerinin Türkçe İkinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Çocuğun Görüşlerini İfade Edebilme Hakkı- Madde 13	Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü olarak ifade eder.	Kazanım okuma metinleriyle desteklenmiştir.	Bir önceki sınıfta yer alan öğretim etkinliği geliştirilerek verilmiştir.	
	Hoşlanıp hoşlanmadığı olay, durum, kişi vb. hakkında konuşur/ yazar.	Kazanım okuma metniyle örtüşmektedir.	Seçilen öğretim etkinliği kazanıma uygun değildir. Öğrencinin sadece metni beğenip beğenmediğine yönelik soru sorularak, niye sevmediklerinin açıklanması istenmektedir.	
	Grup çalışmalarında duygu ve düşüncelerini paylaşır.	Oluşturulan içerik kazanımla ilişkilidir.	İşbirliğine dayalı öğrenme etkinliği kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	
	Duygu, düşünce ve hayallerini anlatan yazılar yazar.	Kazanım okuma metinleriyle desteklenmiştir.	Bir önceki sınıfta yer alan öğretim etkinliğinin kapsamı geliştirilmiştir.	
	Kendisine ilginç ve çekici gelen karakter, olay, yer, an vb. ile ilgili görüş ve düşüncelerini yazar.	İçerik kazanıma uygun düzenlenmiştir.	Düzenlenen öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	
	Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle açıklayan yazılar yazar.	İçerik kazanıma uygun düzenlenmiştir.	Düzenlenen öğretim etkinliği kazanımı kazandırabilecek düzeyde değildir. Yapılan etkinlik duygu ve düşüncelerini ifade etmesini sağlama amaçlıdır.	Bknz. Ek 32 “Atatürk hasta bebeğime doktor getirmişti.” okuma metni örnektir. “Atatürk diyor ki” dinleme metni örnektir.
	Bilgi, düşünce ve izlenimlerini resim, şekil ve sembol kullanarak görselleştirir.	Kazanım okuma metinleriyle desteklenmiştir.	Bir önceki sınıfta yer alan öğretim etkinliği geliştirilerek verilmiştir.	
	Duygu, düşünce ve izlenimlerini drama, tiyatro, müzikli oyun, kukla vb. yollarla sunar.	İçerik kazanıma uygun düzenlenmiştir.	Düzenlenen öğretim etkinlikleri kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	

Tablo 10'un devamı

ÇHS'nin Maddelerinin Türkçe İkinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Bilgi Edinme Hakkı- Madde 17	Bilgi edinmek için okur.	Metin çeşitleri açısından bilgi verici metinler bulunmaktadır.	Kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	
	Bilgi edinmek amacıyla soru sorar.	İçerik ve kazanım doğrudan örtüşmemektedir.	Öğrencilerin kendilerinin özgün sorular oluşturmaları hazırlamaları istenmektedir. Bu bağlamda etkinlik kazanıma uygundur.	

4.1.3.3 Türkçe dersi üçüncü sınıf kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

Üçüncü sınıf düzeyinde Türkçe ders programındaki 14 kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ders kitabı içerisinde doğrudan çocuk haklarını kapsayan dinleme ya da okuma metni bulunmamakla birlikte insan hak ve hürriyeti, demokrasi çalışmalarını içeren bazı metinler bulunmaktadır. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur.

Tablo 11.

ÇHS'nin Maddelerinin Türkçe Üçüncü Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Çocuğun Görüşlerini İfade Edebilme Hakkı- Madde 13	Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü olarak ifade eder.	Kazanım okuma metinleriyle desteklenmiştir.	Bir önceki sınıfta yer alan öğretim etkinliği geliştirilerek verilmiştir.	
	Grup çalışmalarında duygu ve düşüncelerini paylaşır.	Oluşturulan içerik kazanımla ilişkilidir.	İşbirliğine dayalı öğrenme etkinliği kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	
	Duygu, düşünce ve hayallerini anlatan yazılar yazar.	Düzenlenen içerik kazanıma uygundur.	Bir önceki sınıfta yer alan öğretim etkinliği geliştirilerek verilmiştir.	
	Kendisine ilginç ve çekici gelen karakter, olay, yer, anı vb. ile ilgili görüş ve düşüncelerini yazar.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğrencinin kendi yaşantısıyla bağ kurdurulmuştur.	
	Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle ortaya koyar. Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle açıklayan yazılar yazar.	Kazanım okuma metinleriyle desteklenmiştir.	Aynı yöntem ve tekniklerin kullanımı, kazanımın etkili bir şekilde kazandırılmasını engellemiştir.	

Tablo 11'in devamı

ÇHS'nin Maddelerinin Türkçe Üçüncü Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Çocuğun Görüşlerini İfade Edebilme Hakkı- Madde 13	Duygu, düşünce ve bilgilerini görselleştirmede renkleri kullanır.	Düzenlenen içerik kazanıma uygundur.	Farklı yöntem ve teknik kullanılarak içerikle bütünlük sağlanmıştır. Eğitim durumu kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	
	Duygu, düşünce ve izlenimlerini drama, tiyatro, müzikli oyun, kukla vb. yollarla sunar.			
	Bilgi, duygu ve düşüncelerini sunmak amacıyla bilişim teknolojilerinden yararlanır.			
Görüş bildirme hakkı-Madde 17	Dilek, istek, beğeni ve şikâyetlerini ilgili kişilere bildirir.	İçerik kazanımı destekleyici düzeydedir.	Bahçe düzenlemesi ile ilgili şikâyet ve isteklerini okul müdürüne iletebilme etkinliği öğrencilere yaptırılmaktadır. Bu açıdan kazanım ve eğitim durumu ilişkilidir.	
	Dilek, istek ve şikâyetlerini yazılı olarak ifade eder.	Dilekçenin varlığı sezdirilmektedir. İçerik kazanıma uygun düzenlenmiştir.	Kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	
Bilgi Edinme Hakkı- Madde 17	Bilgi edinmek için okur.	Bilgi edinmede kütüphanelerden yararlanmaya vurgu yapılmaktadır.	Eğitim durumu kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	
	Bilgi edinmek amacıyla soru sorar.	İçerik kazanımı desteklemektedir.	Kazanıma uygun eğitim durumu bulunamamıştır.	

4.1.4.4 Türkçe dersi dördüncü sınıf kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

Dördüncü sınıf düzeyinde Türkçe ders programındaki 13 kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur. Bazı kazanımlara bağlı olarak ilgili eğitim durumu ve içeriğe yönelik örnek Ek 33'te sunulmuştur.

Tablo 12.

ÇHS'nin Maddelerinin Türkçe Dördüncü Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Çocuğun Görüşlerini İfade Edebilme Hakkı- Madde 13	Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü olarak ifade eder.	Kazanımlar ders kitabında yer alan metinleri destekleyici biçimdedir.	Eğitim durumu, sarmal programlamaya göre bir önceki sınıfın etkinliklerinin geliştirilmiş halidir.	
	Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle ortaya koyar.			
	Grup çalışmalarında duygu ve düşüncelerini paylaşır.			
	Duygu, düşünce ve hayallerini anlatan yazılar yazar.	İçerikte çocuk hakları konusunda bahsedilmektedir.	Düzenlenen öğretim etkinliği kazanıma uygundur.	Ara disiplin etkinliği olarak ve “Ödül” metni içerisinde verilmiştir. Bknz. Ek 33
	Kendisine ilginç ve çekici gelen karakter, olay, yer, anı vb. ile ilgili görüş ve düşüncelerini yazar.	Kazanıma uygun içerik yeterli düzeyde değildir.	Düzenlenen öğretim etkinliği kazanıma uygundur.	
	Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle açıklayan yazılar yazar.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Düzenlenen öğretim etkinliği kazanıma uygundur.	
	Bilgi, düşünce ve izlenimlerini resim, şekil ve sembol kullanarak görselleştirir.	Kazanımlar ders kitabında yer alan metinleri destekleyici biçimdedir.	Eğitim durumu, sarmal programlamaya göre bir önceki sınıfın etkinliklerinin geliştirilmiş halidir.	
	Duygu, düşünce ve bilgilerini görselleştirmede renkleri kullanır.			
	Duygu, düşünce ve izlenimlerini drama, tiyatro, müzikli oyun, kukla vb. yollarla sunar.			
	Bilgi, duygu ve düşüncelerini sunmak amacıyla bilişim teknolojilerinden yararlanır.			
Görüş bildirme hakkı- Madde 12	Dilek, istek, beğeni ve şikâyetlerini ilgili kişilere bildirir.	Kazanıma yönelik içerik mevcut değildir.	Kazanıma yönelik içerik mevcut değildir.	
Bilgi Edinme Hakkı- Madde 17	Bilgi edinmek için okur.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Düzenlenen öğretim etkinliği kazanıma uygundur.	
	Bilgi edinmek amacıyla soru sorar.			

4.1.4.5 Türkçe dersi beşinci sınıf kazanım, içerik ve öğretim öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

Beşinci sınıf düzeyinde Türkçe ders programındaki 14 kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur. Bazı kazanımlara bağlı olarak ilgili eğitim durumu ve içeriğe yönelik örnek Ek 34'te sunulmuştur.

Tablo 13.

ÇHS'nin Maddelerinin Türkçe Beşinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Çocuğun Görüşlerini İfade Edebilme Hakkı- Madde 13	Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü olarak ifade eder.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğrencilerin kendi yaşantılarından yola çıkarak konuşma becerilerini geliştirmeye yöneliktir.	
	Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle ortaya koyar.	İçerik çocuğun duygusal sömürsünü konu edinmektedir. Kazanımlara uygun olarak düzenlenmiştir.	Kazanımlara ve içeriğe uygun olarak düzenlenmiştir.	Bknz. Ek 34 "Balon" metni
	Grup çalışmalarında duygu ve düşüncelerini paylaşır.			Bknz. Ek 34 "Balon" metni
	Duygu, düşünce ve hayallerini anlatan yazılar yazar.			
	Kendisine ilginç ve çekici gelen karakter, olay, yer, an vb. ile ilgili görüş ve düşüncelerini yazar.			
	Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle açıklayan yazılar yazar.			Bknz. Ek 34 "Balon" metni
	Bilgi, düşünce ve izlenimlerini resim, şekil ve sembol kullanarak görselleştirir.			Bknz. Ek 34 "Balon" metni
	Duygu, düşünce ve bilgilerini görselleştirmede renkleri kullanır.	Kazanımlara uygun içerik bulunmaktadır.	Eğitim durumu, sarmal programlamaya göre bir önceki sınıfın etkinliklerinin geliştirilmiş halidir.	
	Duygu, düşünce ve izlenimlerini drama, tiyatro, müzikli oyun, kukla vb. yollarla sunar.			
	Bilgi, duygu ve düşüncelerini sunmak amacıyla bilişim teknolojilerinden yararlanır.			

Tablo 13'nin devamı

ÇHS'nin Maddelerinin Türkçe Beşinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Bilgi Edinme Hakkı- Madde 17	Bilgi edinmek için okur	İçerik kazanıma uygundur.	Eğitim durumu kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	
	Bilgi almak amacıyla görüşmeler yapar.	Düzenlenen içerik kazanıma uygundur.	Belirlenen bir konuda bilgi edinmek amacıyla bir yazar, şair, yönetici, köy muhtarı, sporcu vb. ile görüşme yapılır. Eğitim durumu kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	Bknz. Ek 34 “Balon” metni
	Bilgi edinmek amacıyla soru sorar	İçerik kazanıma uygundur.	Eğitim durumu kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	

4.1.5 İlköğretim Matematik ders programının ÇHS maddeleri ile ilgili olarak kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi

İlköğretim beşinci sınıf matematik ders programında ÇHS maddesi içerikle ilişkilendirilmiştir. Kazanım, ilgili içerik ve eğitim durumuna yönelik değerlendirme aşağıda sunulmuştur. İlgili eğitim süreci Ek 35'te sunulmuştur.

Tablo 14.

ÇHS'nin Maddelerinin Matematik Beşinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	Kazanım	İlişkilendirilebilecek İçerik	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Çocuk haklarının öğretimi- Madde 42	Zaman ölçme birimleri ile ilgili problemleri çözer ve kurar.	ÇHS maddesi doğrudan içerikle ilgilidir. Ara disiplin kapsamında verilmiştir.	Öğretim etkinliği ÇHS maddesi açısından uygun olarak düzenlenmiştir.	Ara disiplin etkinliğidir. Bknz. Ek36
Kız-Erkek Eğitim Hakkı Madde.28, Sağlık hizmeti hakkı md.24	İki özelliğe göre tablo oluşturur ve tabloyu yorumlar.			Bknz.. Ek 35

4.1.6 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders programının ÇHS maddeleri ile ilgili olarak kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders programları ele alındığında dördüncü, beşinci, yedinci ve sekizinci sınıf düzeyinde ÇHS maddeleri ile ilişkilendirilebilecek özellikler bulunmuştur. Ancak altıncı sınıf düzeyinde herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Her sınıf düzeyi için ÇHS maddeleriyle ilişkili özelliklerin yer alma düzeyi farklılık göstermektedir. Bu çerçevede elde edilen bulgular sınıf düzeyleri gözetilerek aşağıda sunulmuştur.

4.1.6.1 Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi dördüncü sınıf kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

Dördüncü sınıf düzeyinde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders programındaki iki kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur. Bazı kazanımlara bağlı olarak ilgili eğitim durumu ve içeriğe yönelik bilgiler açıklamalar kısmında sunulmuştur.

Tablo 15.

ÇHS'nin Maddelerinin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dördüncü Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Çocuğun aile bütünlüğünün korunması hakkı Madde 9, Çocuğun ana-babası ile birlikte yaşama hakkı Madde10, Aile birliğinin korunması Madde 11	Ailenin birey ve toplum için önemini açıklar.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğrencilerle aile kurumunun çağrıştırdığı kavramlar üzerine konuşularak ve bir kavram haritası oluşturulur. Eğitim durumunda kazanımın duyuşsal özellikleri kapsamından dolayı kavram haritası kazanımı kazandırabilecek düzeyde değildir.	
Aile birliğinin korunması Madde 11, Çocuğun her türlü sömürüye karşı korunması Madde 36	Kadınlara ve çocuklara yönelik olumsuz tutum ve davranışların etkilerini fark eder.	Aile ile ilgili bir ayet ve hadis meali kullanılmaktadır. Kullanılan hadisin ya da ayetin içeriği hakkında bilgiye rastlanmaktadır.	Öğrencilerle İslam dininin neden aileye önem verdiği üzerinde konuşma ortamı oluşturulur.	Kazanımın kazandırılabilmesi için, öğretmenin bu konuda özellikle kadına, çocuğa karşı şiddet, ayrımcılık ve her türlü istismar konularına vurgu yapması gerekmektedir.

4.1.6.2 Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi beşinci sınıf kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

Beşinci sınıf düzeyinde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders programındaki bir kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur. Bazı kazanımlara bağlı olarak ilgili eğitim durumu ve içeriğe yönelik bilgiler açıklamalar kısmında sunulmuştur.

Tablo 16.

ÇHS'nin Maddelerinin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Beşinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Engelli çocukların Korunması hakkı- Madde 23	Toplumdaki engellilerin sorunlarına çözüm önerileri geliştirir.	Bu kazanıma yönelik doğrudan içerik bulunmamaktadır.	Bu kazanıma yönelik doğrudan etkinlik bulunmamaktadır.	

4.1.6.3 Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi yedinci sınıf kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

Altıncı sınıf düzeyinde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders programındaki beş kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur. Bazı kazanımlara bağlı olarak ilgili eğitim durumu ve içeriğe yönelik bilgiler açıklamalar kısmında sunulmuştur.

Tablo 17.

ÇHS'nin Maddelerinin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Yedinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle

İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Din, düşünce, vicdan özgürlüğü- Madde14	Hiz. Muhammed'in insanları baskı ve zor kullanmadan uyarma ve aydınlatma görevinin olduğunu fark eder.	Sadece ayet mealleri üzerinden içerik oluşturulmuştur. Kazanımın kapsamı açısından içerik yetersizdir.	Eğitim durumu kazanımı kazandırabilecek ölçüde etkili değildir.	
Çocuğun zararlı alışkanlıklara karşı korunması- Madde 33	Kumar, alkolü içki ve uyuşturucunun bireysel ve toplumsal zararlarını örneklerle açıklar.	İçerik kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	Etkinliklerle gerçek yaşam arasında bağ kurulamadığı için, eğitim durumu kazanıma uygun olarak düzenlenmemiştir.	
	Kötü alışkanlık ve davranışların nasıl başladığını kavrar.	İçerik kazanımlara uygun düzenlenmiştir.	Eğitim durumu kazanımı kazandırabilecek düzeydedir.	
Çocuğun ekonomik, her türlü, sömürü, ihmal ve istismara karşı korunması Madde 37, Çocuğun aile içi sömürüye karşı korunması Madde 19	Kötü alışkanlık ve davranışlardan kaçınmaya yönelik çözüm önerilerinde bulunur.	Yaşandaki birçok durumdan örnekler verildiği için içerik kazanımı kazandırabilecek düzeydedir. Ancak kul hakkı ve insan hakları arasında bağ kurulmamıştır.	Soru-cevap tekniği, tartışma ve drama yöntemiyle eğitim durumu aşamalı olarak planlanmıştır.	
Kültürel değerlere saygı geliştirme Madde 29/c	Başkalarına zarar vermenin kul hakkını ihlal anlamına geleceği bilinciyle kul hakkı konusunda duyarlı olur.	İçerik kazanıma uygundur.	Çevrede bulunan ve kültürel mirasımızı yansıtan mimari ve tarihî eserlerden birine gezi düzenlenerek, öğrencilerden sınıfça veya okul ve yerel yöneticilerle birlikte kültürel değerlerimizi korumaya yönelik ne gibi çalışmalar yapılabileceğine yönelik proje hazırlanması açısından eğitim durumu kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	
Din Özgürlüğü md.14	Kültürel değerleri korumaya özen gösterir.	Laiklik, din ve vicdan özgürlüğü konularında Atatürk'ün söylediği sözlerin kullanımı kazanıma uygundur.	Atatürk'ün söylediği bu sözler üzerinde konuşulup, tartışılması, kazanımın kazandırılabilirliği açısından yeterli değildir.	Atatürk Diyor ki: Laiklik, din ve vicdan özgürlüğü konularında Atatürk'ün söylediği sözler araştırılır. Bu sözler üzerinde konuşulur.

4.1.6.4 Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi sekizinci sınıf kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilme

Altıncı sınıf düzeyinde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders programındaki beş kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur. Bazı kazanımlara bağlı olarak ilgili eğitim durumu ve içeriğe yönelik bilgiler açıklamalar kısmında sunulmuştur.

Tablo 18.

ÇHS'nin Maddelerinin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Sekizinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Din-düşünce-vicdan özgürlüğü- Madde 14	Din anlayışındaki farklılıkların niçin birer zenginlik olduğunu açıklar.	İçerik kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Öğrencilerle farklılığın zenginlik olduğuna dair yapılan bir drama çalışması kazanıma uygundur.	
	Dinde zorlama olmadığını ayet ve hadislerden örneklerle açıklar.	Ayet ve hadisler anlam açısından anlaşılabilir düzeyde değildir.	Dinde zorlama olmadığı ile ilgili ayet mealleri ve Hz. Muhammed'in hayatında bu konudaki örnek davranışlar üzerinde öğrencilerle konuşulur ve laiklik ilkesiyle ilişkilendirilir. Eğitim durumu açısından sürecin planlanması yeterince açık değildir.	

4.1.7 İlköğretim Fen ve Teknoloji ders programının ÇHS maddeleri ile ilgili olarak kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi

İlköğretim Fen ve Teknoloji ders programları ele alındığında sadece dördüncü sınıf düzeyinde ÇHS maddeleri ile ilişkilendirilebilecek özellikler bulunmuştur. Dördüncü sınıf düzeyinde fen ve teknoloji e ders programındaki dört kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur. Kazanımlara bağlı olarak içerik ve eğitim durumlarına ilişkin örnekler Ek 36'da sunulmuştur.

Tablo 19.

ÇHS'nin Maddelerinin Fen ve Teknoloji Dördüncü Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Çocuğun zararlı alışkanlıklara karşı korunması- Madde 33	Sigaranın ve alkol kullanımının vücuda verdiği zararlar ilgili bilgi toplar.	İçerik kazanımla uyumlu olarak düzenlenmiştir.	Düzenlenen etkinlikler kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	Bknz. Ek 36
	Sigara ve alkol kullanan kişilerin çevreye verdiği zararı fark eder.			
	Sigara ve alkol içilen ortamlardan uzak durur.			
	Sigara ve alkol gibi zararlı alışkanlıkları önlemek için çeşitli spor faaliyetlerine katılmanın önemini fark eder.			

4.1.8 İlköğretim Beden Eğitimi ders programının ÇHS maddeleri ile ilgili olarak kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi

İlköğretim Beden Eğitimi ders programları ele alındığında dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci ve sekizci sınıf düzeyinde ÇHS maddeleri ile ilişkilendirilebilecek özellikler bulunmuştur. Ancak her sınıf düzeyi için ÇHS maddeleriyle ilişkili özelliklerin yer alma düzeyi farklılık göstermektedir. Dördüncü sınıfta iki kazanım, beşinci sınıfta bir kazanım, altıncı sınıfta üç kazanım, yedinci sınıfta iki kazanım, sekizinci sınıfta bir kazanım ÇHS maddesiyle ilgili görülmüştür. Beden eğitimi ders programı etkinliklere dayalı olduğu için içerik bulunmamaktadır. Bu çerçevede elde edilen bulgular sınıf düzeyleri gözetilerek aşağıda sunulmuştur.

Tablo 20.

ÇHS'nin Maddelerinin Beden Eğitimi Dördüncü Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Görüşlerini ifade edebilme hakkı- Madde 13	Fiziksel etkinliklere ilişkin düşüncelerini ifade eder.	Beden eğitimi dersi kapsamında içerik bulunmamaktadır.	Öğrenciler duygularını arkadaşlarına konuşmadan ifade eder. Ayrıca öğrenciler ders içinde yapılan fiziksel etkinliğe ait görüşleri hakkında bir gazete yazısı yazar ve sınıf panosuna asarak bunu arkadaşlarıyla paylaşır. Bu bağlamda kazanım ve eğitim durumu ilişkilidir.	
Bireysel farklılıkların kabulü ve ayrımcılığın engellenmesi- Madde 2	Fiziksel etkinliklerde başkalarının haklarına saygı gösterir.	Beden eğitimi dersi kapsamında içerik bulunmamaktadır.	Düzenlenen öğretim etkinliği öğretim sürecinde kazanımın içeriğinin dolaylı olarak vurgulanması sonucu oluşmuştur.	

Tablo 21.

ÇHS'nin Maddelerinin Beden Eğitimi Beşinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Bireysel farklılıkların kabulü ve ayrımcılığın engellenmesi- Madde 2	Fiziksel etkinliklerde başkalarının haklarına saygı gösterir.	Beden eğitimi dersi kapsamında içerik bulunmamaktadır.	Düzenlenen bir etkinlikte bütün öğrenciler aynı görev ve sorumluluğu üstlenirler. Etkinlik tamamladıktan sonra farklı rol ve sorumluluklarda herkesin önemli olduğu tartışılmaktadır.	

Tablo 22.

ÇHS'nin Maddelerinin Beden Eğitimi Altıncı Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Engelli çocukların korunması- Madde 29	Zihinsel ve bedensel engelin spor yapmaya engel olmadığını bilir	Beden eğitimi dersi kapsamında içerik bulunmamaktadır.	Öğrenciler okul içinden veya okul dışından zihinsel ve bedensel engelleri bulunanlarla birlikte spor yaparlar. Bu gibi engelleri olan öğrencilerin spor yapabilmeleri için okulda organizasyon düzenlerler. Bilişim teknolojilerini kullanarak Paralimpik Olimpiyat Oyunlarını öğrenirler. Yurtiçi ve yurtdışından Paralimpik Olimpiyat Oyunlarına katılan sporcularla, bilişim teknolojilerinden yararlanarak iletişim sağlarlar. Sporcuların hayat hikâyelerini okullarına aktarırlar. Engelli öğrencilerin yaşama kazandırılması bakımından eğitim durumu ÇHS maddesiyle ve kazanımla ilişkilidir.	
Düşünce Özgürlüğü Madde14, Düşünce Özgürlüğü- Madde 14	Sportif etkinliklere ilişkin düşüncelerini ifade eder.	Beden eğitimi dersi kapsamında içerik bulunmamaktadır.	Başka kazanımlarla birleştirilip eğitim durumu planlanmıştır.	<i>Tek Kelime:</i> Yüksek tempolu bir sportif etkinlik düzenlenir.
Ayrımcılığın önlenmesi- Madde 2	Bireysel farklılıkları olanlarla sportif etkinlik yapmaya değer verir	Beden eğitimi dersi kapsamında içerik bulunmamaktadır.	Sınıf içinde farklı göz renkleri olan kişiler, farklı boya sahip olanlar, farklı zevklere sahip olanlar, doğum günü farklı olanlar sorular sorularak sınıfa fark ettirilerek bireysel farklılığa vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda kazanım ve etkinlikler birbiriyle örtüşmektedir.	<i>Hepimiz Birimiz İçin:</i> Bireysel farklılıkların doğal olduğuna vurgu yapılır. Öğrenciler, bireysel farklılıkların spor içinde ortadan kalktığına dair örnekleri kitle iletişim araçlarından araştırırlar.

Tablo 23.

ÇHS'nin Maddelerinin Beden Eğitimi Yedinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Bireysel farklılıkların kabulü ve Ayrımcılığın önlenmesi- Madde 2	Bireysel farklılıkları olanlarla sportif etkinlik yapmaya değer verir	Beden eğitimi dersi kapsamında içerik bulunmamaktadır.	Sınıf içinde farklı göz renkleri olan kişiler, farklı boya sahip olanlar, farklı zevklere sahip olanlar, doğum günü farklı olanlar sorular sorularak sınıfa fark ettirilir. Bireysel farklılıkların doğal olduğuna vurgu yapılır. Öğrenciler, bireysel farklılıkların spor içinde ortadan kalktığına dair örnekleri kitle iletişim araçlarından araştırırlar. Yapılan etkinlikler kazanıma uygundur.	
Engellilerin korunması hakkı- Madde 23	Zihinsel ve bedensel engelin spor yapmaya engel olmadığını bilir	Beden eğitimi dersi kapsamında içerik bulunmamaktadır.	Eğitim durumu kazanıma uygun olarak düzenlenmiştir.	

Tablo24.

ÇHS'nin Maddelerinin Beden Eğitimi Sekizinci Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Ayrımcılığın önlenmesi md.2, Engelli çocukların korunması – Madde 23	Zihinsel ve bedensel engelin spor yapmaya engel olmadığını bilir.	Beden eğitimi dersi kapsamında içerik bulunmamaktadır.	Ülkemizde zihinsel ve bedensel engelliler için faaliyet gösteren kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile iletişim kurulur. Buralarda çalışan uzmanlar, okula davet edilerek destek alınır. Zihinsel ve bedensel engellilerin spor yapabilmelerine olanak sağlamak için projeler geliştirilir. Engelli çocuklara yönelik kazanım ve eğitim durumu birbiriyle ilişkilidir.	

4.1.9 İlköğretim Müzik Ders Programının ÇHS maddeleri ile ilgili olarak kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi

İlköğretim Müzik ders programları ele alındığında üçüncü ve dördüncü sınıf düzeyinde ÇHS maddeleri ile ilişkilendirilebilecek özellikler bulunmuştur. Dördüncü sınıf düzeyinde ders programındaki dört

kazanımın ÇHS'nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanımlar; içerik, eğitim durumları ile birlikte sunulmuştur. Kazanımlara bağlı olarak içerik ve eğitim durumlarına ilişkin örnekler Ek 37'de ve Ek 38'de sunulmuştur.

Tablo 25.

ÇHS'nin Maddelerinin Müzik ders programının Üçüncü Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Görüşlerini ifade edebilme hakkı- Madde13, Çocuğun yüksek yararı Madde 3	Dinlediği müziklerle ilgili duygu ve düşüncelerini ifade eder.	İçerikte bulunan şarkı ÇHS maddeleriyle ilgilidir.	Eğitim durumu ÇHS maddesiyle bağlantılıdır.	Bknz. Ek 37

Tablo 26.

ÇHS'nin Maddelerinin Müzik Ders Programının Dördüncü Sınıf Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik ile ilgili değerlendirme	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Çocuğun yüksek yararı- Madde 3	Farklı ritmik yapıdaki ezgileri seslendirir.	İçerikte bulunan şarkı ÇHS maddeleriyle ilgilidir.	Eğitim durumu ÇHS maddesiyle bağlantılıdır.	Bknz. Ek 38

4.1.11 İlköğretim Düşünme Eğitimi ders programın ÇHS maddeleri ile ilgili olarak kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi

İlköğretim ikinci kademedede seçmeli olarak okutulan bu derste, ilköğretim altıncı sınıfta ÇHS maddeleriyle ilişkilendirebilecek özellik bulunmuştur. Ancak yedinci ve sekizinci sınıfta hiçbir bulguya rastlanmamıştır. Altıncı sınıf düzeyinde ise, bir kazanım ÇHS maddesiyle ilişkili olduğu görülmektedir. Kazanıma bağlı olarak içerik ve eğitim durumlarına ilişkin örnek Ek 39'da sunulmuştur.

Tablo 27.

ÇHS'nin Maddelerinin Düşünme Eğitimi Altıncı Sınıf Ders Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	Kazanım	İlişkilendirilebilecek İçerik	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Çocuğun görüşlerini ifade edebilme hakkı- Madde 13	Bir düşünceyi farklı biçimlerde ifade eder.	İçerikle ilgili bulguya rastlanmamıştır.	Öğretim etkinliği, öğrencilerin görüşlerini sadece sözel olarak ifade edebilmesine yönelik olarak tasarlanmıştır. Görsel, bedensel v.b ifade biçimlerine yer verilmemiştir.	Bknz. 39

4.1.12 İlköğretim Rehberlik Programının ÇHS maddeleri ile ilgili olarak kazanım, içerik ve öğretme öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi

İlköğretim Rehberlik programında ilköğretimin her sınıf düzeyinden ÇHS maddeleriyle ilişkilendirebilecek özellikler bulunmuştur. Birinci sınıf düzeyinde dört kazanım, ikinci sınıf düzeyinde altı kazanım, üçüncü sınıf düzeyinde üç kazanım, beşinci sınıf düzeyinde üç kazanım, altıncı sınıf düzeyinde iki kazanım, yedinci sınıf düzeyinde üç kazanım, sekizinci sınıf düzeyinde ise iki kazanım ÇHS maddesiyle ilişkilendirilmiştir. Rehberlik programı etkinliklere dayalı olduğu için içerik bulunmamaktadır. Bununla beraber bazı ara disipline yönelik planlar ve etkinlik örnekleri dışında rehberlik programında eğitim durumları açıklanmamıştır. İlgili örnekler Ek 40 ve Ek 41’de sunulmuştur.

Tablo 28.

ÇHS'nin Maddelerinin Rehberlik Birinci Sınıf Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	Kazanım	İlişkilendirilebilecek İçerik	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Engelli çocuklara saygı geliştirme – Madde 23	Engelli bireylere karşı hoşgörülü davranmanın önemini ifade eder.	Rehberlik programına yönelik içerik bulunmamaktadır.	Eğitim durumuyla ilgili doğrudan özelliğe rastlanmamıştır. Kişiler arası ilişkiler kapsamında ele alınmaktadır.	
Eğitsel ve mesleki eğitim- Madde 28	Eğitsel ve mesleki planlama dosyası hazırlar.		Öğrencinin ürün dosyalarından seçilmiş örnekler, öğrenciye uygulanan ölçme araçları sonuçları, öğrencinin aldığı ödül, derece ve sertifikalar ve gönüllü çalışmalarla ilgili” belgelerden oluşmaktadır. Kazanım ve eğitim durumu birbiriyle bağlantılıdır. Eğitsel ve mesleki gelişim kapsamında ele alınmıştır.	

Tablo 29.

ÇHS'nin Maddelerinin Rehberlik İkinci Sınıf Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	Kazanım	İlişkilendirilebilecek İçerik	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Görüş Bildirme Hakkı- Madde 12	İsteklerini uygun biçimde ifade eder.	Rehberlik programına yönelik içerik bulunmamaktadır.	Eğitim durumuna yönelik hiçbir açıklamaya rastlanmamıştır.	
Çocuğun korunma Hakkı- Madde 19, Madde 36	Kişisel sınırlarını korumanın önemini açıklar.		Çocuğun kendini korumasına yönelik eğitim durumunu kapsamaktadır.	Okul rehber öğretmeni, okul rehber öğretmeni yoksa RAM'dan gelecek rehber öğretmen tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir
Engelli çocukların korunması- Madde 33	Engelli bireylere gerektiğinde yardım etmenin önemini fark eder.		Eğitim durumu, engelli bireylere karşı olumlu tutum ve davranış geliştirme yönelik hazırlanmıştır.	
Çocuğun her türlü sömürüye karşı korunma hakkı- Madde 36	Zorbalıkla karşılaştığında gösterebileceği davranışları ifade eder.	Rehberlik programına yönelik içerik bulunmamaktadır.	Eğitim durumuna yönelik hiçbir açıklama yoktur.	Okul rehber öğretmeni, okul rehber öğretmeni yoksa RAM'dan gelecek rehber öğretmen tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir
Sağlık Hizmet Hakkı- Madde 24	Sağlıklı büyümesi için gerekli olan besinleri tüketir.		Kazanım ve eğitim durumu birbiriyle ilişkilidir.	Bknz. Ek 40
Eğitsel ve Mesleki Gelişim- Madde 28	Yapmaktan hoşlandıklarını ve hoşlanmadıklarını ifade eder.		Eğitim durumu eğitsel ve mesleki gelişimde beğendiği meslekler, dersler v.b alınarak planlanmıştır. Eğitim durumu ve kazanım birbiriyle ilişkilidir.	

Tablo 30.

ÇHS'nin Maddelerinin Rehberlik Üçüncü Sınıf Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	Kazanım	İlişkilendirilebilecek İçerik	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Boş zamanını değerlendirme- Madde 31	Serbest zamanını ilgileri doğrultusunda değerlendirir.	Rehberlik programına yönelik içerik bulunmamaktadır.	Serbest zamanın ilgiler doğrultusunda bireysel olarak (resim yapma, şiir yazma, maket yapma vb) ya da sosyal etkinlikler içerisinde (halk oyunları, spor takımları) değerlendirilebileceği vurgulanarak süreç planlanmıştır.	
Çocuğun öncelikli yararı- Madde 3, Eğitsel Yönlendirme- Madde 28	İlgilerini fark eder.	Rehberlik programına yönelik içerik bulunmamaktadır.	Kazanım etkinliğe uygun planlanmıştır.	
Çocuğun korunma Hakkı- Madde 19, Madde 36	Kişisel sınırlarını korur.		Etkinlik kazanıma uygun planlanmıştır.	Okul rehber öğretmeni, okul rehber öğretmeni yoksa RAM'dan gelecek rehber öğretmen tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir

Tablo 31.

ÇHS'nin Maddelerinin Rehberlik Dördüncü Sınıf Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	Kazanım	İlişkilendirilebilecek İçerik	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Görüş bildirme hakkı- Madde 12	Okuldaki seçim süreçlerine katılır.	Rehberlik programına yönelik içerik bulunmamaktadır.	Okulda yapılan öğrenci meclisi seçim sürecine demokratik tutumlar sergileyerek katılmaları amaçlanmaktadır.	Kazanıma ilişkin etkinliğin gerçekleştirilmesinde öğrencilerin okulda yapılan öğrenci meclisi seçim sürecine demokratik tutumlar sergileyerek katılmaları amaçlanmaktadır. Kazanım için yapılacak etkinlik, okuldaki seçim sürecinden 1-2 hafta önce yapılmalıdır.
Nitelikli Eğitim- Madde 29	Kendi öğrenme stilini fark eder.		Etkinlik kazanıma uygun olarak planlanmıştır.	
Bilgi edinme hakkı- Madde 17	İhtiyaç duyduğu bilgileri çeşitli kaynaklardan toplar.	Rehberlik programına yönelik içerik bulunmamaktadır.	Eğitim durumuna yönelik programda açıklama yapılmamıştır.	.
Eğitsel Başarı ve Nitelikli Eğitim- Madde 28, Madde 29	Başarılı olduğu etkinlikleri açıklar.			
Görüşlerini ifade edebilme hakkı- Madde 13	Duygularını ve düşüncelerini ifade eder.			

Tablo 32.

ÇHS'nin Maddelerinin Rehberlik Beşinci Sınıf Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	Kazanım	İlişkilendirilebilecek İçerik	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Sosyal etkinliklere Katılma- Madde 31, Eğitsel İmkân- Madde 28	Yaşadığı çevredeki eğitsel ve sosyal imkânlardan yararlanmanın önemini fark eder.	Rehberlik programına yönelik içerik bulunmamaktadır.	Eğitim durumuna yönelik programda açıklama yapılmamıştır.	
Eğitim hakkı- Madde 28	Kendi öğrenme stiline uygun çalışma yöntemlerini kullanır.			
Görüş Bildirme hakkı- Madde 12	Bir üst sınıfın nasıl olacağına ilişkin hayallerini ve beklentilerini açıklar.			

Tablo 33.

ÇHS'nin Maddelerinin Rehberlik Altıncı Sınıf Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	Kazanım	İlişkilendirilebilecek İçerik	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Boş zamanlarını değerlendirme ve sosyal-kültürel etkinliklere katılma- Madde 31	İlgi ve yetenekleri doğrultusunda hobiler edinir.	Rehberlik programına yönelik içerik bulunmamaktadır.	Eğitim durumuna yönelik programda açıklama yapılmamıştır.	
Boş zamanlarını değerlendirme ve sosyal-kültürel etkinliklere katılma- Madde 31, Nitelikli Eğitim- Madde 29	Serbest zaman etkinliklerinin gelecekteki amaçlara ulaşmadaki önemini belirtir.			

Tablo 34.

ÇHS'nin Maddelerinin Rehberlik Yedinci Sınıf Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	İçerik	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
İlgi ve Yeteneklerin eğitsel gelişimdeki yeri-Madde 29/a	Yeteneklerini fark eder.	Rehberlik programına yönelik içerik bulunmamaktadır.	Eğitim durumuna yönelik programda açıklama yapılmamıştır.	
Çocuğun zararlı alışkanlıklara karşı korunması- Madde 33	Zararlı alışkanlıkların duygusal ve bedensel yönden insan hayatına etkilerini fark eder.	Rehberlik programına yönelik içerik bulunmamaktadır.	Öğrencilere zararlı alışkanlıkların hayatımızın pek çok alanını olumsuz etkilediği ve çevrelerinde bu alışkanlıklara sahip insanların gözleyerek de bu zararlara ilişkin bilgi edinebilecekleri vurgulan eğitim durumunu düzenlemesine yönelik koşul bulunmaktadır.	
Mesleki Yönlendirme ve Yönetme-Madde 28	İlgilerin meslek seçimindeki rolünü fark eder.	Rehberlik programına yönelik içerik bulunmamaktadır.	Öğrencilerin eğitsel ve mesleki planlama dosyasından yararlanmaları sağlanır.	

Tablo 35.

ÇHS'nin Maddelerinin Rehberlik Sekizinci Sınıf Programının Kazanımları İçeriği ve Eğitim Durumları İle İlişkilendirilmesi

ÇHS Maddesi	Kazanım	İlişkilendirilebilecek içerik	Eğitim durumu ile ilgili değerlendirme	Açıklamalar
Görüş bildirme hakkı- Madde 12, Eğitsel Başarı- Madde 28, Madde 29	Vereceği kararların geleceğine olan etkilerini fark eder.	Rehberlik programında içerik bulunmamaktadır.	Kazanım ve etkinlik birbiriyle ilişkilidir.	Bknz.41
Düşünce özgürlüğü- Madde 14	Karar verme sürecinin aşamalarını kararlarında uygular.	Rehberlik programında içerik bulunmamaktadır.	Karar verme aşamasında öğrencinin hür iradesi temele alınmıştır.	
Sağlık Hizmet hakkı-Madde 24	Bedensel ve duygusal değişimlerin ergenlik döneminin doğal bir parçası olduğunu fark eder.	Rehberlik programında içerik bulunmamaktadır.	Sağlık uzmanları ve rehber öğretmen işbirliğinde eğitim durumu hazırlanmaktadır.	
Mesleki yönlendirme ve yönetme- Madde 28	Ortaöğretim tercihlerini yaparken eğitsel ve mesleki planlama dosyası ile okulda uygulanan test ve test dışı tekniklerin sonuçlarından yararlanır.	Rehberlik programında içerik bulunmamaktadır.	Öğrencilere rehberlik ve psikolojik danışmanın ilgi ve yeteneklerini ortaya koyan yetenek testleri, kişilik testleri, test-dışı teknikler v.b aracılığıyla öğrencilerin tercihlerine rehberlik edilmektedir.	
	İlköğretim sonrasında yapılabilecek işleri belirler.			
	Yeteneklerin meslek seçimindeki rolünü fark eder.			
Mesleki yönlendirme ve yönetme- Madde 28, İlgi ve yeteneklerin geliştirilmesi Madde 29/a	İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği eğitim ve kişisel özelliklerini ifade eder.	Rehberlik programında içerik bulunmamaktadır.	Eğitim durumuna yönelik programda açıklama yapılmamıştır.	

4.2 Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt probleminde; ÇHS'nin okullarda uygulanması ve yaşatılmasına ilişkin, aykırı ve aşırı durum örneklemesi ilkesinde seçilen iki okulda öğretmen ve okul yöneticileri ile görüşme yapılmıştır. Görüşme formunda yer alan sorulara verilen yanıtlar, araştırmanın alt problemleri temel alınarak sunulmuştur. Ayrıca bu bölümde görüşmelerden aktarılan orijinal ifadeler de yer verilmiştir. Görüşmede ses kayıt cihazı ve not alma şeklinde kayıt altına alınan katılımcı ifadeleri, daha sonra bilgisayar ortamında yazılı metin haline getirilmiştir. İçerik analiziyle, görüşmeden elde edilen yanıtların bulunduğu dokümanlar taranarak, verilerin çözümü kapsamında alt problemlerle bağlantılı olarak kodlar ve temalar oluşturulup, bunlar ÇHS maddeleriyle ilişkilendirilerek yorum yapılmıştır.

4.2.1 Çocuk Hakları Sözleşmesinin Okullardaki Kurullarda Yer verilmesi

Araştırma verilerinin toplandığı her iki okulda da gerek okul yöneticilerinin gerekse de öğretmenlerin ÇHS'nin okul çapında uygulanmasına yönelik bir süreç işletilmediği görüşünde oldukları belirtilmiştir. B Okulu müdürünün, *“Sözleşmeyi biz bilmiyoruz ki, onlar öğrensin. Bu çerçevede okulda hiçbir şeyi ele almadık.”* şeklindeki ifadesi, okul eğitiminin Çocuk Hakları Sözleşmesi hükümleri dikkate alınarak ele alınmadığını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde bir dördüncü sınıf öğretmeni, *“Çocuk Hakları Sözleşmesi hiçbir zaman tartışılmamıştır. Okulumuzda çocuk durumunu değerlendirme kurulu var. Bu kurul bile çocuk haklarından bihaber, sözleşmenin bilindiğini bile sanmıyorum.”* şeklinde açıklamada bulunmuştur. Oysaki yoğun göç olan bir mahallede bulunan bu okula veliler kız çocuklarını göndermemekte, erkek çocuklar ise işgücü ve gelir kaynağı olarak görülmektedir. Okulun Sosyal Bilgiler öğretmeni bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Bizim okulumuzun öznel bir konumu var. Daha yoğun göç olan bir mahallede olduğu için Nazilli’de yaşayan normal aile ile arada çok büyük farklılıklar var. Çocuk burada gelir kaynağı olarak görülür. Diğer kötü tarafı, veli çocuğu devlete karşı bir para kaynağı olarak görüyor. Veliler çocuğunu okula gönderme karşılığı, ‘şartlı nakit transferi’ yoluyla devletten para alıyor. Kız çocukları erken yaşta evlendirilmek isteniyor. Evlendirme ya da işe göndermek için kız çocuklarının yaşları büyütülüyor.”

Her iki okulda görüşülen iki okul müdürü ve 17 öğretmen sözleşmenin okul kurullarında ele alınmadığını ifade etmektedir. Oysaki okullar, sözleşme ilke ve

hükümlerinin ciddi anlamda ele alınması, uygulanması ve öğrencilere öğretilmesi ihtiyacını göstermektedir.

4.2.2 Çocuk Hakları Sözleşmesi ilke ve hükümlerinin çocuklara öğretilmesine ilişkin yapılanlar

ÇHS'nin çocuklara öğretilmesine ilişkin her iki okulda da öğretmenler ve okul yöneticilerinden alınan görüşler doğrultusunda doğrudan ilke ve hükümleri karşılayan çalışmalara yer verilmediği ortaya çıkmıştır. Öğretmenler bu konuyu derste geçtiğinde işlediklerini, belirli günler ve haftalar çerçevesinde okulda panoda sergilediklerini, ÇHS'i maddelerini okuttuklarını ya da araştırma ödevi olarak verdiklerini ifade etmişlerdir. Sözleşmenin ele alınmasıyla ilgili öğretmenlerin kutlama v.b etkili çalışmalar yapmadıklarını, kendi inisiyatiflerine bağlı olarak bu konuyu işledikleri ortaya çıkmaktadır. A okulunda Sosyal Bilgiler öğretmeni durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Bu konu tek başına ele alınmıyor önceden vatandaşlık dersi vardı. O derste ayrıntılı olarak ele alınırdı. Şimdi tek başına ele alınan yerler yok. Çocuk haklarından bahsedilen kısa yerler var. Hakların ne olduğuna dair kendi bildiğimiz kadarıyla bunu anlatmaya çalışıyoruz.”

Bununla bağlantılı olarak A okulunun rehber öğretmeni: *“Duvar panosuna çocuk hakları ile ilgili bilgiler asıldı. Ders konularında işlendi, ama aktif olarak yok.”* diyerek bunu desteklemektedir. ÇHS'nin 3. maddesinde yer alan çocuğun yararının gözetildiği ortaya çıkmaktadır; ancak öğretime ilişkin etkili ve öğretici çalışmalar yapılmamıştır. Oysaki, Sözleşme'nin 42. maddesi her ülkenin çocuklarının sahip olduğu hakları, yetişkinler kadar, hak sahibi olan çocukların da bilmesini zorunlu tutmuştur. Okullarda öğrencinin katılım haklarına yönelik öğrenci meclislerinin oluşturulduğu, toplanan veriler arasında göze çarpmaktadır. Bir dördüncü sınıf öğretmeni *“Yönetmenlik gereği öğrenci meclisleri var. Okul kararlarına katılmaya yönelik okul temsilcisi öğretmenlerle birlikte öğrencilerin görüşlerini bu kurulda yer alıyor.”* şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Oluşturulan öğrenci meclislerinde, çocuk haklarının öğrenciler tarafından tartışılmasına yönelik hiçbir veriye rastlanmamıştır. Oysaki, öğrencilerin kendi görüşlerini özgürce ifade edebileceği yerler olarak toplanan öğrenci meclisleri, çocuk haklarının da tartışılması gereken yerler olarak göze çarpmaktadır. Ortaya çıkan başka bir görüş ise program değişikliğinin bu konuya uygunluğu ve bakanlığın bu konuda

uygunluğu ve bakanlığın bu konuda çalışmalarının olduğu kanısında olunmasıdır. Bunda öğretmenlerin bu konuda kendilerini yetersiz hissetmelerinin de payı vardır. B okulu müdürünün görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Var mı ya da yok mu diye bu konuda hiçbir bilgim yok bakanlığın üst düzey yetkilileri bunları göz önüne alarak yapmışlardır diye düşünüyorum. Biz o programları uygulamak zorundayız. Branşımdan dolayı bu konuya da uzağım, Fen Bilgisi öğretmeniyim.”

Bir üçüncü sınıf öğretmeni ise; *“Programın değişmesi çok iyi oldu. MEB’in attığı adım çok olumlu ama yeterli olup olmadığı tartışılır. Sınıf ortamında öğrenci aktif derse katılıyor ve çocuğun yararı ön plandadır.”* şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Her iki okulda da görüşülen okul yöneticileri ve 17 öğretmenin görüşlerinde sözleşmenin uygulanmasına ve yaşatılmasına ilişkin çalışmalara doğrudan yer verilmemiş olduğu göze çarpmaktadır.

4.2.3 Okullarda Faaliyetlerde Çocuk Hakları Sözleşmesinin İlke ve Hükümleri Karşılayan Uygulamalar

Okullardaki faaliyetlerde çocuk hakları sözleşmesine ilişkin A ve B okullarında eğitimcilerin çoğu çocuğun yararını göz önünde bulundurarak, birçok çalışmayı yaptıklarını belirtmişlerdir. Ancak her iki okuldan da bir öğretmenin çocuklara hak verdikçe, otorite kuramadıklarını ve sınıf yönetimi ile ilgili sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu ifadeyle, fiziksel şiddetin sınıf yönetiminde ya da otorite kurmak amacıyla bir araç olarak görüldüğü ortaya çıkmaktadır. A okulundaki faaliyetlerine ilişkin okul meclisleri, sınıf temsilcilikleri, öğrenci merkezli program, demokratik okul oluşturma, eğitsel kulüpler, çocuğa görev verme ve katılım haklarına yönelik çalışmalardan yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Ancak öğretmenler doğrudan bir uygulama olmadığını öğretmen olarak kendilerinin sağladıklarını savunmaktadır. Okulda rehberlik servisinin olması okulda çocuğa yönelik yapılan çalışmaları artırdığı görülmektedir. Okulun ikinci sınıf öğretmeni anne baba ayrılıklarında okul rehberlik servisinin sorunların çözümü için anne-baba-çocuk üçlüsüyle birlikte ortak görüşmeler düzenlediğini vurgulamıştır. Bu uygulamada çocuğun aile bütünlüğünün korunmasına ve çocuğun bu durumlarda olayı atlatmasına yönelik destek amaçlı çalışmalar yapılmaktadır Bu çalışma, çocuğun aile içi sömürüye karşı korunması hakkına(Madde 19) yöneliktir. Bununla

beraber, rehber öğretmeninin okulda yapılan çalışmalara yönelik görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Çocuklara yönelik psikolojik testler, anketler ve aileyle ilgili çalışmalar yapıldı. Öğretmen-veli-öğrenci çalışmalarında şiddeti içeren bir sunum hazırladım ve bunlu onlarla paylaştım. Bu televizyon dizilerini de kapsamıştı. Bu konuda büyük sıkıntımız var. Adnan Menderes Üniversitesinin geliştirdiği “Eğitimde akran arabuluculuğu” projesi okulumuzda uygulandı. Sevgi, barış, paylaşım üzerine üniversite öğrencileri, veliler, öğretmenler dâhilinde okulumuzda çeşitli çalışmalar yaptık. Bunların içeriği yaratıcı drama, şiir, kompozisyon, kermes vb. etkinliklerdi. Rehberlik araştırma merkezi ve üniversite ile birlikte sunumlar hazırladık, öğretmen ve velilere sunduk.”

Bu bağlamda çocuk haklarına yönelik çalışmalar yapılırken her okulda rehberlik ve psikolojik danışmana ihtiyaç olduğu bu hareketle okullarda çocuk haklarına yönelik faaliyetlerin planlanması gerektiği ortaya çıkmaktadır. B okulunda ise; rehberlik ve psikolojik danışman olmaması öğrencilerin korunma haklarını bilmemelerine ve psikolojik destekten mahrum olmasına neden olmaktadır. B okulu ikinci sınıf öğretmeni *“Okul gelişim ve yönetim ekibinde öğrenci temsilciliklerine yer veriliyor. Rehberlik servisi olan okullarda bu çocuklara daha çok önem verildiğini düşünüyorum.”* ifadesinde bunu vurgulamaktadır. Yapılan görüşmelerde, okullardaki öğretmenler ve okul yöneticilerinin yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve bu konuda kendilerinin eğitime tabi tutulmadıkları için bunların yapılmadığını düşünmektedirler. Öğretmen inisiyatifine bağlı olarak resmi boyutta olmayan özel koşullardaki çocuklara yardım edildiği, yönetmelikte ve bu yasalarda durumun iyileştirilmesine yönelik uygulamaları yer verilmediği ortaya çıkmıştır. B okulunda öğretmenler çocukların yaşadıkları çevreyle bağlantılı olarak velilere yönelik çalışmalar yaptıklarını ifade etmişlerdir. Okulun ikinci sınıf öğretmeni öğrencilere verilen değer kadar velilere de değer verilmesi, saygı gösterilmesi kanaatindedir. Veliler arasında ayrımcılığa yer vermediğini, herkese eşit davrandığını ifade etmiştir. Okulun Sosyal Bilgiler öğretmeni ise velilerin kötü davranışlarını düzeltmeye yönelik, velilerin çocuklarına karşı bakış açılarını değiştirmek amaçlı toplantılar yapıldığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, bu bölgedeki çocukların aileleri tarafından sömürüye maruz kaldıkları gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu durum, ÇHS hükümleri arasında yer alan çocuğun aile içindeki sömürülmesi durumuna atıfta bulunmaktadır. Bir başka sömürü ise çocuğun ekonomik açıdan kullanılmasıdır. B okulunun üçüncü sınıf öğretmenin ifadesi aşağıdaki gibidir:

“Çocukların çalışmaması konusunda çalışmalar yapılıyor. Bu bölgede yoğun olarak çocuk işçi grubu var. Veli işbirliği bu konuda yapılamamaktadır. Öğretmen çocuğa kültürel ve sosyal etkinliklere katılma hakkının ve eğlenme hakkının olduğunu belirtiyor. Buradaki çocukların çalıştırılma durumları elbette ki ekonomik durumlarından kaynaklanıyor. Bütün çocuklara bu konuda ulaşamıyoruz. Öğretmen dışarıda çocuğu takip edemiyor. Bütün bunlar yoksulluğun üst safhada olmasından kaynaklanıyor. Sosyal devlet anlayışına göre ülkemiz bu çocuklara sahip çıkmalı. Çocuk öğrenci mi, işçi mi?”

Çocukların çalıştırılmaması dışında, çocukların şiddet ve zararlı maddelere karşı korunmasıyla ilgili yapılan çalışmalar da bulunmaktadır. ÇHS'nin zararlı alışkanlıklara karşı korunma 33. maddesine bağlı olarak yapılan Sosyal Bilgiler öğretmeni aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“Etkinlik olarak hiçbir şey yapmıyoruz, ama çocuklara yönelik şiddet ve benzeri olaylar asla olmuyor. Buna yönelik velilerde toplantılar yapıyoruz resmi boyutta olmayan bir şeyde, bu mahallede uyuşturucu satan ve taşıyan insanlar var. Okulun içinde de faaliyetleri vardı. Bunları engellemek için Milli Eğitim Müdürü ve kaymakam desteği alarak okul dışına çıkardık. Okulumuzda ayrıca ‘Okul polisi’ uygulaması var. Okul polisi uygulaması tehlike anında önlem alıyor.”

A okulunda durumuna yönelik yeterince ve doğrudan çalışmalar yer almamaktadır. Okullarda yapılan faaliyetler genel olarak kriz önleme, mevcut durumu iyileştirmeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Okulun bulunduğu sosyal çevre, sorumlu olunan öğrenci kitlesi, öğrenci ve velilere karşı öğretmenlerin duyarlılığını arttırmaktadır. Çocuklar için ortak iyiyi oluşturma amacıyla öğretmenlerin bireysel çabaları göze çarpmaktadır.

4.2.4 Araştırma Okullarında Çocuk Haklarına uygun davranıldığına ilişkin Uygulamalar ve Örnekler

Araştırma okullarında yapılan görüşmelerde genel olarak çocukların önceliklerine dikkat edildiği, öğrenciden gelen taleplere açıklık, her çocuğa eşit fırsat verilmesi ve her çocuğun düşüncelerini ifade edebilmesi gibi ilkeler göz önünde bulundurulmaktadır. Her iki okulda ekonomik yardıma yönelik uygulamalar bulunmaktadır. A okulunda ekonomik bakımdan zayıf olan ailelerin çocuklarına onlara hissettirmeden yardım yapılırken, B okulunda da buna benzer olarak MEB desteği ile çocuk başı para yardımı yapılarak ya da sosyal dayanışma kulübünün belirlediği para, kılık-kıyafet, yiyecek

yardımları yapılmaktadır. Bu uygulama, çocuğun maddi konumunun devlet tarafından geliştirilmesi ile (Madde 6) bağlantılıdır. A ve B okullarında yapılan görüşmelerde fiziksel ve sözel şiddeti yok etmeye yönelik duyarlılığın olduğu vurgulanmıştır. B okulunun Türkçe öğretmeni okulun bulunduğu çevresel ve sosyal koşulları göz önüne alarak öğretmenlerin rollerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Öğretmenler burada çok anlayışlıdır. Öğrenci aileden baskı ve şiddet görüyor, öğretmenler çocuklara daha anlayışlı davrandığı için çocuklar öğretmenlerini daha çok seviyor ve öğretmenlerine daha saygılı davranıyorlar. Burada ciddi boyutta çocuklara şiddet uygulanıyor. Buradaki aileler için eğitim dayak demektir. Çocuklara bu konuda destek olmaya çalışıyoruz.”

B okulunda ailenin ilgisizliği okulun olanaklarının kısıtlı olması çocuğa bakış açısını istenen durumun çok altında olduğunu göstermektedir. Bu okulun Sosyal Bilgiler öğretmeni öğretmen inisiyatifinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

“Biz yapılanları belgelere döküyoruz; ama bu konuda çok uygulama yapıyoruz. Bu okulda çocukları aileye karşı koruyoruz. Bizim yaptığımız birçok fedakarlık var örneğin bütün öğretmenlerle birleşip öğrencilerin sınav harcını yatırdık, kitap, test vb. aldık, ücretsiz kurslar açtık Okulumuzda rehberlik servisi yok Diğer öğretmen arkadaşlar ve ben kendi zamanımızdan fedakarlık ederek okul çıkışı bir saat daha kalıp öğrencilerle konuşuyoruz. Çocuğun dış çevreden uzaklaştırmak için sosyal etkinliklere katılmasını teşvik edip onun kötü ortamlara girmesini engelliyoruz. Bu konuyla ilgili olarak doğrudan olmasa da dolaylı olarak savunduğumuzun göstergesidir.” Öğretmen olarak aileye daha çok rehberlik ediyoruz.”

Okulun ikinci sınıf öğretmeni ise “Öğrencilerin çoğu doğu kökenli ya da Romen vatandaşı, onlara da yerli halkın çocukları kadar değer veriyoruz.” şeklinde açıklamada bulunmuştur. Bu öğretmen, ayrımcılığın engellenmesine yönelik (Madde 2) uygun davranış sergilediğini vurgulamaya çalışmıştır; ancak ifadesinde öğrencilerin diğer öğrencilerden farkı olduğunu, örtük şekilde vurgulamıştır. Araştırma yapılan okullarda çocuk haklarının gözetildiğine ilişkin her iki okulda da ortak uygulamalar; okul meclisleri ve öğrenci temsilciliği, herkesin etkinliklere katılma hakkı ve eşit görev dağılımı (23 Nisan, okul müsamereleri, vb.), eğitsel kulüplere katılım gibi ifade edilmektedir. Öğretmenlerin sekiz tanesi okul meclislerinin ve eğitici kulüplerin aktif olmadıklarını belirterek, aktifleştirmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. A Okulunda etkinliklere katılmayla ilgili olarak bir beşinci sınıf öğretmeni “Her çocuğa eşit

görevler vermeye çalışıyorum görev almayan çocuk pozisyonlarına düşmelerini istemiyorum.” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Aynı öğretmen bir başka soruda *“23 Nisan bayramına okulun tümü katılamıyor. Biz de genel olarak kılık kıyafeti düzgün fiziksel görünüşü iyi öğrencileri çıkarıyoruz.”* şeklinde cevap vermiştir. Öğretmenin iki soruya verdikleri cevaplar birbiri ile tutarsızlık göstermekte ve öğrenciler arasında ayrımcılık yapıldığını ortaya çıkarmaktadır. A Okulu yöneticisi, çocukların öğretmenlere karşı kendilerini özgür hissettiklerini, öğretmenlerini olumlu veya olumsuz eleştirebildiklerini, öğrencilerin her şeyi kendi istekleri doğrultusunda yaptıklarını ifade etmiştir. Bununla beraber okulun sosyal bilgiler öğretmenin görüşleri aşağıdaki gibidir:

“İnsan haklarına aykırı bir uygulama yapmıyoruz; ama yapılan hiçbir çalışma da yok. Hiçbir öğretmen arkadaşım öğrencileri aşağılayıcı bir davranışa ya da uygulamaya yer vermiyor. Hatta çocuklara çok fazla özgürlük verildiğinden dolayı otorite kuramama sıkıntısı olduğundan bahsediyorlar. Çok yıllık öğretmenler genelde çocukların özgür davranmalarını disiplinsizlik olarak algılamaktadırlar.”

Öğretmenlerin meslekteki çalışma süreleri, yıpranma payları çocuklara bakış açısını değiştirmektedir. Okuldaki kıdemli öğretmenlerden biri olan dördüncü sınıf öğretmeni:

“Öğrenciler bilinçli olmadıkları içi hakları yanlış yönde kullanabilir. Öğretmene saygı kalmadı eski eğitim kalitesinden çok uzaktayız. Çocuklara hak verilmek yerine hak alınmalıdır.”

şeklindeki ifadesi bu görüşü teyit edicidir. B okulunda ise okulun olanaklarının kısıtlı olmasına, alt yapı yetersizliğine, sosyo-ekonomik yapıya bağlı olarak öğretmenlerden yedisi velileri değiştirmeye, sosyalleştirmeye yönelik çalışmaların yapıldığını vurgulamıştır. Okulun Sosyal Bilgiler öğretmeni

“İlköğretim ikinci kademedeki öğrencilerin velilerine yönelik çocuklarını liseye göndermeleri konusunda ikna etmeye çalışıyorum. Kız çocukları okula gönderilmeği zaman velilerle birebir sürekli görüşme yapıyorum, şeklinde ifade etmiştir.”

Öğretmenlerden üçü ise velileri şiddet konusunda bilgilendirmeye çalıştıklarını, öğrenciler arasında ayırım yapmadıklarını ve her öğrenciye eşit davrandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler öğrencilerin maddi varlığını geliştirmeye yönelik uygulamalar da yapmaktadır. Bunlar okulun fiziksel yapısını kapsayan değişikliklerdir. Okulun beşinci sınıf öğretmeni:

“Sınıflarımızda ısınma problemimiz var. Kaloriferlerimize yeterli yakıt temini sağlanmadığı için yakılamıyor. Bu yüzden biz öğretmenler evlerimizden elektrikli soba getiriyoruz. Ayrıca okulumuzda temizlik sorunumuz var. Çalışan hizmetlimiz yok. Bana göre bunlar birer çocuk ihlalidir. Bununla beraber, Maddi imkânsızlıktan dolayı okula gelemeyen çocuklar var. Bunlar için son üç yıldır kaymakamlıkla iş birliği yapıp çocukları tespit edip, okula getirme çalışmaları başladı.”

şeklinde açıklamada bulunmuştur.

Okullarda çocuk haklarının gözetilmesine ilişkin okulların bulunduğu konum, sosyo-politik çevre, sahip olunan öğrenci-veli kitlesi uygulamalar ve örnekler açısından farklılık göstermektedir. Yapılan çalışmalar öğretmenlerin gayretine, bakış açısına bağlı olarak değişmektedir. Yasalarla ya da okul yönetmeliğiyle çocuk hakları desteklenmemekte ve okullardaki uygulamalarda ÇHS’ye yönelik uygulamaların sürece yansımamaktadır.

4.2.5 Ders Programlarının Öğrencilerin Çocuk Haklarını Öğrenmeleri Açısından Değerlendirilmesi

Araştırmanın yapıldığı A ve B okullarında öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin ders programlarının öğrencilerin bir çocuk olarak haklarını bilmelerine yönelik yeterli bir içeriğe sahip olmadığını belirtmişleridir. Ders programlarının uygulanmasından sorumlu olan kişiler olarak tanımladığımız okul yöneticilerinin yeni programa yönelik konuyla bağlantı kurmakta sıkıntı çekmişlerdir. Bunda okul yöneticilerinin yeni ders programlarının içeriğini çok iyi bilmemeleri de etkindir. Çocuk hakları açısından ele aldığımızda ise B Okulu’nun müdürü *“Çocuk hakları konusunu bilmem gerekir. Temele aldığımız unsur çocuk ve biz onlardan dolayı buradayız, bu yüzden maaş alıyoruz.”* şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Buradan hareketle, çocuk olgusunda buluşanların bir bölümünü oluşturan eğitimcilerin bu konu üzerinde eğitim alması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. ÇHS’nin 42. maddesinde Sözleşme’yi kabul eden devletlerin çocukla ilgili tüm kurumların çocuk haklarını bilmesini ve kişilere, kurumlara öğretilmesi yükümlülüğünü içermektedir. Öğretmenlerden ikisi ise, yeni ders programlarının çocuk merkezli bir yaklaşımı benimsediğini, bu konuyla bağlantılı bir uygulamalar olduğunu ifade etmektedir. Buna yönelik B Okulu’nun birinci sınıf öğretmeni bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“ Yeni program bu konuda daha çok düşünülmüş. Çocuk kendini daha özgür hissediyor. Kendi araştırmasını kendi yapıyor. Benzetmesi yapıldığı gibi biz birer orkestra şefiyiz. Öğrencilere rehberlik ediyoruz. Çocuk kendisi her şeye ulaşıyor.”

Öğretmenlerden beş tanesi, hayat bilgisi derslerinde bu konun geçtiğini fakat çok az bir içeriğe sahip olduğunu belirtmektedir. Buna yönelik A Okulu birinci sınıf öğretmenin görüşleri aşağıdaki gibidir:

“ Yeterince çocuk haklarına değinilmemiştir. Hayat bilgisi dersinde çok az yer almaktadır. Öğretmen o bilgiye ve bilince sahipse ayrıntılı olarak önce velileri, daha sonra öğrencileri bilinçlendirebilir. Veli toplantılarında özellikle bu konuyu vurgulamaya çalışıyorum. Sadece sınıf öğretmenleri değil rehber öğretmenlerin velileri bilinçlendirmesi gerekmektedir. Buna ek olarak okul yönetiminin de konuyu çok iyi derecede bilmesi gerekir.”

Ders programlarının uygulama boyutunda öğrenci açısından olumsuz koşullar olduğunu belirtmişlerdir. Okulun ikinci sınıf öğretmeni haftada 30 ders saatinin çocuk için çok ağır olduğunu ifade etmiştir. Buna benzer şekilde, okulun üçüncü sınıf öğretmeni şu şekilde açıklamada bulunmuştur:

“ Çocukların kemik gelişimi üzerinde durulan önemli bir konudur. Ben bir üçüncü sınıf öğrencisinin sahip olduğu, MEB tarafından dağıtılan kitapları ölçtüğümde altı kilogramı geçiyor. Her gün altı kilo yükle çocuk okula gelip, gidiyor. Çocuk haklarından bahsediyorsak, bu durumda çocuğun haklarının ihlaline girer.”

Öğretmen görüşlerinden hareketle ders programının yeterli içeriği sahip olmadığı, bu konun belli başlı bir disiplin içinde işlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu konuda okulun sosyal bilgiler öğretmeni:

“ Yeni program gelmeden önce insan hakları dersi vardı. Biz bu derste çocukların temel haklarıyla ilgili ve etkili bilgiler veriyorduk. Bu ders bana göre çok önemliydi. İnsan Hakları dersi kapsamındaki konuları bölüm olarak altıncı, yedinci, sosyal bilgiler dersinin içine yerleştirdiği belirtildi. Yüzeysel olarak geçmektedir.”

şeklindeki açıklamasıyla bu konuyla ilgi ayrı bir ders kapsamının gerekliliğine vurgu yapmıştır.

4.2.6 Sözleşme’den Doğan Hakların Öğretilmesinde İzlenecek Yollar

Öğretmenlerle ve okul yöneticileri ile yapılan görüşmelerde çocuklara haklarının öğretiminden önce ailenin eğitime odaklanması ya da eğitim ortamına velinin katılımı

sağlanarak öğretim sürecine başlanması gerektiği vurgulanmıştır. Tüm öğretmenler çocuk haklarının yaparak yaşayarak öğrenilmesi gerektiği, sınıf içinde uygulamalara yer verilmesi gerektiği konusunda ortak görüştedirler. A ve B okulundaki ilköğretim birinci kademedeki öğretmenler, konunun sadece bir üniteye ya da bir ders kapsamında ele alınmasının doğru olmadığını; ünitelere eşit oranda dağıtılmasının ya da ara disiplin olarak “İnsan Hakları ve Vatandaşlık” kapsamında daha ayrıntılı ele alınmasını, sadece Hayat bilgisi veya Sosyal bilgiler derslerinde değil, tüm derslere entegresinin sağlanması, belirli gün ve haftalar çerçevesinde özel gün olarak kutlanması gibi özellikler üzerinde yoğunlaşılması gerektiğini savunmuşlardır. Ancak hakların öğretilmesi ÇHS’deki ilke ve hükümlerin işlerliğini kazandığını göstermemektedir. Bu hakların yasalarla desteklenmesi uygulama boyutunda daha etkili bir süreç işletilmesini sağlar. Bu görüşle ilgili A okulu Türkçe öğretmenin şu görüşü aşağıdaki gibidir:

“Hakların öğretilmesinden ziyade, uygulanması gerektiğini düşünüyorum. Çocuklar bilinçli olarak bu benim hakkım diyerek savunamaz, bilemez. Bu yüzden uygulamada kendini göstermeli. Çocuk Hakları üzerine yasalar kabul ediliyor; ama gerçek anlamda uygulamalara ihtiyaç var. Hakların öğretilmesine çalışmakla beraber, müeyyidelerle kontrol edilip işbirliği yapılması gerekir. Çocuğu mağdur durumdan kurtaracak önemli yaptırımlar, yasalardaki etkili düzenlemeler, oto-kontrol yöntemi ile konunun organize edilmesi gerekir.”

A okulu birinci sınıf öğretmeni ve üçüncü sınıf öğretmeni çocuklara haklarının öğretiminde okul öncesinden başlayarak ilköğretim son sınıfa kadar yaşantıya dayalı örneklerle çocukların bilgilendirilmesi gerektiğini, burada haklarını bilerek mezun olan çocukların daha ileriki eğitim yaşamlarında haklarını savunabileceğini, bunun için de öğretmenlerin bu konuda iyi bir eğitim almaları gerektiğini savunmuşlardır.. Bunun gerçekleştirilebilmesi için her iki öğretmen de görselliğin ve zengin yaşantıların öğretim sürecinde çok etkili olacağını düşünmektedirler. Okulun üçüncü sınıf öğretmeni öğretimde yapılabilecekleri ve izlenebilecek süreci şu şekilde açıklamıştır.

“Bu konu yaşantıya dayalı işlenmelidir. Çocuklara sahip olduğu hakları kazandırmak istiyorsak yaratıcı dramının çok etkili bir yöntem olacağını düşünüyorum. Çocuk Hakları diye yeni bir disiplin geliştirilmelidir. Çocuk Haklarının neleri kapsadığı tam olarak belirtilmelidir. Öğretim boyutunda ise, çok geniş bir yelpazede görsel medyadan destek alınmalıdır. Örneğin; televizyon-akademisyen işbirliği ile bu hak ve özgürlükler çizgi filmlerle belirli sınıflarda pilot uygulamalarla, eğitim cd’leri hazırlanarak aktif hale getirilebilir. Biz öğretmenlere de sınıfta uygulayabileceğimiz 10-20

dakikalık uygulamalı çalışmalar anlatılsın. MEB karar mercii olarak üretip, düşünmelidir.”

Sözleşmede yer alan eğitim ile ilgili düzenlemeleri kapsayan 28. madde ve 29. madde hükümlerinin öğretmen görüşleri ile eğitim süreçlerinin planlanması açısından benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda çocuklara ve yetişkinlere hakların öğretimini kapsayan 42. maddenin öğretimi açısından örnek teşkil etmektedir.

4.2.7 Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin İnisiyatiflerine Bağlı Olarak Öğrettikleri Haklar ve Öğretme Yöntemleri

Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin öğrencilere öğrettiği haklar açısından A ve B Okullarındaki öğretmenler okulun özelliklerine bağlı olarak farklı görüşler üzerinde toplanmıştır. Okul yöneticileri açısından A okulu yöneticisi çocukların sahip oldukları hakları bildiklerini ve bu konuda çaba göstermediğini, teknolojinin buna destek olduğunu ifade ederken; B okulu yöneticisi okulun bulunduğu sosyal çevreden ve hitap ettikleri öğrenci potansiyellerinden dolayı öğrencilere iyi bir hayat hakları olduğunu yaşamsal ve gelişimsel açıdan haklarını korumalarını vurguladıklarını ifade etmiştir.

Öğretmenlere gelindiğinde öğrencilere kişisel haklar ve özgürlükler açısından uygulamalara yer verildiklerini belirtmişlerdir. A okulu birinci sınıf öğretmeni kişisel uygulamalarını şu şekilde açıklamıştır:

“Birinci sınıflarda özellikle vurguladığım; kitaplıkta, lavaboda, büyük sınıflara sakın sıranızı vermeyin, diyorum. Eğer bir öğretmen sizi azarlarsa, mutlaka o öğretmene sizi niye azarladığını sorun, diyorum. Hak ve özgürlüklerin bir bütün olduğunu benimseyerek ve bunu vurgulayarak öğrencilerin konuşma özgürlüklerine, dinlenme haklarına dayanarak teneffüs saatlerine çok dikkat ederim. Başarıyı hak ettiklerinde mutlaka onları pekiştiriyorum, her çocuğun sınıfın farklı mekânlarında oturmasını sağlıyorum, günlük beslenmelerine çok özen gösteriyorum. Örneğin bir öğrencim köfte, muz getirirken bir öğrencimin de salçalı ekmekle okula gelmesi hiç hoş bir durum değildir. Bunu engellemek için standart beslenme listesi veriyorum. Beden eğitimi dersinin onların hakkı olduğunu vurguluyorum. Çocuklara ben dahil kimsenin vuramayacağını anlatıyorum. Hak etmediklerini düşündükleri şeyler için anne babanıza, öğretmeninize, müdürünüze sorun, diyorum. Niçin böyle yapıldığını öğrenmeleri gerektiğini vurguluyorum.”

Birinci sınıf öğretmeninin yaptığı uygulamalar çocukların yaşam, gelişim, katılım ve eğitim hakları açısından etkili ve yaşama dönük bir süreçtir. Buna benzer şekilde Çocuk Hakları ile bağlantılı olarak B okulu 4. sınıf öğretmeninin görüşü şu şekildedir:

“Öğrencilerime barınma, eğitim, zorla çalıştırılmama, anne babanın onlara bakmakla yükümlülüğü ve zorunluluğu olduğunu anlatıyorum. Sağlık yönünden devletin korunması altında olduklarını söylüyorum.”

Okulun rehber öğretmeni ise çocukların korunmalarına yönelik çalışmalar yaptığını belirtmiştir. Rehber öğretmen:

“Çocukların kişisel sınırlarını bilmesi kendilerine zorla bir şey yaptırılmayacağını, dışarıdakilere hayır demeyi öğrenmeleri açısından eğitsel oyunlar kullanıyorum. Özellikle medyanın açtığı yaraları onarmaya çalışıyoruz. Çünkü medya çocukları en çok ihlal eden gruptur.”

şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

Her iki okulun Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin toplumsal değerlerin öğretimi üzerinde durduklarını, din özgürlüğüne değindiklerini, çocukların sevgi ve şefkat haklarına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Din özgürlüğü ÇHS'nin 14. maddesinde, nitelikli eğitimde değer eğitimi olması gerektiği ÇHS'nin 29. maddesinde yer almaktadır.

B okulu Sosyal Bilgiler öğretmeni ise ilköğretim ikinci kademedeki eğitim hakkı (Madde 28) üzerine çalışmalar yaptığını vurgulamıştır. Sosyal Bilgiler öğretmeni durumu şu şekilde açıklamıştır:

“Velilere, kız çocuklarının okula gönderilmesi ile ilgili olarak eğitimin bir vatandaşlık hakkı olduğunu anlatıyorum. Çocukların çalışmama hakkı üzerinde de duruyorum. Çocuklar burada gelir kaynağı olarak görülüyor. Çocuğun zihninde ailesinin onu okutmayacağı düşüncesi olduğu için o da çalışmaya yöneliyor. Son olarak kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesi durumu var. Kadın hakları ile bağlantılı olarak sosyal bilgiler dersinde bu konudan bahsetmeye çalışıyorum.”

Buradan hareketle, ilköğretim birinci ve ikinci kademedeki konuya yönelik öğretilenler farklılık göstermektedir. Yapılan görüşmeler sonucu öğretmenlerin haklara yeterince önem verdikleri ve bu konuda hassas oldukları sonucuna varılmıştır. Öğretmenler bunu yalnızca sınıf ortamında sözel olarak vurgulamamış, etkin yaşantıya da dökmüşlerdir.

4.2.8 Araştırmaya Katılan Öğretmenlere ve Okul Yöneticilerine Yetki Verilseydi, Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Yapacağı Uygulamalar ve Düzenlemeler

Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin yönetsel yetkileri geniş tutulduğunda her iki okulun görüşmelerinin ana temaları şu şekilde listelenebilir: Görsel araçlar (çizgi film, reklam ve yazılı araçlar) bilişim teknolojilerinden yararlanarak aile eğitimi, hayat bilgisi, veliye ve öğretmene yönelik seminerler, düzenlenen kongreler ve sosyal bilgiler derslerinde geniş yer tutması, şeklinde listelenebilir.

Çocuklara hakların öğretilmesine ilişkin B Okulu müdürü:

“Öğrenci meclislerinin aracılığıyla öğrencilere çocuk haklarının anlatılmasını sağladım. Ayrıca çocuğa görev ve sorumluluğun verilmesini doğru buluyorum. Çünkü görev ve sorumluluk sahibi olmayanlar haklarını da düzgün kullanmazlar.”

şeklinde ifade ederken, A okulu yöneticisi

“Ben çocukların haklarının kısıtlanması gerektiğini düşünüyorum. Otoriteyi kuramıyoruz. Kâğıt üzerinde dışarıya şirin gözükme için hakların mağduriyetine inanılıyor. Okulda disiplin sorunları vardır. Yönetmelikler bu konuda çok yetersizdir.”

şeklinde açıklamada bulunmuştur. Bu bağlamda; okulların sosyo-ekonomik düzey açısından A okulundaki öğrencilerin geldiği çevreden dolayı saygı ve hak kavramlarının birbirine karıştırıldığı görülmektedir. Oysaki Sönmez’in (2006) sınıf anayasası, sınıf meclisi ve sınıf mahkemesi gibi etkinlikleri kapsayan dizgeli eğitime göre sınıf ortamında doğrudan demokrasi çalışmasında çocuklar kuralları ve yaptırımları kendileri belirledikleri için eğitim sürecinde sınıf yönetimine yönelik aksaklıklar ortadan kalkmış, disiplin sorunları çözülmüştür. Öğrenciler kurallara etkili bir şekilde uyarak hak, eşitlik, görüş bildirme hakkı gibi olguları kazanmışlardır. Çocukların katılım haklarını sağlayarak, onların görüşlerini etkili bir şekilde sunmanın ve çocukları sürece katmayla ilgili B okulu birinci sınıf öğretmeni şu şekilde açıklamalarda bulunmuştur:

“Çocukları işin içine katarak, onlara daha çok yetki verirdim. Komisyonu çocuklardan oluştururdum. Çocuk olarak onların görüşleri alınır, daha sonra biz onların düşüncelerini uygulamaya geçirirdik. Çocuk olarak kendilerini en iyi onlar tanır. Çocukça en iyi onlar düşünür. Çocukların

fikirleriyle hareket ederek, onları işin içine katınca he şey daha net ortaya çıkar ve daha etkili organize olunur.”

Çocukların görüş bildirme hakkına dayanarak (Madde 12) MEB’de çocuklardan oluşturulacak bir komisyon uzman kişilerin ile uzman kişilerin MEB’de bir program ya da yasa oluştururken komisyondaki çocukların görüşleri bir ihtiyaç analizinin kaynağını oluşturur. Okuldaki Sosyal Bilgiler öğretmeni aile, öğretmen açısından konuya şu şekilde açıklama getirmektedir:

“Bakan olsaydım okulların alt yapısını ve fiziksel koşullarını, donanımlarını düzenlemeye çalışırdım. Görev yaptığım bu okulda kış boyunca çocukla üşüdü. Bu bir çocuk ihlalidir. Okullara bağış velinin isteğine bırakılmıştır. Başka bir uygulama ise veli eğitimi olmalıdır. MEB velilere zorunlu seminer şartı getirmelidir. Özellikle bu çevrede velilere zorunluluk getirmek şarttır. Son olarak, eğitim bölgeleri oluştururdum. Geri kalmış bölgeleri diğer bölgelere yetiştirmek amacı ile program uygulardım. Bu okul ile şehir merkezindeki bir ilköğretim okulu aynı değildir. Öğretmenler için de 5 ya da 10 yılda bir sınav yapardım. Öğretmendeki değişim sürecini bilgi sınavıyla değil çeşitli değerlendirmeler ile izlerdim. Öğretmenler ödül ya da ceza olmadığında gittikçe kendini bırakıyor. Sınıfında 20 öğrenci olan bir öğretmen üç öğrencisi öğrenmediğinde 17 öğrenci benim için yeterli diyerek diğer üç öğrenciyi görmezden geliyor. Burada çocuğu ihmal ederek bireysel farklılıkları yok sayıyor.”

Teftiş ve denetleme açısından bir beşinci sınıf öğretmeni:

“Okullarda daha fazla rehber öğretmen görev alıp, bu konuya yönelik çalışmaların yapılıp yapılmadığını kontrol edilebilir. Her yıl en az üç tane bununla ilgili kongre vb. etkinlik düzenlerdim. Bu etkinliklerin denetlenmesini daha üst kademedeki yetkililerin onaylamasını isterdim.”

diye ifade ederken, okulun Türkçe öğretmeni:

“Çocukların haklarını öğrenmeleri sonucu değiştirmez. Çocuklara çocuk haklarını öğretmekle etkili olunmaz, yasalarla güvence altına alınmalıdır.”

şeklinde açıklamalarda bulunmuşlardır. Okulun Rehber öğretmeni ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni ilköğretim ikinci kademedeki sınavları uygun bulmadıklarını, öğrencilerin kaygı düzeyini arttırdığı için sağlıklı bulmadıklarını, ÇHS’ye aykırı bir durum olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bununla beraber Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni çocukların yeni programın gerektirdiği durumları şu şekilde ifade etmiştir:

“İlk önce ilk dört sınıf kademesine öğrencilerin çocukluğunu yaşayacak biçimde düzenlerdim. Daha sonra bilgiye dayalı eğitime başladım.

Çocuklar sınav merkezli bir eğitim ortamında sınav odaklı olarak yetişiyor. Mesela öğrenci her dersten performans ödevi vermeye şartlanıyor. Bunların hiçbir kazancı olmaz. Bunların ilköğretimin birinci kademesi için gereksiz olduğunu düşünüyorum.”

Bir başka görüşme de ise okulun Sosyal Bilgiler öğretmeni görüşü şu şekildedir:

“İlköğretimde buna yönelik bir ders bulunmadığı ve insan hakları ile bağlantılı olarak bir ders koyup ilköğretim birinci kademedен lise son sınıfa kadar okutulması şu andaki programdaki ara disiplin “İnsan Hakları ve Vatandaşlık” yetersiz olduğu vurgulanmıştır. Buradan hareketle çocukların haklarını öğrenimine yönelik kendi başına bağımsız bir ders konmasının gerekliliği çocukların organize olmuş bilgiler çerçevesinde konuyu öğrenmeleri açısından önemlidir.”

Buradan hareketle yapılmak istenen uygulamalar, çocuk merkeze alınarak yapılması amaçlanmaktadır. Ancak, uygulamalar doğrudan çocuk haklarına yönelik ele alınmaktadır. Çocuk haklarının, Sözleşme ışığında belli başlı bir disiplin altında ele alınarak bilimsel kurgusunun yapılması gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber, uygulama boyutuna yerleştirilmesinin ele çocuk hakkının, eğitim programının öğeleriyle tutarlı olarak incelenerek ve ders programına etkili bir şekilde yayılmasını gerekliliği göze çarpmaktadır.

4.2.9 Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Hakların Öğretilmesine İlişkin Ders Programlarına Yönelik Görüşleri

Öğretmenler ders programlarının derslerin öğretimine yönelik yeterli içeriğe sahip olmadığını belirtmişlerdir. Ancak eskiyle kıyasladığımızda mevcut durumun çok iyi olduğunu belirtmişlerdir. Örneklerin kısıtlı olduğu ve öğretim etkinliklerinin istenen düzeyde olmadığı düşüncesi savunulmuştur. Özellikle çocukların korunma haklarına yönelik (ihmal ve suistimal, ekonomik ve cinsel sömürü, şiddet vb.) içeriğin bulunmadığı ifade edilmiştir. Konuya yönelik A okulu birinci sınıf öğretmeni durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Kız ve erkek çocuklarının hakları eşit değil. Erkek çocukları hala daha fazla ön planda tutuluyor. Program içeriği kız-erkek eşitliğini ön plana çıkarmaya dayalı verilmemiştir. Çocuk hakları konusu her derse girebilir. Matematik, Fen ve Teknolojiye de entegre edilebilir. Cinsel istismarı engellemek için cinsel eğitim dersi okul öncesinden başlayarak ilköğretimin son kademesine kadar devam ettirilebilir. Bizim oklumuzda maddi açıdan sorun yaşayan öğrenciler yok; ama ilgi ve sevgi ihtiyacı olan, bu yüzden

sorun yaşayan öğrenciler var. Bu konu kitaplarda kalarak aileye ulaşılmaz. Velinin okula etkin katılımı gerekmektedir.”

Buna benzer ifade olarak okulun üçüncü sınıf öğretmenin ifadesi aşağıdaki gibidir:

“Okullardaki rehberlik, çocuğun yaşamına tümüyle yansıtılmalıdır. Çocuğun evde ve ailedeki durumuna dair, evdeki önemsenme durumu, çocuk yararı baz alınıp alınmadığına dair aile işin içine katılmalıdır. Okuldaki rehberlik çocuğun tüm yaşamına yansıtılmalıdır.”

Okulun dördüncü sınıf öğretmeni ise:

“Kitaplarda fiziksel istismarı içeren konular yok. Televizyonlarda bunu görüyorlar ve medya bunu çok korkutucu dehşet görüntüleriyle veriyor. Kitaplarda bu konu yer almalıdır. Ayrıca Trafik Güvenliği gibi bir Çocuk Hakları dersi konmalıdır. Dönüşümlü işlenen bir ders olabilir. Rehberlik etkinliklerinin içeriği genişletilmelidir.”

ifadesinde çocukların korunma haklarına ilişkin çalışmaların yetersizliği ortaya çıkmaktadır. Oysaki; çocuklar çeşitli durumlarda bu konu hakkında savunmasız oldukları için zarar gören kesim olmaktadırlar. Soruya psikolojik ve sosyal açıdan bakan rehber öğretmen ise durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Program normal koşullarda etkili olabilir ama sistemin hatası var. Sınav odaklı çocuklar yetiştiriyoruz. Çocukların zekası deyince veliler matematik ve fen dersi olarak algılıyorlar. Oysa çocukların duygusal zekaları ve duygusal gelişimleri göz ardı edilmektedir. Bizim programlarımızda genel çerçevede hep vardır; ama uygulamada yer almaz. Sosyal etkinliklerin programdaki yeri artırılarak, sosyalleşme süreci aktif hale getirilebilir. Sadece sınıf ortamında çocuk haklarının ihlal edildiği anlaşılamaz. Bu yüzden yaşama dönüklük çok önemlidir.”

Her iki okulda da görüşülen öğretmenlerin, programın içeriğinin tam olarak yeterli olmadığı, etkinliklerin çoğaltılması gerektiğini savunmuşlardır. Öğretmenlerin eklenmesini istedikleri yer daha çok koruma hakları ile ilgilidir. Öğretmenler, öğrencilerin şiddet, sömürü ve istismarı karşı nasıl koruyacaklarına dair kaygı duymaktadırlar. Ayrıca öğretmenler velilerin işleminin artırılmasını, engelli öğrencilere karşı farklı uygulamalar yapılarak onların da haklarının gözetilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

4.2.10 Sözleşme'nin Çocuklar Tarafından Öğrenilmesini Sağlamak için Kullanılabilecek Araçlar

Yapılan görüşmelerde ÇHS'nin öğretimine yönelik etkili kullanılabilecek araçların görsel ve yazılı kaynaklar olduğu görüşünde birleşilmiştir. Öğretmenler çocukların okul dışındaki zamanlarının çoğunu televizyon ve internetle geçirdikleri için bunların etkili bir şekilde kullanılabileceğini vurgulamaktadırlar. Özellikle televizyonun doğru kullanıldığı taktirde hem öğrenci hem de aile için etkili bir eğitim aracı olacağını savunmaktadır. Okul rehber öğretmeni görsel medyaya yönelik görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

“Çocuk programları, sosyal etkinlikler, okul gazeteleri ve dergiler bu konunun çocuklara anlatılmasında etkili araçlar olabilirler. Özellikler televizyonun çocuğun günlük yaşamında sürekli bir arada bulunduğu öğelerden biridir. Medya çocuklara yönelik özveriyi istenen şekilde kullanmıyor, hatta etkili bir şekilde kullanmamaktadır. Televizyon dizilerinden önce çocuk grubunun seyretmesine yönelik, uyarı amblemlerinin ve simgelerin doğru ayarlamadığını ve amacına hizmet etmediğini düşünüyorum. Gelişigüzel yapılan bir uygulama olarak görüyorum. Örneğin; çocukların televizyon seyretmeye çok uygun oldukları saatlerin birinde ‘Arka Sokaklar’ isminde bir dizi yayınlıyorlar. Çıkan bilgilendirme sembolüne göre dizi aileyle birlikte izlenebilecek bir dizidir. Oysa dizinin içeriğine baktığımızda dizide silahlar, şiddet içeren unsurlar ve zararlı maddelerin gösterimi oldukça fazladır. Bu yanlışların düzeltilmesi ve programların gözden geçirilmesi gerektiğini düşünüyorum.”

Öğretmenlerin sınıf içinde yapacağı uygulamalar dışında; uzman kişilerin okullara gelip çocuklarla bu konuda paylaşımda bulunmalarının, kendi yaptıklarını uygulamaları destekleyici nitelikte olduğunu vurgulamaktadır. Bununla beraber B okulu Sosyal Bilgiler öğretmeni mevcut koşullardaki durumların değerlendirilmesi adına, vatandaşlık dersinin tekrar gündeme getirilmesini ve bu dersi veren kişilerin etkili bir şekilde eğitim gerektiği diğer öğretmenlere de bu öğretmen aracılığıyla daha kolay ulaşılabileceğinin kanısındadır.

Bu bağlamda; medyanın çocuğun gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak televizyon programlarını seçmediği gözlenmiştir. Çocukların izleme oranının fazla olacağı saatlerde, medyanın çocuğa yönelik özveriyi göstermediği ortaya çıkmaktadır. Kullanılabilecek etkili araçlara yönelik diğer öğretmenlerden farklı olarak B okulu müdürü “Çocuklar da örgütlenebilir. Nasıl memurların sendikaları varsa onlar da sendika kurabilirler.” şeklindeki açıklaması ÇHS' nin 15. maddesi olan çocukların

dernek kurması ve barışçıl bir şekilde toplanıp örgütlenmesiyle bağlantılıdır. Çocukların özgür bir birey olarak karar merci olmasına olanak sağlar. Buna benzer görüşü okulun birinci sınıf öğretmeni ifade etmektedir:

“Derslere konması çok büyük bir adımdır; fakat bu yeterli değildir. Sadece derslerde kalıyor. İllerde, ilçelerde ve okullarda çocuk hakları komisyonu kurulsun. Hatta bu komisyonun TBMM’de de yeri olsun. Bu tanıyla ilgili şenlikler düzenlensin. Çocuk hakları günü kutlanmalı, çocuklar günlerini bilmeli. Tıpkı ilköğretim haftası gibi yaygın kutlanmalı.”

Her iki okulda da görüşülen iki okul müdürünün ve 17 öğretmenin görsel ve işitsel araçları, yazılı kaynakları (afişler, broşürler, eğitim CD’leri), hem görsel hem işitsel araçların (TV ve bilgisayar) etkili bir şekilde kullanıldığında amacına hizmet edeceğini düşünmektedir. Buna ek olarak; uzman görüşlerinin, çocuk hakları komisyonlarının sivil toplum kuruluşu eğitimlerinin çocuklara bilgi aktarımı açısından etkili olacağı düşünülmektedir. Konuya yönelik derslerin içeriği (Vatandaşlık, İnsan hakları ve Vatandaşlık vb.) düzenlenerek öğretmenlerin bilinçlendirilmesi ve diğer öğretmenlerin işbirliği yapma gereği ortaya çıkmaktadır.

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında ÇHS'nin ilke ve hükümlerini karşılayan uygulamalar açısından ders programları birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar incelenmiş, çocuk haklarının ve çocuk hakları sözleşmesinin okullardaki varlığına yönelik öğretmen ve okul yöneticileri ile görüşülmüştür. Eğitim programı ve öğretmen görüşleri açısından elde edilen bulgular çocuk hakları sözleşmesine yönelik farklı özellikler taşımaktadır. Yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan eğitim programı çocuk merkezli yaklaşımı benimsemiştir. Çocuğun yüksek yararı, ilgi ve ihtiyaçları, ilgi alanları, yetenekleri ön plana çıkarılarak özgüveninin ve düşündüğünü istediği şekilde ifade etmesine olanak sağlayacak yapı mevcuttur. Program genel çerçevesi içinde çocuk haklarının gözetildiği ve buna uygun olarak geliştirildiği kabul edilmiştir. Ancak bazı kazanım, içerik, öğretme öğrenme süreci (eğitim durumu) dolaylı ya da örtük olarak çocuk haklarını içeren özellikler bulunmaktadır. Bunlar öğretmenin çocuk haklarına yönelik bilgisine ve konuya karşı tutumuna göre değişiklik göstermektedir. Bu kapsamda öğrencilerin katılım hakları (görüş bildirme, görüşünü istediği şekilde ifade etme, düşünce özgürlüğü vb.), çocukların bireysel farklılıklarının göz önünde bulundurulması ve çocukların bireysel farklılıklar göz önünde bulundurularak geliştirilmesi, ayrımcılığın engellenmesi ayrıca özel durumdaki çocuklar da (özellikle engelliler) göz önünde bulundurularak hazırlamıştır. Ancak savaşa, depreme ve benzeri durumlara maruz kalan çocuklarla, çalışan çocuklarla ve mülteci çocuklarla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Bununla beraber programda çocukların boş zamanlarını değerlendirme, sosyal etkinliklere katılma, oyun oynama hakkı, eğitim hakkı (fırsat eşitliği, yönlendirme ve yöneltme, alınması gereken eğitimin özellikleri açısından) ilgili bulgulara ulaşılmışken; çocukların korunma haklarına, dernek kurma ve barışçıl bir şekilde toplanma özgürlüğü ve sömürü ve istismarla yönelik yeterli kazanım, içerik ve etkinliklere ilgili yeterli bulguya rastlanmamıştır.

Öğretmenlerle ve okul yöneticileri ile yapılan görüşmelerde; öğretmenlerin büyük çoğunluğu ve okul yöneticilerinin çocuk haklarını ve ÇHS'yi bilmedikleri, sınıfta ve okul ortamında doğrudan çalışmalar yapmadıkları ve ders programlarında ele alındığı kadarıyla yer vermekte oldukları saptanmıştır. Ders programlarının ise bu konuda yeterli düzeyde olmadığını belirtmişlerdir. Öğretmenler çocuk haklarının nasıl bir uygulama ile uygulanacağını çocuk

haklarının nasıl öğretileceği konusunda yeterli bilgiye sahip değildirler. Ancak öğretmenler sınıf içinde ve okul çapında öğrencilere karşı saygılı tutum geliştirdiklerini, katılım haklarına dikkat ettiklerini savunmuşlardır. Okulların bulunduğu çevre, etkileşimde bulunan öğrenci kitlesine göre öğretmenlerin çocuğa bakış açısı değişmektedir. Sosyo-ekonomik açıdan düşük seviyede olan B okulunda görev öğretmenler çocuk haklarının önemsenmesi açısından daha duyarlı ve daha bilinçlidirler. A okulunda ise; öğretmenlerin sınıf yönetiminde ve öğrenciyle iletişimde daha duyarlı davrandıkları ortaya çıkmıştır.

Çelen'in (1998) yaptığı araştırma sonuçlarına göre özel okulda veya şehir merkezinde bulunan okullarda çalışan öğretmenlerden bazıları sınıf yönetiminde ve öğrenciyle iletişimde yaşadığı aksaklıklardan dolayı çocuklara hak verilmekten ziyade, hak alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Buna örnek olarak, A okulu müdürü ve dördüncü sınıf öğretmenin çocuk haklarının okullarda uygulanması ve yaşatılmasına yönelik bilgisine başvurulduğunda ifade ettikleri düşüncelere örnek gösterilebilir.

Öğrencilerin katılım haklarına yönelik, tüm okullarda uygulanması zorunlu olan okul meclislerinin amacına hizmet etmediği, öğretmenlerin sınıf ve okul ortamında doğrudan uygulamalara yer verilmedikleri görülmektedir. Sönmez'in (2006) birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar öğrencilerle oluşturduğu kuralları sınıf anayasası ve sınıf mahkemesine yönelik çalışmalar öğrencilere yönelik oluşturulan demokrasi çalışmalarına yani katılım haklarına yönelik yapılan uygulamalara örnektir. Bu yüzden her iki okulda buna yönelik somut veriler bulunmamıştır.

Bu bağlamda ÇHS'nin 29. maddesinde geçen eğitimin niteliği ile yakından ilgilidir. Bununla beraber aile eğitiminin çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Aile bilinçli olmadığı müddetçe çocuk haklarına yönelik okulda işletilmeye çalışılan sürecin etkili olmayacağı vurgulanmıştır. Sonuç olarak; bu araştırma sonucunda ortaya çıkan veriler doğrultusundaki öneriler aşağıdaki gibidir:

- Çocuğa yönelik yaşanan sorunların (şiddet, ihmal ve istismar), yaşanan çağın çocuk açısından hangi haklar gerektirdiği tespit edilerek, bu durumlar eğitim programına yansıtılmalıdır. Çocukların korunmalarına ve haklarına yönelik bilinçlendirilmelerinde her okulda rehberlik servisi bulundurulmalı, rehber öğretmenler diğer öğretmenlerle işbirliği içinde olmalıdır.
- Çocuk Hakları kendi başına bağımsız bir disiplin, bilimsel çalışma alanı olmalıdır. Bu disiplin oluşturulurken eğitim, hukuk, sosyoloji ve psikoloji bilim dallarından çocuk açısından ortak bir sentezi olmalıdır.

- ÇHS'nin 42. maddesi gereğince çocuk haklarını yetişkinler ve çocuklar tarafından öğrenilmesi için çocuk hakları bir ders olarak öğretmen adaylarına, hizmet içi eğitim seminerleri kapsamında öğretmenlere verilmelidir. Sadece eğitimcilere değil; çocuklar üzerinde çalışan tüm kişilerin bu eğitimi alması gerekmektedir.
- ÇHS'nin 42. maddesi gereğince, çocuklara öğretim açısından ilköğretimde “Çocuk Hakları” ders kapsamında ya da Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi içerisinde geniş yer tutmalıdır.
- Çocuğa yönelik aile eğitimleri yapılmalıdır. Okullarda veliler bu konuda bilinçlendirilmelidir.
- ÇHS, birçok kurum ve kuruluşu içinde barındıran bir belgedir. Çocuk Hakları'nın öğretiminde kurumlar arası işbirliği gerekmektedir. MEB açısından, çocuklara haklarının tanınması ve uygulanmasına yönelik Sağlık Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, UNICEF ve bunun gibi ilgili sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılmalıdır.
- Çocuklara haklarının öğretilmesinde medya önemli bir boyuta sahiptir. Günümüzde medyanın öncelikle çocuklara zararlı olan yayınlardan koruyarak işe başlaması gerekmektedir. Yapılan programlarının içeriğinin (şiddet, cinsel öğeler, argo, hayali unsurlar vb.) gözden geçirilerek uyarı amblemlerinin çocukların yaş düzeylerine göre ayrıntılı olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Çocuklara haklarının öğretimi açısından medya organları sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde çeşitli programlar (çizgi film, çocuk programı) hazırlamaktadır.
- Belirli gün ve haftalar çerçevesinde “Dünya Çocuk Günü” ya da ÇHS'nin kabulü gibi özel günler günün anlamı ve önemine yönelik sosyal etkinlikler yapılmalıdır.
- Çocuk Hakları'nın öğretimine ve bilinçlendirilmesine yönelik deneysel çalışmalar yapılmalıdır. Uygulamalı çalışmalarla öğretim boyutunda nasıl şekil verileceği konusunda eğitimciler ve program geliştirmecilere yardımcı olacaktır. Yapılan uygulamalı çalışmaların değerlendirilmesi yapılarak öğretim programlarına Çocuk Hakları'nın yansıtılması için etkinlikler yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Alkan, H., B. (2007). “*ilköğretim öğretmenlerinin istenmeyen davranışlarla baş etme yöntemleri ve okulda şiddet*”, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi. Niğde
- Aktürk, S. (1998) “*Avrupa birliği sürecinde Türkiye’de çocuk hakları ve güvenliği*”, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi. Hatay.
- Akyüz, E. (1980). Çocuk Hakları Bildirisi ve Türk Hukuk Sistemi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1-2, s. 340-364.
- _____ (2000) *Ulusal ve uluslar arası hukukta çocuk haklarının ve güvenliğinin korunması*, Ankara: Milli Eğitim Basım Evi
- Aras, H.; Birinci, F. ve Uluç, F. (2001). İkinci uluslar arası eğitimde çocuk hakları konferansı, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 151. 28 Haziran 2008 tarihinde http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/aras_birinci_uluc.htm adresinden erişilmiştir.
- Bacanlı, H.(2003). *Gelişim ve öğrenme*, Ankara: Nobel Yayın- Dağıtım
- Ballar, S. (1998) *Çocuk hakları*, İstanbul: Beta Basın Yayın Dağıtım
- Cılga, A. (2001). Çocuk hakları ve eğitimi, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 151. 5 Temmuz 2008 tarihinde <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/cilga.htm> adresinden erişilmiştir.
- Cılga, İ. (2001). Demokrasi, insan hakları kültürü ve çocuk hakları, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 151. 5 Temmuz 2008 tarihinde [ttp://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/cilga.htm](http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/cilga.htm) adresinden erişilmiştir.

- Coşkun, V. (1999). İnsan hakları ve kültürel rölativizm, *Dicle Üniversitesi Süreli Yayınlar*, Sayı: 4. 6 Temmuz 2008 tarihinde <http://www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/ihvr.htm> adresinden erişilmiştir.
- Çelen, N. (1995). “Çocuk haklarına genel bir bakış” Sayı: 22184 17-18 Kasım *İstanbul Barosu çocuk hakları günleri*, İstanbul: Hakimevi.
- Çetinkaya, N. (1998). “Öğretmen ve öğrencilerin çocuk haklarına bakışlarının değerlendirilmesi”, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Doğan, İ. (2000). *Akıllı küçük*, İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Fortin, J.(2006). Accommodating Children’sRights in a Post Human Rights Act Era, *The modern law review*, Sayı :3
- Franklin, B. (1993). *Çocuk hakları*, İstanbul: Ayrıntı Yayıncılık.
- Glasser, W. (1999). *Okulda kaliteli eğitim*, İstanbul: Beyaz Yayınları
- Gülmez, M. (2001). İnsan hakları ve demokrasi eğitimi, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi
- Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Okul Öncesi Ana Bilim Dalı (2003), Çocuk hakları, 4 Temmuz 2008 tarihinde <http://193.140.216.63/200324-.pdf> adresinden erişilmiştir.
- İlköğretim ders programları (Revizyonlu Son Durumu) 1.-5. sınıf. (2005). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı 27 Mart 2009 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=74 adresinden erişilmiştir.

İlköğretim ders programları (Revizyonlu Son Durumu) 6.-8. sınıf. (2005). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı 27 Mart 2009 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=48 adresinden erişilmiştir.

Jenkins Parker, M. (1999). *Sparing the rod: Discipline and Children Rights*, London: Trentham Books

Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*, İstanbul: Nobel Yayınevi

Kartarı, A. (2007). Çok kültürlü toplumlarda çocuk, *Popüler Kültür ve Çocuk-ÇOKAUM*, İstanbul: Dipnot Yayıncılık.

Kepenekçi, Y. (1999a). İnsan hakları eğitiminde okul ve sınıf havasının rolü, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 19: 353-361.

_____ (1999b). Eğitimcilerin insan hakları eğitimine yönelik tutumları, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 32 (1-2): 213-227.

_____ (2000). *İnsan hakları eğitimi*, Ankara: Anı Yayıncılık.

_____ (2008). *İnsan hakları eğitimi*, Ankara: Ekinoks Yayınevi.

Kuş, E. (2007). *Nitel nitel araştırma teknikleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Lansdown, G. ve Karkara, R.(2006). The view of children rights, *Lancet*, Sayı: 367: 690–92. Child Abuse Review Vol. 9: 403–415 (2000)

Littlechild, B. (2000). Children's Rights to be Heard in Child Protection Processes—Law, Policy and Practice, *Associate Head of Department of Health and Social Care*, London: University of Hertfordshire Press

Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Ders Kitapları 1.-8. sınıf (2008–2009). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı DAYM Yayınları

Müftü, G. (2001). Çocukların hakları, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 151, 7 Temmuz 2008 tarihinde <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/muftu.htm> adresinden erişildi.

Save the Children. (2006). *Teacher's guide*, London: Save the children

Senemoğlu, N.(2001). Çocuk hakları, çalışan çocuklar ve eğitim sorunları, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 151, Temmuz 2008 tarihinde <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/senemoglu.htm> erişilmiştir.

_____ (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretme*, Ankara: Gazi Kitabevi

Serozan, R.(2005). *Çocuk hukuku*, İstanbul: Vedat Kitapçılık

Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü (2007). 2002 Çocuklara yakışır dünya özel oturumu eylem planının gözden geçirilmesi “Artı 5” ulusal ilerleme raporu, Ankara: SHÇEK

Sönmez, V. (2006). *Dizgeli eğitimle sınıf ortamında doğrudan demokrasi. Gelecekteki Olası Eğitim Sistemleri içinde* (ss. 278–294), Ankara: Anı Yayıncılık

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2005). İlköğretim 1.-5. sınıf programları tanıtım el kitabı, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi

Tunç Çakır, D.(2008) “*Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eğitim politikalarına yansımaları konusunda milli eğitim bakanlığı uzmanlarının görüşleri*”, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi. Ankara

Uluslararası Çocuk Merkezi (2008). *Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin*

çocuk haklarına dair sözleşmeye ilişkin genel yorumları 2006–2008, Ankara: ICC, Seri:4

UNICEF. (2004). *Çocuk hakları sözleşmesi*, Ankara: UNICEF

UNICEF. (2005). *Dünya çocuklarının durumu 2005*, Ankara: UNICEF

UNICEF, (2007). *Sekizinci çocuk oturumu ve çocuk hakları kampanyası*, Ankara: UNICEF

UNICEF, (2008). *Önce Çocuklar*, Ankara: UNICEF

UNICEF, (2008). *Çocuklara yönelik projeler*, 1.07.2008 tarihinde http://www.unicef.org/turkey/pr_2010/_ge77.html adresinden erişilmiştir.

Yapıcı, M. ve Yapıcı, Ş.(2004). Bir değer olarak çocukluk, *Bilim ve Düşünce Dergisi*, Sayı: 4. 5 Temmuz 2008 tarihinde <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=205> adresinden erişilmiştir.

Yavuzer, H. (1989) Aile içi etkileşim ve Aile dışı Öğelerin doğurduğu Psiko-pedagojik sonuçlar, *Türkiye’de çocuğun durumu*, İstanbul: Ziraat Bankası Yayını

Yavuzer, H.(1996) *Çocuk ve suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Yavuzer, H.(2004) *Okul çağı çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Yazgan-Tuncel, A.,Kırdök, M., Yıldırım, M. ve diğerleri (1998). *Çocuk hakları*, İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi: Çiviyazıları

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yörükoğlu, A. (1983). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. Ankara: Kuruluş Ofset Basımevi

Zimbawe, A. (2003) Children's Rights in Schools: What do Teachers Know?, *Wiley InterScience*, Sayı: 12, s: 251– 260 25.03.2008 tarihinde www.interscience.wiley.com adresinden erişilmiştir.

EKLER

EK 1**Öğretmen Görüşme Formu**

Okul:.....Tarih/saat (başlangıç/bitiş).....Görüşmecisi:.....

GÖRÜŞME FORMU

Bildiğiniz gibi “Çocuk Haklarına Dair Uluslar arası Sözleşme” ülkemiz tarafından da kabul edilmiştir. Bu sözleşmenin 42. maddesine göre taraf devletler, biz de dâhil Sözleşme İlke ve Hükümlerinin çocuklar tarafından da öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Ben de bu araştırmamda okulların bu Sözleşme’nin ilke ve hükümlerinin çocuklara öğretilmesi amacıyla neleri gerçekleştirdiklerini belirlemeye çalışıyorum.

Görüşme Soruları

1. Çocuk Hakları Sözleşmesi okuldaki kurullarda ele alınmış mıdır, tartışılmış mıdır?
2. Çocuk Hakları Sözleşmesi ilke ve hükümlerinin çocuklara öğretilmesine ilişkin nelere yapılmıştır?
3. Okullardaki faaliyetlerde bu Sözleşme’nin ilke ve hükümlerini karşılayan hangi uygulamalara yer verilmiştir?
4. Bu okulda Çocuk Hakları’na saygı duyulduğuna ve uygun davranıldığını gösteren örnekler nelerdir?
5. Sizce ders programlarının öğrencilerin bir çocuk olarak haklarını öğrenmelerine destek verecek bir içeriğe sahip midir? Örnekler verebilir misiniz?
6. Sizce çocuklara bu Sözleşme’den doğan haklarının öğretilmesinde nasıl bir yol izlenmelidir?

7. Öğrencilere sahip olduğu hakların neler olduğuna ilişkin olarak öncelikle öğrettiğiniz haklar nelerdir? Bunları nasıl öğretiyorsunuz?
8. Okulunuzda Çocuk Haklarının gözetildiğine ilişkin gösterebileceğiniz en önemli üç uygulama nedir?
9. Yetki sizde olsaydı, çocukların haklarına öğrenmelerine ilişkili olarak hangi düzenlemeleri yapılmasını sağladınız(program, yasa...), hangi önlemleri aldınız?
10. Sizce Sözleşme ilke ve hükümlerinin çocuklar tarafından yaygın bir biçimde öğrenilmesini sağlamak için kullanılabilecek en uygun ve etkili araçlar neler olabilir?
11. Yaptığım inceleme sonucunda_____ ders programlarında hakların öğretilmesine ilişkin kazanım, içerik, eğitim durumu açısından şunlar gözlenmiştir:

Kısa Özet:

Öğrencilerin katılım hakları (görüş bildirme, görüşünü istediği şekilde ifade etme, düşünce özgürlüğü v.b), çocukların bireysel farklılıklarının göz önünde bulundurulması ve çocukların bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulmasıyla geliştirilmesi, ayrımcılığın engellenmesi, ayrıca özel durumdaki çocuklar da (özellikle engelliler) göz önünde bulundurulmasıyla hazırlanmıştır. Ancak savaşa, depreme v.b durumlara maruz kalan çocuklarla ve çalışan çocuklarla, mülteci çocuklarla ilgili herhangi bir bulguya rastlanamamıştır. Bununla beraber çocukların korunma haklarına yönelik yeterli kazanım içerik ve etkinliklere de rastlanmamıştır. Ayrıca programda çocukların boş zamanlarını değerlendirme, sosyal etkinliklere katılma, oyun oynama hakkı, eğitim hakkı (fırsat eşitliği, yönlendirme ve yöneltme, alınması gereken eğitimin özellikleri açısından) ilgili bulgulara ulaşılmışken, dernek kurma ve barışçıl bir şekilde toplanma özgürlüğüyle, sömürü ve istismarla ilgili herhangi bir bulguya rastlanamamıştır.

Sizce bu yeterli midir?

T.C.
AYDIN VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.09.00.06/

AYDIN

16.04.2009* 12228

KONU : İzin

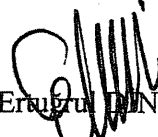
VALİLİK MAKAMINA

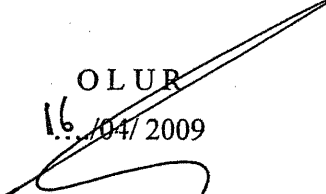
AYDIN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün 05/03/2009 gün ve 1124 sayılı yazılarında; Enstitünün İlköğretim Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Şükran UÇUŞ'un, "Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin İlköğretim Ders Programlarındaki Yeri ve Sözleşmeye Yönelik Öğretmen ve Okul Yöneticileri" konulu tez çalışması kapsamında, İlimiz Nazilli İlçesindeki Ahmet Yesevi İlköğretim Okulu ile Yeşilyurt İlköğretim okullarında kendi geliştirmiş olduğu anketi uygulama isteği belirtilmektedir.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Şükran UÇUŞ'un, İlimiz Nazilli İlçesindeki Ahmet Yesevi İlköğretim Okulu ile Yeşilyurt İlköğretim okullarında kendi geliştirmiş olduğu anketi uygulama çalışması yapması, Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, Olur'larınıza arz ederim.

Ertaç DINDAR
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
16/04/2009

Alp ASLANARGUN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek 2

Bu derste öğrencilerin katılım hakkına vurgu yapılmaktadır. Sınıf ve okul kurallarına belirlemede çocuğun katılım hakkına vurgu yapılmaktadır.

Kazanım: Okul ve sınıf kurallarını belirleme çalışmalarına katılır ve bu kurallara uyar.

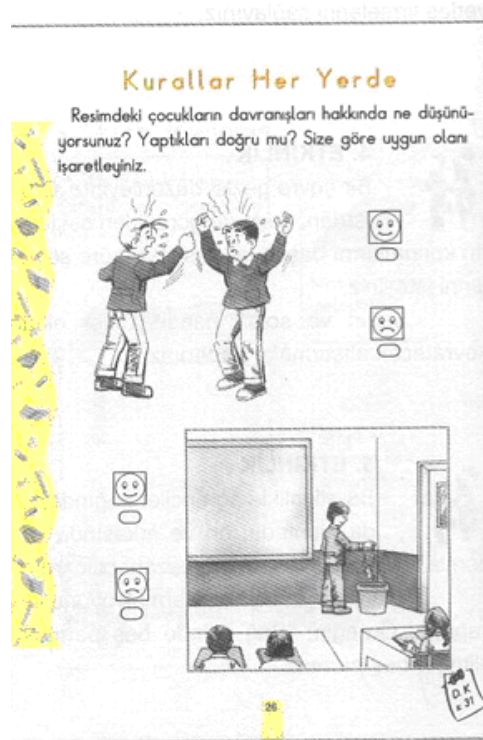
İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Görüş Bildirme Hakkı 12. madde, Düşünce Özgürlüğü 14. madde

İçerik/ Etkinlik:

Öğretmen bu derste arkadaşları ile sınıf kurallarını belirlemelerini ister.

Kuralları Belirleyelim

Öğrencilere; kütüphane, hastane, sinema gibi yerlere gidip gitmediklerini, buralarda nasıl davrandıkları ve bu şekilde davrandıklarında ne gibi sorunlarla karşılaşılabilceği sorulur. Bu davranış şekillerinin (kuralların) başka nerelerde olması gerektiği üzerinde konuşulur. Yönetmeliklerle belirlenmiş okul ve sınıf kuralları açıklanır. Bunların dışında kalan okul ve sınıf kuralları öğrencilerin katılımıyla belirlenir. Öğrenciler, bu kurallarla ilgili verilen resimleri inceleyerek doğru ve yanlış davranışları belirlerler.

Ek 3

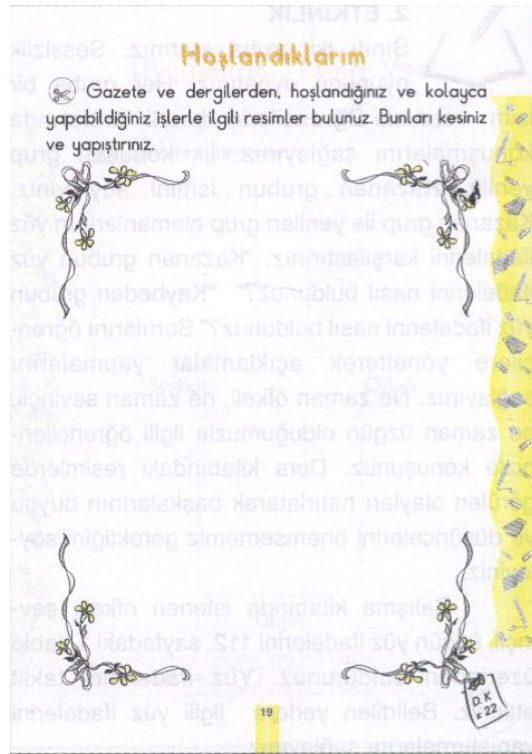
Kazanım: Neleri kolayca yapabildiğine ve neleri yapmaktan hoşlandığına karar verir.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Boş zamanlarını değerlendirme, Kültürel-sosyal etkinliklere katılma hakkı- Madde 31

İçerik/ Etkinlik:

Ben Kimim?

Becerileri ve hoşlandıkları durumlarla ilgili seçenekler verilir. Öğrencilerin bu seçeneklerden kendilerine uygun olanları seçip karar vermeleri sağlanır.

Ek 4

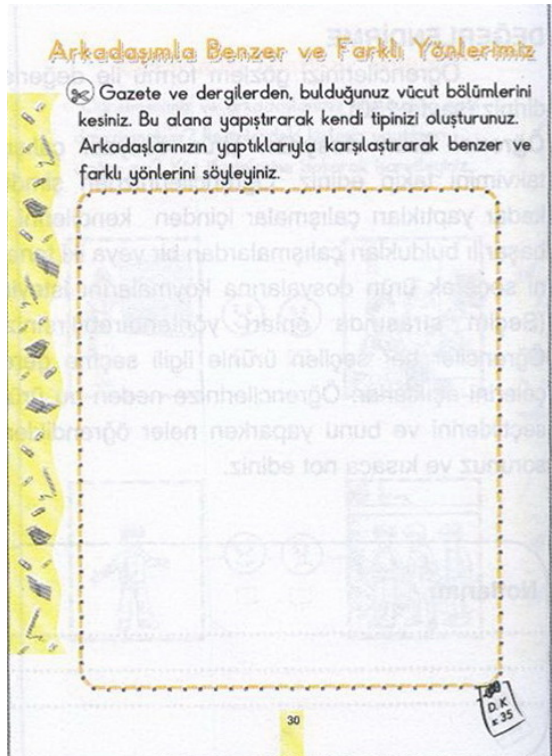
Kazanım: Arkadaşları ile benzer ve farklı yönlerini fark eder.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Çocuklara karşı ayrımcılığın engellenmesi-
Madde 2

İçerik/ Etkinlik:

Farklıyız

Gazete ve dergilerden kestikleri insan resimlerini incelerler. Bu resimlerden vücutların bölümlerini keserek yapıştırırlar. Yeni bir tip oluştururlar. Oluşturdukları bu tipi tanıtırılar. İkili gruplar hâlinde arkadaşlarının özelliklerini inceleyerek buldukları benzer ve farklı yönleri ifade ederler.

Ek 5

Kazanım: Arkadaşlarıyla eğlenmenin doğal bir ihtiyaç olduğunu kabul ederek, özel gün kutlamalarına katılmaya istekli olur.

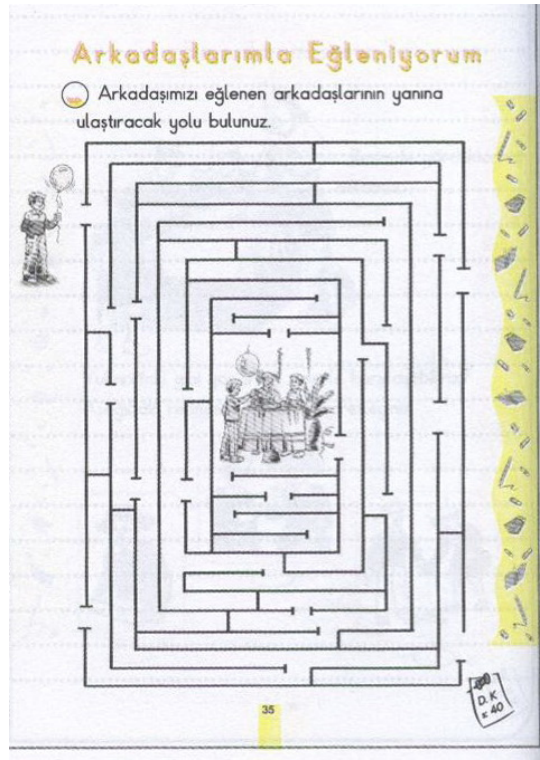
İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Boş zamanlarını değerlendirme, Kültürel-sosyal etkinliklere katılma hakkı- Madde 31

İçerik/ Etkinlik:

Birlikte Eğlenelim

Öğrencilere, evde sıkılarak oturan ve arkadaşlarıyla eğlenen iki çocuğun resimleri gösterilir.

İki resim arasındaki farkları bulmaları istenir. Hep birlikte eğlenebilecekleri bir plan hazırlayarak sınıf kutlaması yapmalarına fırsat verilir.

Ek 6

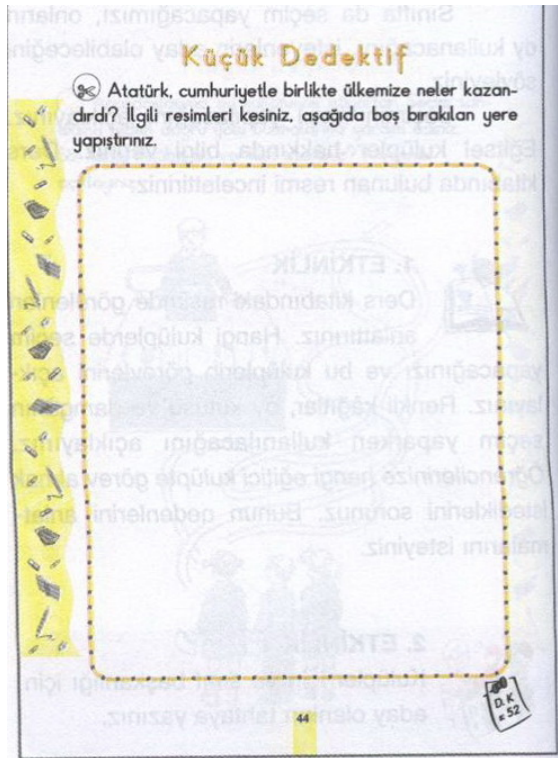
Kazanım: Bilgi edinebilmek için uygun sorular sorar ve resimli kaynaklardan yararlanır.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Bilgi edinme hakkı- Madde 17

İçerik/ Etkinlik:

Küçük Dedektif

Bir konu belirlenerek öğrencilere kendilerinin bu konu ile ilgili ne bildikleri ve ne bilmek istedikleri sorulur. Öğrenciler bu sorularını resimli kaynaklardan yararlanarak cevaplarlar.

EK 7

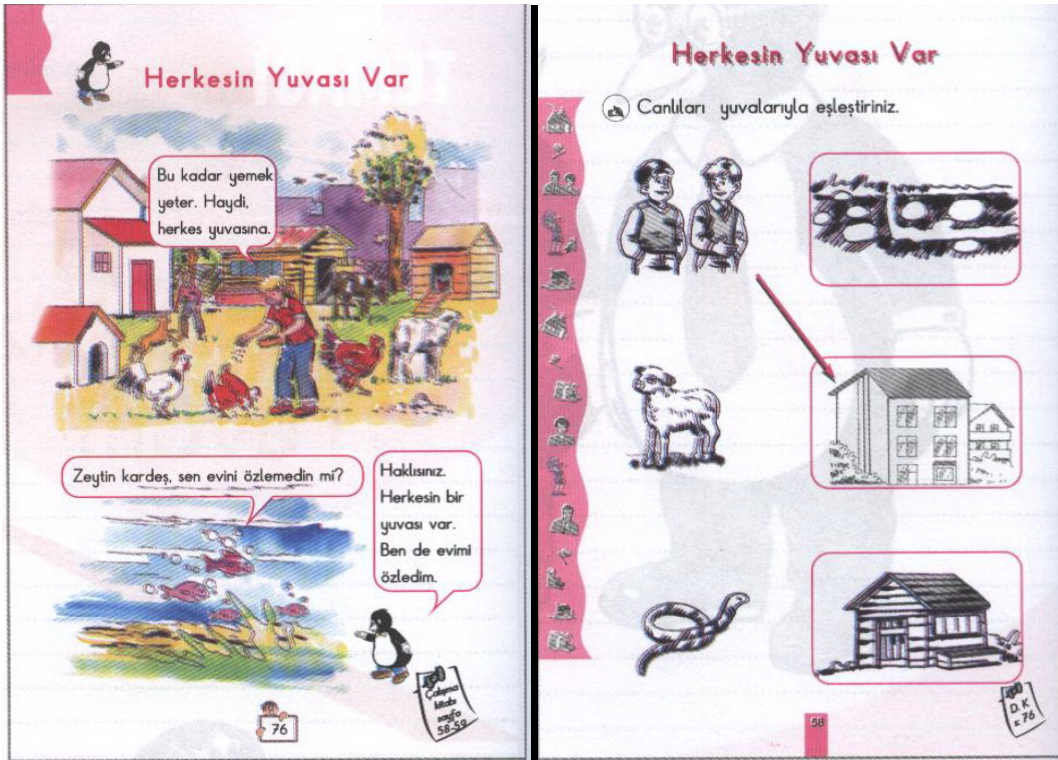
Kazanım: Her canlının bir yuvaya ihtiyacı olduğunu fark eder.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Çocuğun temel yaşam hakkı –Madde 6

İçerik/ Etkinlik:

Herkesin Yuvası Var

Yaratıcılığa ve problem çözmeye yönelik sorular yoluyla çeşitli canlıların ve kendilerinin yuvaları üzerine konuşulur. Renkli resimler veya asetatlar gösterilir. Öğrenciler bu canlılar ve yuvaları ile ilgili resimler çizerler. “Bir yuvamız olmasaydı ne yapardık?” konulu bir hayal kurma etkinliği yaptırılır. Öğrencilerin evlerinin adresini ve telefon numarasını öğrenmeleri sağlanır. Canlıların temel ihtiyaçlarından biri olan barınma ihtiyacı üzerinde durulacaktır.

EK 8

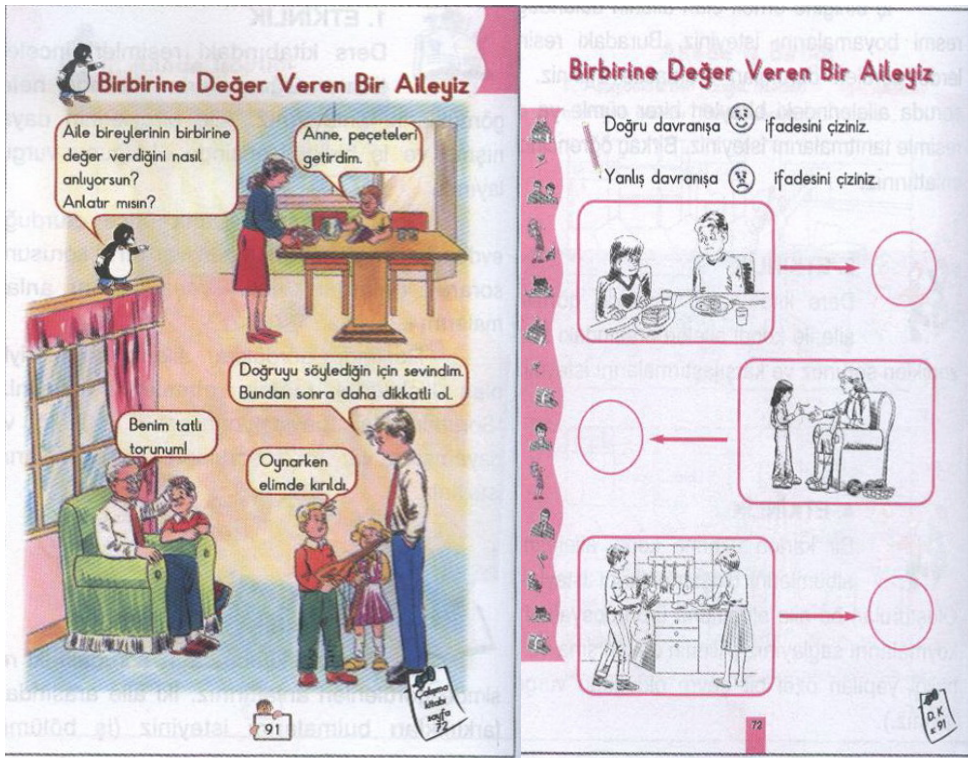
Kazanım: Ailesinde ve akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini özlemler.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Çocuk Eğitiminin nitelikleri-Madde 29/c

İçerik/ Etkinlik:

Bizim Değerlerimiz

Ailelerinde ve akrabaları arasında hangi değerlere önem verildiğini, yaşadıkları olaylardan örnekler vererek açıklarlar. Öğrencilerin “Benim ailemde yalan söylenmez, çünkü; ...”, “Benim ailemde herkes birbirine saygılıdır, çünkü;...” gibi cümlelerle ailedeki etik değerlerin önemini kavramaları sağlanır.

EK 9

Kazanım: Kendisinin ve ailesindekilerin hata yapabileceğini ve bunun doğal olduğunu kabul eder.

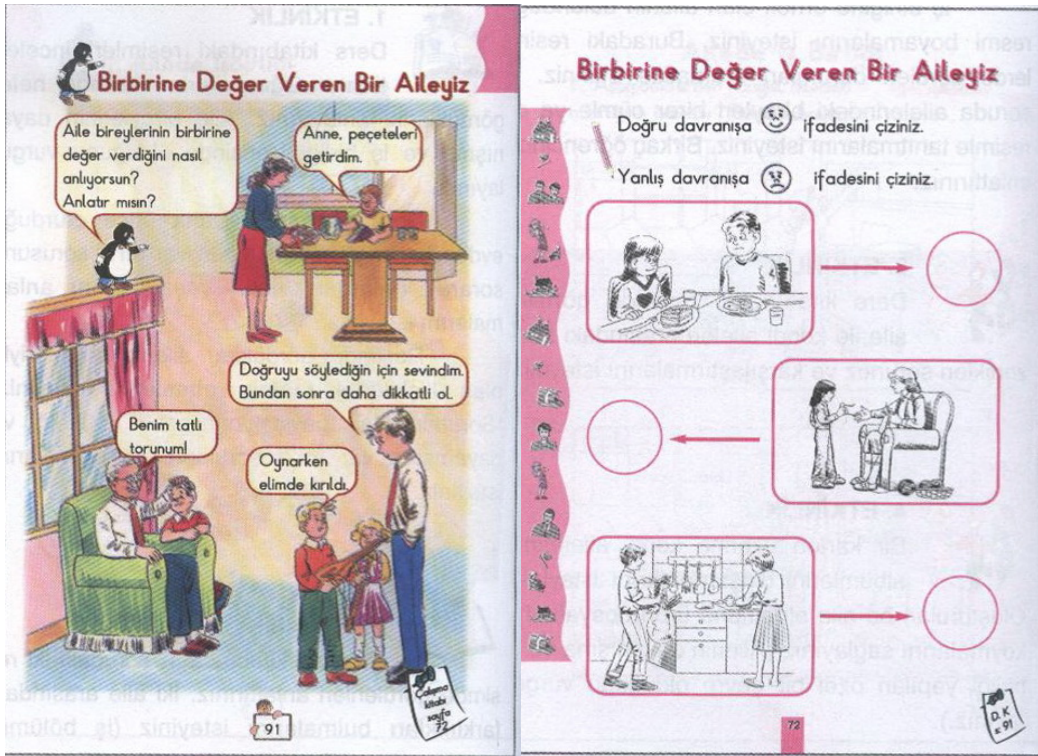
İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Çocuğun yüksek yararı – Madde 3

İçerik/ Etkinlik:

Herkes Hata Yapabilir

Hatalı davranış içeren bir senaryo canlandırılır. Bu senaryodaki hatanın ne olduğunu bulunması istenir. Kendilerinin de benzer hatalar yapıp yapmadıkları sorulur böyle bir durum karşısında neler hissettikleri (pişmanlık, hatalardan ders çıkarma vb.) üzerinde konuşulur.

Sürekli yapılan hatalarında sorgulanması gerektiği vurgulanır.

EK 10

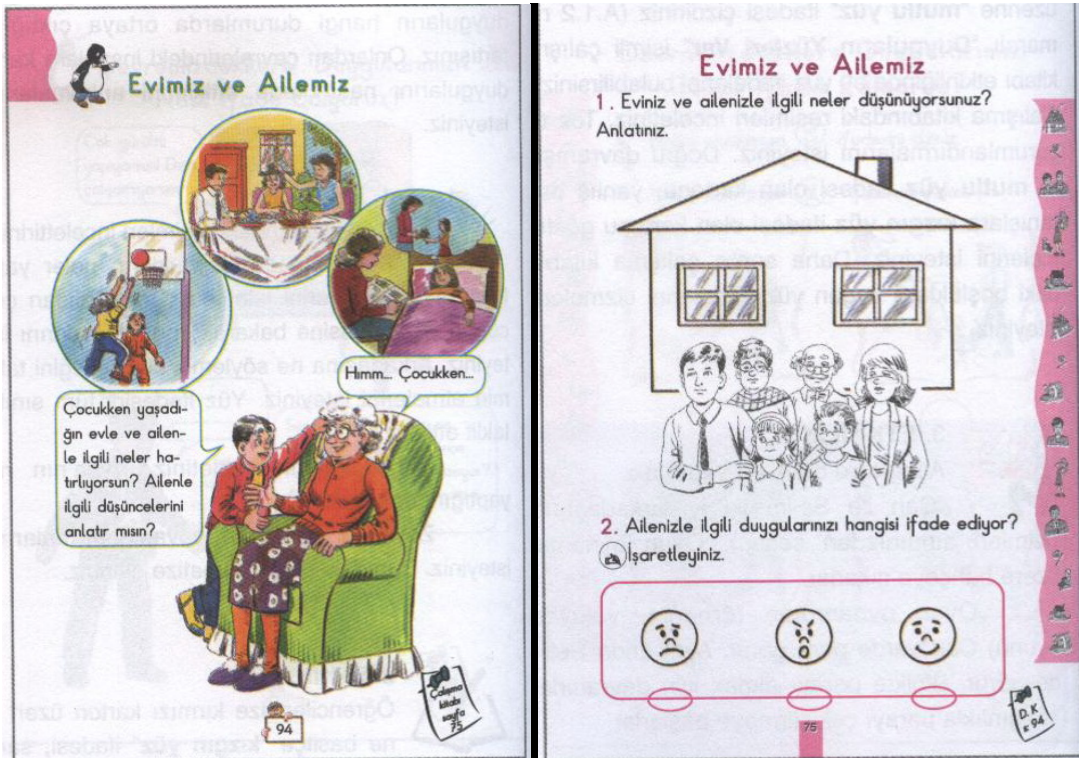
Kazanım: Evi ve ailesiyle ilgili duygu ve düşüncelerini özgün bir biçimde ifade eder.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Çocuğun görüşlerini ifade edebilme hakkı - Madde 13

İçerik/ Etkinlik:

Mutlu Ailem

Evleri ve aileleri ile ilgili duygu ve düşüncelerini resim, müzik, drama, vb. yollarla ifade edebilecekleri bir sınıf ortamı oluşturulur.

EK 11

Kazanım: Arkadaşları ile farklılıklarının doğal olduğunu kabul eder.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Ayrımcılığın engellenmesi- Madde 2

İçerik/ Etkinlik:

Akvaryumdaki Balıklar

İki akvaryum maketi hazırlanır. Birine farklı büyüklük ve renklerde balık resimleri konur.

Diğerine de aynı büyüklük ve renkte balık resimleri konur. Akvaryumlar karşılaştırılarak

benzerlik ve farklılıkların doğal olduğu ve yaşamı güzelleştirdiği vurgulanır.

EN İYİ YAPTIĞIM İŞ 1.) Yapmayı sevdiğiniz işleri yazınız. Yapmayı sevdiğim işler: <u>okumak</u> 2. Aşağıdaki kutuları kendiniz ve arkadaşlarınız için doldurunuz Adım: <u>Ahmet</u> En iyi yaptığım iş: En iyi yaptığım iş: <u>okumak</u> Arkadaşımın adı: <u>Ali</u> En iyi yaptığı iş: <u>okumak</u> İyi yaptığı iş: <u>okumak</u> Arkadaşımın adı: <u>Ali</u> En iyi yaptığı iş: <u>okumak</u> İyi yaptığı iş: <u>okumak</u> Arkadaşımın adı: <u>Ali</u> En iyi yaptığı iş: <u>okumak</u> İyi yaptığı iş: <u>okumak</u> DK. 27	BİZ ARKADAŞIZ 1. İstenilen bilgileri noktalı yerlere yazınız. <table border="0"> <tr> <td style="vertical-align: top;"> Benim Özelliklerim Adım: <u>Ahmet</u> En sevdiğim ders: <u>okumak</u> En sevdiğim film: <u>okumak</u> En sevdiğim kitap: <u>okumak</u> En sevdiğim spor: <u>okumak</u> En sevdiğim yemek: <u>okumak</u> </td> <td style="vertical-align: top;"> Arkadaşımın Özellikleri Adım: <u>Ali</u> En sevdiği ders: <u>okumak</u> En sevdiği oyun: <u>okumak</u> En sevdiği film: <u>okumak</u> En sevdiği kitap: <u>okumak</u> En sevdiği spor: <u>okumak</u> En sevdiği yemek: <u>okumak</u> </td> </tr> </table> 2. Yukarıdaki bilgilere göre arkadaşınızla aranızdaki benzerlik ve farklılıkları yazınız. <table border="0"> <tr> <td style="vertical-align: top;"> Benzer Özelliklerimiz Benzer özelliklerimiz: <u>okumak</u> Farklı özelliklerimiz: <u>okumak</u> </td> <td style="vertical-align: top;"> Farklı Özelliklerimiz Farklı özelliklerimiz: <u>okumak</u> </td> </tr> </table> 3. Aşağıdaki cümleyi tamamlayınız. Farklılık ve benzerliklerimizle birbirimizi seviyoruz. Çünkü <u>okumak</u> DK. 28-29	Benim Özelliklerim Adım: <u>Ahmet</u> En sevdiğim ders: <u>okumak</u> En sevdiğim film: <u>okumak</u> En sevdiğim kitap: <u>okumak</u> En sevdiğim spor: <u>okumak</u> En sevdiğim yemek: <u>okumak</u>	Arkadaşımın Özellikleri Adım: <u>Ali</u> En sevdiği ders: <u>okumak</u> En sevdiği oyun: <u>okumak</u> En sevdiği film: <u>okumak</u> En sevdiği kitap: <u>okumak</u> En sevdiği spor: <u>okumak</u> En sevdiği yemek: <u>okumak</u>	Benzer Özelliklerimiz Benzer özelliklerimiz: <u>okumak</u> Farklı özelliklerimiz: <u>okumak</u>	Farklı Özelliklerimiz Farklı özelliklerimiz: <u>okumak</u>
Benim Özelliklerim Adım: <u>Ahmet</u> En sevdiğim ders: <u>okumak</u> En sevdiğim film: <u>okumak</u> En sevdiğim kitap: <u>okumak</u> En sevdiğim spor: <u>okumak</u> En sevdiğim yemek: <u>okumak</u>	Arkadaşımın Özellikleri Adım: <u>Ali</u> En sevdiği ders: <u>okumak</u> En sevdiği oyun: <u>okumak</u> En sevdiği film: <u>okumak</u> En sevdiği kitap: <u>okumak</u> En sevdiği spor: <u>okumak</u> En sevdiği yemek: <u>okumak</u>				
Benzer Özelliklerimiz Benzer özelliklerimiz: <u>okumak</u> Farklı özelliklerimiz: <u>okumak</u>	Farklı Özelliklerimiz Farklı özelliklerimiz: <u>okumak</u>				

BİZ ARKADAŞIZ

Sizi arkadaşlarınızdan farklı kılan en önemli özelliğiniz nedir?

Farklı yanlarımız olsa da biz arkadaşız.

Onur yardımsever biridir.

Bilge tam bir kitap kurdudur.

Ömer, çok iyi basketbol oynar. Arkadaşları onu, her zaman kendi takımlarına almak isterler.

Ahmet orta boylu, şişman, Ede zayıf ve uzun boyludur.

1. Resimlerdeki çocukların ilgi alanları nelerdir?
2. Boş zamanlarınızı, siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

Sizden farklı görünen, düşünen arkadaşlarınızla ilgili neler söylemek istersiniz?

Buket, tahtayı iyi göremiyordu. Gözlük kullanmaya başladı. Şimdi, tahtayı daha iyi görebiliyor.

Hepimiz farklıyız ve hepimiz değerliyiz.

Burak, tekerlekli sandalye kullanmak zorundadır. Arkadaşları arasında satrançta rakibi yoktur.

3. Resimlerdeki çocukların benzer ve farklı yönleri nelerdir?
4. Herkes birbirine benzeseydi, neler olurdu?

EK 12

Kazanım: Sağlığını koruma sorumluluğunu üstlenir ve okulda sağlığını korumak için yapması gerekenleri açıklar.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Sağlık hizmeti hakkı- Madde 24

İçerik/ Etkinlik:

Reçete

Sınıfta bir tartışma ortamı oluşturularak sağlıklarını koruma sorumluluklarını yerine getirip getirmediıklarını belirlemeleri istenir. Öğrenciler doktor rolüne girerek sağlıklı bir çocuğun sağlığını korumak için neler yapması gerektiğini belirten bir reçete yazar ve sunarlar.

B

SAĞLIKLI BÜYÜMEK VE GELİŞMEK İÇİN

Sağlıklı büyüme için neler yapmak gerekir?

1. Fidandan Ağaca

Fidanın ağaç olabilmesi için suyla, güneşle ve toprakla beslenmesi gerekir. Peki, büyüme için sen ne yapmalısın?

2. Bebeklikten Çocukluğa

Bebekğin çocuk olması için anne sütü ve mamayla beslenmesi gerekir. Dengeli ve düzenli beslenen her çocuk sağlıklı olarak büyür.

İyotlu tuz kullanalım. İyotlu tuz, zekâ geriliğini ve bazı hastalıkları önler.

Bebekler sağlıklı büyümeleri için nasıl beslenmelidir?

EK 13

Kazanım: Aileyi ilgilendiren konularda karar alınırken görüş bildirir ve bunun insan hak ve hürriyetleriyle ilişkisini kurar.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Görüş bildirme hakkı- Madde 12, İnsan hakları ve hürriyetlerine saygı geliştirme- Madde 29/b, Çocuk haklarının öğretimi Madde 42

İçerik/ Etkinlik:**Benim de Sözüm Var!**

Aile içinde hangi konularda kararlar alındığı ile ilgili beyin fırtınası yaptırılır. Bir konu belirlenir. Gönüllü öğrencilerden aile üyelerinin rollerine girmeleri istenir. Aile içinde karara katılma davranışı sergilemeleri söylenir. Bu canlandırma sonunda öğrencilerin aile içinde kararlar alınırken nasıl görüş bildirecekleri ve aile bireylerinin tutumlarının neler olması gerektiği sınıfça tartışılır. Aile içinde hangi haklara sahip oldukları sorulur. Okul hayatları ile ilgili gelecekteki planlarını ve hayallerini söylemeleri ve nedenlerini açıklamaları istenir. Öğrencilerin öğrenim hakkına sahip oldukları belirtilerek, çocuk hakları sözleşmesindeki ilgili madde okunur ve kısaca açıklanır.

BENİM DE BİR FİKRİM VAR

1. Aile içinde kurallar nasıl belirlenmelidir?

Baba, anne ve çocuklar...

2. Aileyi ilgilendiren konularda kararlar nasıl alınmalıdır?

Satın alacak ürünler...

3. Anne ve babanız yeni bir araba alacaklarını söylediler. Alınacak arabayla ilgili ailenize ne söylemek istersiniz?

Baba, hayati bir araçtır...

77

DK
100-101**B****B****BENİM DE BİR FİKRİM VAR**

Evinizde kuralları kim belirlemektedir?

Ömer ve ailesi yeni bir eve taşındılar. Birkaç gün eşyaların yerleştirilmesi ile geçti. Hepsi de yeni evlerini ve çevresini sevmişlerdi.

1. Babacığım evde uymamız gereken kuralları belirleyelim mi?

Kuralları hep birlikte belirlemeliyiz.

"Bu evde de hepimiz kurallara uymalıyız."

Televizyonun, bilgisayarın kullanımı ile ilgili kuralları belirlediler. Sıra akşam yemeği saatinin belirlenmesine geldi. Ömer: Akşamları hepimiz 18.00'de evde olabiliyoruz. Akşam yemeğini de 19.00'da yiyelim. Böylece derslerime çalışmak için daha fazla zamanım olur.

Ailece akşam yemeklerini 19.00'da yemeye karar verdiler.

1. Evde uyulması gereken kurallar nasıl belirlenmelidir?

100

B

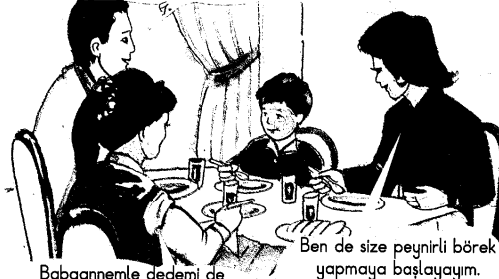

Aile içinde hangi konularda kararlar alıyorsunuz?

Eurak ve ailesi hafta sonunda ne yapabileceklerini konuşuyorlar. Bu konuda bir karar almaya çalışıyorlar.

Bu hafta sonu ne yapabiliriz?

Pikniğe gidelim mi? 2*

Babaannemle dedemi de alırız. Birlikte güzel vakit geçiririz. 3

Ben de size peynirli börek yapmaya başlayayım. Babanız da köfteleri hazırlar. 4

Aile içinde kararlar alınırken ve kurallar belirlenirken, biz de fikirlerimizi söyleyebilmeliyiz.

1. Ailenizde kararlar nasıl alınmaktadır?
2. Aile içinde kararlar alınırken görüş bildirmenin önemini açıklayınız.

101

Ç.K.
77-79

EK 14

Kazanım: Dünya Çocuk Günü- Belirli Gün ve Haftalar

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Çocuklara hakların öğretimi- Madde 42

İçerik/ Etkinlik:

Dünya Çocuk Günü- Belirli Gün ve Haftalar

Ekim ayının ilk pazartesi, Dünya Çocuk Günü'dür. Dünya Çocuk Günü evrenselidir. Birleşmiş Milletler Örgütüne üye bütün ülkelerde, aynı günde kutlanır. Bütün dünyada radyo, gazete ve televizyonlarda bu günün önemi anlatılır. Çocukların bakımının ve korunmasının gerekliliği üzerinde durulur.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, çocuklarımıza daha iyi bir yaşam ve mutlu bir çocukluk dönemi sağlamak için Çocuk Hakları Bildirisi'ni yayımladı.

Belirli Gün ve Haftalar

Çocuk Hakları Bildirisi'ndeki en önemli ifadeler şunlardır:

1. Hiçbir çocuk; ırk, renk, cinsiyet, din, dil ve siyasal inana nedeniyle ayrıma tabi tutulamaz.
2. Her çocuk, korunacak ve özel bakım görecektir.
3. Her çocuk, doğduğu andan başlayarak bir isme ve yurttaşlığa hak kazanmalıdır.
4. Her çocuk, sosyal güvenliklikten yararlanmalıdır. Sağlıklı büyüyüp gelişmesi için gereken her çaba gösterilmelidir.
5. Engelli çocuklar için özel bakım ve eğitim uygulanmalıdır.
6. Hiçbir çocuktan sevgi esirgenmemelidir. Ailesi olmayan ve yoksul çocuklara özel ilgi gösterilmelidir.
7. İlköğretim, zorunlu ve parasız olarak çocuğa sağlanmalıdır. Çocuk oyun oynama ve dinlenme imkânlarına sahip olmalıdır.
8. Sosyal yardım ve koruma denildiğinde ilk akla gelen çocuklar olmalıdır.
9. Çocuk, her tür kötülük ve sömürden korunmalıdır.
10. Çocuk, insanlar arasında ayrılık sebebi olan nedenlerden titizlikle korunmalıdır.

EK 15

Kazanım: Atatürk'ün önderliğinde Türk milletinin sahip olduğu hak ve hürriyetleri araştırır.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: İnsan hak ve hürriyetlerine saygı geliştirme- Madde 29/a, Çocuk haklarının öğretimi- Madde 42

İçerik/ Etkinlik:

Annem ve Babam Oy Kullandı

Öğrencilere ders yılı başında yapılan sınıf başkanlığı seçimi ile ilgili hatırlatmalar yapılır. Sınıf başkanının nasıl seçildiği, kendilerinin bu seçime nasıl katıldıkları, sonuçlarının nasıl açıklandığı vb. ile ilgili sorular sorulur. Bu seçime katılmanın bir görev olduğu vurgulanır. Seçime, seçmen olarak katılmanın bir görev olmasının yanında, aday olarak katılma gibi haklarının da olduğu belirtilir. Aile bireylerine seçimler ile ilgili yaşadıklarını, deneyimlerini, neden seçime katıldıklarını sorarak bilgi edinmeleri sağlanır. Bu bilgilerini sınıfla paylaşmaları istenir. 18 yaşına gelmiş her Türk vatandaşının seçme hakkı ve görevi ile seçilme hakkına sahip olduğu açıklanır. Atatürk'ün önderliğinde Cumhuriyet yönetimi ile birlikte Türk milletinin elde ettiği hak ve hürriyetleri araştırmaları için öğrencilerden, grup çalışması yaparak araştırmaları yapmaları istenir.

B

CUMHURİYETİN KAZANDIRDIKLARI

Sahip olduğunuz hak ve hürriyetler nelerdir?

8 Şubat 1935 tarihinde yapılan milletvekili seçiminde Türk kadınının ilk kez oy kullanması.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte köklü değişiklikler yapılmıştır.

ÇOCUK HAKLARI

Herkesle eşit olmaya
Fikirlerimi korkmadan söylemeye
Çalıştırılmamaya
Hayatıma saygı gösterilmesine
İyi eğitim almaya
Spor yapmaya
Sağlıklı bir yaşama
HAKKIM VAR

3- Çağdaşlığın gerektirdiği pek çok yenilikler içerisinde Türk milleti cumhuriyetle birlikte ülkenin yönetimine seçimler aracılığı ile katılmaya başlamış. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi de kabul edilmiştir.

112

B

Kadın erkek bütün yurttaşlar öğrenim görme hakkı ve hürriyeti elde etti.

Türk milleti, Atatürk'ün önderliğinde pek çok hak ve hürriyete kavuşmuştur. Atatürk'ün önderliğinde Türk insanının elde ettiği bazı haklar şunlardır: seçme ve seçilme hakkı, öğrenim görme ve meslek sahibi olma hakkı...

Bu sayfada sayılanlar kavuşulan hak ve hürriyetlerden sadece bir kağıdır. Gerçekte Türk milleti Atatürk'ün önderliğinde pek çok hak ve hürriyete kavuşmuştur.

Aile büyüklerinizin seçimlerde neler yaşadıklarını ve neden seçime katıldıklarını araştırınız. Araştırma sonuçlarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

? Türk milletine kazandırdığı hak ve hürriyetlerden dolayı Atatürk'e neler söylemek istersiniz?

Ç.K. 92-93

113

EK 16

Kazanım: Öğrenciler arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların doğal olduğunu kabul eder.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Ayrımcılığın engellenmesi- Madde 2, Bireysel farklılıklara saygı geliştirme- Madde 29/d

İçerik/ Etkinlik:

Ortak ve Farklı Yanlarımız

Verilen çalışma kâğıdını arkadaşları ile birlikte doldurmaları istenir. Benzer ve farklı yanlarını karşılaştırarak farklılıkların doğal olduğu vurgulanır.

FARKLILIKLAR DOĞALDIR

1. Sınıfınızdan seçtiğiniz üç arkadaşınızın onları ayırt eden, onları farklı kılan özelliklerini yazınız. (Fiziksel ve kişilik özellikleri)

Arkadaşımın adı:	Arkadaşımın adı:	Arkadaşımın adı:

2. Arkadaşlarınızın bu özellikleri hakkında neler düşünüyorsunuz? Yazınız.

a) _____

b) _____

c) _____

3. Atatürk'ün insan sevgisini belirten bir anısını yazınız.

66

2. Etkinlik

- Çalışma kitabındaki 1. alıştırmayı yaptırınız.
- Öğrencilerden yapılan bu çalışmayı arkadaşlarıyla paylaşmalarını isteyiniz.
- Bu etkinlikte farklılıklara saygı gösterme kavramını vurgulamalısınız.

Farklılıkların fiziksel ve kişilik özellikleri olabileceğini belirtiniz. İnsanların sahip olduğu bu farklı özelliklere hoşgörülü olunması gerektiğini vurgulayınız. Çünkü her insanın farklı yetenek ve becerilerinin olabileceğini açıklayınız.

3. Etkinlik

Not: Dersten bir gün önce, her öğrenciden sınıfa birer elma getirmelerini isteyiniz. Elma getiremeyen öğrenciler olabileceğini düşünerek siz de sınıfa çok sayıda elma getiriniz.

- Öğrencilere ellerindeki elmaları dikkatlice incelemelerini, ardından sıra arkadaşının elması ile kendi elmalarını karşılaştırmalarını söyleyiniz.

- Elmalardaki farklılıkları sınıfta paylaşmalarını sağlayınız.

- Sınıfı üç gruba bölünüz. Her gruba birer torba veriniz ve elmaları torbanın içine atmalarını söyleyiniz.

- Torbanın içinden, kendi elmalarını bulmalarını isteyiniz.

B

Atatürk'ün hayatı ve Muzaffer Kış anı.

* İzmir zaferinden sonra Mustafa Kemal Paşa askerlerle birlikte trenle Ankara'ya dönmüştü. Vali, önceki istasyonların birinde kendisini karşılamaya gitti.

- Nerededir, diye sordu.

- Daha gülmeydi... dediler.

Vali Atatürk'ün yakın dostu idi. Hemen Mustafa Kemal Paşa'nın kompartıman kapısına gitti.

- Girebilir miyim efendim, dedi.

İçeri girdi: Atatürk:

- Uyuyamadım, dedi. Battaniye, yastık koymamışlar. Koluma dayandım, ağrıdı. Çeketim yastık yapıyım dedim, bu sefer üşüdüm. Uyuyamadım, kalktım.

- Peki ama efendim niçin haber vermediniz?

- Gülümseyerek cevap verdi.

- Herkes benim kadar uykusuzdu. Kimseyi rahatsız etmek istemedim. Askerlerim de çok yorgundular.

?

1. Arkadaşlarınızdan farklı olan özellikleriniz nelerdir?
2. Arkadaşlarınızdan hangi farklı özelliklerini hoşgörüyle karşılarırsınız?
3. Atatürk'ün okuduğunuz anısı, onun hangi özelliklerini anlatmaktadır?

Atatürk bütün insanları sever ve bütün insanlara değer verir.

75

74

B

FARKLILIKLAR DOĞALDIR

Sizin özelliklerinizden farklı özelliklere sahip arkadaşlarınıza nasıl davranırsınız?

Bu bizim sınıfın fotoğrafı. Uzun boylu olan Elif, sınıfın basketbolcusu. Ortadaki sınıfın gevezesi Soner. Mönazaralarda sınıfı başarıyla temsil eder. Gözlüklü olan Aynur, sınıfın müzisyenidir. En önde sıranın başındaki Ozan, yazdığı şiirler ile yarışmalarda daima birinci olur. Sıranın sonundaki Eco, çok güzel resimler yapar.

Atatürk'ün de farklı özellikteki insanlara değer verdiğini, sözlerinden ve anılarından öğreniyoruz. İnsanlara karşı hoşgörü, saygılı, aldığını biliyoruz.

74

EK 17

Kazanım: Sınıfındaki ve okulundaki öğrencilerin mutlu olması için bir fikir üretir, arkadaşlarını ikna eder ve bu fikir etrafında bir araya getirir azanım proje ile değerlendirilebilir.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Görüş bildirme hakkı- Madde 12, Çocuk Haklarının öğretimi ve bilinci- Madde 42

İçerik/ Etkinlik:

Kulüp Projesi

Kulüp çalışmalarında görev alan arkadaşları ile birlikte bir proje tasarlamaları istenir. Öğrencilerin projelerini uygulamaya koymaları için destek verilir. Sınıfındaki ve okulundaki öğrencilerin mutlu olması için bir fikir üretir, arkadaşlarını ikna eder ve bu fikir etrafında bir araya getirir azanım proje ile değerlendirilebilir.

BİRLİKTE BAŞARILIRIZ

1. Çocuk Hakları Öğrenci Kulübü üyesi olduğunuzu düşününüz. Çocukların haklarını daha iyi nasıl anlatabilirsiniz?

Çocuk Hakları Öğrenci Kulübü olarak haklarımızı
anlatabiliriz

2. Haklarımız adlı dergiyi çıkarabilmek için neler yapabilirsiniz.

Çocuk Hakları Öğrenci Kulübü olarak
"Haklarımız" adlı bir dergi çıkarmak için
yapabiliriz

3. Aşağıda belirtilen görevleri sınıf içerisinde paylaşıyoruz.

A) Kâğıt ve karton getirecek öğrenciler

B) Yazıları ve şifreleri yazacak öğrenciler

✓ Çocukların Yaşamı Hakkı

48

122

* Çocukların Eğitim Hakkı :

✓ Çocukların Disiplince ve Duygularını İfade Etme Hakkı :

✓ Çocukların Sağlık Hizmetleri Alma Hakkı :

✓ Fiziksel Engelli Çocukların Eğitim Hakkı :

✓ Çocuk Hakları ile İlgili İzin :

✓ Çocuk Hakları ile İlgili İzin :

✓ Çocuk Hakları ile İlgili İzin :

C) Resim yapacak öğrenciler

✓

✓

✓

D) Derginin sayfa düzenini oluşturacak ve resim, yazı, şifre seçimini yapacak öğrenciler

✓

✓

✓

✓

E) Kartondan dergi kapagı yapacak öğrenciler

✓

✓

F) Dergiyi çoğaltacak öğrenciler (örneğin fotokopi ile)

✓

✓

49

Kağan: Çocuk Hakları Sözleşmesinde biz küçük yaşta hakların yaşama hakkını, eğitim hakkını, düşünce ve duygularımızı ifade etme hakkını, sağlık hizmetleri alma hakkını, fiziksel engelli (özürü) arkadaşlarımızın eğitim hakkını, aımızda görev dağılımı yaparak yazalım.

Ebru: Gazete, dergi ve diğer kaynaklardan, haklarımızla ilgili resim, karikatür ve yazı getirelim.

Erhan: Resimleri de güzel resim yapan arkadaşlarımız yapar. Seyma, Deniz ve Yasın Arkadaşlar resimleri biz yapabiliriz.

Kağan: Yazısı güzel olan arkadaşlar, haklarımızı yazar. Nihal, Melek ve Turgay Biz de haklarımızı yazarız.

Kağan: En güzel resim yapan Seyma, Deniz ve Yasın da resimleri yaparlar.

Dilek: Ben de yazılar için kâğıt getiririm. Dergi tamamlandıktan sonra da babamdan fotokopi ile çoğaltmasını isterim.

Serkan: Dergi kapakını kartondan ben hazırlarım.

Kağan: Dergimiz kapakta birlikte dört sayfadan oluşsun.

Erhan: Sayfaya yazı ve resimleri nasıl yerleştireceğiz?

50

Kağan: Sayfa düzenini hazırlamak için dört veya beş kişilik bir grup oluşturalım. Yazı, çizim ve resimleri inceleyip seçelim.

"Çocuk Hakları Öğrenci Kulübü" yardımı ihtiyaç duyduğunda okul müdürü ve öğretmenleri onlara yardımcı olurlar.

Dergiyi hazırlarken her öğrenci grup içinde aldığı görevini yerine getirdi. "Çocuk Hakları Öğrenci Kulübü" "Haklarımız" adlı bir dergi çıkarmayı başardılar.

1. Çocuk Hakları Öğrenci Kulübü, çocuk haklarını arkadaşlarına anlatabilmek için neler düşündüler?
2. Çocuk Hakları Öğrenci Kulübü, çocuk haklarını arkadaşlarına anlatabilmek için ne yapmaya karar verdiler?
3. Çocuk Hakları Öğrenci Kulübü, verdikleri kararı gerçekleştirmek için nasıl bir plan yaptılar?
4. Planlarını uygulayabilmek için nasıl bir görev dağılımı yaptılar?
5. Çocuk Hakları Öğrenci Kulübü, yapmaya karar verdikleri çalışmaya başarabildiler mi?
6. Çocuk Hakları Öğrenci Kulübü, "Haklarımız" adlı dergiyi çıkarırken nasıl çalıştılar?

Birlikte başarabilmek için neler yapabiliriz?

Dergi çıkarma projemizi gerçekleştirmek için kimin, nasıl, ne zaman, ne yapacağımızı planlamalıyız.

Planlarımızı uygulamak için en kolay yolları düşünmeliyiz.

Her birimiz aldığımız görevi tam ve zamanında yerine getirmeliyiz.

Çalışırken çıkabilecek sorunları arkadaşlarımızla konuşup ortak çözümler bulmalıyız.

Çalışmalarımızda birbirimize yardım ettiğimiz zaman yapamaya-acağımız hiçbir görev kalmaz.

Cesaretimizi fikirlerimizden almalıyız. Fikirlerimizi gerçekleştirmeye olan inancımız da kendimize olan güvenimizden kaynaklanır.

51

EK 18

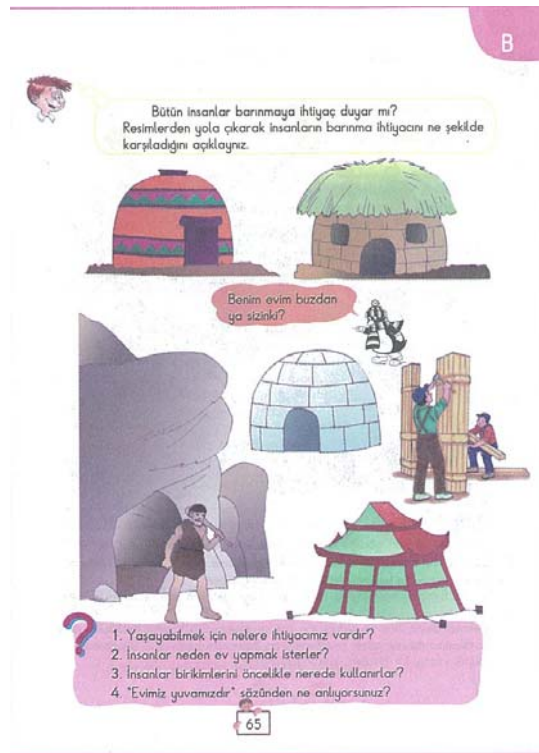
Kazanım: Barınmanın insanın temel ihtiyaçlarından biri olduğunu kavrar ve bu ihtiyacın karşılanmasının önemini belirtir.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Çocuğun temel yaşam hakkı –Madde 6

İçerik/ Etkinlik:

Evimiz Yuvamızdır

“İnsanlar en çok nelere ihtiyaç duyarlar” cümlesi tahtaya yazılır. Beyin fırtınası yapılarak insanların temel ihtiyaçları listelenir. Bu ihtiyaçların karşılanmaması durumunda ortaya çıkabilecek sorunlar üzerinde durularak bu ihtiyacın karşılanmasının önemini belirtmeleri istenir.

EK 19

Kazanım: Farklı sosyal ve ekonomik gruplara mensup kişilerin bakış açılarının farklı olabileceğini kabul ederek bu kişilere ön yargısız davranır.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Ayrımcılığın engellenmesi-Madde 2, Anlayış ve Hoşgörü geliştirme- Madde 29/d

İçerik/ Etkinlik:

Farklı Düşünüyoruz Ama Birbirimizi Seviyoruz

İnsan hak ve hürriyetleri ile ilgili bir soru verilir. Örneğin; insanlar istedikleri yerlere seyahat edebilirler mi? İnsanlar istedikleri gibi düşünebilirler mi? vb. “Altı şapka” düşünme tekniği öğrencilere açıklanır. Bu tekniğe göre; beyaz şapka konu üzerinde tarafsız açıklamalar yaparak net bilgiler verir. Kırmızı şapka görüşülen konu ile ilgili olarak hiçbir dayanağı olmadan duygularını söyler. Siyah şapka konunun risklerini, gelecekte doğurabileceği problemleri, konuya ilişkin eleştirileri anlatır. Sarı şapka konunun avantajlarını, getirilerini göz önüne alarak konuyu açıklar. Yeşil şapka konuyla ilgili seçenekleri ortaya koyar, gruptakilerin yaratıcı olmalarını sağlar. Önemli olan görüşlerin özgün, yeni, üretken olmasıdır. “Bu konudaki değişik öneriler neler olabilir?” sorusu üzerine düşünülür. Mavi şapka düşünceleri düzenler, toplantının sorunlarını ortaya çıkarır ve özetler. Böylelikle aynı konuyla ilgili farklı bakış açlarına sahip olunabileceğini, düşüncelerin farklı biçimlerde ifade edilebileceğini kabul etmeleri sağlanır. İnsanların sahip oldukları diğer hak ve hürriyetler hakkında örnekler vermeleri istenir ve bu konulardaki farklı bakış açılarının neler olabileceğini altı şapkayı göz önünde bulundurarak düşünmelerini söylenir.

HERKESİ SEVELİM

İnsan ilişkilerinde neden hoşgörölü ve dürüst olmalısınız?

Oğuz, arkadaşı Adem'i evlerine davet etti. Oğuz'un evi şehir dışında güzel bir çiftlik eviydi. Oğuz, Adem'e uzun uzun çiftlik evini anlattı. Adem'de çiftlik evini görmek istliyordu ama gitmeye çekiniyordu. Oğuz'un anne ve babasının doktor

olduğunu biliyordu, ama henüz onları tanımıyordu. Adem'in babası kapıcı, annesi ev hanımıydı. Babası asgari ücretle çalışıyordu. Adem kendi ailesi ile Oğuz'un ailesi arasındaki farklılıklardan dolayı endişelendi. Adem, Oğuz'un ısrarı üzerine, hafta sonu Oğuzların evine gitti. Oğuz'un annesi ve babasıyla tanıştı. Onların yakın ilgiden çok memnun oldu. Adem endişelerinin yersiz olduğunu anladı.

Atatürk'de, insanlar arasında dil, din, renk, cinsiyet, milliyet ve servet ayrımı yapılmasına karşıydı. Atatürk "Kimsenin düşünce ve vicdanına egemen olunamaz," diyerek düşünce hürriyetine verdiği önemi belirtmiştir.

1. Adem, Oğuz'un davetini neden çekinerek kabul etti?
2. Adem, Oğuz'un ailesi ile tanışma fikirleri neden değişti?

83

İnsanların dış görünüşlerine bakarak varılan yargılar hatalı olabilir.

Söyle Ne?!

EK 20

Kazanım: Atatürk'ün insan hak ve hürriyetlerine verdiği önemi açıklar.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: İnsan haklarına ve temel özgürlüklere karşı saygı geliştirme- Madde 29/b

İçerik/ Etkinlik:

Atatürk Diyor ki...

Derse ön hazırlık olarak öğrencilerden Atatürk'ün insan hak ve hürriyetlerine verdiği önemi araştırmaları istenir. Sıralar iç içe iki çember oluşturacak şekilde düzenlenir (iç çemberde tartışma konusu hakkında konuşmak isteyenler oturacaktır.). "Atatürk insan hak ve hürriyetlerine nasıl önem vermiştir, bu konuda neler yapmıştır?" sorusuyla tartışma başlatılır. Tartışmaya katılacak öğrencilerin iç çembere, dinleyicilerin dış çembere oturmaları sağlanır. İç çemberde, sonradan dış çemberden tartışmaya katılacaklar için boş yerler bırakılır. Atatürk'ün önderliğinde kavuştuğumuz hak ve hürriyetler örneklendirilir. Bu konuya verdiği önem belirtilerek açıklanır ve tartışma sonuçlanır.

ATATÜRK VE İNSAN HAKLARI

İnsan haklarına örnekler veriniz.

Bıkmışlığa uğrayan insanlar birleşerek haklarını alma savaşı vermişlerdir. Buna en güzel örnek Atatürk ve Kurtuluş Savaşıdır. İktidar Ateşkes Anlaşması ile silahları alan, Sevr Antlaşmasıyla yurdu işgal edilen Türk milletinin can ve mal güvenliği kalmamıştı. Türk milletinin hak ve hürriyetleri elinden alınmıştı. Bu nedenle, Atatürk, Türk milletine önderlik ederek Kurtuluş Savaşı'nı yaptı ve kazandı. Böylece Türk milleti, Atatürk sayesinde haklarını almaya başladı.

Atatürk, Türk milletini insan hak ve hürriyetlerine kavuşturmak için cumhuriyeti kurdurdu. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı getirdi. Bilkül ilkesi getirerek din ve devlet işlerini birbirinden ayırdı. Din, vicdan ve ibadet özgürlüğü kazandırdı. Anayasayla vatandaşların temel hak ve hürriyetleri güvence altına alındı. Bunlar, öğrenim, düşünme, yerleşme, seyahat, mülkiyet edinme, özel yaşamın gizliliği gibi hürriyetlerdir.

Sahip olduğumuz hak ve hürriyetleri kullanırken başkalarının haklarına saygı göstermeliyiz. İslam'a uyduğumuz sürece dilediğiniz gibi hareket edebiliriz.

1. Atatürk'ün insan hak ve hürriyetlerine verdiği önemi hangi olayla açıklayabiliriz.

2. Mustafa Kemal Atatürk hürriyetle birlikte bizi hangi haklara kavuşturmuştur?

ATATÜRK VE İNSAN HAKLARI

Aşağıdaki başlıkları kutucuklardaki uygun kelimeleri seçerek tamamlayınız.

Atatürk

mülk

seyahat

düşünce

öğrenim

görme

Atatürk'ün cumhuriyeti ilan etmesinden sonra _____ hakkı ve _____ hürriyeti gibi birçok hak ve hürriyete kavuştuk.

Bizim anayasamızda herkesin istediği yere yerleşme ve _____ satın alma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca herkes dilediği yere gidebilme ve _____ edebilme hakkına sahiptir. Bizler bu hak ve hürriyetlere _____ sayesinde kavuştuk.

EK 21

Kazanım: Farklılıkların doğal olduğunu kabul eder ve farklı özelliklere sahip kişilere hoşgörüyle yaklaşır.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Ayrımcılığın engellenmesi ve bireysel farklılıkların önemi- Madde 2

İçerik/ Etkinlik:*Kendi Yıldızını Bul*

Sınıftaki öğrenci sayısı kadar elma getirilir. Her öğrenciden bir elma seçmesi istenir. Elmalarını arkadaşlarının elmaları ile karşılaştırarak, elmaların farklılıklarını belirlemeleri söylenir. Elmalar tekrar torbaya konularak öğrencilerden kendi elmalarını bulmaları istenir. Ayırt edici ve farklı özelliklerin önemi vurgulanır. Öğretmen rehberliğinde elmalar ortadan enine kesilir. Öğrencilerin dikkati elmanın çekirdek yuvasına çekilir. Bunun bir yıldıza benzediği fark ettirilir. Dış görünüşü nasıl olursa olsun her insanın da onu diğer insanlardan farklı kılan kişilik özelliğinin (yıldızının) olduğu açıklanır. Öğrencilerden kişilik özelliğini (yıldızını) söylemeleri istenir. Öğrencilerin verdikleri cevaplar doğrultusunda Atatürk'ün hangi kişilik özelliklerine sahip olduğu sorularak, geçmiş bilgileri hatırlatılır. Atatürk'ün insan sevgisini vurgulayan bir anısı öğrencilere okunur. Çeşitli sorularla Atatürk'ün kişilik özelliklerinden insan sevgisi sezdirilir. Bununla ilgili birkaç örnek açıklanır.

BİZİM GEZEGENİMİZ

Eskimo, zenci, çinli, kızıldereci çocuklar nerede yaşıyor?

Çocuklar Kardeşler

Siyah laledir zenci çocuk,
Fini çocuk beyaz gül.
Sarı papatya Çinli çocuk,
Kızıldereci karanfil.

Her çocuk, ülkesinin renginde açar
Bir ağaçta bin çiçektir çocuklar.
Sınırları bile aşar duygular.
Bir yürekte kardeşler tüm çocuklar

Aziz SIVASLIOĞLU

Bizler farklı dil, din, renk ve kültürlerde yetişen çocuklarız. Hepimizin yaşadığı tek yer gezegenimiz dünyadır. Bu güzel dünyayı bizden sonra gelecek çocuklara bırakacağız. Gelecek nesillere yaşanabilir, temiz bir dünya bırakmak bizim görevimizdir.

1. Resimlerde çeşitli ülkelerden çocukları bir arada görüyorsunuz. Bu çocukların benzer ve farklı özellikleri nelerdir?

2. Daha iyi bir dünya yaratmak için üzerinize düşen görevler nelerdir?

Sayfa No: 117

BİZİM GEZEGENİMİZ

Dünyada farklı ırklardan çocuklar var. Dünyaya gelen her bebek ağlar, konuşamaz, yürüemez ve hiçbirinin dişleri yoktur. Hepsisi süt emmek ister. Zamanla büyürler. Her bebek birer çocuk olur. Bunlar yaşadıkları çevreye göre farklılıklar gösterirler. Ama hepsi gezegenimizin çocuklarıdır.

Dünyayı paylaşan çocuklar olarak gezegenimiz ile ilgili duygu ve düşüncelerinizi yazınız.

Sayfa No: 117

EK 22

Kazanım: Çocuklara yönelik reklâmların işlevlerini; reklâmlar, ihtiyaçlar ve imkânlar arasındaki ilişkiyi sorgular.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Çocuğun yüksek yararı- Madde 3, Kitle iletişim ve çocuk- Madde 17

İçerik/ Etkinlik:

Şimdi Reklâmlar

Televizyonda seyrettikleri reklâmlardan örnekler verirler. Bu örneklerden çocuklara yönelik olanların özellikleri ve amaçları tartışılır. Öğrenciler gruplara ayrılır. Her grup verilen ürün ile ilgili bir reklâm hazırlar. Reklâmlar kartondan yapılmış televizyon modelinden sınıfa sunulur. Öğrencilere sunulan reklâmlarda gördükleri bir ürünü isteyip istemedikleri sorulur. Eğer istiyorlarsa, isteme nedenleri tartışılır.

REKLAMLAR

1. Aşağıdaki boşluğa şiire ilgili resim yapınız.

TELEVİZYONDAKİ REKLAMCI AMCA

İlk önce
Kumbaralar gösterip
Para biriktirmemi öğretiyorsun.

Sonra da
Bu sakızı çiğne.
Şu çikolatayı ye.
Bu gazozu iç.
Diyorsun.

Hem para biriktirmemi
Hem de söylediklerimi
Tüketmemi istiyorsun.

Sen benim harçlığımı
Kaç para aldığını
Bilmiyor musun ki!

Yalvaç

URAL

2. Aşağıdaki soruları şiire göre cevaplayınız.

1. Reklamcı amca çocuklara ilk önce neyi öğütüyormuş?

2. Çocuklara reklamlarda neler söyleniyor?

3. Çocuk reklamcı amcaya neler söylüyor?

B

1. Reklam yapılan malın ambalajına, rengine, verdiği hediyelere aldanma?

2. Firmalar reklamları nasıl kullanırlar?

3. Resimlerdeki çocuklar satın aldıkları ürünlerden memnun kaldılar mı? Neden?

1. ÜNİTE

HAKLARIMI ÖĞRENİYORUM

Haydi Düşünelim!
Bulduğunuz gruplar içindeki rolleriniz nelerdir? En çok hangi rolünüzü seviyorsunuz?

Anahtar Sözcükler
rol

YAŞAMIN İÇİN DEN

Dünyaya gözlerimi açtığımda minicik bir insan, yani bir bebektim. Hiçbir ihtiyacımı kendim karşılayamıyordum. Beslenmeye, korunmaya ve sevgiye ihtiyacım vardı. Çevremde bana sevgiyle bakan, koruyup kollayan bir ailem vardı. Emekledim, yürüdüm, konuşmaya başladım. Kısaca günden güne büyüdüm.

"7 çok geç."
0-6 yaş çocuğun en fazla geliştiği dönemdir. Bu dönemde çocuğa verilecek eğitim, ilk ve orta öğretimdeki başarıya temel hazırlar. Ülkemizde 0-6 yaş arasında yaklaşık 7 milyon çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların sadece %11'i eğitim görmektedir. Bu çocukların eğitim görülebilmesi için Ana ve Çocuk Sağlığı Vakfı bir proje yürütmektedir.

Haydi Düşünelim!
Size göre haklar mı önemlidir, sorumluluklar mı?

Anahtar Sözcükler
hak
sorumluluk

HAKLARIMI ve SORUMLULUKLARIMI

Toplumda hak ve sorumlulukların önemi konusunda farklı düşünen insanlar olabilir. Bazıları insan haklarının daha önemli olduğunu düşünür. Bazılar da haklardan çok sorumlulukların daha önemli olduğunu düşünür. Size göre bir hakka sahip olmak mı daha önemlidir? Yoksa o hakkın gerektirdiği sorumlulukları yapmak mı?

Bence sorumluluklar, haklardan önemlidir. Sorumluluk kişinin kendi davranışlarının sonuçlarını üstlenmesidir. Toplum düzeni ve huzuru bir yaşam için birbirimize karşı sorumluluklarımızla öncelik vermeliyiz. Örneğin, ben yüksek sesle müzik dinlemeyi çok seviyorum. Ama genellikle dinlemiyorum. Bazen yeni doğan kardeşim uyuyor. Bazen, annem dinlediğim müzik türünden rahatsız olabilir diye düşünüyorum. Bazen de komşularımız arasında dinkenler ya da hasta olanlar vardır, diye vazgeçiyorum.

Haydi Düşünelim!
Size göre haklar mı önemlidir, sorumluluklar mı?

Anahtar Sözcükler
hak
sorumluluk

HAKLARIMI ve SORUMLULUKLARIMI

Toplumda hak ve sorumlulukların önemi konusunda farklı düşünen insanlar olabilir. Bazıları insan haklarının daha önemli olduğunu düşünür. Bazılar da haklardan çok sorumlulukların daha önemli olduğunu düşünür. Size göre bir hakka sahip olmak mı daha önemlidir? Yoksa o hakkın gerektirdiği sorumlulukları yapmak mı?

Bence sorumluluklar, haklardan önemlidir. Sorumluluk kişinin kendi davranışlarının sonuçlarını üstlenmesidir. Toplum düzeni ve huzuru bir yaşam için birbirimize karşı sorumluluklarımızla öncelik vermeliyiz. Örneğin, ben yüksek sesle müzik dinlemeyi çok seviyorum. Ama genellikle dinlemiyorum. Bazen yeni doğan kardeşim uyuyor. Bazen, annem dinlediğim müzik türünden rahatsız olabilir diye düşünüyorum. Bazen de komşularımız arasında dinkenler ya da hasta olanlar vardır, diye vazgeçiyorum.

1. ÜNİTE

HAKLARIMI ÖĞRENİYORUM

Haydi Düşünelim!
Size göre haklar mı önemlidir, sorumluluklar mı?

Anahtar Sözcükler
hak
sorumluluk

HAKLARIMI ve SORUMLULUKLARIMI

Toplumda hak ve sorumlulukların önemi konusunda farklı düşünen insanlar olabilir. Bazıları insan haklarının daha önemli olduğunu düşünür. Bazılar da haklardan çok sorumlulukların daha önemli olduğunu düşünür. Size göre bir hakka sahip olmak mı daha önemlidir? Yoksa o hakkın gerektirdiği sorumlulukları yapmak mı?

Bence sorumluluklar, haklardan önemlidir. Sorumluluk kişinin kendi davranışlarının sonuçlarını üstlenmesidir. Toplum düzeni ve huzuru bir yaşam için birbirimize karşı sorumluluklarımızla öncelik vermeliyiz. Örneğin, ben yüksek sesle müzik dinlemeyi çok seviyorum. Ama genellikle dinlemiyorum. Bazen yeni doğan kardeşim uyuyor. Bazen, annem dinlediğim müzik türünden rahatsız olabilir diye düşünüyorum. Bazen de komşularımız arasında dinkenler ya da hasta olanlar vardır, diye vazgeçiyorum.

1. ÜNİTE

HAKLARIMI ÖĞRENİYORUM

Haklar ve sorumluluklar birbirinin zıddı değildir. Aklınıza birbirinin tam karşıtı gelmez. Hepimiz birer bireyiz ama aynı zamanda bir toplumda yaşıyoruz. Toplumun bir parçası olarak hem haklarımızı korur hem de sorumluluklarımızı yerine getiririz. Müzik dinlemek benim haklarımdan birisidir ama başkalarının haklarına da saygılı olma sorumluluğum vardır.

Bence haklar, sorumluluklardan daha önemlidir. Hak, yasal ya da ahlaki olarak sahip olduğum şeylerdir. Haklarımı sonuna kadar kullanırım. Sorumluluklarımı yerine getiririm. Ama öncelikle sahip olduğum haklarımı kullanırım. Müzik dinlemeyi ben de çok seviyorum. Her ortamda da bu hakkımı kullanıyorum.

Adil Zeynep Akman
Siyaset, Adalet

Bakalım bu konuda iyi düşünebilir miyiz? Haklar ve sorumluluklar birbirinin zıddı değildir. Aklınıza birbirinin tam karşıtı gelmez. Hepimiz birer bireyiz ama aynı zamanda bir toplumda yaşıyoruz. Toplumun bir parçası olarak hem haklarımızı korur hem de sorumluluklarımızı yerine getiririz. Müzik dinlemek benim haklarımdan birisidir ama başkalarının haklarına da saygılı olma sorumluluğum vardır.

Bence haklar, sorumluluklardan daha önemlidir. Hak, yasal ya da ahlaki olarak sahip olduğum şeylerdir. Haklarımı sonuna kadar kullanırım. Sorumluluklarımı yerine getiririm. Ama öncelikle sahip olduğum haklarımı kullanırım. Müzik dinlemeyi ben de çok seviyorum. Her ortamda da bu hakkımı kullanıyorum.

Adil Zeynep Akman
Siyaset, Adalet

Bakalım bu konuda iyi düşünebilir miyiz? Haklar ve sorumluluklar birbirinin zıddı değildir. Aklınıza birbirinin tam karşıtı gelmez. Hepimiz birer bireyiz ama aynı zamanda bir toplumda yaşıyoruz. Toplumun bir parçası olarak hem haklarımızı korur hem de sorumluluklarımızı yerine getiririz. Müzik dinlemek benim haklarımdan birisidir ama başkalarının haklarına da saygılı olma sorumluluğum vardır.

1. ÜNİTE

HAKLARIMI ÖĞRENİYORUM

Haydi Düşünelim!
Size göre haklar mı önemlidir, sorumluluklar mı?

Anahtar Sözcükler
hak
sorumluluk

HAKLARIMI ve SORUMLULUKLARIMI

Toplumda hak ve sorumlulukların önemi konusunda farklı düşünen insanlar olabilir. Bazıları insan haklarının daha önemli olduğunu düşünür. Bazılar da haklardan çok sorumlulukların daha önemli olduğunu düşünür. Size göre bir hakka sahip olmak mı daha önemlidir? Yoksa o hakkın gerektirdiği sorumlulukları yapmak mı?

Bence sorumluluklar, haklardan önemlidir. Sorumluluk kişinin kendi davranışlarının sonuçlarını üstlenmesidir. Toplum düzeni ve huzuru bir yaşam için birbirimize karşı sorumluluklarımızla öncelik vermeliyiz. Örneğin, ben yüksek sesle müzik dinlemeyi çok seviyorum. Ama genellikle dinlemiyorum. Bazen yeni doğan kardeşim uyuyor. Bazen, annem dinlediğim müzik türünden rahatsız olabilir diye düşünüyorum. Bazen de komşularımız arasında dinkenler ya da hasta olanlar vardır, diye vazgeçiyorum.

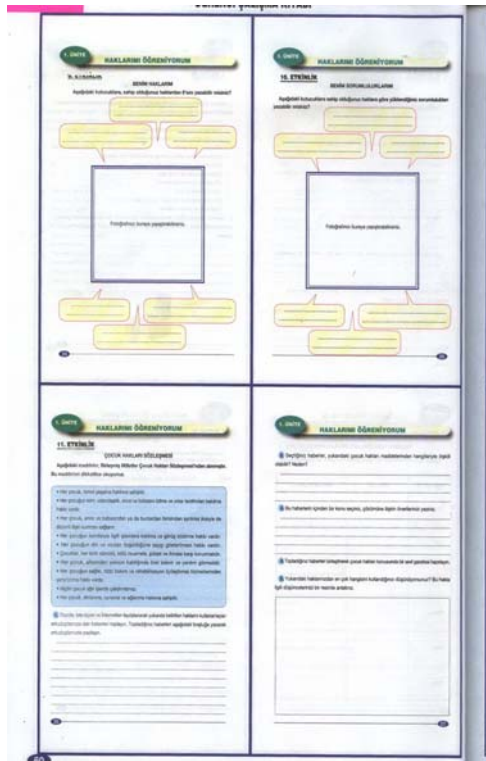
EK 24

Kazanım: Çocuk olarak haklarını fark eder.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Çocuk Haklarının Öğretimi- Madde 42

İçerik/ Etkinlik:

“Benim Haklarım” (Verilen durumlar -çalışan çocuklar, kız çocuklarının eğitimi vb.) Çocuk Hakları Sözleşmesi’ndeki ilgili maddelerle ilişkilendirilerek tartışılır.

EK 25

Kazanım: Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Görüş bildirme hakkı- Madde 12, Düşünce özgürlüğü-Madde 14

İçerik/ Etkinlik:

Okul Meclisi” (Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesine uygun olarak meclis oluşturulur.)

“Okul (Sınıf) Sözleşmesi” (Okul kurulunun belirlediği öğrencilerle okuldaki demokratik haklarla ilgili sözleşme hazırlama çalışması yapılır.)

7. ÜNİTE

BİR ÜLKE BİR BAYRAK

8. ETKİNLİK OKUL MECLİSİ

Aşağıdaki konulardan birisini seçiniz. Seçtiğiniz konu ile ilgili görüşlerinizi ve çözümünüzü açıklayan bir metin yazınız.

KONULAR

1. Okulun fiziki yapısı ile ilgili sorunlar
2. Okuldaki disiplin ile ilgili sorunlar
3. Okulun temizliği ile ilgili sorunlar
4. Ders araç ve gereçlerinin yetersizliği ve kullanımı ile ilgili sorunlar

Bir hafta sonra hazırlanmış olduğunuz metinleri sınıfa getiriniz. Öğretmeniniz tarafından seçilen beş öğrenci, seçmiş olduğu konu ile ilgili olarak propaganda yapabilecektir. Bu propaganda sonucunda seçim yapılacaktır.

Görüşlerinizi ve çözümünüzü en çok beğendiğiniz arkadaşınıza bir oy verebilirsiniz. Her öğrenci seçime katılmalıdır.

Bu etkinliği yaparken büyük karton, renkli kâğıt ve kalem, yapıştırıcı, makas, cetvel kullanabilirsiniz.

150

EK 26

Kazanım: Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Din, düşünce, vicdan özgürlüğü- Madde 14

İçerik/ Etkinlik:

Bırakın Konuşayım!” (Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemine ve gerekliliğine dair bir gazete yazı hazırlanır.)

EK 27

Kazanım: Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: İnsan Hakları ve Hürriyetlerine saygı geliştirme

Madde29/b

İçerik/ Etkinlik:

“İnsan Haklarını Tanıyalım” (İnsan haklarını tanımaya ve bu konudaki kelime ve kavramları öğrenmeye yönelik araştırma ve drama etkinliği yapılır.)

“İnsan Hakları Bir Kazanımdır.” (İnsan haklarının gelişim süreci incelenir ve insan hakları ihlallerinden herhangi biri üzerinde durulur.)

“Hammurabi Yasalarında İnsan Hakları” (Hammurabi yasaları yorumlanarak bugünkü insan hakları kavramları ile karşılaştırılır.)

“Çalışan Çocuklar” (Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 32. maddesi ihlallerine güncel hayattan örnekler verilir.)

Her kişinin yaşama hakkı, kanunun koruması altındadır.

Hiç kimse iğkeneye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza ya da işleme uğratılmaz.

Hiç kimse köle ve kul olarak tutulamaz.

Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ya da zorunlu çalışmaya bağlı tutulamaz.

Herkesin özgürlük ve güvenlik hakkı vardır. Yasal yöntemler dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılmaz.

Herkes özel ve aile yaşamına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

Herkes düşünme, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Ancak bu özgürlük kamu güvenliğinin ve düzeninin, genel sağlığın, genel ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için kanunda öngörülen zorunlu olan önlemlerle sınırlanabilir.

A kaynağı: **Haklar ve Özgürlükler Antolojisi**, s.157

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin ortaya çıkmasında sizce etkili olmuştur?

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

Bütün insanlar hür, haysiyet ve şeref bakımından eşittir.

Herkes ırk, renk, cins, din, dil gibi özelliklerden herhangi bir fark gözetmeksizin bu bildirdiği hürriyetlerden yararlanır.

Yaşamak, hürriyet ve kişi emniyeti her ferdin hakkıdır.

Hiç kimse kölelik ya da kulluk altında bulundurulamaz.

Hiç kimse iğkeneye, insanlık dışı ve haysiyet kırıcı cezalarla tutulamaz.

Herkes hukuki kişiliğinin tanınması hakkına sahiptir.

Kanun önünde herkes eşittir.

Hiç kimse keyfi olarak tutulamaz, alıkonulamaz ve sürlenmez.

Türkiye bu sözleşmeyi 10 Mart 1954’te onayladı.

B kaynağı: **Haklar ve Özgürlükler Antolojisi**, s.184

“Çağdaş demokraside kişisel hürriyetler, özel bir değer ve önem kazanmıştır; artık kişisel hürriyetlere devletin ve hiçbir kimsenin müdahalesi söz konusu değildir... Söz konusu olan hürriyet, sosyal ve medenî insan hürriyetidir. Bu sebeple, kişisel hürriyeti düşünen, her kişinin ve nihayet bütün milletlerin ortak çıkarını ve devlet varlığını göz önünde bulundurmak lazımdır.

... Türkler, demokrat, hür ve sorumluluklarını bilen vatandaşlardır; Türk Cumhuriyeti’nin kurucuları ve sahipleri bizzat kendileridir.

Türk, kişisel hürriyetinden ve çıkarlarından, Anayasada tesbit edildiği kadarını cumhuriyete bırakmıştır. Cumhuriyet, kişinin ona bıraktığı bir kısım hürriyeti, kişinin ve Türk milletinin, içte hürriyetini ve dışa karşı da bağımsızlığını sağlamak için kullanılır.”

C kaynağı: Mustafa Kemal Atatürk, 1930 **Atatürkçülük** (Birinci Kitap) s.177

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte insan hak ve hürriyetlerindeki gelişmelere üç tane örnek veriniz.

TEMEL HAKLARIMIZ

► Size göre temel insan hakları nelerdir?

Yukarıda pazar yerinde köle satışı ifade eden temsili bir resim görüyorsunuz. Bu resmi incelediğinizde neler söyleyebilirsiniz? Bugün de böyle bir durumda pazarlarda rastlamak mümkün müdür? Neden?

İnsanların insan olmalarından dolayı edindikleri temel hakları vardır. Yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, ifade özgürlüğü, eğitim hakkı, bu haklardan bazılarıdır. Bu haklar Anayasamızda temel hak ve özgürlükler başlığı altında “Kişi Hakları”, “Sosyal ve Ekonomik Haklar” ve “Siyasi Haklar” olarak üç gruba ele alınmıştır.

Aşağıda yer alan bilgi kutucunda anayasamızda yer alan insan hakları ile ilgili düzenlemelerin uluslararası sözleşmelerde de yer aldığına dikkat ediniz.

Anayasa’ımızda ifade edilen “Temel Haklar ve Özgürlükler” başlığını okuyarak kişi hakları, sosyal ve ekonomik haklar ile siyasi haklara biler örnek veriniz.

Temel hak ve özgürlükler ülkemizde olduğu gibi diğer ülkelerde de yasalarla korunmaktadır. Temel hak ve özgürlüklerin ihlali edilme olasılığına karşı birçok ülkenin bir araya gelmesiyle anlaşmalar imzalanmıştır. Yasalar ve anlaşmalar ile korunmaya çalışılan temel hak ve özgürlükler demokratik bir vasıfın temel koşuludur.

1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile tanımlanan temel hak ve özgürlükler 4 Kasım 1950’de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle güvence altına alınmıştır. Bu beyanname Sözleşmesiyle güvence altına alınan haklar, kişi ve sosyal haklar, yaşama hakkı, kişi ve özgürlükler, ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü ve diğerleri olarak özetlenebilir. Bunlar, bizim Anayasamızda da belirtilmiştir.

BELGELERİN DİLİ

► İnsan haklarını daha da iyileştirebilmek için neler yapılabilir?

Bu konuda çeşitli tarihsel belgeler ve yasalardan yararlanılarak hazırlanan insan hakları konusundaki gelişimi inceleyeceksiniz. Kronoloji de yer alan belge ve yasaları okuyunuz. İlgili soruları cevaplayınız.

Yıkılmak üzere olan bir binayı tutmaya çalışan bir müteahhit

Karikatür size Hammurabi'nin hangi maddelerini hatırlatıyor? Sizce binayı tutan kişi niçin endişeli?

Hammurabi'nin dikili taşının üst kısmı. Elamli bir işgalci tarafından muhtemelen Babil'den Sus'a taşınmış. Dikili taş bu yörede 1901-1902'de bulundu.

Metnin üzerindeki alçak kabartma, Hammurabi'yi adaletin temsilcisi Samaş'tan yasaları yazma konusunda yetki alırken gösterir.

Hammurabi Yasaları
MÖ 1795-1750

► Suçları yapılmadığı için yıkılarak cinayetlerin önlenmesi amaçlanarak yasaları da değiştirildi.
► Anasizvi suçlarında hastaları öldüren doktorların altları keşildi.
► Bir insan, kavama ile eşit olan birinin diğeri ile...
► Bir adamın...
► Bir adamın...
► Bir adamın...

Peygamberimizin, vefatından birkaç ay önce on binlerce kişiye yaptığı bu ünlü konuşma "Veda Hutbesi" olarak adlandırılmıştır. Peygamberimiz bu hutbe ile İslamın temel ilkelerini son kez insanlığa iletti.

İslamın gelmesi ile birlikte Arap Yarımadası'nda insan hakları açısından ne tür değişimler meydana gelmiştir? Tartışınız.

Veda Hutbesi
632

► İnsanların canları, malları ve ırzları kutsaldır.
► Kan davaları tamamen kaldırılmıştır.
► Hiç kimse diğer insanı öldürmemelidir.
► Kimseye hakaret yapılmayın.
► Hakkınızda şüpheleniyorsanız, hakkınızda şüphelenen delili sunmaktır.
► Hakkınızda şüphelenen delili sunmaktır.

EK 28

Kazanım: Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Eğitim hakkı- madde 28, Çocuğun ekonomik sömürüye karşı korunması- Madde 32

İçerik/ Etkinlik:

Nüfus sayım sonuçlarına göre sonuçlarına göre hazırlanmış tablo ve grafiklerden yararlanılarak nüfus özellikleri incelenir ve nüfusun eğitim durumu ile eğitim hakkı ilişkilendirilir.

“ El Ele Tutuşalım” (Altı şapkalı düşünme tekniği ile eğitim ve çalışma hakkı üzerinde durulur.)

Öğrenci Çalışma Kitabı Etkinlik Örneği

5. EL ELE TUTUŞALIM

Aşağıda verilen matri okuduktan sonra soruları cevaplayınız.

YURDUMUZDAN HABERLER

"Yeşiltepe köyündeki çocuklar, köylerinde okula okumadığı için 5 km uzaklıktaki başka bir köye zor parçalar altında gidiyorlar. Çocuklar, öğe aykırı olarak yolların kapanması ve soğuk yüzünden okullarına ulaşmakta zorlanıyorlar. Bu nedenle zaman zaman okula gidemiyorlar. Aileler, ekonomik durumları çok iyi olmadığı için servise tutamıyorlar. Ailelerin çabası işsiz."

1. Yukarıda verilen bilgilerden neler öğrendiniz?

2. Metinde geçen çocuklar hakkında neler hissediniz?

3. Bu çocukların bulunduğu durumun olumsuz yönleri neler olabilir? Köyedeki işsizlik, çocukları nasıl etkiliyor?

4. Köyedeki çocukların durumu ile ilgili durumu düşünebilirsiniz var mı? Bunları neler olabilir?

5. Okulla ilgili sorunu çözmek için neler yapardınız? Önerileriniz nelerdir?

6. Köyle ilgili okullardan okutulabilir mi?

10) BÜYÜYÖNCE NE OLACAKSIN?

Saygılı Öğrenciler,

Meslek seçimi, hayatınız boyunca derinden etkileyen çok önemli bir konu. İçinde çok başarılı olan insanların ortak özelliği, mesleğinin gerektirdiği becerilere sahip olmalarıdır. Yetli iş yapmak isteyen insanlar da bundan mutluluk duyarlar. Ancak, seçilen mesleğin gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip olmayan insanlar ise başarısızlık yanında mutlu da olamazlar.

Seçtiğiniz meslekle ilgili aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1- Gelecekte hangi mesleği seçmeyi düşünüyorsunuz?

.....

2- Seçtiğiniz mesleğin gerektirdiği bilgi ve becerilerin neler olduğunu biliyor musunuz? Bilmeklerinizi yazınız.

.....

3- Bu mesleği yapmak için ne tür eğitim almak gerekiyor?

.....

4- Bu mesleğe giriş için belli bir sınırlama (yaş, cinsiyet, boy, kilo vb.) var mı? Varsa bunlar neler?

.....

5- Bu mesleğin çalışma şartları neler?

.....

6- Bu mesleğin gelir durumu ve imkânları neler?

.....

7- Bu meslekte ilerleme ve kendini daha geliştirebilme imkânı var mı? Varsa bunlar nelerdir?

.....

110

11) RESİMLERDEN TANIYALIM

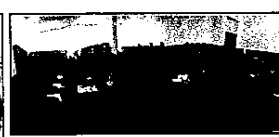
Aşağıdaki fotoğrafları inceleyiniz. Sorulara cevaplarını boş bırakılan yerlere yazınız.

1- Öğrenen olmak için kişinin ne gibi ilgi ve yetenekleri olması gerektiğini düşünüyorsunuz? Bu ilgi ve yetenekler yüz yıl önceki için de geçerli midir? Neden?

.....

.....

Emniyet Genel Müdürlüğü arşivinden

2- Günümüz toplumsal olaylarında polisin rolünü göz önünde bulundurunuz. Buna göre polisler hangi özelliklere sahip olmalıdır?

.....

.....

.....

111

EK 30

Kazanım: 3 Mart 1924'te kabul edilen kanunların gerekçelerini ve toplum hayatında meydana getirdiği değişimleri fark eder.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi/ Maddeleri: Eğitim hakkı- Madde 28, nitelikli eğitimin özellikleri- Madde 29

İçerik/ Etkinlik:

Grafik Okuyalım” (İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye’de meydana gelen toplumsal, kültürel ve ekonomik gelişmeleri içeren grafik ve istatistiklerden yararlanılarak bir rapor hazırlanır.)

İnsan haklarına yönelik uluslar arası belgelerden yararlanılır.

“Radyo Programları Yapıyoruz” (1923–1924 yıllarının toplumsal ve siyasal olayları üzerinden hazırlanan radyo programları sınıfta canlandırılır.)

24. İYİ BİR GELECEK İÇİN

A. Kendini eğitim alamayan bir çocuğun yerinde düşünen bir öğrenci tarafından yazılan aşağıdaki kompozisyonu okuyarak devamındaki soruları cevaplandırınız.

EĞİTİME ÖZLEM

Ben büyük bir şehide yaşıyorum. Ancak yaşadığım yer şehrin göz kamıştıncılığına tersine köhne, yalın ve fakir bir köşeli. Mahalledeki çocukların eğitim göreceği tek okul var. Eski bir evi okul haline getirmişler. Bu eğitim yuvası ve kollar ki-çik ki... Okuma yazma öğrenmek isteyen çocuklar okulun tek odasında toplanıp ders yapıyorlar. Benim ailem de burada yaşayan tüm aileler gibi geçim se-kette içinde. Ailem katede bulunmak için çalışmak zorundayım. Oysa yaşam okula gitmek için gereken kıyafetleri getirdi de geçiyor bile. Ben de her çocuk gibi okula gitmeyi dıyo-yaya istiyorum. Okumak, her türlü bilgiyi öğrenmek için nler vermezdim... Benim de öğretmenim, arkadaşlarım olsa keke-kalmım, defterim, kitaplarım olsa... Ne güzel olur, değil mi? ... Okumayı öğrenip kitapları tarasam. Onlar benim kurdığım dostum. Ben de onların en vassacısına okuyucusa... Kitap-ların sayesinde görmediğim dünyalara ucam, tüm dıyo-yaları yerim. Ve bu isteklerimin hiçbirini hayal etmez... Onla-rı kendi çocukları gibi görüp büyük emeller ortaya ko-yulur. Bu çocukların birkaç yıl sonra uluslarına geri dı-rectifinden emindiler çünkü. Bu vatanın bayraklarını üstüstü-likleri için yururlu olmaketa ne kadar habildiler.

Ben de bir yurttaşım bu toprakların. Her yurttaş gibi hal-kıma yararlı olabilmek için elimden geleni yapacağım. Atatürk sayesinde alemlen Cumhuriyet atışın. Şeha-da parlamasını sağlayacağım. Bu yüzden eğitimlisi-da bizi. Beraber umudunuz bu olsun. Biz tıyıcılın ay-dınlık geleceğe Türkiye'yi. Biz ulusalım ıstık dolu ıfıkılana. Sa-dıce bir değil tüm çocuklar tıtmalı. Bu bilgi pırcısından. Tek yapmamız gereken kardeşlik ve barış içinde sevmek ve eğitmek bizi. Yeter ki eğitim bizi...

Özel Edine Beykent İ.C.
Nurtaç Okuyucuları
8-B sınıfı

1. Önceki sayfada yer alan kompozisyonda eğitimle ilgili ne tür sorunlardan bahsedilmektedir?

2. Kompozisyonda çocuğun eğitimiyle ilgili hangi hakları dile getiriliyor?

3. Sizde, Millî Eğitim Bakanı olma fırsatı verilse eğitim sorunlarını çözmek ve gelecek nesillere daha iyi bir eğitim ortamı bırakmak için ne yaparsınız?

B. Mustafa Kemal'in önderliğinde TBMM'de kabul edilen, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile öğretimde birlik sağlanmıştır. Bu kanunla cinsiyet farkı gözetilmeksizin eğitimde fırsat eşitliği getirildi. Böylece kızlara da eğitimin kapıları açıldı.

Mustafa Kemal Paşa, kadınların eğitimi ile ilgili düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

"Bir yandan genel olan bilgilizliği yok etmeye çalışmakla beraber, diğer yandan sosyal hayatta bizzat çalışan ve verimli elemanlar yetiştirmek gerekir. Bu da ilk ve ortaöğretimin uygulamalı bir şekilde olmasıyla mümkündür. Ancak bu sayede sosyal toplumlar iş adamına, sanatçılarına sahip olur. Ancak millî dehanın geliştirilerek, kültürümüzü layık olduğu düzeye ulaştırmak için yüksek melek sahipleri de yetiştirilmeli.

Bayanlar, Bayları İktisadî bilimsel ki iki parça olarak yaşayan milletler çok zayıftır, hastadır. (1922)

Yeni Türkiye'nin millî eğitim programında kadın ile erkeğin aynı derecede öğrenim görmesi kararlaştırılmıştır. "... Kadınlarımız yetiştirilerek fedakâr, ilerlemiş çocuklarla geleceğimizin ne kadar parlak olacağını düşünüyorum." (1923)

(Atatürk'ün Söylve ve Demeçleri, s.389)

1. Mustafa Kemal Paşa, yeni kurulan devlette neden kadın ve erkek eşit düzeyde eğitim görmesini istemiştir?

EK 31

Kazanım: Duygu, düşünce ve bilgilerini görselleştirmede renkleri kullanır.

Duygu, düşünce ve izlenimlerini drama, tiyatro, müzikli oyun, kukla vb. yollarla sunar.

Duygu, düşünce ve hayallerini anlatan yazılar yazar.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Çocuğun Görüşlerini İfade Edebilme Hakkı-

Madde 13

İçerik/ Etkinlik:

Öğrencilere metnin içeriği ile metin arasındaki ilişkinin sorgulamaları için metnin 3. ve 4. etkinliği yaptırılır. Öğrencilerden aşağıdaki konulardan birini seçerek ya da kendi belirledikleri konular hakkında yazı yazmaları istenir.

“Bir tiyatro oyununda oyuncu mu ya da seyirci mi olmak istersiniz? Neden?”

“Sizde tiyatro izlemek mi daha keyifli oynamak mı, gibi belirledikleri konulara yönelik yazı yazmaları istenir.

Ayrıca öğrencilerden belirledikleri bir konuyla ilgili gerçek modellerden yola çıkarak drama, resim müzikli oyun, kukla vb. türlerden birini seçerek sunun yapmaları istenir.

Ek 32

Kazanım: Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle açıklayan yazılar yazar. Duygu, düşünce ve bilgilerini görselleştirmede renkleri kullanır.

Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle açıklar.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Görüş ifade edebilme hakkı- Madde 13, Çocuk Haklarının Öğretimi- Madde 42

İçerik/ Etkinlik:

Öğrencilere “ Anıtkabir’e gittiğinizi düşününüz. Oradaki ziyaret defterine ne yazardınız?” sorusuyla yazma etkinliği yaptırılır.(10. Etkinlik)

Öğrencilerden metnin ilginç gelen bir kısmını resmetmeleri istenir.

“Atatürk diyor ki” metniyle bağlantılı olarak Çocuk Hakları Sözleşmesi sınıfta uygun bir yere asılır. Öğrencilere ön hazırlık olarak aşağıdaki sorular sorulur.

“ Ailenizin görüşlerinize ve düşüncelerinize önem verdiğini düşünüyor musunuz? Neden?”

“ Arkadaşlarınız sizden farklı düşündüğünde onlara kızıyor musunuz?”

Öğrenci çalışma kitabındaki etkinlikte resimlerle cümleleri eşleştirmeleri istenir. Bu düşüncelere katılıp katılmadıklarını nedenleriyle açıklamaları istenir. Öğretmen öğrencilere Atatürk zamanında kazanılan hak ve özgürlüklerden bahseder.

ATATÜRK DİYOR Kİ

ATATÜRK DİYOR Kİ

Atatürk yaptığı bir konuşmada şöyle diyor:

“Bazı ailelerin kötü bir alışkanlığı var. Çocuklarını konuşturamaz ve dinlemezler. Onları ‘Sen büyüklerin lâfına karışma’ der, sustururlar. Oysa çocukların serbestçe konuşmalarına fırsat verilmelidir. Çocuklar, düşündüklerini ve duyduklarını olduğu gibi ifade etmeye özendirilmelidir.

Çocuklarımızı düşüncelerini hiç çekinmeden söylemeye ve inandıklarını savunmaya yönlendirmeliyiz. Ayrıca onları başkalarının düşüncelerine de saygı duymaya alıştırmalıyız.”

İbrahim Karakaş
Renkli Fotoğraflarla Atatürk
(Düzenlenmiştir.)

ATATÜRK DİYOR Kİ

1. Etkinlik: Dinleme sonrasında aşağıdaki boşlukları doldurun.
Bazı aileler çocuklarını ve dinlemezler.
Oysa çocuklar serbestçe
Baskalarının düşüncelerine de duymalıyız.

2. Etkinlik: Cümleleri okuyunuz. Örnekteki gibi cümlelerle ilgili resimlere numara veriniz.

1. Çocuklar savaştan korunmalıdır.
2. Her çocuk eğitim görmelidir.
3. Gezegenimiz çocuklar için korunmalıdır.
4. Her çocuk duygu ve düşüncelerini söylemelidir.

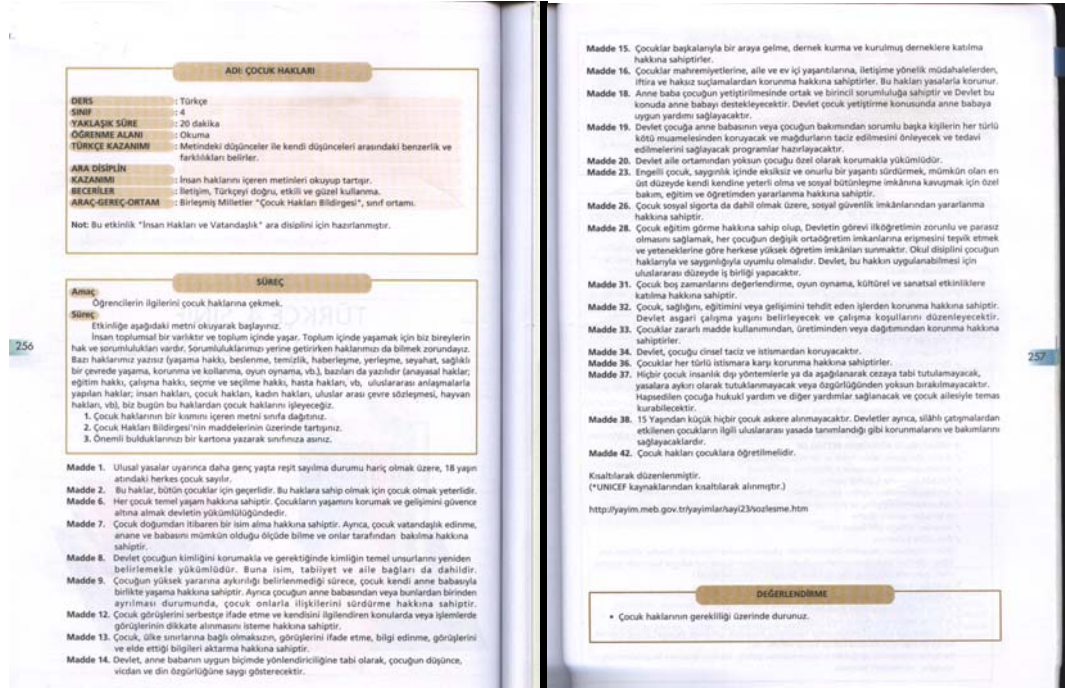
EK 33

Kazanım: Duygu, düşünce ve hayallerini anlatan yazılar yazar.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi /Maddeleri: Çocuğun Görüşlerini İfade Edebilme Hakkı- Madde 13

İçerik/ Etkinlik: 8. etkinlik “Ödül” metninden alıntıdır.

8. ETKİNLİK: “Çocuk Hakları” konusunda neler biliyorsunuz? Kısaca yazınız.

EK 34

Kazanım: Bilgi almak amacıyla görüşmeler yapar.

- Grup çalışmalarında duygu ve düşüncelerini paylaşır.
- Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle ortaya koyar.
- Duygu, düşünce ve hayallerini anlatan yazılar yazar.
- Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle açıklayan yazılar yazar.
- Bilgi almak amacıyla görüşmeler yapar.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi /Maddeleri: Görüş bildirme hakkı-Madde 12, Bilgi Edinme Hakkı- Madde 17, Çocuğun Görüşlerini İfade Edebilme Hakkı- Madde 13

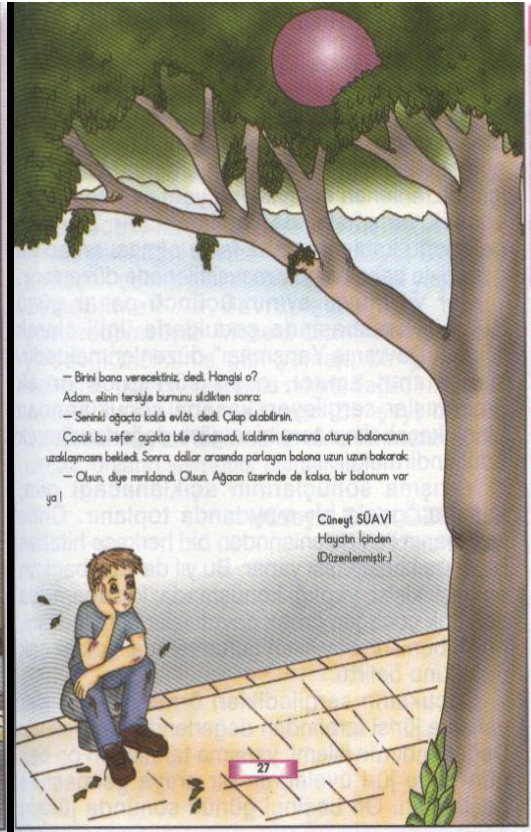
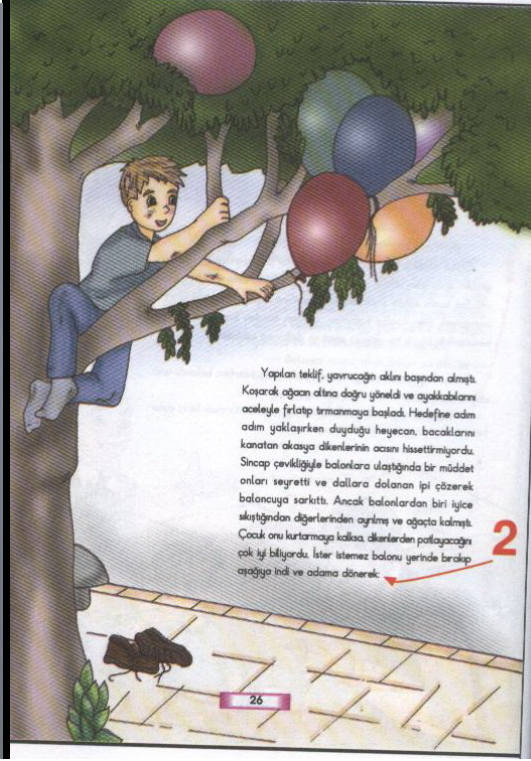
İçerik/ Etkinlik:

Baloncu ve çocuk arasında geçen diyalogun canlandırılması istenir

Öğrencilerden baloncunun davranışının doğru olup olmadığı nedenleriyle açıklanması istenir ve yazı kurallarına nedenlerini açıklayarak yazılması istenir.

Hikâyedeki çocuğun yerine kendilerini koyarak, baloncunun davranışa karşı nasıl davranacakları sorulur.

Metnin konusuyla bağlantılı olarak zorluklara rağmen yılmadan çalışan bir sanatçı, sporcu v.b hayatının araştırılması ve rapor halinde sunulması istenir

EK 35

Kazanım: Zaman ölçme birimleri ile ilgili problemleri çözer ve kurar.

İlgili Ara Disiplin: İnsan haklarının uluslararası belgelerde güvence altına alındığını bilir.

İnsan Hakları ve Vatandaşlık

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Çocuk haklarının farkında olma ve Çocuk Haklarının öğretimi- Madde 42

İçerik/ Etkinlik:

Aşağıdaki tabloda verilen bilgileri kullanarak iki zaman arasındaki farkı belirleyen problemler oluşturunuz:

Tablo: Çocuk Haklarını İçeren Uluslararası Sözleşme ve Belgeler

Adı	Tarihi	Madde numarası
BM Çocuk Hakları Bildirgesi	20 Kasım 1959	10
BM Olağanüstü ve Silahlı Çatışma Hallerinde Kadın ve Çocukların Korunmasına Dair Bildiri	17 Aralık 1974	6
BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	20 Kasım 1989	54
BM Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunmasına İlişkin Kurallar	14 Aralık 1990	87. kural
Avrupa Çocuk Haklarının Kullanımı Sözleşmesi	25 Ocak 1996	26
BM Çok Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin 182 Sayılı Acil Eylem Sözleşmesi	17 Haziran 1999	8

Yukarıdaki sözleşmelerin, bildirgelerin ve bildirilerin, ortak amaçlarının ne olabileceği hakkında tartışılır. Bildirgelerin ve bildirilerin ortak amaçlarının, çocukların tüm dünyada her an karşılaşabilecekleri her türlü taciz ve ihmale karşı korunmaları için standartlar belirlemek olduğuna vurgu yapılır. Hangi ülkelerin çocuklara daha iyi bir gelecek hazırlamak için bu belgelere imza attığını araştırmaları istenir. Örneğin; BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni 190'dan fazla ülke onaylamıştır.

Yeryüzünde en fazla ülkenin imzaladığı sözleşmelerden olan Çocuk Hakları Sözleşmesi hakkında bir araştırma yapmaları ve sınıfa sunmaları istenir.

Aşağıdaki konuların öğrencilerce tartışılması sağlanır:

Yukarıdaki belgelerden hangilerini önceden biliyordunuz?

Haklarımızı bilmek bize neler kazandırır?

Çocukların sahip olduğu hakları toplumumuza nasıl duyurmalıyız?

Kazanım 2: İki özelliğe göre tablo oluşturur ve tabloyu yorumlar.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Kız-Erkek Eğitim Hakkı md.28, Sağlık hizmeti hakkı md.24

İçerik/ Etkinlik:

 Kadınların Okur Yazarlık Oranları

“Ülkemizin 1935 yılındaki okuryazarlık oranı %19’dur. Kadınların %10’u okuma yazma biliyordu. 1970’te ise okuryazarlık oranı %56 olmuştur. Aynı yıl kadınların okuryazarlık oranı %42’dir. 1999 verilerine göre okuma yazma oranı erkeklerde %92’ye ulaşırken kadınlarda %77’dir.”

Öğrencilerin yukarıda verilen bilgilere göre kadınların okuryazarlık oranlarını yıllara göre gösteren tabloyu oluşturmaları ve yorumlamaları sağlanır.

Bu kazanımla ilgili olarak, okul çağı çocuklarının sağlıklı yaşam için tüketmeleri gereken besinlerle ilgili gazete kupürleri incelenerek iki özelliğe göre tablo oluşturmaları istenebilir.

EK 36

Kazanım: Sigaranın ve alkol kullanımının vücuda verdiği zararlar ilgili bilgi toplar.

Sigara ve alkol kullanan kişilerin çevreye verdiği zararı fark eder.

Sigara ve alkol içilen ortamlardan uzak durur.

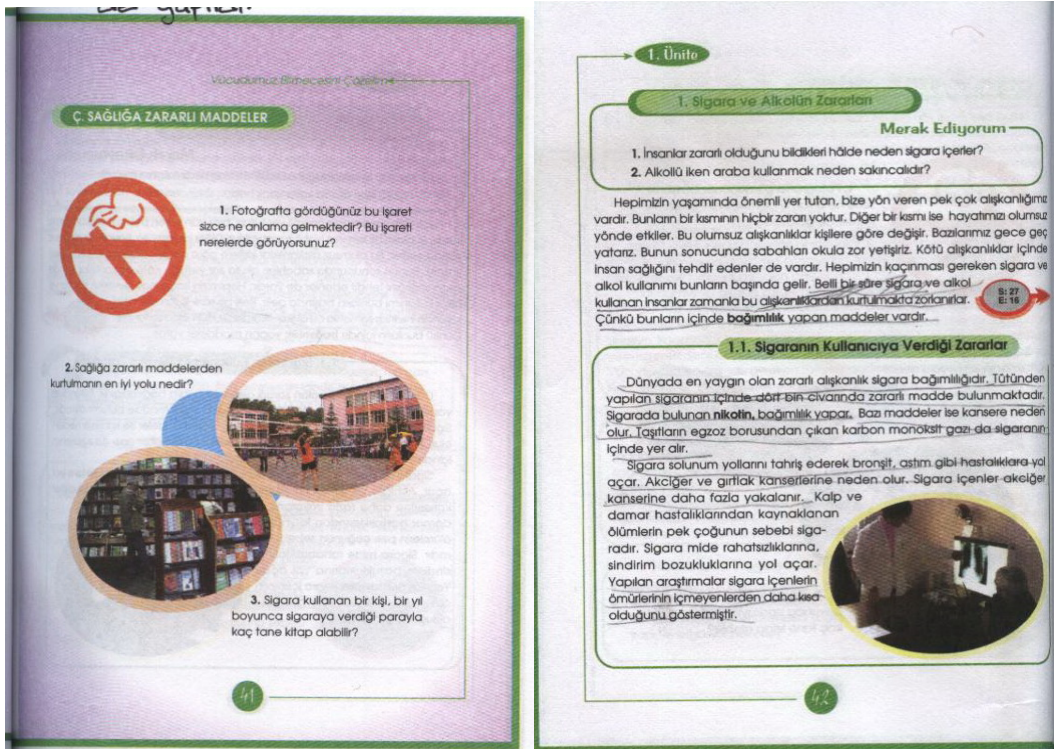
Sigara ve alkol gibi zararlı alışkanlıkları önlemek için çeşitli spor faaliyetlerine katılmanın önemini fark eder.

İlgili Ara Disiplin: İnsan Hakları ve Vatandaşlık ara disiplinin; sağlık hakkının olduğunu bilir kazanımıyla ilişkilendirilmiştir.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Çocuğun zararlı alışkanlıklara karşı korunması- Madde 33

İçerik/ Etkinlik:

Öğretmen öğrencilerle kitaptaki resimler üzerine konuşur ve kitapta bulunan açık uçlu sorular üzerinden konuyla ilgili fikirlerini alır. Öğrenci çalışma kitabındaki “Sigardaki Zehir” etkinliği yaptırılır. Öğrencilere konuyla ilgili bir poster çalışması yaptırılır.

Vücudumuz Bilmeseni Çözüm

1.2. Sigaranın Topluma Verdiği Zararlar

Sigaranın zarar yalnız içen kişiye değildir. Özellikle, sigara içenlerin çevresinde bulunan kişiler **pasif içici** konumuna düşerler. Bu kişiler, sigaradan çıkan dumanı içmeden solumak zorunda kalırlar. Pasif içiciler, sigara içenler gibi sigaranın tüm zararlarından etkilenirler. Boğazlarında yanma olur. Öksürük, nefes darlığı gibi rahatsızlıklar yaşarlar. Pasif içicilikten en fazla bebekler ve çocuklar zarar görür.

Sigaranın sağlığa zararları yanında, çevreye verdiği zararlar da çok fazladır. Sigara dumanı öncelikle havayı kirletir. Kül ve izmaritleri de çevre kirliliğine sebep olur. Sigara içen insanların sayısı arttığında çevremiz ne kadar çok kirlenir değil mi? Sigara ekonomik açıdan da olumsuz etkiler yapar. Ülkemizde bir yılda sigaraya harcanan parayla birçok hastane, okul yaptırılabilir.

Bunları Biliyor musunuz?

Sigara içinde bulunan zehirli maddelerden bazıları; tütün gazı olarak kullanılan bütan, fare zehirleniminde kullanılan arsenik, tuvalet temizleyicisi olarak kullanılan amonyaktır.

1.3. Alkolün Etkileri

Alkol, vücudumuza olumsuz yönde etkileyen bir maddedir. Buna rağmen, bazı insanlar alkol kullanırlar. Çünkü alkol yoluyla kendilerini daha iyi hissedebilecekleri ve derilerini unutulacakları zannederler. Ancak, alkol sorunları ortadan kaldırmaz. Alkol kullanımıyla birlikte denge sorunu ortaya çıkar; konuşmada, yürümde zorluk oluşur.

Alkol kullanan kişiler kendilerine olduğu kadar çevrelerine de zarar verirler. Bu kişiler davranışlarını kontrol edemezler. Yasalarımıza engellenmesine rağmen araç kullanırlarsa **trafik kazalarına** sebep olurlar.

Vücudumuz Bilmeseni Çözüm

16. ETKİNLİK

Sigaradaki Zehir

Öğretmeninizle birlikte yapacağınız bu etkinliğin sonunda, sigara içen bir insanın akciğerinin sigaradan nasıl etkilendiğini öğrenmiş olacağız.

Başlamak İçin

Küçük plastik bir şişe, pamuk, pipet, mantar tıpa, 3 adet sigara, kibrit

Birlikte Yapalım

- Çıkacak dumandan etkilenmemek için etkinliği açık havada yapalım.
- Plastik şişenin içine bir miktar pamuk koyalım, çok az su ekleyelim.
- Plastik şişenin ağzını, içinden pipet geçirilmiş mantar tıpa ile kapatalım.
- Pipetin dışında kalan ucuna sigara yerleştirelim.
- Sigarayı yakalım, plastik şişeyi sıkıp gevşetelim. Bu işleme üç tane sigara bitene kadar devam edelim.

Ne Oldu ?

1. Pamuk hangi renge döndü?
2. Sizce bu renk değişiminin sebebi nedir?

Neleri Öğrendik ?

Kullanılan pamuk, pipet ve su damlacıklarının rengi açık kahverengile döndü. Oluşan bu renk değişiminin sebebi sigaranın içinde yer alan nikotin ve karbon monoksittir.

Poster

Sigara ve Alkolün Zararları

- Sigaranın ve alkol kullanımının vücuda verdiği zararlar nelerdir?
- Sigara ve alkol kullanan kişilerin çevrelerine verdiği zararlar nelerdir?
- Sigara ve alkol kullanmak gibi zararlı alışkanlığı olan kişiler bu alışkanlıklardan kurtulmak için neler yapabilir?

Yukarıdaki soruları göz önüne alarak arkadaşlarınızla birlikte bir poster hazırlayınız.

Posterinizi hazırlarken aşağıdaki noktaları dikkate alınız.

- Posterinizde sigara ve alkolün zararları ile ilgili bir slogan oluşturunuz.
- Sloganınızı destekleyen yazı, resim veya fotoğraf toplatarak posterinizi zenginleştiriniz.
- Posterinizi aşağıdaki öz değerlendirme formunu kullanarak değerlendiriniz.

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

1. Bu çalışma benim için neden önemli?
.....
2. Bu çalışma sonucunda neler öğrendim?
.....
3. Çalışma sırasında ulaştığım bilgilerden beni en çok hangisi şaşırttı?
.....
4. Bu çalışma sonrasında çevremdeki sigara ve alkol kullanan kişilere neler önerebilirim?
.....

EK 37

Kazanım: Dinlediği müziklerle ilgili duygu ve düşüncelerini ifade eder.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Görüşlerini ifade edebilme hakkı Madde-13, Çocuğun yüksek yararı Madde-3

İçerik/ Etkinlik:

Öğrencilere dersin girişinde klasik müzik dinlettirilir. Bu müziğin onlara ne hissettirdiği ve bunları arkadaşlarına nasıl anlatmak istediği sorulur. Drama, resim, kukla, şekil, sembol v.b öğrencilerinin istediği bir şekilde ifade etmeleri istenir.

Ders Kitabındaki “23 Nisan” ve “Bir Dünya Bırakın” şarkıları dinlettirildikten ve söylendikten sonra bu şarkıların onlara ne hissettirdikleri üzerine konuşulur. Aynı şarkı üzerinde nasıl farklı ifade edebilecekleri üzerine öğrencilere beyin fırtınası yaptırılır. Öğrencilerin kendi yaşantılarından örnek vermeleri istenir. Öğrencilere “Bir Dünya Bırakın” şarkısında şarkının farklı bölümlerini ezgilerin değişen kısımlarını dansa dönüştürmeleri istenir. Bu şarkının hissettiklerini resimle ve yazıyla ifade etmeleri istenir.

3 DUYGU VE DÜŞÜNCELERİM

1. “23 Nisan” şarkısını arkadaşlarınızla birlikte söyleyiniz.

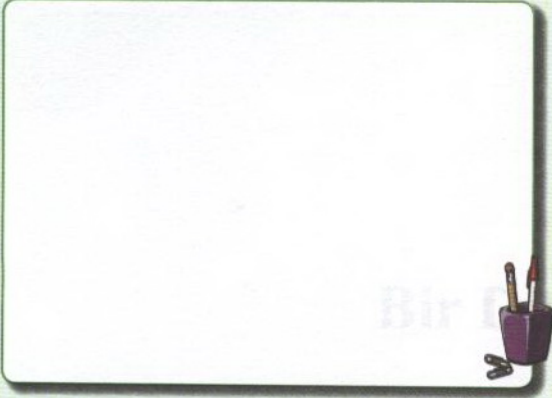
23 Nisan
Sanki her tarafta var bir düğün
Çünkü en şerefli en mutlu gün
Bugün yirmi üç nisan
Hep neşeyle doluyor insan
İşte bugün meclis kuruldu
Sonra hemen padişahlık kovuldu
Bugün yirmi üç nisan
Hep neşeyle doluyor insan
Söz ve müzik: Salıp Eğüz

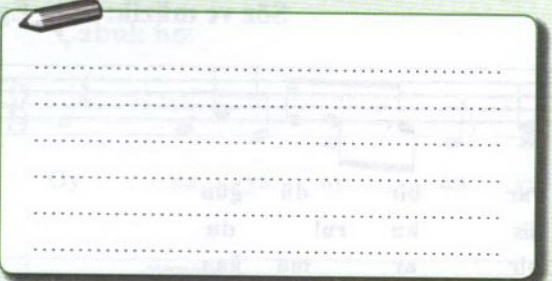
2. “Bir Dünya Bırakın” şarkısını arkadaşlarınızla birlikte söyleyiniz.

BİR DÜNYA BIRAKIN
Oynaya oynaya gelin çocuklar
El ele el ele verin çocuklar
Bir vatan bırakın biz çocuklara
İslanmış olmasın göz yaşlarıyla
Bir barış bırakın biz çocuklara
Ulaşsın şarkımız güneş ve aya
Bir dünya bırakın biz çocuklara
Yazalım üstüne sevgili dünya
Söz ve müzik: Salih Aydoğdu

2. Şarkıyı söylerken neler hissettiniz? Duygularınızı, düşüncelerinizi resimle ve yazıyla ifade ediniz.

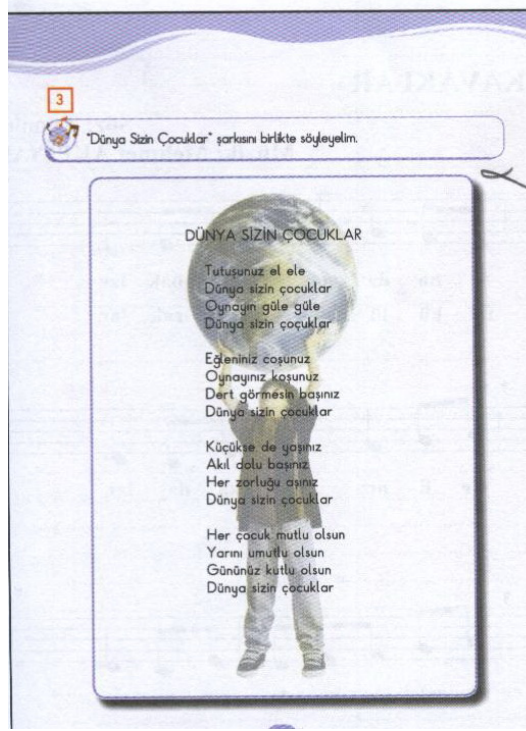
EK 38

Kazanım: Farklı ritmik yapıdaki ezgileri seslendirir.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Çocuğun yüksek yararı- Madde 3

İçerik/ Etkinlik:

Bu kazanımla ilgili olarak dersin son etkinliklerinden biri olarak “Dünya Sizin Çocuklar” şarkısı seslendirilir.

EK 39

Kazanım: Bir düşünceyi farklı biçimlerde ifade eder.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Çocuğun görüşlerini ifade edebilme hakkı
Madde 13

İçerik/ Etkinlik:

Öğrenciler 5–8 kişilik gruplara ayrılır. Öğrenci çalışma sayfasındaki yer alan ifadeleri birden fazla öğrencinin ya da birden fazla öğrenci grubunun ele almasını sağlamak amacıyla gruplara ayrılma sağlanır. Öğrencilerin kendi ifade ettikleri durumdan farklı bir şekilde ifade edilebileceğini fark etmeleri sağlanır.

Aşağıda yer alan durumların her birini birden fazla öğrencinin ele alması istenir.

Ayrıca bir durumun aynı öğrenci tarafından kaç farklı şekilde ifade edilebileceği de işlenmelidir.

1. Kardeşine, her gece, gece yarısına kadar televizyon izlemesinin doğru olmadığını,
2. Bir toplantıda konuşmacı olduğunda, düzenli yemek yemenin sağlıklı bir davranış olduğunu,
3. Fazla asitli içecekler tüketen bir arkadaşına asitli içecekler yerine süt tüketmesinin daha sağlıklı olduğunu,
4. Sınıf arkadaşına, okul koridorlarında bağırarak koşmaması gerektiğini,
5. Ağlayan bir arkadaşına yarının daha iyi bir gün olacağını,
6. Kardeşine, bilgisayarda nasıl yazı yazılacağını,
7. Sağ ayakkabının bağcığı sol ayakkabına ve sol ayakkabının bağcığı sağ ayakkabına bağlıyken yürümenin nasıl olduğunu,
8. Arkadaşına, onu çok sevdiğini,
9. Komşunuza gürültü yaptığını,
10. Öğretmenine konuyu anlamadığını,
11. Ailene daha fazla harçlığa ihtiyacın olduğunu,
12. Sınıfta ders sırasında dışarı çıkmak ihtiyacı duyduğunu,
13. “Bilmek” ve “inanmak” kelimelerinin farkını,

14. Bir dikdörtgenin iki uzun kenarı olduğunu,
 15. Televizyonda dün gece izlediğin bir programla ilgili düşünceni,
 16. Sevdığın müzik türü hakkındaki düşünceni,
 Nasıl ifade edersin?

EK 40

Kazanım: Vereceği kararların geleceğe olan etkilerini fark eder.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Görüş bildirme hakkı- Madde 12, Eğitsel Başarı- Madde 28, Madde 29

İçerik/ Etkinlik:

Öğrencilere aşağıdaki senaryolar verilir ve ilgili soruları cevaplamaları istenir.

Senaryo 1:

Atalay sekizinci sınıf öğrencisidir. Ders çalışmayı sevmediği için ilköğretimden sonra babasının yanında çalışmaya karar vermiştir.

Atalay ne ile ilgili bir karar verdi?

Sizce Atalay bu kararı neden verdi?

Atalay'ın verdiği bu kararın muhtemel sonuçları nelerdir?

Verdiği bu kararın geleceği üzerindeki muhtemel etkileri nelerdir?

Senaryo 2:

Ayşe yedinci sınıf öğrencisidir. Katıldığı birçok resim yarışmasında dereceye girmiştir. Resim yapmaya ilgisi olduğu için güzel sanatlar lisesinin sınavlarına girmeye karar verir.

Ayşe ne ile ilgili bir karar verdi?

Sizce Ayşe bu kararı neden verdi?

Ayşe'nin verdiği bu kararın muhtemel sonuçları nelerdir?

Verdiği bu kararın geleceği üzerindeki muhtemel etkileri nelerdir?

Senaryo 3:

Göksel altıncı sınıf öğrencisidir. Fen lisesi sınavlarını kazanmak istemektedir. Sınavda başarılı olmak için planlı bir şekilde ders çalışmaya karar verir.

Göksel ne ile ilgili bir karar verdi?

Sizce Göksel bu kararı neden verdi?

Göksel'in verdiği bu kararın muhtemel sonuçları nelerdir?

Verdiği bu kararın geleceği üzerindeki muhtemel etkileri nelerdir?

Öğretmen tahtaya aşağıdaki tabloyu çizer ve öğrencilerin senaryolar için verdiği cevapları tabloya yerleştirir.

Verilen karar	Verilen kararın geleceğe olan etkileri

Aşağıdaki sorularla grup etkileşimi devam eder?

Bugüne kadar hangi kararları aldınız?

Bu kararlar hayatınızı nasıl etkiledi?

Geleceğe dönük aldığınız kararlar var mı?

Aldığınız bu kararların sonuçları hayatınızı nasıl etkiledi?

Bu etkinliğin sonunda öğrencilere neler kazandıkları sorulur ve paylaşımlar alınır.

Verilecek kararların geleceğe olan etkilerini fark etmenin önemi vurgulanarak etkinlik sonlandırılır.

EK 41

Kazanım: Sağlıklı büyümesi için gerekli olan besinleri tüketir.

İlişkili Olduğu ÇHS Maddesi / Maddeleri: Sağlık hizmet hakkı- Madde 24

İçerik/ Etkinlik:

Öğretmen öyküyü okur.

.Aşağıdaki soruları grup etkileşimi devam eder:

Zehra önce nasıl besleniyordu?

Zehra sağlıklı beslenmediği için başına neler geldi?

Çevrenizde Zehra gibi beslenen kişiler var mı?

Varsa onların başına neler geldi?

Zehra'nın yaşadığı sorunları siz yaşadınız mı?

Sürekli aynı yiyecekleri tüketirsek ne olur?

Sağlıklı büyümek için gerekli olan besinler nelerdir?

Sağlıklı beslenirsek neler olur?

3. Öğretmen, öğrencilerin söylediği sağlıklı büyümemiz için gerekli olan besinleri tahtaya yazar. Öğrencilerin sıraladığı besinlere öğretmen tarafından eklemeler yapılabilir.

4. Öğrencilerden sıraladıkları besinlerin resmini yapmaları istenir.

5. Yapılan resimler panoya asılır.

6. Bu etkinliğin sonunda öğrencilere neler kazandıkları sorulur ve paylaşımlar alınır.

7.Sağlıklı büyümesi için gerekli olan besinleri tüketmenin önemi ve gerekliliği vurgulanarak etkinlik sonlandırılır.

SAĞLIĞIM İÇİN

Zehra, Güneş İlköğretim Okulu'nda öğrencidir. Sabahları kahvaltı yapmadan okula gider, bu konuda annesi ile sürekli tartışırdı. Annesinin hazırladığı beslenme çantasını okula götürür ama hiç açmadan eve getirirdi. Kantinden sürekli asitli içecekler, cips, çikolata, dondurma ve boyalı değişik şekerlemeler alır arkadaşları beslenmesini tüketirken Zehra kantinden aldığı bu

tür yiyeceklerle karnını doyururdu. Öğretmeninin ve ailesinin uyarılarını dikkate almayan Zehra öğlen ve akşam yemeklerinde de “patates kızartması, makarna vb. yiyeceklerle” tek tip beslenirdi. Zehra zaman zaman karnının ağrıdığından, midesinin bulandığından ve hâlsiz olduğundan şikâyet ederdi. Bir sabah uyandığında kendini kötü hissettiğini söyledi. Annesi de onu doktora götürdü. Doktor Zehra’yı muayene ederken önce şikâyetlerini sordu. Zehra karnının ağrıdığını, midesinin bulandığını ve hâlsiz olduğunu söyledi. Doktor Zehra’nın beslenme alışkanlığı ile ilgili hem Zehra’dan hem de annesinden bilgi aldı. Doktor bu görüşmeden sonra bazı tahliller yapılmasını istedi. Yapılan tahlillerin sonucunda Zehra’nın sağlıklı beslenmediği için kansız olduğunu, vitamin eksikliği olduğunu vücudunun direncinin düştüğünü ve mikroplarla savaşacak gücünün olmadığını söyledi.

Doktor Zehra’ya iyileşmesi için bazı ilaçlar verdi. Ama bu ilaçların sağlığına kavuşmak için yeterli olmayacağını anlattı. Sağlıklı olabilmek için sebze, meyve, et, süt, yoğurt, yumurta vb. vücudun ihtiyacı olan yiyeceklerden yemesi gerektiğini söyledi. Zehra evde birkaç gün dinlendikten ve doktorun söyledikleri yiyeceklerden yemeye başladıktan sonra kendini daha iyi hissetti. Okulunu ve arkadaşlarını özlemişti. İyileştiğinde koşa koşa okula gitti ve arkadaşlarına doktor amcasının söylediklerini anlattı. O günden sonra Zehra sağlıklı olabilmek için beslenmesine dikkat etti.

ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

27 Ocak 1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmi Gazete

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Tarafından 20 Kasım 1989 Tarihinde Kabul Edilmiştir.

Bu Sözleşmenin Ülkemizdeki uygulamalarının izlenmesi ve koordinasyonundan SHÇEK Genel Müdürlüğü sorumludur.

ÖNSÖZ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler:

Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Antlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırla tutarak,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilan ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilan ettiğini anımsayarak,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı

görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini göz önünde bulundurarak,

ÇOCUK HAKLARINA DAİR SOZLEŞME

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23 ve 24 üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırd tutarak, Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi "çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu"nu hatırd tutarak, Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlat edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına ilişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak, Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde, Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendi-ne özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi gözönünde tutarak, Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak,

Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

I. KISIM

Madde 1

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırma veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her

türlü yasal, idari ve diğler önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını ola-bildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliğı çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.
2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlölüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8

1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.
2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak,

ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgahının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana-babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hap-sini, sürgün, sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler. .

Madde 10

1. 9 uncu Maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen

sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terk etmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terk etme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde-11

1. Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.

2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde-12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde-13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:

a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,

b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.
2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.
3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.
2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlandırılamaz.

Madde16

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişiminde keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.
2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde17

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun;

özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.

Bu amaçla Taraf Devletler:

- a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29

uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;

b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;

c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;

d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;

e) 13 ve 18 inci maddelerde yer alan kurallar gözönünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde18

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını gözönünde tutarak hareket ederler.

2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.

3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde-19

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması

için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam Hukukunda kefalet (kafalah), evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21

Evlat edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

a) Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu gözönüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlat edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlat edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde/ülkelerarası evlat

edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlat edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlat edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

d) Ülkelerarası evlat edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetler arası ve hükümet dışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23

1. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde bulundukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3. Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (malı) durumları gözönüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgidan yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle gözönüne alınır.

Madde 24

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;

b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;

c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanısıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını gözönüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;

d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;

e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 25

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26

1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikden yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları gözönüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal

güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da gözönünde tutularak sağlanır.

Madde 27

- 1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.**
- 2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkanlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.**
- 3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygulayarak.**
- 4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemleri alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanısıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.**

Madde 28

- 1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:**
 - a) İlk öğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;**
 - b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda malî yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;**

c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;

d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;

e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 29

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,

2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;

b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.

c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33

Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34

Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;

b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini;

c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzeme kullanarak sömürülmesini,

önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri gözönünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38

1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.

2. Taraf Devletler, on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba

gösterirler.

4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları gözönünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlalde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanununu ihlal iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya;

ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu gözönüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurulurken yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

iv) Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasını ihlal ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza Yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin

alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41

Bu Sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

a) Bir Taraf Devletin yasasında; veya

b) Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

II. KISIM

Madde 42

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlak sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri gözönünde tutularak seçilirler.

3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.

4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş

Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.

5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.

6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,

b) Daha sonra beş yılda bir,

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.

5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kap-samına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını

ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;

b) Komite, uygun bulduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;

d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. KISIM

Madde 46

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak

ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, sözkonusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1 inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.

2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirimin Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

"İhtirazi Kayıt:

Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır."

Başlıca hükümlerin gayri resmi özetleri

ÖNSÖZ

Önsöz bölümü, Birleşmiş Milletler 'in temel İlkeleri ve insan hakları anlaşmalarının ve bildirgelerinin bazı özel hükümlerine atıfta bulunmaktadır. Bu bölüm, savunmasız konumları nedeniyle çocukların özel bir duyarlılığa ve korunmaya muhtaç olduklarını teyid etmekte, çocuğa ilk elde bakım ve koruma sağlayacak olan ailenin bu konudaki sorumluluğunu vurgulamaktadır. Çocuğun gerek dünyaya gelmeden önce gerekse sonrasında yasal açıdan ve diğer açılardan korunması gerektiği, çocuğun içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerine saygının önemi ve çocuk haklarının güvenceye alınmasında uluslararası işbirliğinin belirleyici rolü, gene aynı bölümde değinilen hususlar arasındadır

Çocuğun tanımı

Ulusal yasalarca daha genç bir yaşta reşit sayılma hariç, 18 yaşın altındaki her insan çocuk sayılır.

Ayırım gözetmeme

Hakların hepsi, istisnasız bütün çocuklar için geçerlidir. Çocuğun hangi biçimde olursa olsun ayırımcılıktan korunması ve haklarının savunulması için yapıcı girişimlerde bulunulması, Devletin yükümlülüğüdür.

Çocuğun yüksek yararı

Çocukla ilgili bütün girişimlerde, çocuğun yüksek yararı tam olarak gözetilecektir. Ana-babalar ya da sorumluluk taşıyan diğer kişiler bu sorumluluğu yerine getiremedikleri takdirde, Devlet, çocuğa yeterli dikkati ve desteği gösterecektir.

Hakların uygulanması

Devlet, Sözleşme'de yer alan hakların uygulanması için bütün imkanları kullanmalıdır.

Ana-babanın yönlendiriciliği ve çocuğun yeteneklerinin gelişimi

Devlet, ana-babaların ve geniş ailenin, çocuğun yeteneklerinin gelişmesi açısından uygun biçimde yönlendiricilik yapma hak ve sorumluluklarına saygı göstermelidir.

Yaşam ve gelişme

Her çocuk temel yaşam hakkına sahiptir. Devlet, çocuğun yaşamını ve gelişmesini güvence altına almakla yükümlüdür.

İsim ve vatandaşlık

Çocuk, doğuştan itibaren bir isim alma hakkına sahiptir. Ayrıca, çocuk, vatandaşlık edinme, ana-babasını mümkün olduğu ölçüde tanıyıp bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahiptir.

Kimliğin korunması

Devlet, çocuğun kimliğini korumakla, eğer gerekiyorsa bu kimliğin temel öğelerini yeniden oluşturmakla yükümlüdür.

Ana-babadan ayırma

Çocuğun yüksek yararına aykırılığı belirlenmediği sürece, çocuk, kendi ana-babasıyla

birlikte yaşama hakkına sahiptir. Ayrıca çocuk anasından ve babasından veya bunların herhangi birinden ayrılmışsa, ayrıldığı kişilerle temas, çocuğun hakkıdır.

Ailenin yeniden birleşmesi

Çocuk ile ana-babası, yeniden birleşme ya da çocuk/ana-baba ilişkisinin tesisi amacıyla herhangi bir ülkeyi terkedip kendi ülkelerine dönme hakkına sahiptirler.

Yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarma ve geri döndürmeme

Devlet, çocukların ana-babadan herhangi biri tarafından ya da üçüncü bir taraf eliyle ülke dışına kaçırılıp burada alıkonulmasını önlemek ve vuku bulan bu tür olayların çözümü için yol bulmakla yükümlüdür.

Çocuğun görüşü

Çocuk, görüşlerini serbestçe ifade etme, kendisini ilgilendiren herhangi bir konu ya da işlem sırasında görüşlerinin dikkate alınmasını isteme hakkına sahiptir.

İfade özgürlüğü

Çocuk, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın görüşlerini ifade etme, bilgi edinme, sahip olduğu görüşleri ve edindiği bilgileri başkalarına aktarma hakkına sahiptir.

Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü

Devlet, ana-babanın uygun biçim-de yönlendiriciliğine tabi olarak, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne saygı gösterecektir.

Dernek kurma özgürlüğü

Çocuklar, başkalarıyla biraraya gelme, dernek kurma ve kurulu derneklere katılma hakkına sahiptirler.

Özel yaşantının korunması

Çocukların, özel, aile ve ev içi yaşantıları ile kurdukları iletişime yönelik dış müdahalelerden, iftira ve haksız suçlamalardan korunma hakları vardır.

Gerekli bilgilere ulaşma

Devlet, değişik kaynaklardan bilgilerin ve yayınlanan çocuklara ulaşmasını sağlayacak, kitle iletişim araçlarının çocuklar açısından sosyal ve kültürel yarar sağlayacak bilgiler

yaymasını teşvik edecek, buna karşılık çocukları zararlı yayınlardan koruyacaktır.

Ana-babanın sorumlulukları

Ana-baba, çocuğun yetiştirilmesinde ortak ve birinci elden sorumluluk taşımaktadır.

Devlet, çocuk yetiştirme alanında gerekli desteği ana-babaya sağlayacaktır.

Suistimal ve ihmalden korunma

Devlet, çocuğu, ana-babanın ya da çocuğun bakımından sorumlu başka kişilerin her türlü kötü muamelesinden koruyacak, çocuk suistimalini önleyecek ve bu tür davranışlara maruz kalan çocukların tedavisini amaçlayan sosyal programlar hazırlayacaktır.

Ailesiz çocuğun korunması

Devlet, aile ortamından yoksun çocuğu özel olarak korumak, bu tür durumlarda uygun alternatif aile bulmak ya da kurumlar aracılığıyla çocuğun bakımını sağlamakla yükümlüdür. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi doğrultusundaki çabalarda, çocuğun kültürel kimliğine gerekli dikkat gösterilecektir.

Evlat edinme

Çocuk evlat edinmenin tanındığı ve/veya serbest bırakıldığı ülkelerde, bu uygulama, yalnızca çocuğun yüksek yararına olacak şekilde, konunun uzmanı yetkililerin izniyle ve çocuk için gerekli güvenceler sağlandıktan sonra gerçekleştirilebilecektir.

Mülteci çocuklar

Mülteci durumunda olan ya da mülteci statüsüne alınmak isteyen çocuklara özel koruma sağlanacaktır. Devlet, çocuklara bu anlamda koruma ve yardım sağlayan yetkili kuruluşlarla işbirliği yapmakla yükümlüdür.

Özürlü çocuklar

Özürlü çocuk, saygınlık içinde eksiksiz ve onurlu bir yaşantı sürdürmek için özel bakım, eğitim ve kurs görme; mümkün olan en üst düzeyde özgüvene ve sosyal bütünleşmeye kavuşma hakkına sahiptir.

Sağlık ve sağlık hizmetleri

Çocuk, mümkün olan en üst düzeyde sağlık ve tıbbi bakım standardına ulaşma hakkına sahiptir. Devletler, temel ve koruyucu sağlık bakımı, halk sağlığı eğitimi ve bebek

ölümlerinin azaltılması konularına önem verecek, bu amaca yönelik uluslararası işbirliğini teşvik edecek ve etkin sağlık hizmetlerinden yoksun tek bir çocuk kalmaması için çaba göstereceklerdir.

Yerleştirme uygulamasının düzenli denetimi

Devlet tarafından, gerekli ilgi, koruma ve bakımın gösterilmesi için belirli bir yere yerleştirilen çocuk, bu tedbirin sonuçlarının düzenli olarak denetlenmesini isteme hakkına sahiptir.

Sosyal güvenlik

Çocuk, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlik imkanlarından yararlanma hakkına sahiptir.

Yaşam standardı

Her çocuk, fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişmesi açısından yeterli yaşam standardına ulaşma hakkına sahiptir. Çocuğun yeterli bir yaşam standardına sahip olmasını sağlamak, en başta ana-babanın sorumluluğudur. Devletin görevi bu sorumluluğun yerine getirilmesine imkan tanıyacak koşulları yaratmaktır. Devletin sorumluluk alanı, ana-babalara ve çocuklarına maddi yardım yapılmasını da kapsayabilir.

Eğitim

Çocuk, eğitim hakkına sahiptir. Devletin görevi, ilköğretimin zorunlu ve parasız olmasını sağlamak, her çocuğun yararlanabileceği değişik ortaöğretim kanallarını teşvik etmek ve yeteneklerine göre herkesi yüksek öğrenim imkânlarına kavuşturmaktır. Okul disiplini, çocuğun haklarına ve saygınlığına uyumlu olmalıdır. Devlet, bu hakkın uygulanabilmesi için başka ülkelerle işbirliği içinde olacaktır.

Eğitim hedefleri

Eğitim, çocuğun kişiliğinin, becerilerinin, zihinsel ve fiziksel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesini hedefleyecektir. Eğitim, çocuğu, özgür bir toplumda faal bir yetişkin yaşam için hazırlayacak; ana-babasına, kültürel kimliğine, kendi dili ve değerleriyle başkalarının kültürel kimliklerine ve değerlerine saygıyı geliştirecektir.

Azınlıklara ve yerli halklara mensup çocuklar

Azınlık topluluklarla yerli halklara mensup çocuklar kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerinin gereklerini yerine getirme ve kendi dillerini kullanma hakkına sahiptirler.

Dinlenme, boş zaman değerlendirme ve kültürel etkinlikler

Çocuk, dinlenme, boş zaman değerlendirme, oyun oynama, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma hakkına sahiptir.

Çocuk işçiler

Çocuk, sağlığı, eğitimi ve gelişmesi açısından tehlike teşkil eden işlere karşı korunma hakkına sahiptir. Devlet, işe kabul için asgari bir yaş sınırı tesbit etmek ve çalışma koşullarını düzenlemek zorundadır.

Uyuşturucu kullanımı

Çocukların uyuşturucu ve psikotrop madde kullanımından; bu tür maddelerin üretimine ve kaçakçılığına alet olmaktan korunma hakları vardır.

Cinsel sömürü

Devlet, fuhuş ve pornografi dâhil, çocuğu cinsel sömürü ve suiistimalden koruyacaktır.

Çocukların satılmaları, kaçırılmaları ve fuhuşa zorlanmaları

Çocukların, satışa, kaçırmaya ve fuhuşa konu olmalarını önlemek üzere her tür çabayı göstermek Devletin görevidir.

Sömürünün diğer biçimleri

Çocuk, esenliğiyle ilgili olup 32, 33, 34 ve 35. maddelerde yer alan hususlara zarar verecek her tür kullanımdan korunma hakkına sahiptir.

İşkence ve özgürlükten yoksun bırakma

Hiçbir çocuk, işkenceye, zalimce davranışlara ya da cezaya, yasa dışı tutuklamaya tabi tutulmayacak ve keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. 18 yaşından küçük olanlara, idam ya da salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası verilmeyecektir. Özgürlüğünden yoksun bırakılan herhangi bir çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe yetişkinlerden ayrı tutulacaktır. Gözetim altında tutulan çocuğa hukuki ve diğer gerekli yardımlar sağlanacak, çocuk ailesiyle temas

edebilecektir.

Silahlı çatışma

Taraf Devletler, 15 yaşından küçük çocukların çatışmalara katılmamalarını sağlamak için mümkün olan her tür önlemi alacaklardır. 15 yaşından küçük hiç bir çocuk askere alınmayacaktır. Devletler, ayrıca, silahlı çatışmaların etkilediği çocuklara, ilgili uluslararası yasada belirtilen şekillerde koruma ve bakım sağlayacaklardır.

Yeniden sağlığa kavuşturucu bakım

Devlet, silahlı çatışma, işkence, ihmal, kötü muamele ve sömürü mağduru çocukların sağlıklarına kavuşturulmaları ve toplumla bütünleşmelerini sağlama amacıyla uygun önlemleri almakla yükümlüdür.

Çocukların yargılanmaları

Yasalara aykırı iş yapan çocuk, saygınlık ve değer anlayışını geliştiren, yaş durumunu gözetken ve toplumla yeniden bütünleşmesini hedefleyen tarzda muamele görme hakkına sahiptir. Çocuğa, temel güvencelerin yanı sıra, savunması için hukuki ve diğer her tür yardım sağlanacaktır. Mümkün olan her durumda, adli kovuşturmadan ve kurumlara yerleştirme yolundan kaçınılmalıdır.

Üstün standartlara uyma

Çocuğun haklarıyla ilgili olarak geçerli ulusal ve uluslararası yasalarda yer alan standartların, işbu Sözleşme'de yer alanlardan daha üstün olmaları halinde, her durumda, daha üstün standartlar geçerli olacaktır.

Uygulama ve yürürlüğe giriş

42'den 45'e kadar olan maddelerde yer alan hükümler, başlıca şu hususları öngörmektedir:

(i) Devletin, işbu Sözleşme'de yer alan hakların gerek yetişkinler gerekse çocuklar tarafından yaygın biçimde bilinmesini sağlama yükümlülüğü vardır.

(ii) Sözleşmeye Taraf Devletlerin, onaydan iki yıl sonra ve ardından her beş yılda bir sunacakları raporları incelemekle görevli, 10 uzmandan oluşan bir Çocuk Hakları Komitesi'nin kurulması. Onaycı ülke sayısı 20'ye ulaştığında Sözleşme yürürlüğe

girecek, dolayısıyla Komite de kurulmuş olacaktır.

(iii) Taraf Devletler, hazırladıkları raporları kamuoyuna yaygın biçimde duyuracaklardır.

(iv) Komite, çocuk haklarına ilişkin belirli konularda özel araştırmalar yapılmasını isteyebilir; değerlendirmelerini Taraf Devletlerden her birine ve BM Genel Kurulu'na iletebilir.

(v) BM' in, ILO, WHO, UNESCO ve UNICEF gibi uzmanlaşmış kuruluşları, Sözleşmenin "etkin biçimde uygulanmasını ve uluslararası işbirliğini sağlama" amacıyla Komite toplantılarına katılabilirler. Bu kuruluşlar, BM' e ve BM' in örneğin Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi danışman statüsü taşıyan HDK'lar dâhil, alanında "yetkili" bilinen başka herhangi bir kuruluşla birlikte Komiteye bilgi aktarabilirler; gene aynı kuruluşlardan, Sözleşmenin en iyi biçimde uygulanması konusunda tavsiye görüşler alınabilir (UNICEF, 2004).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	: Şükran Uçuş
Doğum Yeri ve Tarihi	: Kuyucak/ Aydın, 1985
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	: Hacettepe Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği
Yüksek Lisans Öğrenimi	: Hacettepe Üniversitesi İlköğretim
Bildiği Yabancı Diller	: İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	:
İş Deneyimi	
Stajlar	:
Projeler	: Çağdaş Drama Derneği Yaratıcı Drama Projesi
Çalıştığı Kurumlar	: Ankara M.E.B Susuz İlköğretim Okulu 2007–2008
İletişim	
E-Posta Adresi	: ucus85@gmail.com
Tarih	: 5. 07. 2009